На основу члана 25. став 7. Закона о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 62/03, 64/03, 58/04 и 62/04),
Министар просвете и спорта доноси

Р А В И Л Н И К
НАСТАВНОМ ПЛАНУ ЗА ПРВИ, ДРУГИ, ТРЕЋИ И ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА И НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставни програм за трећи разред основног образовања и васпитања.

Члан 2.

Наставни план за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставни програм за трећи разред основног образовања и васпитања одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 3.

Наставни план за први и наставни план и програм за трећи разред основног образовања и васпитања примењује се почев од школске 2005/2006 године.

Члан 4.

Наставни план за други и четврти разред основног образовања и васпитања примењује се почев од школске 2006/2007 године.

Члан 5.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Просветном гласнику".

Број: 110-00-20/2005-02

У Београду, 03. фебруара 2005. године

МИНИСТАР

др Слободан Вуксановић

НАСТАВНИ ПЛАН

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик _____ језик[1]	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Српски језик[2]	2	72	2	72	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
5.	Свет око нас	2	72	2	72	-	-	-	-
6.	Природа и друштво	-	-	-	-	2	72	2	72
7.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
8.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
9.	Физичко васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
У К У П Н О: А		19-21*	684-756*	20-22*	720-792*	20-23*	720-828*	20-23*	720-828*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ[3]								
1	Верска настава/ Грађанско васпитање[4]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Народна традиција	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Рука у тесту – Откривање света	1	36	1	36	1	36	1	36
4.	Чувари природе	1	36	1	36	1	36	1	36
5.	Лепо писање	1	36	-	-	-	-	-	-
6.	Од играчке до рачунара	1	36	1	36	1	36	1	36
7.	Матерњи језик са елементима националне културе	2	72	2	72	2	36	2	36
У К У П Н О: Б		2-3*	72-108*	2-3*	72-108*	2-3*	72-108*	2-3*	72-108*
У К У П Н О: А + Б		21-24*	756-864*	22-25*	792-900*	22-26*	792-936*	22-26*	792-936*

1 Назив језика националне мањине када се настава реализује у школама на том матерњем језику.

2 Реализује се у школама где се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

3 Школа је дужна да са листе изборних наставни предмета, поред обавезних изборних наставних предмета , понуди још три изборна, од којих ученик бира један предмет према својим склоностима.

4 Ученик бира један од понуђених обавезних изборних наставих предмета и изучава га до краја првог циклуса.

* Број часова за ученике припаднике националних мањина.

Облици образовно- васпитног рада којима се остварују обавезни и изборни наставни предмети

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	21-24*	756-864*	22-25*	792-900*	22-26*	792-936*	22-26*	792-936*
2.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Додатни рад	-	-	-	-	-	-	1	36

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Друштвене, техничке,	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72

	хуманитарне, спортске и културне активности								
3.	Екскурзија	1-3 дана годишње		1-3 дана годишње		1-3 дана годишње		1-3 дана годишње	

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА **III** РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

СВРХА**,** ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Сврха програма образовања

Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.

Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

Циљеви и задаци програма образовања су**:**

развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;

подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;

оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;

оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;

развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;

омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;

развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;

усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;

уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;

развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост;

поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву;

развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

ОБАВЕЗНИ И ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ОБАВЕЗНИХ И ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА

О Б А В Е З Н И Н А С Т А В Н И П Р Е Д М Е Т И

С Р П С К И Ј Е З И К

Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати , да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

Задаци наставе српског језика:

развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује;

основно описмењавање најмлађих ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског књижевног језика;

поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика;

упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика;

оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца);

развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности;

развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза;

-увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког);

оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова;

упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за децу;

поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста;

развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке (одељењске, школске, месне); поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама;

поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);

усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске уметности;

упознавање, развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења;

развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она негује и унапређује;

навикавање на редовно праћење и критичко процењивање емисија за децу на радију и телевизији;

подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво;

подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.);

васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности;

развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци**:**

овладавање техником читања и писања на оба писма;
савладавање просте реченице (појам, главни делови);
стицање основних појмова о именицама, придевима и глаголима;
постепено увођење у тумачење основне предметности књижевног дела (осећања, догађаји, радње, ликови, поруке, језичко-стилске карактеристике);
овладавање усменим и писменим изражавањем према захтевима програма (препричавање,причање, описивање, извештавање);
постепено упознавање методологије израде писменог састава.

ЈЕЗИК

Граматика

Именице: заједничке и властите; род и број именица.

Глаголи: радња, стање, збивање; разликовање облика којима се означава садашњост, прошлост и будућност. Разликовање лица и броја глагола. Потврдни и одрични облик глагола.

Придеви: род и број придева; описни и присвојни придеви.

Реченица: појам реченице; врсте реченица по значењу : обавештајне, упитне, узвичне и заповедне; главни делови реченице – предикат и субјекат; речи које означавају место, време и начин вршења радње; потврдни и одрични облик реченице.

Уочавање управног говора у тексту.

Речи које значе нешто умањено и увећано.

Речи истог облика, а различитог значења.

Речи различитог облика, а истог или сличног значења.

Правопис

Обнављање и вежбе у примени правописних правила.

Употреба великог слова у писању имена народа, вишечланих географских имена, празника, наслова књига, часописа и новина.

Писање датума. Писање
назива улица. Писање
бројева словима.
Писање речце НЕ уз глаголе, придеве и
именице. Писање речце ЛИ.

Азбука и абецеда – изговор напамет и уочавање примене у списковима ученика и сл. Интерпункцијски знак на крају обавештајних, упитних, узвичних и заповедних реченица.

Писање сугласника ј у речима (отклањање грешака ако их ученици чине) – између самогласника и – о / о – и;

Писање скраћеница типа: бр., уч., стр., год. и скраћенице за мере.

Ортоепија

Правилно изговарање гласова Ч, Ћ, Џ, Ђ и Х.

Интонација реченице: тон и јачина гласа у изговарању реченице; истицање речи у реченици (реченични акценат); интонационо подешавање гласа у изговарању обавештајне, упитне, узвичне и заповедне реченице; изговарање потврдног и одричног облика
реченице; значај брзине и паузе у говору.

КЊИЖЕВНОСТ

Лектира

Лирика

Народна песма: Женидба врапца Подунавца
Народна песма: Двије сеје брата не имале
Бранко Радичевић: Циц Јован
Јовановић Змај: Пролећница
Војислав Илић: Први снег
Григор Витез: Какве је боје поток
Десанка Максимовић: Вожња
Драган Лукић: Шта је отац
Душан Васиљев: Зима
Душан Радовић: Замислите
Душан Костић: Септембар
Бранислав Црнчевић: Љутито мече
Љубивоје Ршумовић: Домовина се брани лепотом
Добрица Ерић: Славуј и сунце
Милован Данојлић: Љубавна песма
Бранко Миљковић: Песма о цвету
Мирослав Антић: Шта је највеће Обичајне
народне лирске песме (избор)
Избор из поезије Душана Радовића

Епика

Народна песма: Марко Краљевић и бег Костадин
Народна басна: Вук и јагње
Езоп: Корњача и зец Народна приповетка: Свети
Сава и сељак без среће
Народне приповетке: Ветар и сунце; Свијету се не може угодити
Народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи
Десанка Максимовић: Прича о раку кројачу
Бранко Ћопић: Мачак отишао у хајдуке

Стеван Раичковић: Бајка о белом коњу
Бранко В. Радичевић: Самоћа
Гроздана Олујић: Стакларева љубав
Стојанка Грозданов – Давидовић: Прича о доброј
роди Арапска народна приповетка: Лав и човек
Браћа Грим: Бајке *(избор)*
Максим Горки: Врапчић
Оскар Вајлд: Себични џин
Сун Ју Ђин: Свитац тражи пријатеља
Пјер Грипари: Заљубљене ципеле

Драма

Душан Радовић: А зашто он вежба
Александар Поповић: Лед се топи
Јованка Јоргачевић: Никад два добра

Допунски избор

Поред наведених дела, наставник и ученици слободно бирају најмање два, а највише још четири дела за обраду.

Научно – популарни и информативни текстови

Избор из књига,енциклопедија и часописа за децу

Читање текста

Поступно и систематично навикавање ученика на доживљајно читање текста као значајног предуслова за његово ваљано тумачење на часу (са одговарајућим и примереним подстицањем).

Усмерено/истраживачко читање у функцији продубљивања доживљаја текста непосредне припреме за његово тумачење. Читање одломака из текста ради доказивања/образлагања сопствених ставова.

Систематске вежбе у изражајном читању и казивању различитих врста текста (постепено и функционално овладавање основним елементима/чиниоцима добре
дикције).Читање драмског и драматизованог текста по улогама ради учења напамет сценског импровизовања.

Подстицање и охрабривање ученика да записује своје утиске о прочитаним текстовима. Повремено читање и коментарисање таквих записа.

Тумачење текста

Слободно и спонтано саопштавање личног доживљаја и првих утисака о прочитаном тексту .

Запажање и образлагање основне предметности прочитаног текста (осећања, песничке слике, фабула, радња, информација). Тумачење књижевних ликова. Откривање и слободно образлагање порука књижевноуметничког текста.

Уочавање и доказивање повезаности/међузависности композицијских делова текста. Постепено увођење у разумевање стилогене функције језика као средства изражавања у књижевноуметничком тексту (нарочито у лирској песми).

Симултано усвајање и употреба књижевних и функционалних појмова. Даље неговање ученичких навика да своје ставове доказују појединостима из текста.

Књижевни појмови

Лирика

Ритам; наглашени и ненаглашени слогови; рима. Песничка слика као саставни чинилац композиције лирске песме.

Поређење – препознавање стилског средства.

Породичне народне лирске песме, шаљива песма, родољубива песма – основна обележја.

Епика

Фабула: повезаност догађаја с местом, временом и ликовима.

Књижевни лик: изглед; говорна карактеризација књижевног лика; односи међу ликовима.

Пишчев говор и говор ликова.

Разговор, опис – на нивоу препознавања и именовања.

Народна и ауторска бајка – препознавање.

Драма

Радња у драми. Развој драмског сукоба. Драмски лик и глумац. Сценски простор – на нивоу препознавања и спонтаног увођења у свет драмске /сценске уметности.

Функционални појмови

Подстицање ученика да схватају и усвајају следеће појмове: слично, различито, супротно, изражајно; запажање, понашање, поступак, убедљиво, неочекивано; сналажљивост, радозналост.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Основни облици усменог и писменог изражавања

Препричавање садржине текстова, играних и анимираних филмова, позоришних представа, радијских и телевизијских емисија за децу – детаљно (опширно), по заједничком и индивидуалном плану; сажето препричавање по заједничком и самостално сачињеном плану за препричавање.

Причање о доживљајима и догађајима, стварним и измишљеним (нарочито у функцији стварања погодне атмосфере за читање и тумачење текста). Причање према слици са целовитим догађајем по заједничком и самостално сачињеном плану. Причање по задатим речима. Настављање приче подстакнуто датим почетком.

Описивање људи и природе**:** спољашња обележја особе која се описује (физички портрет), њене основне карактерне црте (духовни профил) и понашање у конкретним животним околностима (поступци, реакције, говор). Колективна и самостална посматрања

природе (шетња, излети, посете, документарни филмови) на основу којих се увежбава описивање уочљивих и занимљивих појединости које су међусобно повезане. Самостално бирање мотива и издвајање детаља који ученика посебно заокупљају и подстичу на описивање – најчешће у писменом облику. Увежбавање планског приступа у описивању (заједнички и индивидуални планови/подсетници за описивање).

Извештавање **-** сажето информисање о себи (кратка аутобиографија).

Усмена и писмена вежбања

Ортоепске вежбе*:* увежбавање правилног изговора речи, исказа, реченица, пословица, краћих текстова; слушање звучних записа, снимање читања, анализа снимка и одговарајуће вредновање.

Ортографске вежбе*:* преписивање текста са ћирилице на латиницу. Увежбавање читког и уредног рукописа, уз примену правописних правила. Преписивање текста са датим задатком.

Диктати*:* са допуњавањем, аутодиктат, изборни диктат, контролни диктат.

Лексичке и семантичке вежбе*:* основно и пренесено/фигуративно значење речи, грађење речи – формирање породица речи; изналажење синонима и антонима, уочавање семантичке функције акцента; некњижевне речи и њихова замена језичким стандардом.

Синтаксичке и стилске вежбе*:* допуњавање исказа различитим могућностима у складу са понуђеном говорном ситуацијом, проширивање реченице уношењем личног тона, сажимање реченице ради појачања њене информативне моћи и др.

Интонационо подешавање гласа у изговору појединих реченица (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) или неких њихових делова (реченични акценат). Увежбавање подешавања реда речи према комуникативним потребама у контексту.

Казивање напамет научених текстова (лирских, епских и драмских).

Сценско приказивање драмског и драматизованог текста.

Загонетање и одгонетање, састављање и решавање ребуса и укрштених речи.Служење речником и енциклопедијом за децу и писање сопственог речника.

Неговање културе слушања саговорника; писање писма, честитке и разгледнице.

Слушање и вредновање говора и разговора у емисијама за децу на радију и телевизији.

Систематско увођење у начин планирања (израда подсетника) и писања тзв. слободних писмених састава.

Два писмена задатка – један у првом и један у другом полугодишту.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Језик **(**граматика и правопис**)**

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре), већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. У I и II разреду у оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања, да би се од III до VIII разреда у концентричним круговима и континуираним низовима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтевима: запажање, уочавање, усвајање, појам, препознавање, разликовање, информативно, употреба, обнављање, систематизација и другима. Указивањем на ниво програмских захтева наставницима се помаже у њиховим настојањима да ученике не оптерете обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност се остварује избором најосновнијих језичких законитости и информација о њима.

Таквим приступом језичкој грађи у програму наставници се усмеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици у претходним разредима уочили и њоме, у мањој или већој мери, овладали у језичкој пракси. Поступност и селективност у програму граматике најбоље се уочавају на садржајима из синтаксе и морфологије од I до VIII разреда. Исти принципи су, међутим, доследно спроведени и у осталим областима језика. На пример, алтернацију сугласник к**,** г**,** х**,** ученици ће прво запажати у грађењу речи и деклинацији у V разреду, а вежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу тих консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VI разреду, а усвојена знања о битним гласовним особинама српског језика обновити и систематизовати у VIII разреду. Тим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним

променама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје тих језичких појава.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од II разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке категорије, на пример: у II разреду поред уочавања речи које именују предмете и бића, уводи се и разликовање рода и броја код тих речи а у III разреду разликовање лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити не само у морфолошке већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола – лични глаголски облици – предикат – реченица). Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запажају њихове функције, значења и облици.

Програмске садржаје из акцентологије не треба обрађивати као посебне наставне јединице. Не само у настави језика, већ и у настави читања и језичке културе, ученике треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандардне акценатске норме а сталним вежбањем, по могућству уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да чују правилно акцентовану реч а у крајевима где се одступа од акценатске норме да разликују стандардни акценат од свога акцента.

Правопис се савлађује путем систематских вежбања елементарних и сложених које се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вежби. Поред тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним речником (школско издање).

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистиче из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу – говорним одступањима од књижевног

језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим књижевним српским језиком.

У настави граматике треба примењивати следеће поступке који су се у пракси потврдили својом функционалношћу:

подстицање свесне активности и мисаоног осамостаљивања ученика;

сузбијање мисаоне инерције и ученикових имитаторских склоности;

заснивање тежишта наставе на суштинским вредностима, односно на битним својствима и стилским функцијама језичких појава;

уважавање ситуационе условљености језичких појава;

повезивање наставе језика са доживљавањем уметничког текста;

откривање стилске функције, односно изражајности језичких појава;

коришћење уметничких доживљаја као подстицаја за учење матерњег језика;

систематска и осмишљена вежбања у говору и писању;

што ефикасније превазилажење нивоа препознавања језичких појава;

неговање примењеног знања и умења;

континуирано повезивање знања о језику са непосредном говорном праксом;

- остваривање континуитета у систему правописних и стилских вежбања;

побуђивање ученикове језичког израза животним ситуацијама;

указивање на граматичку сачињеност стилских изражајних средстава;

коришћење прикладних илустрација одређених језичких појава.

настави граматике изразито су функционални они поступци који успешно сузбијају ученикову мисаону инертност, а развијају радозналост и самосталност ученика, што појачава њихов истраживачки и стваралачки однос према језику. Наведена усмерења наставног рада подразумевају његову чврсту везаност за животну, језичку и уметничку праксу, односно за одговарајуће текстове и говорне ситуације. Због тога је указивање на одређену језичку појаву на изолованим реченицама, истргнутим из контекста, означено као изразито непожељан и нефункционалан поступак у настави граматике. Усамљене реченице, лишене контекста, постају мртви модели, подобни да се формално копирају, уче напамет и репродукују, а све то спречава свесну активност ученика и ствара погодну основу за њихову мисаону инертност.

Савремена методика наставе граматике залаже се да тежиште обраде одређених језичких појава буде засновано на суштинским особеностима, а то значи на њиховим битним својствима и стилским функцијама, што подразумева занемаривање формалних и споредних обележја проучаваних језичких појава.

У настави језика нужно је посматрати језичке појаве у животним и језичким околностима које су условиле њихово значење. Ученике ваља упутити на погодне текстове и говорне ситуације у којима се одређена језичка појава природно јавља и испољава. Текстови би требало да буду познати ученицима, а ако пак нису, треба их прочитати и о њима разговарати са ученицима.

Наставник ваља да има на уму и то да упознавање суштине језичке појаве често води преко доживљавања и схватања уметничког текста, што ће бити довољно јак подстицај за наставника да што чешће упућује ученике да откривају стилску функцију (изражајност)

језичких појава. То ће допринети развијању ученикове радозналости за језик, јер уметничка доживљавања чине граматичко градиво конкретнијим , лакшим и применљивијим. Кад ученицима постане приступачна стилска (изражајна, експресивна) функција језичке појаве, прихватају је као стваралачки поступак, што је врло погодан и подстицајан пут да знања о језику брже прелазе у умења, да се на тај начин доприноси бољем писменом и усменом изражавању, али и успешнијој анализи књижевних текстова.

Нужно је да наставник увек има на уму пресудну улогу умесних и систематских вежбања, односно да наставно градиво није усвојено док се добро не увежба. То значи да вежбања морају бити саставни чинилац обраде наставног градива, примене, обнављања и утврђивања знања.

Методика наставе језика, теоријски и практично, упућује да у настави матерњег језика треба што пре превазићи нивое препознавања и репродукције, а стрпљиво и упорно неговати више облике знања и умења – применљивост и стваралаштво. У настојањима да се у наставној пракси удовољи таквим захтевима, функционално је у свакој погодној прилици знања из граматике ставити у функцију тумачења текста (уметничког и популарног), чиме се оно уздиже од препознавања и репродукције на нивое умења и практичне примене.

Практичност и применљивост знања о језику и његово прелажење у умење и навике посебно се постиже неговањем правописних и стилских вежби.

Ученике, такође, континуирано треба подстицати да своја знања о језику повезују са комуникативним говором. Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Настава на тај начин постаје практичнија и занимљивија, чиме ученику отвара разноврсне могућности за његова стваралачка испољавања.

Ситуације у којима се испољавају одређене језичке појаве може и сам наставник да поставља ученицима, да их спретно подсећа на њихова искуства, а они ће казивати или писати како у изазовним приликама говорно реагују.

Целовити сазнајни кругови у настави граматике, који започињу мотивацијом, а завршавају сазнавањем , резимирањем и применом одређеног градива, у савременом методичком приступу, поготову у проблемски усмереној настави, отварају се и затварају више пута током наставног часа. Такав сазнајни процес подразумева учестало спајање индукције и дедукције, анализе и синтезе, конкретизације и апстракције, теоријских обавештења и практичне обуке.

Савремена методика наставе истиче низ саодносних методичких радњи које ваља применити у наставној обради програмских јединица из језика и које омогућују да сваки целовит сазнајни пут, почев од оног који је уоквирен школским часом, добије своју посебну структуру.

Обрада нових наставних (програмских) јединица подразумева примену следећих методичких радњи:

Коришћење погодног полазног текста (језичког предлошка) на коме се увиђа и објашњава одговарајућа језичка појава. Најчешће се користе краћи уметнички, научно-популарни и публицистички текстови, а и примери из писмених радова ученика.

Коришћење исказа (примера из пригодних, текућих или запамћених) говорних ситуација.

Подстицање ученика да полазни текст доживе и схвате у целини и појединостима.

Утврђивање и обнављање знања о познатим језичким појавама и појмовима који непосредно доприносе бољем и лакшем схватању новог градива. (Обично се користе примери из познатог текста.)

Упућивање ученика да у тексту, односно у записаним исказима из говорне праксе, уочавају примере језичке појаве која је предмет сазнавања.

Најављивање и бележење нове наставне јединице и подстицање ученика да запажену језичку појаву истраживачки сагледају.

Сазнавање битних својстава језичке појаве (облика, значења, функције, промене, изражајних могућности...).

Сагледавање језичких чињеница (примера) са разних становишта, њихово упоређивање, описивање и класификовање.

Илустровање и графичко представљање језичких појмова и њихових односа.

Дефинисање језичког појма; истицање својства језичке појаве и уочених законитости и правилности.

-Препознавање, објашњавање и примена сазнатог градива у новим околностима и у примерима које наводе сами ученици (непосредна дедукција и прво вежбање).

Утврђивање, обнављање и примена стеченог знања и умења (даља вежбања, у школи и код куће).

Наведене методичке радње међусобно се допуњују и прожимају, а остварују се у сукцесивној и синхроној поставци. Неке од њих могу бити остварене пре наставног часа на коме се разматра одређена језичка појава, а неке и после часа. Тако, на пример, добро је да текст на коме се усваја градиво из граматике буде раније упознат, а да поједине језичке вежбе буду предмет ученичких домаћих задатака. Илустровање, на пример, не мора бити обавезна етапа наставног рада, већ се примењује кад му је функционалност неоспорна.

Паралелно и здружено у наведеном сазнајном путу теку све важне логичке операције: запажање, упоређивање, закључивање, доказивање, дефинисање и навођење нових примера. То значи да часови на којима се изучава граматичко градиво немају одељене етапе, односно јасно уочљиве прелазе између њих. Нешто је видљивији прелаз између индуктивног и дедуктивног начина рада, као и између сазнавања језичке појаве и увежбавања.

Књижевност

Увођење најмлађих ученика у свет књижевности али и осталих, тзв. некњижевних текстова (научнопопуларних, информативних), представља изузетно одговоран наставни задатак. Управо, на овом ступњу школовања стичу се основна и не мало значајна знања, умења и навике од којих ће у доброј мери зависити не само ученичка књижевна култура већ и његова општа култура на којој се темељи укупно образовање сваког школованог човека.

Лектира

Укинута је неприродна и непотребна подела на домаћу и школску лектиру, па тако извори за обраду текстова из лектире, поред читанки, постају књиге лектире за одређени узраст и сва остала приступачна литература.

Дата је лектира за одређен разред, разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма, да би се кроз све програме могла пратити одговарајућа и разложна пропорција и имати увид у то.

Учитељ има начелну могућност да понуђене текстове прилагођава конкретним наставним потребама, али је обавезан и на слободан избор из наше народне усмене књижевности и тзв. некњижевних текстова – према програмским захтевима.

Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове унутрашње структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Учитељу је дата могућност и допунског избора текстова у складу са наставним потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива са којим остварује програм.

Читање и тумачење текста

Особеност и деликатност овог предметног сегмента нису толико у програмираним садржајима колико су у узрасним могућностима најмлађих ученика да дате садржаје ваљано усвоје, те да се стеченим знањима и умењима функционално служе и у свим осталим наставним околностима. Сходно томе, читање и тумачење текста у млађим разредима превасходно је у функцији даљег усавршавања гласног читања, уз постепено, систематско и доследно увођење у технику читања у себи, као и усвајање основних појмова, односа и релација које садржи у себи прочитани текст.

Читање текста, према томе, на млађем узрасном нивоу има сва обележја првог и темељног овладавања овом вештином као знањем, нарочито у првом разреду. Посебно је важно да ученици поступно и функционално усвоје ваљано читање наглас које у себи садржи неке од важнијих чинилаца логичког читања (изговор, јачина гласа, паузирање, интонационо прилагођавање и др.) и које ће природно тежити све већој изражајности током другог разреда (наглашавање, емоционално подешавање, темпо и сл.) чиме се у доброј мери олакшава усвајање технике изражајног читања (трећи разред). Притом, од особите је важности да се свако читање наглас и сваког ученика понаособ (а нарочито у првом разреду) – осмишљено, критички и добронамерно вреднује. Сваки ученик, наиме, након што је прочитао неки текст наглас, треба од својих другова у разреду и учитеља да сазна шта је у том читању било добро, а шта евентуално треба мењати да би оно постало још боље.

Поступност, систематичност и доследност посебно долазе до изражаја у оспособљавању ученика за читање у себи. Овај вид читања у млађим разредима представља сложенији наставни захтев, иако са становишта искусног, формираног читача то не изгледа тако. Читање у себи, наиме, садржи низ сложених мисаоних радњи које ученик треба симултано да савлада, а посебан проблем представља тзв. унутрашњи говор. Зато се код већине ученика првог разреда ово читање најпре испољава у виду тихог читања (тихи жагор, мрмљање), да би касније, али упорним вежбањем, добило своја потребна обележја. Међу њима свакако ваља истаћи различите видове мотивисања, подстицања и усмерења, чиме се олакшава доживљавање и разумевање текста који се чита, те тако читање у себи, са становишта методике савремене наставе књижевности, постаје незаобилазни услов за ваљано тумачење текста.

Тумачење текста у млађим разредима представља изузетно сложен и деликатан програмски захтев. Текст је темељни програмски садржај који има водећу интеграциону наставну улогу јер око себе окупља и групише одговарајуће садржаје из осталих предметних подручја. Али, због узрасних ограничења у рецепцији, тумачењу и усвајању основних структурних а нарочито уметничких чинилаца текста, потребно је испољити много инвентивности, систематичности и упорности у оспособљавању ученика за постепено уочавање, препознавање, а затим образлагање и спонтано усвајање његове основне предметности.

првом разреду тумачење текста има изразита обележја спонтаног и слободног разговора са ученицима о релевантним појединостима – просторним, временским, акционим – у циљу провере разумевања прочитаног, односно у функцији активног увежбавања и ваљаног усвајања читања наглас и у себи. Инвентивним мотивисањима, подстицањима и усмерењима (ко, где, када, зашто,

како, чиме, због чега, шта је радосно, тужно, смешно, занимљиво, необично и сл.) – ученицима се омогућава да уочавају, запажају, откривају, упоређују, објашњавају, образлажу дате појавности које чине предметност прочитаног текста.

У другом разреду приступ тумачењу текста скоро је у свему исти као и у претходном разреду, само што су захтеви, по природи ствари, нешто увећани а програмски садржаји адекватно допуњени (самостално саопштавање утисака о прочитаном тексту, заузимање властитих ставова о важнијим појавностима из текста и речито образлагање и одбрана таквих схватања, откривање и схватање порука у тексту, препознавање одељка, уочавање карактеристичних језичких и стилских појмова и сл.).

Ученике треба систематски и на ваљан начин подстицати на укључивање у библиотеку (школску, месну), формирање одељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига, слушање/гледање звучних/видео записа са уметничким казивањима текста, организовање сусрета и разговора са писцима, литерарних игара и такмичења, вођење дневника о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, главни ликови, одабране реченице, необичне и занимљиве речи и сл.), формирање личне библиотеке, цедетеке, видеотеке и др.

Таквим и њему сличним методичким приступом читању и тумачењу текста, при чему посебну пажњу ваља посветити улози ученика као значајног наставног чиниоца (његовом што већем осамостаљивању, слободном истраживању и испољавању, пружању могућности за властито мишљење), остварују се нека од темељних начела методике савремене наставе и књижевности, међу којима су свакако поступно и осмишљено увођење ученика у сложени свет књижевноуметничког дела и симултано али и планско богаћење, усавршавање и неговање његове језичке културе.

Читање од **III** до **VIII** разреда

Тумачење текста заснива се на његовом читању, доживљавању и разумевању. При томе је квалитет схватања порука и непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и
да се успешно уводе у свет књижевног дела.

Изражајно читање негује се систематски, уз стално повећавање захтева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вештини читања. Вежбања у изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставниково и учениково припремање. У оквиру своје припреме наставник благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава оне његове особености које утичу на природу изражајног читања. У складу са мисаоно-емотивним садржајем текста, наставник заузима одговарајући став и одређује ситуациону условљеност јачине гласа, ритма, темпа, интонације, пауза, реченичног акцента и гласовних трансформација. При томе се повремено служи аудио снимцима узорних интерпретативних читања.

Пошто се изражајно читање, по правилу, увежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, то је конкретно и успешно тумачење штива неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање. У оквиру непосредне припреме у VI, VII и VIII разреду повремено се и посебно анализирају психички и ј езичкостилски чиниоци који

захтевају одговарајућу говорну реализацију. У појединим случајевима наставник (заједно са ученицима) посебно припрема текст за изражајно читање на тај начин што у њему обележава врсте пауза, реченичне акценте, темпо и гласовне модулације.

Изражајно читање увежбава се на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У одељењу треба обезбедити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање – ученицима у улози читача и говорника ваља обезбедити место испред одељењског колектива, у одељењу створити добру слушалачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процењује квалитет читања и казивања. Посредством аудио снимка, ученицима повремено треба омогућити да чују своје читање и да се критички осврћу на своје умење. На часовима обраде књижевних дела примењиваће се ученичка искуства у изражајном читању, уз стално настојање да сви облици говорних активности буду коректни и уверљиви.

Читање у себи је најпродуктивнији облик стицања знања па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увек усмерено и истраживачко; помоћу њега се ученици оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Вежбе читања у себи непосредно се уклапају у остале облике рада и увек су у функцији свестранијег стицања знања и разумевања не само књижевног дела, већ и свих осмишљених текстова.

Примена текст методе у настави подразумева врло ефикасне вежбе за савладавање брзог читања у себи с разумевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, да усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста који читају.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним проверавањем разумевања прочитаног текста, односно остварења добијених задатака, Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспешније се подстичу самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за обраду текста или обраду садржаја из граматике и правописа. Тим путем се унапређују логика и брзина читања, а нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Ученици старијих разреда уводе се у «летимично» читање које је условљено брзином и стварно прочитаним текстом. Оно се састоји од брзог тражења информације и значења у тексту, при чему се не прочита свака реч, већ се погледом «пролази» кроз текст и чита се на прескок (међунаслови, поднаслови, први редови у одељцима, увод, закључак). При вежбању ученика у «летимичном» читању, претходно се задају одговарајући задаци (тражење одређених информација, података и сл.), а потом проверава квалитет њиховог остварења и мери време за које су задаци извршени. «Летимичним» читањем ученици се такође оспособљавају да ради подсећања, обнављања, меморисања, читају подвучене и на други начин означене делове текста приликом ранијег читања «с оловком у руци», које треба систематски спроводити као вид припремања ученика за самосталан рад и учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе ученика. Ваља имати у виду да је убедљиво говорење прозног текста полазна основа и неопходан услов за природно и изражајно казивање стихова. Зато је пожељно да се повремено, на истом часу, наизменично увежбава и упоређује говорење текстова у прози и стиху.

Напамет ће се учити разни краћи прозни текстови (нарација, дескрипција, дијалог, монолог), лирске песме разних врста и одломци из епских песама. Успех

изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Ако се механички учи, као што понекад бива, усвојени аутоматизам се преноси и на начин казивања. Зато је посебан задатак наставника да ученике навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста

напамет. Током вежбања треба створити услове да казивање тече «очи у очи», да говорник посматра лице слушалаца и да с публиком успоставља емоционални контакт. Максимална пажња се посвећује свим вредностима и изражајним могућностима говорног језика, посебно – природном говорниковом ставу, поузданом преношењу информација и сугестивном казивању.

Тумачење текста од **III** до **VIII** разреда

Са обрадом текста почиње се после успешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноуметничко дело се чита, према потреби и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Разни облици поновљеног и усмереног читања дела у целини, или његових одломака, обавезно ће се примењивати у обради лирске песме и краће прозе.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна места и стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вредности, већ их треба сагледавати као фунционалне делове виших целина и тумачити у природном садејству с другим уметничким чиниоцима. Књижевном делу приступа се као сложеном и непоновљивом организму у коме је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и уобличено стваралачком маштом.

Ученике треба ревносно навикавати на то да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова према произвољним оценама и закључцима.

Наставник ће имати у виду да је тумачење књижевних дела у основној школи, поготову у млађим разредима, у начелу предтеоријско и да није условљено познавањем стручне терминологије. То међутим, нимало не смета да и обичан «разговор о штиву» у млађим разредима буде стручно заснован и изведен са пуно инвентивности и истраживачке радозналости. Вредније је пројектовање ученика поводом неке уметничке слике и њено интензивно доживљавање и конкретизовање у ученичковој машти него само сазнање да та слика формално спада у ред метафора, персонификација или поређења. Зато се још од првог разреда ученици навикавају да слободно испољавају своје утиске, осећања,
асоцијације и мисли изазване сликовитом и фигуративном применом песничког језика.

У свим разредима обрада књижевног дела треба да буде проткана решавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. На тај начин стимулисаће се ученичка радозналост, свесна активност и истраживачка делатност, свестраније ће се упознати дело и пружати могућност за афирмацију ученика у радном процесу.

Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, давање неопходних података о писцу и настанку дела, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све

су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити . Зато прототопску и психолошку реалност, из које потичу тематска грађа, мотиви, ликови и дубљи подстицаји за стварање, треба дати пригодном виду и у оном обиму који је неопходан за потпуније доживљавање и поузданије тумачење.

Методика наставе књижевности већ неколико деценија, теоријски и практично, развија и стално усавршава наставников и ученикoв истраживачки, проналазачки, стваралачки и сатворачки однос према књижевноуметничком делу. Књижевност се школи не предаје и не учи, већ чита, усваја, у њој се ужива и о њој расправља. То су путеви да настава књижевности шири ученикове духовне видике, развија истраживачке и стваралачке

способности ученика, критичко мишљење и уметнички укус, појачава и култивише литерарни, језички и животни сензибилитет .

Модерна и савремена организација наставе матерњег језика и књижевности подразумева активну улогу ученика у наставном процесу. У савременој настави књижевности ученик не сме бити пасивни слушалац који ће у одређеном тренутку репродуковати «научено градиво», односно наставникова предавања, већ активни субјекат који истраживачки, стваралачки и сатворачки у ч е с т в у ј е у проучавању књижевноуметничких остварења.

Ученикова активност треба да свакодневно пролази кроз све три радне етапе; пре часа, у току часа и после часа. У свим етапама ученик се мора систематски навикавати да у току читања и проучавања дела самостално решава бројна питања и задатке, који ће га у пуној мери емоционално и мисаоно ангажовати, пружити му задовољство и побудити истраживачку радозналост. Такви задаци биће најмоћнија мотивација за рад што је основни услов да се остваре предвиђени интерпретативни домети. Наставник ваља да постави задатке који ће ученика подстицати да уочава, открива, истражује, процењује и закључује. Наставникова улога јесте у томе да осмишљено помогне ученику тако што ће га подстицати и усмеравати, настојећи да развија његове индивидуалне склоности и способности, као и да адекватно вреднује ученичке напоре и резултате у свим облицима тих активности.

Проучавање књижевноуметничког дела у настави је сложен процес који започиње наставниковим и ученикoвим припремањем (мотивисање ученика за читање, доживљавање и проучавање уметничког текста, читање, локализовање уметничког текста, истраживачки припремни задаци) за тумачење дела, своје напродуктивније видове добија у интерпретацији књижевног дела на наставном часу, а у облицима функционалне примене стечених знања и умења наставља се и после часа: у продуктивним обнављањима знања о обрађеном наставном градиву, у поредбеним изучавањима књижевноуметничких дела и истраживачко-интерпретативним приступима новим књижевноуметничким остварењима. Средишње етапе процеса проучавања књижевноуметничког дела у настави јесу методолошко и методичко з а с н и в а њ е интерпретације и њено р а з в и ј а е на наставном часу.

заснивању и развијању наставне интерпретације књижевноуметничког дела основно методолошко опредељење треба да буде превасходна усмереност интерпретације према уметничком тексту. Савремена методика наставе књижевности определила се, дакле, за унутрашње (иманентно) изучавање уметничког текста, али она никако не превиђа нужност примене и вантекстовних гледишта да би књижевноуметничко дело било ваљано и поуздано протумачено.

Уз наведена методолошка опредељења, наставна интерпретација књижевноуметничког дела ваља да удовољи и захтевима које јој поставља методика наставе књижевности: да буде оригинална, естетски мотивисана,

свестрано усклађена са наставним циљевима и значајним дидактичким начелима, да има сопствену кохерентност и поступност, а да методолошка и методичка поступања на свакој деоници интерпретације остварују јединство анализе и синтезе.

О оквиру основне методолошке оријентације да наставна интерпретација књижевноуметничког дела у највећој мери буде усмерена према уметничком тексту, примат припада опредељењу да се динамика интерпретације усклађује са водећим уметничким вредностима књижевног остварења, тако што ће оне бити чиниоци обједињавања интерпретативних токова кроз свет дела. Једно од најважнијих начела које поштује тако заснована и опредељена наставна интерпретација јесте удовољавање захтеву да се тумачењем водећих вредности обухвати, односно проучи, дело у целини. Пошто су обједињена поставка и односи
свестраних међусобних прожимања природне датости уметничких чинилаца у делу, тумачењем водећих уметничких вредности обухватају се и упознају и сви други битни чиниоци уметничке структуре, међу којима сваки у интерпретацији добија онолико места колико му припада у складу са уделом који има у општој уметничкој вредности дела. У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела

обједињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, уметничке слике,
фабула, сиже, књижевни ликови, поруке, мотивациони поступци, композиција),
облици казивања, језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

сваком конкретном случају, дакле, на ваљаним естетским, методолошким
методичким разлозима ваља утемељити избор оних вредносних чинилаца према којима ће бити усмеравана динамика наставне интерпретације књижевноуметничког дела. Зато методолошки и методички прилази књижевноуметничком делу, које теоријски и практично заснива и развија савремена методика наставе књижевности,
не познају и не признају утврђене методолошке и методичке системе које би требало применити у интерпретацији сваког појединог дела. То значи да нема познатих и једном заувек откривених путева којима се улази у свет сваког појединог књижевноуметничког остварења, већ су ти путеви унеколико увек другачији у приступу сваком поједином књижевноуметничком делу – онолико колико је оно аутономно, самосвојно и непоновљиво уметничко остварење.

Књижевни појмови

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Тако ће се, на пример, током обраде неке родољубиве песме, а уз поредбени осврт на две-три раније прочитане песме исте врсте, развијати појам родољубиве песме и стицати сазнање о тој лирској врсти. Уознавање метафоре биће погодно тек када су ученици у претходном и предтеоријском поступку откривали изражајност извесног броја метафоричких слика, кад неке од њих већ знају напамет и носе их као уметничке доживљаје. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Функционални појмови

Функционални појмови се не обрађују посебно, већ се у току наставе указује на њихова примењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама на часовима, а уз паралелно присуство речи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене речи (а и друге сличне њима) разумеју и схвате и да их примењују у одговарајућим ситуацијама. Ако, на пример, на захтев да се уоче и објасне околности које утичу на понашање неког лика, ученик наведе те
околности, онда је то знак (и провера) да је тај појам и одговарајућу реч схватио у пуном значењу.

У усменом и писменом изражавању узгредно ће се проверавати да ли ученици правилно схватају и употребљавају речи : узрок, услов, ситуација, порука, однос и сл. Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осећања и душевних стања појединих ликова, при чему се те речи бележе и тако спонтано богати речник функционалним појмовима.

Функционалне појмове не треба ограничити на поједине разреде. Сви ученици једног разреда неће моћи да усвоје све програмом наведене појмове за тај разред, али ће зато спонтано усвојити знатан број појмова који су у програмима старијих разреда. Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току васпитања и образовања а остварује се и проверава у току остваривања садржаја свих програмско-тематских подручја.

Језичка култура

Оперативни задаци за реализацију наставних садржаја овог подручја јасно указују да је континуитет у свакодневном раду на богаћењу ученичке језичке културе једна од примарних методичких обавеза, почев од уочавања способности сваког детета за говорно комуницирање у тзв. претходним испитивањима деце приликом уписа у први разред, па преко различитих вежби у говору и писању до ученичког самосталног излагања мисли и осећања у току наставе, али и у свим осталим животним околностима у школи и ван ње, где је ваљано језичко комуницирање услов за потпуно споразумевање. Правилна артикулација свих гласова и графички узорна употреба писма, напуштање локалног говора и навикавање на стандардни књижевни језик у говору, читању и писању, оспособљавање за слободно препричавање, причање и описивање, и уз функционалну примену усвојених и правописних правила, разноврсна усмена и писмена вежбања која имају за циљ богаћење ученичког речника, сигурно овладавање реченицом као основном говорном категоријом и указивање на стилске вредности употребе језика у говору и писању и др. – основни су наставни задаци у остварењу програмских садржаја из језичке културе.

Ово предметно подручје нешто је другачије конципирано у односу на претходне програме. Најпре, установљен је другачији, примеренији назив који је истовремено и једноставнији и свеобухватнији од раније коришћених термина. Исто тако, преуређена је структура програмских садржаја који у новој поставци делују прегледно, систематично и препознатљиво, без непотребних понављања и конфузије. Јер, на основу укупне разредне наставе, постоје језички појмови које ученик овог узраста треба поступно, систематично и ваљано (а то значи – трајно) да усвоји, па су и замишљени као програмски садржаји (захтеви). А до њиховог трајног и функционалног усвајања, скоро без изузетака, пут води преко бројних и разноврсних облика усмених и писмених језичких испољавања ученика, а то су

најчешће: језичке игре, вежбе, задаци, тестови и сл. На пример, најмлађег ученика ваља, између осталог, оспособити да самостално, убедљиво и допадљиво описује оне животне појаве које језичким описом (дескрипцијом) постају најпрепознатљивије (предмети, биљке, животиње, људи, пејзаж , ентеријер и др.). Зато се описивање као програмски захтев (садржај) јавља у сва четири разреда. А остварује се, усваја као знање и умење применом оних облика који ће ефикасним, економичним и функционалним поступањима у наставним околностима ученичку и језичку културу учинити поузданом и трајном. А то су: говорне вежбе, писмене вежбе (или осмишљено комбиновање говора и писања), писмени радови, изражајно казивање уметничких описних текстова, аутодиктат и сл. А то важи, у мањој или већој мери и за све остале врсте ученичког језичког изражавања.

Основни облици усменог и писменог изражавања у млађим разредима представљају темељне програмске садржаје за стицање, усавршавање и неговање ваљане и поуздане језичке културе најмлађег ученика. Неки од тих облика (препричавање, причање) присутни су и у претходним испитивањима деце за упис у школу што значи да на њих ваља гледати као на језичко искуство које полазници у извесној мери већ поседују. Отуда и потреба да се са усавршавањем и неговањем тих основних облика говорног комуницирања отпочне и пре формалног описмењавања ученика.

Препричавање разноврсних садржаја представља најједноставнији начин ученичког језичког испољавања у наставним околностима. И док се у поменутим претходним испитивањима као и у припремама за усвајање почетног читања репродуковању одређених садржаја приступа слободно, већ од краја тзв. букварске наставе па надаље ваља му приступити плански, осмишљено и континуирано. То значи, најпре, да се унапред зна (а то се дефинише у оперативним плановима рада учитеља) које ће садржаје ученик препричавати у наставним околностима. Њихов избор треба да обухвати не само текстове, и не само оне из читанки , већ и из других медијских области (штампа, позориште, филм, радио, телевизија и сл.). Потом, ученике ваља благовремено мотивисати, подстицати и усмеравати на овај вид

језичког изражавања, а то значи – омогућити им да се самостално припреме за препричавање али у које ће истовремено бити интегрисани и одговарајући програмски захтеви . Ваља, затим, водити рачуна о томе да се начелно препричавају само они садржаји који су претходно протумачени/анализирани или о којима се са ученицима водио макар приступни разговор. Коначно, и препричавање, као и све остале видове ученичког изражавања, треба на одговарајући начин вредновати (најбоље у разреду и уз свестрано учествовање ученика и подршку учитеља).

Причање у односу на препричавање јесте сложенији облик језичког изражавања ученика, јер док је препричавање углавном репродуковање прочитаног, одслушаног или виђеног садржаја, причање представља особен вид стваралаштва које се ослања на оно што је ученик доживео или произвео у својој стваралачкој машти. Зато причање тражи посебан интелектуални напор и језичку изграђеност, те ученика свестрано ангажује: у избору тематске грађе и њених значајних појединости, у компоновању одабраних детаља и у начину језичког уобличавања свих структурних елемената приче. Методички приступ овом значајном облику усавршавања и неговања ученике језичке културе у основи је исти као и код препричавања (ваљано функционално локализовање у плановима рада, осмишљено повезивање са сродним садржајима из осталих предметних подручја, а нарочито са читањем и тумачењем текста, осмишљено и инвентивно мотивисање, усмеравање и подстицање ученика да у причању остваре што свестранију мисаону и језичку перспективу, умешно вредновање ученичких домашаја у причању и др. Посебно

треба водити рачуна о томе да причање у функцији читања и тумачења текста (у тзв. уводном делу часа) не прерасте у схематизовано и површно набрајање/именовање одређених појавности, а да се притом занемари индивидуални приступ ученика датој предметности, те да изостане стварање приче као целовите менталне представе, довољно препознатљиве и ваљано мисаоно и језички уобличене. Тако, на пример, уводни разговори о домаћим и дивљим животињама поводом басне која се чита и тумачи неће дати жељене резултате на нивоу уводних говорних активности ако се такве животиње само класификују по познатој припадности, именују или само набрајају, као што ће слободно причање о неким необичним, занимљивим, али стварним и појединачним сусретањима ученика са датим животињама, у којима су доживљени радост, изненађење, одушевљење, радозналост, упитаност, страх и сл. – створити праву истраживачку атмосферу на часу. Причање, пак, коликогод било изазовно у свим својим сегментима за језичко испољавање најмлађих ученика – начелно ваља реализовати као део ширег наставног контекста у коме ће се саодносно и функционално наћи и други облици језичког изражавања, а нарочито описивање.

Описивање јесте најсложенији облик језичког изражавања на нивоу најмлађих разреда. Оно је мање или више заступљено у свакодневном говору, јер је неопходно за јасно представљање суштинских односа између предмета, ствари, бића и других појмова и појава у свакој животној ситуацији. Јер, док је за препричавање основа одређени садржај, за причање подстицај неко догађање, доживљај, дотле за описивање нису неопходне неке посебне околности, већ се оно користи кад год се дође у додир са појавностима које у свакодневном језичком комуницирању могу скренути пажњу на себе. Но, због бројних узрасних ограничења у раду са најмлађим ученицима, овој врсти језичкога комуницирања ваља приступити посебно одговорно и уз нарочито поштовање принципа наставне условности и поступности у захтевима: оспособљавање ученика да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Исто тако, ученике овог узрасног нивоа ваља подстицати и усмеравати да из сложеног процеса описивања најпре усвоје неколика општа места којима се могу служити све дотле док се не оспособе за самостални и индивидуални приступ овом захтевном језичком облику. У том смислу ваља их навикавати да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да уоче, издвоје и заокруже битна својства/особине (спољашње и условно унутрашње) и да се одреде према посматраној предметности (први

покушаји формирања личног става/односа према датој појави). Исто тако, неопходна је поуздана процена планирања вежби у описивању са усмерењима/ подстицањима у односу на она вежбања у којима може доћи до изражаја ученичка самосталност и индивидуалност. Како се, пак, описивање врло често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (нарочито књижевноуметничког) то је потребно стално усмеравати ученичку пажњу на она места у таквим текстовима која обилују описним елементима, а посебно када се описују предмети, ентеријер, биљке и животиње, књижевни ликови, пејзаж и сл., јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком комуницирању. Пошто је за описивање потребан већи мисаони напор и дуже време за остварење дуже замисли – ваља предност дати писменој форми описивања над усменом. Остали општи методички приступи овом значајном облику језичког изражавања исти су или слични као и код препричавања и причања (од планирања, преко реализације планираних активности, до вредновања постигнутог и функционалног повезивања са сродним садржајима

какви су и усмена и писмена вежбања за стицање, усавршавање и неговање језичке културе ученика).

Усмена и писмена вежбања, како им и сам назив каже, замишљена су као допуна основних облика језичког изражавања, почев од најједноставнијих (изговор гласова и преписивање речи), преко сложенијих (лексичке, семантичке, синтаксичке вежбе, остале вежбе за савладавање узорног говора и писања), до најсложенијих (домаћи писмени задаци и њихово читање и свестрано вредновање на часу). Свака од програмираних вежби планира се и остварује у оном наставном контексту у коме се јавља потреба за функционалним усвајањем дате језичке појаве или утврђивања, обнављања или систематизовања знања и примене тих знања у конкретној језичкој ситуацији. То значи да се, начелно, све те или њима сличне вежбе не реализују на посебним наставним часовима већ се планирају у склопу основних облика језичког изражавања (препричавање, причање, описивање) или одговарајућих програмских садржаја осталих предметних подручја (читање и тумачење текста, граматика и правопис, основе читања и писања). Управо у осмишљеним саодносним поставкама та вежбања вишеструко утичу на подизање нивоа ученичке језичке културе.

*

Природно је да се планским остварењем програмских садржаја из језичке културе отпочне тек у другом полугодишту првог разреда (пошто се савлада елементарна техника читања и писања). Међутим, јасно је да се многи од њих симултано остварују већ у периоду припрема за читање и писање, као и у периоду учења, усвајања основне писмености. Јер, без потребне језичке развијености (слободан разговор, препричавање краћих садржаја, аналитичко - синтетичке гласовне вежбе и сл.) не може се успоставити неопходна говорна комуникација, преко потребна за усвајање појмова гласа и слова. Касније, она постаје основа за остварење наставних садржаја и из свих осталих подручја овог предмета (као и укупне разредне наставе), али се истовремено и сама шири и продубљује до нивоа јасног, правилног, садржајно и стилски примереног језичког општења у усменој и писменој форми. Тиме језичка култура у највећој мери доприноси јединству целовитости наставе српског језика и чини да се она реализује у функционалном повезивању наизглед различитих програмских садржаја али који се најбоље остварују управо у таквој методичкој спрези.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИЦИ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

БУГАРСКИ ЈЕЗИК

BЪLGARSKI EZIK

Cel i zada~i

Celta na obu~enieto po bqlgarski ezik e u~enicite da ovlade]t osnovnite zakonomernosti na bqlgarski] ezik na kojto pravilno \e se izraz]vat v ustna i pismena forma, da bqdat v sqsto]nie da tqlkuvat podbrani literaturni proizvedeni], proizvedeni] na sceni~noto, filmovo i drugi vidove izkustva na bqlgarskoto i svetovno nasledstvo.

Zada~i na obu~enieto po bqlgarski ezik sa:

- razvivane na lybov kqm maj~ini] ezik i neobhodimost za negovo razvivane i usqvqr[enstvane;
- osnovno opismen]vane na u~enicite ot pqrvona~alni] kurs na osnova na ortoepski i ortografski standarti na bqlgarski] kni`oven ezik;
- etapno i sistemati~no zapoznavane s gramatikata i pravopisa na bqlgarski] ezik;
- zapoznavane s ezikovi]vleni] i pon]ti], ovlad]vane s normativnata gramatika i stilisti~nite vqzmo`nosti na bqlgarski] ezik;
- osposob]vane za uspe[no slu`ene s kni`ovni] ezik v razli~nite mu formi na pismena i ustna upotreba i v razli~nite komunikacionni situacii (rol] na govoritel], slu[atel], sqbesednika i ~itatel]);
- razvivane na uset za avtenti~ni esteti~eski stojnosti v hudo`estvenata literatura;

razvivane na smisql i sposobnosti za pravilno, gladko, ikonomi~esko i ubeditelno ustno i pismeno izraz]vane, obogat]vane na re~nika, ezikovo i stilisti~no izraz]vane;

upra`n]vane i usqvqr[enstvane na glasno ~etene (pravilno, logi~esko i izrazitelno) i ~etene naum (pro~ustvitelno, naso~eno , izsledovatelsko;

osposob]vane za samosto]telno ~etene, do`iv]vane, razbirane, vsestranno tqlkuvane i ocen]vane na hudo`estveni proizvedeni] ot razli~en `anr;

zapoznavane, ~etene i tqlkuvane na popul]rni i informativni tekstove ot ilystrirani enciklopedii i spisani] za deca;

postepenno, sistemati~no i posledovatelno osposob]vane na u~enicite za logi~esko shva\ane i kriti~eska ocenka na pro~eteni] tekst;

razvinane na neobhodimost za kniga, sposobnosti da mogat s ne] samosto]telno da si slu`at kato izvor na znani]; razvivane na navik za samosto]telno polzvane na biblioteka ( klasovi, u~ili\ni i gradski); postepenno svikvane s na~ina za vodene na bele`nik za pro~etenite knigi.

- postepenno i sistemati~no osposob]vane na u~enicite za pre`iv]vane i ocen]vane na sceni~ni proizvedeni] (teatqr, film);
- usvo]vane na osnovnite teoreti~ni i funkcionalni pon]ti] ot oblastta na teatralnoto i filmovo izkustvo;

zapoznavane, razvivane, pazene i ta~ene na sobstveni] nacionalen i kulturen identitet na proizvedeni] ot bqlgarskata literatura, teatralnoto i filmovo izkustvo, kakto i na ostanali hudo`estveni posti`eni];

razvivane na po~it kqm kulturnoto nasledstvo i nu`da sq\oto da se za~ita i podobr]va;

privikvane za redovno sledene i kriti~esko precen]vane na detski radio i televizionni predavani];

podtikvane na u~enicite na samosto]telno ezikovo, literaturno i sceni~no tvor~estvo;

podtikvane, razvivane i cenene na u~eni~eskite izvqnklasovi dejnosti (sekcii: literaturna, ezikova, recitatorska, dramati~na, `urnalisti~eska i dr.);

vqzpitavane na u~enicite za `ivot i rabota v duha na humanizma, ~estnostta,

solidarnostta i drugi eti~ni stojnosti;
- razvivane na patriotizqm i vqzpitavane v duha na mira, kulturnite otno[eni] i sqtrudni~estvo me`du horata.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TRETI KLAS

Образователни **zada~i:**

ovlad]vane на умени] za ~etene i pisane;
ovlad]vane на умени] za razbirane i upotreba na prostoto izre~enie (pon]tie, glavni ~asti);
usvo]vane naznani] za sq\estvitelno i prilagatelno ime i za glagoli i na umeni] za celesqobraznata im upotreba;
postepenno ovlad]vane na umeni] za vqzpriemane na literaturnoto proizvedenie (~uvstva, slu~ki, dejstvi], obrazi, porqki, izikovo-stilovi harakteristiki);
ovlad]vane na umeni] za ustno i pismenno izraz]vane spored iziskvani]ta na Programata (razkazvane, prerazkazvane, opisvane, izvest]vane);
zapoznavane s osnovni tehniki za pisane na sq~ineni].

E Z I K

Gramatika

Izre~enie – pon]tie za izre~enie; pon]tie i razbirane na sqob\itelno, vqprositelno i podbuditelno; utvqrditelno i otricatelno izre~enie; upotreba na izre~eni].

Pon]tie i razpoznavane na glavni ~asti na izre~enieto (podlog, skazuemo).

Pon]tie i razpoznavane na sqglasuvano opredelenie (duma kqm sq\estvitelno ime, ko]to otgovar] na : *kakqv, kakva, kakvo, kakvi; ~ij, ~i], ~ie, ~ii).*

Pon]tie i razpoznavane na obsto]telstveno po]snenie (dumi, koito po]sn]vat glagola i otgovar]t na : *kqde, koga, kak, kolko).*

Razpoznavane i pravilno zapisvane na pr]ka re~.

Sq\estvitelni imena – naricatelni,sobstveni, umalitelno- galxovni; rod i ~islo na sq\estvitelnite imena; leksikalno zna~enie i upotreba v izre~enie.

^lenuvane na sq\estvitelni imena: osnovni belezi; pon]tie, razpoznavane i upotreba v izre~enie.

Prilagatelni imena: ka~estveni prilagatelni; rod i ~islo; leksikalno zna~enie i upotreba v izre~enie.

Glagoli: sq\nost; lice i ~islo; sega[no, minalo svqr[eno i bqde\e vreme; polo`itelna i otricatelna forma; leksikalno zna~enie i upotreba v izre~enie.

Udareni i neudareni sri~ki: razpoznavane, pravogovor.

Pravopis

Zatvqrd]vane ~rez upra`neni] na prilaganeto na izu~eni pravopisni pravila.

Upotreba na glavna bukva pri pisane na imena na hora, imena na `ivotni, geografski nazvani], zaglavi] na knigi i spisani].

Pisane na bukvi: **Q. XO, |, Y, },** koito predstavl]vat trudnosti za u~enicite. Pisane na data.

Pisane i izgovor na sqglasnata "J" v na~aloto, sredata i kra] na dumite; J – I v mno`estveno ~islo; prisqstvie ili otsqstvie na "J" me`du: *a/a, i/i, e/e, u/u; a/e, o/e, i/e;*

Pravopis i pravogovor na sq\estvitelni imena ot m.r. s udarenie vqrhu kratki] ~len : gradá /gradq/, ~asá:/~asq/.

Pisane na ~islitelni imena.

Pisane na sqkra\eni] ot tipa: l.(lice), ~. (~islo), u~.(u~enik), str. (stranica), m. (mesec), g.god. (godina).

LITERATURA

Lirika

Narodna pesen: *Oral d]do*
Narodna pesen: *^estitka na survakari*
Nikola Furnad`iev: *Sled vakanci]*
Elin Pelin: *Mamo, sqbudi me*
Sto]n Drinov: *Izvor~e*
Nikola Lankov: *Roden kqt*
Vasil Pavurd`iev*: Sbogom, kitno l]to*
Asen Bosev: *Kni`ko mo]*
Kiril Hristov: *Zima ide*
Georgi Strumski: *Naj-visoko koj leti*
Emanuil Popdimitrov: *Pti~e v kletka*
Asen Razcvetnikov: *Proleten zov*
Izbrani stihove ot *Aleksandqr Dqnkov, Milorad Gerov*
Izbrani bqlgarski narodni pesni

Epos

Hristo Botev: *^avdar vojvoda*
Narodna prikazka: *|qrkelqt i mravkite*
Narodna prikazka: *Kojto ne raboti, ne tr]bva da]de*
Ezop: *Zaek i kostenurka*
Emili]n Stanev: *Trevoga v gorata*
Angel Karalij~ev: *Majka*
Petko Todorov: *Pqrvoto koki~e*
Georgi Raj~ev: *Su[a*
Tan] Kasabova: *Velikan*
Georgi Karaslavov: *Samohvalko*
Nikolaj Nosev: *Fantazxori*
Valentina Oseeva: *Vql[ebnata duma*
Orlin Vasilev: *Lakom Gen~o i Hitqr Tren~o*

Izbrani razkazi *ot Emili]n Stanev /Sbornik “Knigata e dobqr drugar”/*
Izbrani bqlgarski narodni prikazki

Dramatizirani tekstove *ot v-k “Drugar~e”*

Popul]rni i informativni tekstove

Izbor ot enciklopedii i spisani] za deca

^etene

Upra`n]vane na tehniki za ~eteneto s razbirane na pro~eteni] tekst.
Postigane na dadena skorost pri ~etene sqs pqlno razbirane na smisqla na

dumite, izre~enieto i na teksta.
^etene s razbirane na nepoznat tekst i na sq\i] sled tqlkuvane. ^etene po roli.
Zapamet]vane na kratki stihotvoreni], pesni~ki i otkqsi ot proza.
Upra`neni] po izrazitelno ~etene (intonaci], tembqr, sila na glasa, pauza).
^etene naum , za sebe (s osobeno nabl]gane vqrhu razbirane na pro~etenoto, kato podgotovka za ~etene na glas , tqlkuvane i prerazkazvane na teksta).

Tqlkuvane na tekst

Vqzpriemane i tqlkuvane na sqdqr`anieto na literaturni] tekst (~uvstva v liri~noto stihotvorenie, sy`et v prozai~nata tvorba, dejstvie v dramata; iz]sn]vane na literaturni] obraz; poslanie i ide] na proizvedenieto; pri~inno-sledstveno svqrzvane na ~asti v teksta; esteti~eska funkci] na ezika).
Ovlad]vane na umeni] - u~enicite da argumentirat stanovi\ata si ~rez elementi ot teksta.

Literaturni pon]ti]

Lirika

Ritqm; udareni i neudareni sri~ki; rima.
Poeti~eski kartini kato sqstavni elementi v kompozici]ta na liri~eskoto proizvedenie. Sravnenie – razpoznavane na stilnata figura.
Semejni narodni pesni; humoristi~ni pesni; patrioti~ni pesni – osnovni otli~i].

Epos

Fabula; svqrzvane na slu~kite s m]sto, vreme i obrazi.
Literaturen obraz: portret; re~evi harakteristiki na literaturni] obraz. Sqotno[enie me`du obrazite.
Razgovor, opisanie – na ravni\e razpoznavane i nazovavane.
Narodni i avtorovi vql[ebni prikazki – razpoznavane.

Drama

Dejstvie v dramata. Dramati~na zavrqzka /stqlknovenie/ - ravni\e razpoznavane.

Funkcionalni pon]ti]

Motivirane na u~enicite da razberat i usvo]t slednite pon]ti]: shodno, razli~no; protivopolo`no, izrazitelno, otkrivane, povedenie, postqpka; da ocen]t ubeditelno, neo~akvano; da tqrs]t i otkrivat, da pro]v]vat lybopitstvo i interes.

EZIKOVA KULTURA

Osnovni formi na ustnoto i pismenoto izraz]vane

Prerazkazvane na kratki tekstove, igralni i animacionni filmi, teatralni predstavleni], radio i TV emisii za deca podrobno, po ob\ plan i po samosto]telen plan; sbito prerazkazvane po ob\ plan i po samosto]telno podgotven plan.

Razkazvane po kartinka s c]losten sy`et po ob\ plan i po samosto]telno podgotven plan.

Razkazvane po dadeni /kly~ovi/ dumi. Prodql`enie na razkaza s dadeno na~alo.

Opisanie na hora: vqn[ni belezi (fizi~eski portret), osnovni harakterni ~erti (harakteristika, /duhoven profil/), povedenie v konkretni `izneni obsto]telstva (postqpki, reakcii, govor).

Opisanie na prirodata: kolektivno nablydavane v proces na razhodka, pose\enie, izlet. Aktuelizirane na vpe~atleni]ta i opisanie na naj-interesnite i privlekatelni elementi ot nablydenieto.

Samosto]telno izbirane na motivi i iztqkvane na podrobnosti, koito obrq\at vnimanie na u~enika – izpolzvane v pismena forma . Sqzdavane na tekstove po plan.

Razkazvane za sebe (kratka avtobiografi]).

Usmeni i pismeni upra`neni]

*Govorni upra`neni]:* upra`n]vane pravilno izgovar]ne na dumi, izrazi i izre~eni], poslovici, kratki tekstove; slu[ane na zvukovi zapisi, zapisvane na pro~etenoto, analiz na zapisa, sqprovodeno s ocen]vane.

*Ortografski upra`neni]* : prepisvane na tekst, upra`n]vane na ~etliv i pravilen rqkopis s prilagane na pravopisni pravila. Prepisvane na tekstove sqs zada~a. Pismeno otgovar]ne na postaveni vqprosi. Postav]ne na vqprosi na dadeni otgovori.

Diktovki : s dopqlvane , komentirani diktovki, samodiktovka, diktovka po izbor, kontrolna diktovka.

*Leksikalni i semanti~ni upra`neni]* : pr]ko i prenosno zna~enie na dumite; ednozna~ni i mnogozna~ni dumi; slovoobrazuvane, obrazuvane na srodni dumi; sinonimi i antonimi, zabel]zvane na semanti~na funkci] na udarenieto, neliteraturni dumi i t]hna podm]na s kni`ovni dumi.

*Sintakti~ni i stilni upra`neni]* : dopqlvane na izkazvaneto v zavisimost ot predlo`eni re~evi situacii; raz[ir]vane na izre~enieto; izraz]vane ~rez izre~enieto na otno[enie; sqkra\avane na izre~enieto s cel obob\avane na informacionnata mu sila.

Intonacionna prom]na na glasa pri izgovar]ne na dadeni izre~eni] (sqob\itelno, vqprositelno, podbuditelno), ili na n]koi tehni ~asti (logi~esko udarenie). Upra`n]vane na podre`dane dumite v izre~enieto spored re~evite situacii.

Kazvane naizust na izu~eni liri~ni, epi~ni i dramati~ni tekstove .

Sceni~no predstav]ne na dramati~ni i dramatizirani tekstove.

Gatanki i otgatvane; sqstav]ne i re[avane na rebusi i krqstoslovici.

Polzvane na re~nici i enciklopedii za deca; sqstav]ne na sobstven re~nik.

Kulturno povedenie pri izslu[vane na sqbesednika; pisane na pisma i ~estitki.
Slu[ane i ocen]vane na govora i razgovora v detski emisii po radioto i televizi]ta.
Pisane na doma[ni pismeni zada~i (do osem) i tehen analiz po vreme na ~as.
Dve klasni upra`neni] – po edno v polugodie.

NA^IN NA REALIZIRANE NA PROGRAMATA

Ezik (gramatika i pravopis)

В езиковото обучение учениците се подготвят за правилна устна и писмена комуникация на стандартен български език. Затова изискванията в тази програма не са насочени само на езикови правила и граматични норми, но и на функцията им. Например, изречението не се запознава само като граматична част (от гледната точка на структурата му), но и като комуникативна част (от гледна точка на функцията му в комуникацията).

Основни програмни изисквания в обучението по граматика е да се учениците запознаят с езика и да го тълкуват като система. Нито едно езиково явление не би трябвало да се изучава изолирано, вън от контекста в който се реализира неговата функция. В I и II клас в рамките на упражненията за слушане, говор, четене и писане учениците забелязват езиковите явления без техните наименования, а от трети до осми клас концентрично и континуирано ще се изучават граматичните съдържания последователно и селективно имайки в предвид възрастта на учениците.

Последователността се осигурява със самия избор и разпределението на учебните съдържания, а конкретизирането на степента за обработка, като напътствия на учебната практика в отделни класове, назначена е с ясно формулирани изисквания: забелязване, съглеждане, усвояване, понятие, разпознаване, различаване, информативно, употреба, повторение и систематизиране. С посочването на степента на програмните изискванията на учителите се помага в тяхната настойчивост да не обременяват учениците с обем и задълбочена обработка на езиковия материал.

Селективността се провежда с избора на най-основните езикови закономерности и информации, които се отнасят към тях.

С такова отнасяне към езиковия материал в програмата учителите се насочват тълкуването на граматичните категории да обосновават на тяхната функция, която са учениците запазили и научили да ползват на практика в предишните класове . Последователността и селективността в граматиката най-добре се съглеждат в съдържанията на синтаксиса и морфологията от I до VIII клас. Същите принципи са проведени и в останалите области на езика. Например, алтернацията на съгласните к, г, х, ю, я, учениците най-напред ще забелязват в строежа на думите и в склоненията в V клас, а чрез упражнения и езикови игри в този и в предишните класове ще придобиват навици за правилна употреба на дадените консонанти в говора и писането; елементарни информации за палаталните съгласни ще придобият в шести клас, а придобиените знания за значителните звукови особености в българския език ще се систематизират в VIII клас. По този начин учениците ще придобият

основни информации за звуковите промени, ще научат да прилагат на езикова практика, а няма да бъдат натоварени с описанията и историята на на посочените явления.

Елементарни информации за морфологията учениците ще получават от II клас и последователно от клас в клас ще се разширяват и задълбочават. От самото

начало учениците ще придобиват навици да забелязват основните марфологични категории , например: във II клас освен забелязване на думи, които назовават предмети и същества включва се и разпознаването на рода и числото на тези думи, а в III клас разпознаване лицето на глагола. По този начин учениците ще се въвеждат последователно и логически не само в морфологичните, но и в синтактичните закономерности (разпознаване лицето на глагола – личните глаголни форми – сказуемото – изречението). Думите винаги трябва да забелязвам и обработвам в рамките на изречението, в което се забелязват техните функции, значения и форми.

Програмните съдържания, които се отнасят до ударението не трябва да се обработват като отделна методическа единица. Не само в езиковото обучение, но и в обучението по четене и езикова култура, учениците трябва да се въвеждат в стандартните акцентни норми, а с постоянни упражнения (по възможност ползване на аудио-визуални записи) учениците трябва да придобиват навици, да слушат правилното произношение на думите.

За овладяване на правописа нужно е да се организират системни писмени упражнения, различни по съдържание. Покрай това, на учениците от ранна възраст трябва да се дават напътствия да си служат с правописа и правописния речник (училищно издание).

Упражненията за овладяване и затвърдняване на знанията по граматика до степен прилагането им на практика в нови речеви ситуации произлизат от програмните изисквания, но са обусловени и от конкретната ситуация в класа – говорните отстъпки от книжовния език, колебанията, грешките, които учениците допускат в писменото изразяване. Затова съдържанията за упражняване по езиково обучение трябва да са определени въз основа на систематичното напредване в говора и писането на ученика. По този начин езиковото обучение ещ има подготвителна функция в правилното комунициране на съвременен книжовен български език.

В обучението по граматика трябва да се прилагат следните постъпки, които са се на практика показали със своята функционалност **:**

Насърчване на съзнателните дейности и мисловна самостоятелност на учениците.

Премахване на мисловната инерция и ученически наклонности за имитация.

Обосноваване обучението на съществени ценности, т.е. на знчителни свойства и стилистичните функции на езиковите явления.

Уважаване на ситуационното обуславяне на езиковите явления.

Свързване на езиковото обучение с приключения от художествения текст.

Откриване на стилистичните функции, т.е. изразителността на езиковите явления.

Използване на художествените приключения като насърчване за учене на майчиния език.

Системни и осмислени упражнения в говора и писането.

По-ефикасно преодоляване степенте за препознаване на езиковите явления.

Свързване знанията за езика в континуитет с непосредствената говорна практика.

Осъществяване континуитета в системата на правописни и стилистични упражнения.

Подбуждане на езиковата изразителност на ученика в ежедневието.

Указване на граматична съставност от стилистични граматични средства.

Използване на съответни илюстрации за подходящи езикови явления.

В обучението по граматика функционални са онези постъпки, които успешно премахват учениковата мисловна инерция, а развиват интерес и самостоятелност у

учениците, което подтиква тяхното изследователско и творческо отношение към езика. Посочените указания в обучението подразбират неговата свързаност с живота, езиковата и художествена практика, т.е. с подходящи текстове и речеви ситуации. Затова указанието за съответни езикови явления на изолирани изречения извадени от контекста е означено като нежелано и нефункционално постъпване в обучението по граматика. Самотните изречения лишени от контекста биват мъртви модели подобни да се формално преписват, да се учат наизуст и да се възпроизвеждат, а всичко това пречи на съзнателната дейност на учениците и създава съответна основа за тяхната мисловна инерция.

Съвременната методика в обучението по граматика се залага центъра на тежеста при обработка на езиковите явления да бъде обоснована на съществени особености, а това означава техните значителни свойства и стилистични функции, което подразбира изоставяне на формалните и второстепенните белези на изучаваните езикови явления.

В езиковото обучение нужно е да се съглеждат езиковите явления в ежедневието и езиковите околности , които обуславят техното значение. Учениците трябва да се насочват да използват изгодни текстове и речеви ситуации, в които се дадено езиково явление естествено явява и изказва. Текстовете трябва да са познати на учениците, а доколкото неса трябва да се прочетат и да се раязговаря върху тях.

Учителят трябва да има в предвид, че запознаването на същността на езиковите явления често води чрез преживелици и разбиране на художествен текст, което ще бъде допълнително насърчване за учителя при даване на напътствия на учениците да откриват стилистичните функции на езиковите явления. Това ще допринесе развитието на учениковия интерес към езика, понеже художествените приключения съчиняват граматичното съдържание по-конкретно, по-леко за прилагане.

Нужно е учителят да има в предвид значителната роля на систематичните упражнения, т.е. учебния материал не е овладян добре ако не е добре упражнен. Това означава, че упражненията трябва да бъдат съставна част при обработка на учебните съдържания, повторението и затвърдняването на знанията.

Методиката по езиково обучение теоретично и практически указва, че в обучението по майчин език трябва по - скоро да се преодоли степента на препознаването и възпроизвеждането, а с търпеливо и упорито старание да възприемат знания и навици – приложимост и творчество. За да се на практика удовлетвори на тези изисквания, функционално е във всеки момент знанията по граматика да бъдат във функция на тълкуването на текста, с което се издига от препознаването и възпроизвеждането до степен на практическо приложение.

Прилагането на знанията за езика на практика и неговото преминаване в умения и навици се постига с правописни и стилистични упражнения.

Учениците трябва континуирано да се подтикват към свързването на знанията си с комуникативния говор. Една от по-функционалните постъпки в обучението по граматика е упражняването обосновано в използването на примери от непосредствената говорна практика, което обучението по граматика доближава до ежедневните потребности, в които се езика явява като мисловна човешка дейност. Обучението по този начин бива по-практично и интересно, което на ученика прави удовлетворение и дава възможности за неговите творчески прояви.

Съвременната методика на обучение изтъква поредица от методически похвати, които трябва да се прилагат в програмните съдържания по езикознание и

които дават възможност да всеки съзнателен път, започвайки от този, който е в рамките на учебния час, получи своята структура.

Обработката на нови програмни съдържания подразбира прилагане на следните методически похвати:

Използване на подходящ текст върху който се съглежда и обяснява дадено езиково явление. Най-често се използват кратки художествени, научно популярни и публицистични текстове като и примери от писмените упражнения на учениците.

Използване на казаното в речевите ситуации (примери од подходящи, текущи или запомнени).

Насърчване на учениците да подходящия текст разберат цялостно и частично.

Затвърдняване и повторение на знанията за научените езикови явления и понятия, които непосредствено допринасят за по-леко разбиране на учебния материал (ползват се примери от учен текст).

Насърчване на учениците да забелязват в текста примери от езикови явления, които са предмет на съзнанието.

Съобщаване и записване на новия урок и насърчване на учениците да забелязаните езикови явления изследователски съглеждат.

Осъзнаване важните свойства на езиковите явления (форми, значения, функции, промени, изразителни възможности...).

Разглеждане на езиковите факти от различна гледна точка, тяхната компарация, описване и класификация.

Илюстриране и графическо представяне на езиковите понятия и техните отношения.

Дефиниране на езиковото понятие; изтъкване свойствата на езиковите явления и забелязаните закономерности и правилности.

Разпознаване, обяснение и прилагане на осъзнатия учебен материал в нови ситуации и от примерите, които дават самите ученици (непосредствена дедукция).

Затвърдняване, повторение и прилагане на усвоените знания и умения (поредни упражнения в училището и у дома).

Посочените методически постъпки помежду си се допълват и реализират се в непрекъснато и синхронно предположение. Някои от тях могат да бъдат реализирани преди започването на часа в който се разглежда даденото езиково явление, а някои след завършването на часа. Така например текст, който се използва за усвояване на знания по граматика трябва да бъде упознаен предварително, а някои езикови упражнения са задача за домашна работа. Илюстрирането, например, не трябва да бъде обезатеелн етап в учебната работа, но се прилага когато му е функционалността безспорна.

Паралелно и сдружено в посочения съзнателен път протичат всички важни логически операции: наблюдение, съпоставка, заключение, доказателство, дефиниране и даване на нови примери. Това означава, че часовете в които изучава съдържанието по граматика нямат отделни етапи, т.е. ясно забележими преходи помежду тях. Виден е прехода помежду индуктивната и дедуктивна метода на работа, като и осъзнаването на езиковите явления и упражняване.

Literatura

Vqve`dane na naj-malkite u~enici v sveta na literaturata, no i v ostanalite, taka nar. neliteraturni tekstove (popul]rni, informativni) predstavl]va izkly~itelno otgovorna prepodavatelska zada~a. Imenno na tozi stepen obrazovanie polu~avat se osnovni i ne po-malko zna~itelni znani], umeni] i navici, ot koito do gol]ma stepen \e zavisi u~eni~eskata literaturna kultura, no i negovata ob\a kultura, vqrhu ko]to se izgra`da c]loto

obrazovanie na vseki obrazovan ~ovek.

Edna ot naj-zna~itelnite novini v programiraneto na literaturata e tova, ~e vsi~ki tekstove prednazna~eni za ~etene i tqlkuvane imat v osnovata si ednakqv u~eben tretman. Razli~i]ta sa v t]hnata c]lostna hudo`estvena ili informativna stojnost, koito vli]at na opredeleni metodi~eski re[eni] ( prisposob]vane na ~eteneto kqm vida na teksta, tqlkuvane na teksta v zavisimost ot negovata vqtre[na struktura, vrqzkata i grupirovkata s opredeleni sqdqr`ani] po drugi predmetni

oblasti – gramatika, pravopis i ezikova kultura i dr.

Tekstovete po literatura predstavl]vat programna osnova. U~itel]t ima na~alna vqzmoq`nost predlo`enite tekstove da prisposobi kqm u~ebnite nu`di v svo] klas, no zadql`itelno tr]bva da ima svoboden izbor ot na[eto narodno ustno tvor~estvo i t. nar. Literaturni tekstove – kqm programnite iziskvani]

^etene i tqlkuvane na tekst

Osobenostite i delikatnostite na tozi predmeten segment ne sa tolkova v programiranite sqdqr`ani], kolkoto sa vqv vqzrastovite vqzmo`nosti na naj-malkite u~enici, dadenite sqdqr`ani] dobre da se priemat, za da mo`e polu~enite znani] i umeni] funkcionalno da si slu`at vqv vsi~ki ostanali u~ebni obsto]telstva. Vqz osnova na tova, ~eteneto i tqlkuvaneto na teksta v na~alnite klasove e vqv funkci] na po-natatq[noto usqvqr[enstvane na glasno ~etene, a sled tova posledovatelno i sistemati~no vqve`dane v tehnikata na ~etene naum, kakto i usvo]vane na osnovni pon]ti], otno[eni] i realacii, ko]to sqdqr`a v sebe si pro~eteni] tekst.

^etene na tekst, predi vsi~ko, na naj-malkite vqzrastovi grupi imat vsi~ki belezi na pqrvo i osnovno ovlad]vane na tezi umeni] kato znani], predimno v pqrvi klas. Osobeno e va`no u~enicite postepenno i funkcionalno dobre da ovlade]t ~eteneto na glas, koeto v sebe si sqdqr`a n]koi ot va`nite osobenosti na logi~eskoto ~etene (izgovor, viso~ina na glasa, pauza, intonaciono prisposob]vane i dr.), i koeto estestveno \e se stremi kqm vse po-gol]ma izrazitelnost vqv vtori klas (naglas]vane, emocionalno prisposob]vane, temp i dr.), s koeto se po-lesno usvo]va tehnikata na izrazitelnoto ~etene (treti klas) . Sled tova, ot osobena va`nost e vs]ko ~etene na glas i vseki u~enik, sled kato e pro~el n]koj tekst, tr]bva ot svoite drugari v klasa i u~itel] da razbere kakvo e bilo dobro v tova ~etene, kakvo tr]bva da se promeni, za da bqde o\e po-dobro.

Posledovatelnostta i sistemati~nostta mogat da se izpolzvat pri osposob]vavaneto na u~enika za ~etene naum. Tozi na~in v niz[ite klasove predstavl]va slo`en u~eben proces, ot gledna to~ka na izkusen oformen ~itatel tova ne izgle`da taka. ^eteneto naum, vsq\nost sqdqr`a redica slo`ni mislovni dejstvi], koito u~enikqt tr]bva spontanno da ovladee, a otdelen problem e t. nar. vqtre[en govor. Zatova pri pove~eto u~enici v pqrvi klas tova ~etene naj-napred se izraz]va vqv vid na tiho ~etene (tiho mrqnkane), za da pone po- kqsno ili ~rez uporiti upra`neni] polu~i neobhodimite belezi. Nesqmneno me`du t]h tr]bva da se iztqknat razli~nite vidove motivaci], podtikvane i naso~enost, s koito po-lesno se do`iv]va i razbira teksta, kojto se ~ete, ta ~eteneto naum, ot metodi~esko stanovi\e sqvremennoto obu~enie po literatura, stava neobhodimo uslovie za dobro tqlkuvane na teksta.

Tqlkuvaneto na tekst v dolnite klasove predstavl]va izqnredno slo`en i delikaten programen proces. Tekstqt e osnovno programno sqdqr`anie, kojto ima vode\a i integraciona rol] v obu~enieto, za\oto okolo sebe si sqbira opredeleni sqdqr`ani] i ot drugi predmetni oblasti. No, zaradi vqzrastovite ograni~eni] v tqlkuvaneto i usvo]vaneto na osnovnite strukturi, a osobeno hudo`estveni faktori na teksta neobhodimo e da se izraz]t mnogo inventivnosti, sistemati~nosti i uporitosti pri osposob]vaneto na u~enicite za postepenno zabel]zvane, razpoznavane, a sled tova obrazlo`enie i spontanno usvo]vane na negovite osnovni predmetnosti.

V pqrvi klas tqlkuvaneto na teksta ima izrazitelni belezi na spontanen i svoboden razgovor s u~enicite za otnositelni podrobnosti – prostranstveni, vremenni, akcionni – s cel da se proveri dali pro~etenoto e razbrano, t.e. dali e vqv funkci] na aktivni upra`neni], dobro ~etene na glas i naum. ^rez inventivna motivaci], podtik i nasqr~vane ( koj, kqde, koga, za\o, kak, s kakvo, zaradi kakvo, kakvo e radostno, tq`no, sme[no, interesno, obiknovenno i pr.) – na u~enicite se dava vqzmo`nost da vid]t, zapomn]t, otkri]t, naprav]t sqpostavka, ob]sn]t i analizirat dadeni ne\a, koito predstavl]vat predmetnost na pro~eteni] tekst.

Vqv vtori klas podhodqt pri tqlkuvane na teksta po~ti e ednakqv kato i v pqrvi klas, samo ~e iziskvani]ta po svo] priroda sa pove~e, a programnite sqdqr`ani] adekvatno dopqlneni (samosto]telno sqob\avane na vpe~atleni] za pro~eteni] tekst, zavzemane na

sobstveni stanovi\a za va`ni ne\a v teksta i ustno obrazlo`enie, za\ita na takiva stanovi\a, otkrivane i razbirane na poslanieto v teksta, razpoznavane na otkqsa, zabel]zvane na harakterni ezikovi stilni pon]ti] i pr.).

U~enicite tr]bva sistemati~no i na dobqr na~in da se podtikvat kqm vkly~vane v bibliotekata (u~ili\na, mestna) formirane na klasova bibloiteka, podgotv]ne na knigi za izlo`ba, slu[ane i gledane na video zapisi s hudo`estveno izkazvane (govorene, recitirane) na teksta, organizirane na sre\i i razgovori s pisateli, literaturni igri i sqstezani], vodene na dnevnik za pro~eteni knigi (zaglavie, pisatel, vpe~atlenie, glavni geroi, izbrani izre~eni], neobiknovenni i interesni dumi i pr.) – formirane na li~na biblioteka, videoteka i tn.

Takqv i na nego podoben metodi~eski podhod na ~etene i tqlkuvane na teksta, pri koeto osobeno vnimanie tr]bva da se obqrne na rol]ta na u~enika kato zna~itelen u~eben faktor (kolkoto se mo`e po-gol]ma samosto]telnost, svobodno prou~vane i izraz]vane, da se dade vqzmo`nost na li~no mnenie) osq\estv]vat se n]koi ot osnovnite na~ala na sqvremennoto obu~enie po literatura, me`du koito sa naj-vero]tno postepennoto i osmislenoto vqve`dane na u~enika v slo`ni] sv]t na literaturnoto hudo`estveno proizvedenie i planovo obogat]vane, usqvqr[enstvane i zapazvane na negovata ezikova kultura.

Ezikova kultura

Оперативните zada~i za realizirane na u~ebnite sqdqr`ani] na tazi oblasti ]sno pokazvat, ~e posledovatelnostta vqv vsekidnevnata rabota za razvivane na u~eni~eskata ezikova kultura e edna ot naj-va`nite metodi~eski zada~i; tr]bva da se izpitat sposobnostite na vs]ko dete za govorna komunikaci], ~rez proverki kogato se zapisvat v u~ili\e. V pqrvi klas decata zapo~vat da upra`n]vat ezikovata kultura, ~rez razli~ni ustni i pismeni upra`neni], posledovatelno se u~at za samosto]telno izraz]vane na mislite, ~uvstvata v obu~enieto, no i vqv vsi~ki oblasti v u~ili\eto i izvqn nego, kqdeto ima uslovie za dobra komunikaci] s c]lostno razbirane. Pravilna artikulaci] na glasovete i grafi~eski to~na upotreba na pismoto, mestni]t govor da se smeni sqs standarten kni`oven ezik v govora, ~eteneto i pisaneto; svobodno da prerazkazvat, opisvat i pravilno da upotreb]vat nau~enite pravopisni pravila. Raznovidnite ustni i pismeni upra`neni], koito imat za cel obogat]vane ne re~nika, ovlad]vane na izre~enieto kato osnovna govorna kategori] i poso~vane na stilisti~nite stojnosti na upotreba na ezika pri govorene i pisane i pr. – sa osnovni u~ebni zada~i pri osq\estv]vaneto na programnite sqdqr`ani] za ezikova kultura.

Tazi predmetna oblast e malko po - razli~no ustroena v otno[enie na

predi[nite programi. Predi vsi~ko izgradeno e drugo, po-podhod]\o zaglavie, koeto sq\evremenno e po-prosto i po-vseobhvatno ot predi polzvanite termini. Sq\o taka, preuredena e strukturata na programnite sqdqr`ani], koito sega sa po-pregledni, sistemati~ni i poznati, bez povtoreni] i obqrkvane. Vqz osnova na sqvkupnoto na~alno obu~enie, sq\estvuvat ezikovi nazvani], koito u~enikqt na tazi vqzrast tr]bva sistemati~no i trajno da usvoi, zatova sa zamisleni kato programni sqdqr`ani] (iziskvani]). Do t]hnoto trajno i funkcionalno usvo]vane pqt]t vodi ~rez mnogo raznoobrazni formi na ustni i pismeni ezikovi izkazvani] na u~enicite, a tova naj-~esto sa: ezikovi igri, upra`neni], zada~i, testove i t. n. Naprimer naj-malkite u~enici tr]bva da se osposob]t samosto]telno i ubeditelno dobre da opisvat onezi `izneni]vleni], koito s pomo\a na ezikovoto opisvane (deskripci]ta) \e bqdat po-poznati (predmeti, rasteni], `ivotni, hora, pejza`, interior i pr.). Poradi tova, opisvaneto kato programno iziskavane (sqdqr`anie) ]v]va se vqv vsi~ki ~etiri klasa. Osq\estv]va se kato znanie i umenie, ~rez upotreba na takiva formi na rabota, koito ~rez efikasni, ikonomi~ni i funkcionalni postqpki v u~ebnata sreda, u~eni~eskata i ezikova kultura \e ] naprav]t po-trajna i po -dostover~iva. Tova sa govorni upra`neni], pismeni upra`neni] (ili umela kombinaci] na govorene i pisane), pismeni raboti, izrazitelno izkazvane na hudo`estveni tekstove, avtodiktovka i pod. A tova va`i v po-malka ili v po-glol]ma stepen za vsi~ki ostanali vidove na u~eni~eskoto ezikovo izraz]vane.

Osnovni formi na ustnoto i pismeno izraz]vane v na~alni] kurs predstavl]vat programnite sqdqr`ani] za polu~avane, usqvqr[enstvane i ta~ene na pravilna i dostoverna ezikova kultura na malki] u~enik. N]koi ot tezi formi (prerazkazvane) sq\estvuvat v predvaritelnite izsledvani] na decata kogato se zapisvat v pqrvi klas, koeto ozna~ava, ~e na t]h tr]bva da se gleda kato na ezikov opit, kojto pqrvoklasnicite v izvestna stepen ve~e imat. Ottuk i nu`data, ~rez usqvqr[enstvane i opazvane na osnovnite formi na govornata komunikaci] da zapo~ne o\e predi formalnoto opismen]vane na u~enicite.

Prerazkazvaneto na raznoobrazni sqdqr`ani] predstavl]va naj-elementaren na~in na ezikovoto izkazvane na u~enika v obu~enieto. I dokato v spomenatite predvaritelni izsledvani], kakto i v podgotovkite za usvo]vane na na~alnoto ~etene i reprodukci] na opredeleni sqdqr`ani] pristqpva svobodno, ve~e do kra] na tnr. bukvarno ~etene, dori i po-natatqk tr]bva da se postqpi po plan, osmisleno i posledovatelno. Predi vsi~ko, tova ozna~ava predvaritelno da se znae (a tova se poso~va v operativnite razpredeleni] na u~itel]) koi sqdqr`ani] u~enikqt \e prerazkazva po vreme na obu~enieto. Tehni]t podbor tr]bva da obhva\a ne samo tekstove, i ne samo tezi ot ~itankata, no i ot drugi izto~nici (pe~at, teatqr, film, radio i televizi] i pod.). Sled tova u~enicite tr]bva navreme da bqdat motivirani, podtikvani i naso~vani na tozi vid ezikovo izraz]vane, a tova zna~i da im se dade vqzmo`nost samosto]telno da se podgotv]t za prerazkazvane, no v koeto sq\evremenno \e bqdat

integrirani i dadeni programni iziskvani]. Sled tova, tr]bva se vnimava da se prerazkazvat samo tezi sqdqr`ani], koito sa analizirani i za koito ve~e e govoreno s u~enicite. Nakra], i prerazkazvaneto, i vsi~ki vidove na u~eni~eskoto izraz]vane, tr]bva da se ocen]vat (najdobre v paralelkata i s u~astie na vsi~ki u~enici i s podkrepa na u~itel].

Govoreneto v sravnenie s prerazkazvaneto e po-slo`na forma na ezikovo izraz]vane na u~enika, pone`e dokato prerazkazvaneto e predi vsi~ko reprodukci] na pro~etenoto, izslu[anoto i vid]noto sqdqr`anie, govoreneto predstavl]va osoben vid tvor~estvo, koeto se krepi na onova koeto u~enikqt e pre`iv]l ili proizvel v svo]ta tvor~eska fantazi]. Zatov a govoreneto tqrsi osoben intelektualen trud i ezikovo ustrojstvo. Poradi koeto u~enikqt e vsestranno anga`iran: v podbora na temite i tehnite podrobnosti, v komponiraneto na podbrani detajli i v na~ina na ezikovoto izobraz]vane na vsi~ki strukturni elementi na razkaza. Taka naprimer v stqpitelnite razgovori za doma[nite i divite `ivotni, pri obrabotvane na basn], ko]to se ~ete i tqlkuva n]ma da dade `elanite rezultati na nivo na uvodni govorni
dejnosti, ako tezi `ivotni se samoklasificirat po poznati priznaci, imenuvat ili samoizbro]vat. Oba~e svobodnoto razkazvane za n]koi neobiknovenni, interesni, no realni i individualni sre\i na u~enika s `ivotni, pri koito e izpitan strah, radost, iznenada, vqodu[evlenie i tn. - \e sqzdade sq\inska izsledovatelska atmosfera v ~asa. Govoreneto pqk, kolkoto i da e predizvikatelno vqv vsi~ki svoi segmenti za ezikovo izkazvane na malkite u~enici pqrvona~alno tr]bva da se realizira kato ~ast ot [irok u~eben kontekst, v kojto sqotnositelno i funkcionalno \e se namer]t i drugi formi na ezikovo izraz]vane, a osobeno opisvaneto.

Opisvaneto e naj-slo`ni]t vid na ezikovoto izkazvane za u~enicite ot na~alnite klasove. To e v po -malka ili v po-gol]ma stepen zastqpeno v vsekidnevni] govor, zatova za\oto e neobhodimo za ]sna predstava na sq\estveni otno[eni] me`du predmetite, sq\estvata i ne\ata i drugite]vleni] vqv vsekidnevni] `ivot. Za prerazkazvaneto v osnovata e opredeleno sqdqr`anie, za govoreneto e n]koe sqbitie, pre`iv]vane, dokato za opisvaneto ne sa neobhodimi n]koi otdelni uslovi], no te se izpolzvat kogato ima dostqp s]vleni]ta, koito vqv vsekidnevnata ezikova komunikaci] mogat da obqrnat vnimanie na sebe si. No poradi brojnite vqzrastovi ograni~eni] v rabotata s malkite u~enici za tozi vid ezikova komunikaci] tr]bva da se pristqpi osobeno otgovorno i osobeno da se spazvat principite na obu~enieto i etapnostta pri iziskvani]ta: u~enicite da se osposob]t da gledat vnimatelno, da otkrivat, nablydavat i podre`dat, a sled tova tazi dadena predmetnost mislovno i ezikovo da oform]t. Sq\o taka, u~enicite ot tova vqzrastovo ravni\e tr]bva da se podtikvat i nasqr~avat ot slo`ni] proces na opisvaneto haj-napred da ovlade]t n]kolko ob\i mesta, s koito mogat da si slu`at dokato ne se osposob]t za samosto]telen i individualen dostqp na tazi iziskvatelna ezikova forma. V tozi smisql tr]bva da svikvat da lokalizirat onova, koeto opisvat (vqv vremeto, v prostranstvoto, s pri~ina), da zabel]zvat, da otdel]t i oform]t harakterni svojstva i da zaemat svoe stanovi\e kqm nablydavanata predmetnost (pqrvi opiti za oform]ne na li~no stanovi\e/otno[enie kqm dadeno]vlenie). Sq\o taka neobhodima e dostoverna precenka na planiranite upra`neni] pri opisvaneto s naso~enost podtikvane v otno[enie na onezi upra`neni], v koito mo`e da dojde do izra`enie samosto]telnostta i individualnostta na u~enika. Pone`e opisvaneto mnogo ~esto se svqrzva s ~etene i tqlkuvane na tekst ( osobeno literaturno hudo`estven tekst), neobhodimo e posto]nno da se naso~va vnimanieto na u~enika vqrhu onezi mesta v takiva tekstove, koito izobilstvat s elementi na opisanie, a osobeno kogato se opisvat predmeti, interier, rasteni] i `ivotni, literaturni obrazi, pejza` i pod., pone`e tova sa naj-dobri obrazci za spontanno usvo]vane na opisvaneto kato trajno umenie v ezikovoto ob\uvane. Pone`e za opisvaneto e neobhodim po-gol]m i misloven trud i pove~e vreme za osq\estv]vane na pove~e zamisli – predimstvo tr]bva da se dade na pismenata pred ustnata forma na opisvane. Ostanalite ob\i metodi~ni podhodi na tazi va`na forma na ezikovo izraz]vane sq\i sa ili shodni kakto i pri prerazkazvaneto i govoreneto.

Ustnite i pismenite upra`neni], kakto i imeto govori zamisleni sa kato dopqlnenie na osnovnite formi na ezikovoto izraz]vane, kato se zapo~ne ot naj-prostite ( izgovor na glasove i prepisvane na dumi) prez po-slo`ni (leksikalni, semanti~ni, sintakti~ni upra`neni], drugi u pra`neni] za ovlad]vane na pravilen govor i pisane), do naj-slo`nite ( doma[ni pismeni zada~i i t]hnoto ~etene i vsestranno ocen]vane v ~as). Vs]ko ot tezi programirani upra`neni] zaplanuva se i osq\estv]va v onzi u~eben kontekst, v kojto e nu`no funkcionalno usvo]vane na dadeni ezikovi ]vleni] ili zatvqrd]vani], povtoreni], sistematizaci] na znani] i prolo`eni] na tezi znani] v dadena ezikova situaci]. Tova ozna~ava po princip, ~e
vsi~ki tezi i na t]h podobni upra`neni] ne se realizirat na otdelni u~ebni ~asove, no se zaplanuvat zaedno s osnovnite formi na ezikovoto izraz]vane (prerazkazvane, govorene, opisvane) ili s dadeni programni sqdqr`ani] na ostanalite predmetni oblasti (~etene i tqlkuvane na tekst, gramatika i pravopis, osnovi na ~etene i pisane).

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

MAGYAR NYELV

A program felépítése

A tantárgy célja

Az anyanyelvi nevelés alapvet@ célja az értelmes, kifejez@ beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció fejlesztése, az olvasás és az írás technikájának elsajátítása, a helyesírási készség megalapozása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése. Az általános oktatás végén a tanulók tudjanak hatékonyan kommunikálni anyanyelvükön, és érezzenek elkötelezettséget a helyes és szép magyar beszéd, a nemzeti kultúra és a tradíciók meg@rzése iránt. Készítse fel @ket a szaktárgyak és idegen nyelvek tanulására.

Feladatok

A tanuló legyen képes:

-anyanyelvét használni és az elsajátított nyelvi anyagot alkalmazni,
-életkorának megfelel@en a helyes, szabatos, önálló írásbeli és szóbeli szövegalkotásra,
-részt venni a mindennapi és az iskolai kommunikációban,
-gondolatainak és érzelmeinek kifejezésére, mások üzenetének megértésére, -kezdetben tanári segítséggel és irányítással, kés@bb önállóan felismerni és kijavítani saját hibáit,
-életkorának megfelel@ szöveg olvasására, a szöveg megértésére és értelmezésére,
-az önálló könyvhasználatra és más információs források felhasználására,
-a színházi el@adások kulturált megtekintésére, a sajtó rendszeres olvasására, a rádió és a televízió mAsorainak követésére,
-az ismeretterjeszt@ szövegek feldolgozásával tudományos világképének kialakítására,
-elkötelezettséget vállalni saját anyanyelve, nemzeti kultúrája és a hagyományok meg@rzése iránt,
-megismerni és megbecsülni a Vajdaságban él@ népek és nemzeti kisebbségek irodalmi alkotásait, szokásait és hagyományait.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

III. OSZTÁLY

Célok és feladatok

Célok:

Az általános iskola harmadik osztályában a magyar nyelv tanításának a célja a tanulók kommunikációjának, olvasás- és írástechnikájának a továbbfejlesztése.

Az összefügg@ szóbeli és írásbeli szövegalkotás és fogalmazás képességének fejlesztése.

Ugyanakkor célja a korábban megismert, illetve az újonnan elsajátított alapvet@ nyelvtani és helyesírási ismeretek biztonságos felismerése, megnevezése, valamint azok helyes gyakorlati alkalmazása a tudásgyarapítás és az élménykifejezés fejlesztése érdekében.

Irodalmi szövegek feldolgozásával és megértésével új ismeretek és élmények szerzése.

A próza és a vers, a mAköltészeti és népköltészeti alkotások megismerése, feldolgozása.

A szókincsb@vítéssel és a szövegszerkezeti elemek megismerésével szabályos, a magyar nyelv követelményeinek megfelel@ szövegalkotás.

Operatív feladatok:

a közepes tempójú, tagolt beszéd gyakorlása, különös tekintettel az artikulációra, a hanglejtésre, a mássalhangzók és a magánhangzók id@tartamára;

az olvasás és a szövegértés együttes fejlesztése;

az elbeszél@ fogalmazások tömör és szabatos kifejezésmódja a szöveg összetev@inek ismeretében;

újabb helyesírási ismeretek tudatosítása, valamint kell@ gyakorlással az eddig szerzett helyesírási ismeretek szintentartása;

új nyelvtani ismeretek elsajátítása és azok megszilárdítása;

az irodalmi szövegek olvasására való további motiválás, bíztatás és serkentés.

NYELVTANI ISMERETEK

A tervezhet@ heti óraszám 1 óra

Nyelvtan

Az ösztönös nyelvhasználat tudatosítása.

A mondatról tanultak ismétlése és megszilárdítása.

Szófajtani alapismeretek elsajátítása: az ige, a f@név és a melléknév felismerése és megnevezése, valamint a határozott nével@k felismerése.

A cselekvést és történést jelent@ igék. A cselekvés és történés idejének (jelen, múlt, jöv@) felismerése, ezek begyakorlása. A múlt id@ jele. Az igemódok: kijelent@ mód, feltételes mód, felszólító mód. A helyes igeragozás. A -suk, -sük és a -szuk, -szük helytelen alkalmazása.

A f@név. A köznév és a tulajdonnév. A tulajdonnév fajtái: személynevek, állatnevek, a közvetlen környezet földrajzi nevei. A f@nevek egyes és többes száma.

A többes szám jele. A köt@hangzó szerepe.

többjelentésA f@nevek.

melléknév. A küls@ és bels@ tulajdonságot jelöl@ melléknevek. A melléknévképzés egy fajtája: tulajdonnévb@l melléknév. Az –ú, -A, -jú, -jA, -ó, -@ végA melléknevek.

határozott nével@k és használatuk helye.

mondat. A mondatfajták felismerése. A mondatbeli szándék kifejezésének módja.

mondat f@ részei: az alany és az állítmány. A halmozott f@részek.

rokon értelmA és az ellentétes jelentésA szavak gyAjtése és megkülönböztetése.

Helyesírás

A mondatkezdés és a mondatlezárás helyesírása.

A hangtannal kapcsolatos helyesírási ismeretek folyamatos gyakorlása.

A hangváltozások gyakorlása a szavakban: látszik, mosdik, botjuk, padja, segítség. Az igeid@kkel kapcsolatos helyesírási és helyesejtési kérdések (kijelent@ mód jelen idejA –d és - t tövA igék ejtése és írása közötti különbség: tudja, látja…)

A múlt idejA igék helyesírása. A felszólító és a tiltó mondatokban szerepl@ igék helyesírása és helyesejtése (-d, -t, -n tövA igék). Az -ít és az -ul képz@s igék helyesírása és helyesejtése.

A tulajdonnevek helyesírása. A tulajdonnevek toldalékolásának helyesírási kérdései (a mássalhangzóra végz@d@ névszóhoz járuló -val, -vel rag helyesírása: kézzel, lábbal).

A tulajdonnévb@l képzett melléknevek helyesírása.

Az ly-os szavak ismeretkörének b@vítése.

A betArend. Az ábécé és a betArendbe szedés közötti különbség. A gyermeklexikon használatának további gyakoroltatása.

A Magyar helyesírási szótár használatának megismerése. Címszókeresés.

IRODALOM

A tervezhet@ heti óraszám 2 óra.

Szövegek

Lírai szövegek

Pet@fi Sándor: *Itt van az <sz, itt van újra* Pet@fi Sándor: *Füstbe ment terv*
Pet@fi Sándor: *Fekete kenyér*

József Attila: *Altató*
Weöres Sándor: *Szán megy el az ablakod alatt* Weöres Sándor: *Égi csikón léptet a nyár*
Devecseri Gábor: *Tavaszhívogató*
Juhász Ferenc: *A kertekre leszállt a dér*
Szabó L@rinc: *Esik a hó*
Majtényi Erik: *Boldog új esztend<t*
Jung Károly: *Szül<föld*
Nagy László: *Dióverés*

Epikai szövegek

Turgenyev: *A veréb*
Móricz Zsigmond: *A nehéz négykrajcáros*
Zelk Zoltán: *Egy búzaszem története* Móra Ferenc: *Világ vándora*
Móra Ferenc: *Fityók*
Móra Ferenc: *Tükrös Kata*
Mirnics Zsuzsa: *Valaki jár a kertben*
Lázár Ervin: *A nyúl mint tolmács*
Mikszáth Kálmán: *Madárfészek*
Áprily Lajos: *Meteorológusok*
A k@leves (népmese) Phaedrus: *a farkas és a bárány* La Fontaine: *A nyúl meg a tekn<s*
A kígyób@r (vajdasági magyar népmese)
Az égig ér@ paszuly (népmese)
Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejér@l?
(monda) Kányádi Sándor: *Világgá ment a nyár*
Zelk Zoltán: *Köd és fény*
Gyurkovics Tibor: *Rád nem lehet számítani* FésAs Éva: *A kismókus fél diója*
József Jolán: *A város peremén*
Rákos Klára: *Hóember*

Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszönt@k, népi regulák, ismeretterjeszt@ szövegek.

Házi olvasmányok

Lázár Ervin: A négyszögletA kerek erd@
Tarka lepke, kis mese (Arany László gyAjtése)
A zentai k@kecske (vajdasági mondák)
Lewis Caroll: Alice Csodaországban
A kék lámpás (válogatás a világirodalom legszebb meséib@l)
Puskin: Mese a halászról meg a kishalról

Olvasást fejleszt7 **feladatok**

A szövegért@ olvasás képességének további fejlesztése.
A hangos és a néma olvasás technikájának fejlesztése.
Az értelmez@ és a bíráló olvasás fejlesztésének megalapozása.
A könyvekb@l való tanulási képesség megalapozása.
Az olvasási kedv, a könyvek iránti érdekl@dés fejlesztése.

Az olvasást fejleszt@ feladatoknak az a célja, hogy a tanulók az ismert szöveget folyamatosan, pontosan, megfelel@ mondatdallammal és szünettartással tudják felolvasni.

A némán olvasott szövegeknél fontos az olvasott szöveg megértésének ellen@rzése különböz@ feladatok megoldásával.

A tanulók ismerjék fel az elolvasott szöveg információját, a benne rejl@ tényeket, ismerjék fel annak kulcsszavait, tudják kikeresni a szövegben lev@ összefüggéseket.

A tanulók tanulják meg a szöveg dramatizálásának lehet@ségeit és módjait.

Az elolvasott szövegb@l tudjanak következtetéseket levonni, és tudjanak véleményt mondani az elolvasottakról.

A tanulók ismerjék meg a hazai gyermeksajtót, szokták meg annak rendszeres olvasását. Tudjanak részt venni kötetlen beszélgetésben az olvasott irodalmi mAvekr@l, valamint önállóan megnyilatkozni azok érzelmi hatásáról.

A tanulók továbbra is foglalkozzanak a leismertebb népköltészeti alkotásokkal (népmese, népmonda, közmondás, szólás, találós kérdés), azok felismerésével, jelentésének megértésével és vizsgálatával.

Népi játékok segítségével, illetve az olvasmányok dramatizálásával fejlesszük a tanulók kreativitását.

Szövegértelmezés és irodalomelméleti ismeretek

Az irodalmi ismeretek megalapozása népköltészeti és mAköltészeti alkotások olvastatásával.

tanult mAfajok megkülönböztetése.
mese és a mesefajták ismerete.
monda és a mondafajták ismerete.

Néhány más népköltészeti mAfaj megismerése.
A népköltészeti és a mAköltészeti alkotások alapvet@ különbségének felismerése.

próza és a vers ismerete, megkülönböztetése. A vers épít@elemeinek (versszak, verssor) ismerete.

ritmus és a rím ismerete. A tanult versek ritmizálása.

nyelvi fordulatok (mesekezd@ és mesebefejez@ formulák, -mondatok stb.) felismerése.

cím és a tartalom összefüggése.

Néhány, az olvasókönyvön kívüli olvasmány elolvasása, beszámoló az elolvasottakról.

Az olvasási szokások kialakítása.

Az olvasott mAvek szerepl@inek megnevezése, a cselekmény felidézése.

Alapismeretek szerzése a mAvek szerepl@ir@l (a f@- és mellékszerepl@k kapcsolata; a mA mondanivalója, azaz üzenete).

A KIFEJEZ=KÉSZSÉG FEJLESZTÉSE

A tervezhet@ heti óraszám 2 óra

Szóbeli kifejez7készség

A szóbeli szövegalkotás gyakorlása folyamatosan történik az egész év folyamán. Ebben az iskolaévben a beszédfejlesztés mellé belép az írásbeli szövegalkotás, azaz az elbeszél@ fogalmazás írása is.

Célunk a köznyelvi kiejtésnek megfelel@ beszéd alkalmazása; a környezet nyelvéb@l származó kiejtési hibák kiküszöbölése (lett légyen szó akár nyelvjárási, akár idegen nyelvi hatásról); az életkornak megfelel@ szókinccsel való rendelkezés, 8-10 mondatos összefügg@ szöveg szóbeli és írásbeli alkotása.

A helyesejtési gyakorlatok segítsék el@ a helyes és kifejez@ beszéd alkalmazását felolvasáskor és szabad szövegmondáskor.

Beszélgetések képekr@l, olvasmányokról. Az olvasmányok tartalmának elmondása vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül.

Szituációs játékok.

Mese és monda dramatizálása.

Írásbeli kifejez7készség

Az íráskészség fejlesztése terén fontos a szabályos betAalakítás és betAkapcsolás biztonságos használata, automatizálása.

Lényeges az írástempó gyorsítása, a lendületes írás alakítása.

Gyakorlatokkal el kell érnünk az eszközszintA íráshasználatot.

Tudatosítsuk a tanulókban a jól olvasható, tiszta, esztétikus íráskép kialakításának hasznát.

Alakítsuk ki az önellen@rzés és a hibajavítás rendjét és szokását.

A tanév végégi a tanulók képesek legyenek 3-4 percig folyamatosan, hibátlanul, lendületesen másolni, vagy tollbamondott szöveget leírni.

Azonos id@egység alatt fokozatosan növekv@ terjedelmA feladatok elvégzése, melyek az írástempó gyorsítását (18-28 betA/perc) segítik el@.

Rövid mondatok írása tollbamondással és emlékezetb@l.

Az ékezetek, a hosszú mássalhangzók és a mondatvégi írásjelek gondos jelölése.

A piszkozatok és a tisztázatok készítésével, valamint az állandó javításokkal és javíttatásokkal tovább kell fejlesztenünk az önellen@rzés és a hibajavítás

szokásait. A tanulók tanuljanak meg üdvözl@lapot, rövid levelet írni.

A fogalmazás lépései: a téma kiválasztása, címadás, anyaggyAjtés, elrendezés, kidolgozás, önellen@rzés.

Az anyaggyAjtés egyszerAbb módjai: megfigyelés, emlékezés, képzelet, olvasás.

Elbeszél@ fogalmazások készítése képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (az id@rend megtartása, a szerkezet hármas tagolása).

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDJA – TANTERVI UTASÍTÁS

A III. osztályos tanterv magában foglalja a Magyar nyelv tantárgy oktatásának célját és operatív feladatit, s részletesen közli a tananyag részterületeinek feladatait is, melyek megoldása szoros kapcsolatban áll egymással, kiegészítik egymást, és segítik a tanulókat, hogy az iskolaév végéig eleget tegyenek a kitAzött elvárásoknak. A részterületek feladatai meghatározzák a tananyag mennyiségét és min@ségét.

A **nyelvtan** a III. osztályban a mondatról már tanultak (mondatfajták) ismétlésével kezd@dik, hogy megszilárdítsa az el@z@ év anyagát. A III. osztályos nyelvtani tananyag gerincét az új szófajtani ismeretek alkotják, méghozzá az ige, a f@név, a melléknév és a határozott nével@ használatáról. Az igeid@k, igemódok, azaz az igeragozás szabályait és azok leggyakoribb nyelvhelyességi vétségeit veszi számba a tanterv. A f@név fajtáinak megkülönböztetése (köznév, tulajdonnév) mellett a többes szám jelét kell megtanítani, s a köt@hangzó szerepét megmagyarázni. A melléknév tanításának fontossága a szóbeli és az írásbeli kifejez@készség árnyalásában fog kidomborodni. A határozott névelő helyes használata nyelvi igényességre és tisztaságra szoktatja a tanulókat. A tananyagot a mondattal, annak f@ részeivel, az állítmánnyal és az alannyal zárjuk. A tanulók jó stilisztikai érzékét fogják fejleszteni az új jelentéstani ismeretek (rokonértelmAség, többjelentés, ellentétes jelentés).

A **helyesírás** tananyaga tovább gyakoroltatja a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívja fel a figyelmet. Az igeid@k kapcsán a múlt id@ helyes jelölését tAzi ki célul, valamint a felszólító mód pontos jelölését ott, ahol hangváltozás történik. A tulajdonnevek toldalékolásánál jelentkez@ s az írásban jelölt változatokra külön kell figyelni (teljes hasonulás esetei). Ugyancsak fontos a földrajzi tulajdonnévb@l képzett -i képz@s melléknevek írására. A tanulóknak tudniuk kell az ábécét@l kissé elvonatkoztatott betArendbe szedés szabályait, s használni a helyesírási segédleteket.

Az **irodalom**órákon továbbra is feladatunk a szövegért@ néma olvasás fejlesztése, valamint a kifejez@ hangos olvasás ismérveinek megkövetelése. Igyekezzünk megszerettetni az olvasást, hogy tanulóink hasznos ismeretekre tehessenek szert, fejlesszék gondolkodásukat és esztétikai élményszerzéssel gazdagodjon lelki világuk. Ne az olvasókönyv legyen egyetlen olvasmányuk, hanem a gyermeksajtó és a gyermekirodalom kiváló alkotásai is. Az olvasóvá nevelés kezdeti id@szakában fontos az iskolakönyvtár, a közkönyvtár látogatása, megismerése, az írókkal való személyes találkozás, beszélgetés.

Az eddig elsajátított irodalomelméleti ismeretek megszilárdítása folytatódik, hogy a tanulók könnyen és gyorsan felismerjék @ket.

A szóbeli kifejez@készség fejlesztése mellett immár összetettebb írásbeli kifejez@készségi formát, azaz a fogalmazásírást is megtanítjuk a tanulókkal. Hogy többmondatos összefügg@ szöveget tudjanak írni, ismerniük kell a témaválasztás lényegét, miértjét, a témaváró címadás fontosságát, ugyanakkor a fogalmazások épít@anyagának fogalmát is meg kell ismerniük, vagyis az anyaggyAjtés egyszerAbb módjait. Tudatosítanunk kell a tanulókkal, hogy nem kell minden apró részletet leírniuk, hogy szelektálniuk kell az anyagban. Tömör fogalmazásokat várunk t@lük. Mintaadásul id@sebb iskolatársaik sikeres harmadikos dolgozatait is felolvashatjuk. Írásaik stílusát

fejlessze a tanév folyamán tanult új nyelvtani anyag is, amellyel már tudnak a szerepl@knek nevet adni, jellemezni, összehasonlítani.

A **kifejez**7**készség fejlesztése** terén immár az írásbeli kifejez@készség lép el@térbe, ugyanakkor a szóbeli közlés is megmarad minden tanórán megnyilvánuló tevékenységnek. Épp ezért fontos, hogy a helyesejtési gyakorlatok segítsék el@ a helyes és kifejez@ beszéd alkalmazását felolvasáskor és szabad szövegmondáskor. A szóbeli szövegalkotás képekr@l, olvasmányokról történ@ beszélgetésekben nyilvánul meg. A tanulóknak meg kell tanulniuk az olvasmányok tartalmának elmondását vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül. A szituációs játékok, valamint a mesék és mondák dramatizálása utáni drámapedagógiai prezentációk segítsék az önálló szóbeli szövegalkotást! Az írásbeli szövegalkotás tanításánál a tanulók ismerjék meg a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, a fogalmazáshoz szükséges anyag gyAjtésének fajtáit, folyamatait, a begyAjtött és piszkozatban leírt anyag elrendezésének módjait, a szövegkidolgozás menetét, a fölösleges részek elhagyását, az önellen@rzés szükségességét. Az anyaggyAjtés módjai közül megismertetjük a tanulókkal a megfigyelést, az emlékezést, a képzeletet és roppant fontos módként az állandó olvasást. Elbeszél@ fogalmazást készítenek a tanulók képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.) alapján. Fel kell hívnunk a figyelmüket az id@rend megtartására és a fogalmazásszerkezet hármas tagolásának (bevezetés, tárgyalás, befejezés) alkalmazására.

A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). Módszertani szempontból indokoltabb el@bb az események id@rendbe állításával foglalkozni, majd a bevezet@ és befejez@ részekkel. Igen

fontos a mintaadás: a nagyobb gyerekek fogalmazásainak vagy a korábbi legjobb fogalmazásoknak a bemutatása.

Az egyéni fogalmazást a körülményeknek megfelel@en kezdjük íratni.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellen@rizni, javítani, javíttatni és értékelni. Az értékelés szempontjai: - a mondatok összefüggése, - a fogalmazás hármas tagolásának betartása, - nyelvi-stilisztikai eszközök helyes használata, - helyesírás, - külalak.

A házi feladatok száma fogalmazásból 5-8 között legyen az év folyamán, melyeket a következ@ órán elemzünk.

A második félév folyamán két iskolai dolgozatot íratunk (egy órán írják, két órán javítják).

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

LIMBA ROMÂNĂ

ТРЕЋИ РАЗРЕД

CLASA A III-A

9**eluri** δi **sarcini**

Belul predării limbii române în clasa a treia este de a dezvolta la elevi capacitatea de receptare a mesajului oral δi scris, capacitatea de exprimare orală δi scrisă δi lărgirea propriei experienEe.

Sarcini operative

La sfârδitul clasei a III-a elevii trebuie:
să citească cursiv cu voce tare δi în sine textele cunoscute δi necunoscute
să respecte regulile de punctuaEie în citire δi recitare
să scrie citeE δi corect după copiere, după dictare, autodictare δi compunere
să exprime corect mesajul citit
să înEeleagă un text δi să facă rezumatul acestuia în scris δi oral
să însuδească propoziEia simplă
să înveEe noEiunile de bază din domeniul morfologiei
să fie capabili să-δi exprime ideile referitor la subiecte din conversaEia cotidiană
să-δi îmbogăEească vocabularul cu cuvinte δi expresii noi
să însuδească treptat metodologia lucrărilor scrise

LIMBA

Repetarea noEiunilor învăEate în clasa a II -a cu accent pe propoziEie, substantiv, verb. Introducerea treptată a noEiunilor de bază din domeniul morfologiei: cuvântul ca parte de vorbire, substantivul, adjectivul, pronumele, verbul. Felurile substantivului, timpurile principale ale verbului - prezent, trecut, viitor. PropoziEia simplă - noEiunea de propoziEie simplă δi părEile ei. Subiectul δi predicatul. Ortografie. Scrierea corectă a cuvintelor cu **m** înaintea lui **p** δi **b.** Actualizarea scrierii corecte a diftongilor**.** Scrierea corectă a cuvintelor **într-o, într -un, dintr-o, dintr-un, printr-o, printr-un, s-au, i-au, l-a, s-a etc.**Folosirea corectă a semnelor de punctuaEie (punct, virgula, semnul întrebării, semnul exclamării, două puncte, liniuEa de unire). Scrierea corectă a datelor. Scrierea corectă a numeralului cu litere. Scrierea prescurtărilor.

LITERATURA

Lecturi δcolare

Octavian Goga, Toamna,
Otilia Cazimir, Ninge
Cicerone Teodorescu, Primăvara
Vladimir Pop Mărăcanu,Vara
George Coδbuc, În seara de Crăciun
Mihai Eminescu, Ce te legeni codrule...
Ion Creangă, Anegdotă
George Coδbuc, Toamna
Mihail Sadoveanu, Cheia
Tudor Arghezi, Arici, arici, Bogorici
Petre Ispirescu, Fata moδului δi fata babei
Emil Gârleanu, Fricosul
Barbu ßtefănescu Delavrancea, Bunicul
ßt. O. Iosif, Bunica
ElefănEelul curios - poveste
Cezar Petrescu, Vara cea luminoasă

ßt. O. Iosif, Cântec de leagăn (fragment)
Alexandru VlahuEă, Din trecutul nostru
Eugen Jianu, Buburuza
Călin Gruia, Floarea de cireδ
Mihai Eminescu, Colinde, colinde
Poezii ocazionale: (Crăciun, Anul Nou, Paδte...)
George Dumitrescu, VacanEa
De ce îδi cântă cucul numele - legendă populară
Esop, Fabulă...
Proverbe, ghicitori, zicători
Eugenia Bălteanu, Mama
Cornel Bălică, Cadou de ziua lui Ionică
Ana Niculina Ursulescu, Puiul
Dositei Obradović, Măgarul în piele de leu
Branko V. Radičević, Băiatul meu
Aleksandar Popović, Chipiul pierdut
Cum l-a păcălit broscuEa pe leu - basm indian
Hans Christian Andersen, RăEuδca cea urâtă
Darul Mamei Natura - poveste indo-americană
Cartea junglei, după Rudyard Kipling

Lecturi

1. FraEii Grimm, Basme
2. SelecEie din literatura română în versuri
3. SelecEie din basmele româneδti
4. Poveδti δi povestiri din literatura română
5. SelecEie din literatura sârbă

Citire

Exersarea tehnicii cititului. Citirea conδtientă, cursivă δi expresivă a textului cunoscut δi necunoscut.

EvidenEierea corespunzătoare a ritmului, intonaEiei cu respectarea semnelor de punctuaEie, respectarea pauzei. Citirea pe roluri.

Analiza textului

ÎnEelegerea textului citit cu ajutorul analizei personajelor (portret, caracteristici, sentimente). Observarea mesajului operei în baza situaEiilor concrete δi detaliilor din text.
Răspunsul la întrebările puse în legătură cu textul citit. Reproducerea textului; reproducerea textului cu schimbarea sfârδitului. DiferenEierea textelor epice de cele lirice, poezia populară de cea cultă, vorbirea directă de cea indirectă. Analiza unor poezii pentru copii mai scurte.

No;**iuni literare**

Lirica – ritmul poeziei, rima, epitetul, comparaEia- recunoaδterea figurii de stil

Epica – legătura evenimentelor cu locul, timpul δi personajele
Personajul literar – înfăEiδarea, caracteristici, relaEiile dintre personaje Poezii δi poveδti populare
Fabulă
Textul dramatic – la nivel de recunoaδtere

CULTURA EXPRIMĂRII

Exprimarea orală

Reproducerea conEinuturilor textelor citite – prescurtarea sau lărgirea textului, schimbarea sfârδitului textului. Povestire după ilustraEii care reprezintă un eveniment, povestirea întâmplărilor personale (prin expunerea gândurilor δi sentimentelor proprii), povestire după unele cuvinte date. Descrierea fiinEelor δi evenimentelor (portretul fizic, caracteristicile de bază, descrierea naturii). Scurte autobiografii. Povestirea unor evenimente sociale, despre munca în clasă, la δcoală.... ExerciEii de îmbogăEirea vocabularului prin jocuri δi situaEii de comunicare. ExerciEii de exprimare a intenEiei, voinEei, propunerii, cererii politicoase. Memorarea poeziilor.

Exprimarea în scris

Copierea textelor mai scurte (până la 100 de cuvinte) cu scopul de a se perfecEiona tehnica δi ritmul scrisului. Dictare, autodictare, dictare de control. Reproducerea textului – ca δi în exprimarea orală. Introducerea elevilor în procesul de alcătuire a compunerilor în scris: analiza temei, alegerea materiei, elementele de bază ale compoziEiei (introducerea, tratarea, încheierea), scrierea compunerilor. Povestirea evenimentelor din viaE a elevilor, din excursii, din vacanEe, din δcoala δi din localitatea în care trăiesc. Scrierea unor scrisori mai scurte δi a felicitărilor. ExerciEii de alcătuire a propoziEiilor simple (locul subiectului δi predicatului). Opt teme pentru acasă δi analiza lor la ore. Două lucrări scrise – câte una în fiecare semestru).

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

Prin realizarea conEinutului programului expus, se folosesc metodele de combinare corespunz ătoare. Prin aceasta, trebuie avut în vedere că la capitolul acordat gramaticii, situaEia de la care se porneδte în lucrul cu elevul trebuie să fie cunoaδterea limbii ca un sistem, Einând cont că,

cuvântul are funcEia sa deplină abia în propoziEie δi din acest motiv trebuie analizat în cadrul propoziEiei.

În domeniul literatuii, este vorba despre iniEierea elevilor în înEelegerea operei literare, ceea ce subînEelege δi înE elegerea δi deosebirea textului poetic, prozei δi a textului dramatic, înEelegerea construcEiei textului precum δi a introducerii, cuprinsului δi încheierii. Elevul trebuie să înEeleagă textul poetic ca o imagine poetică în care sunt exprimate sentimentele. Trebuie avut în vedere permanent că noi pregătim elevii pentru înEelegerea mesajelor transmise, ca baze pentru viitoarea înEelegere a simbolului δi a metaforei, pe care se bazează, de fapt, fiecare text artisitc.

Cultura exprimării orale δi în scris are o importanEă deosebită deoarece reprezintă baza oricărei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităEii trebuie insistat pe îmbogăEirea fondului lexical δi pe lărgirea conEinutului semantic al cuvântului, la fel ca δi folosirea aceluiaδi cuvânt în situaEii diferite.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

РУСКИ ЯЗИК

ТРЕЋИ РАЗРЕД

ТРЕЦА КЛАСА

Циль настави руского язика у трецей класи то же би школяр хасновал основни технїки читаня и писаня по руски, як и же би ше порушало дальши розвой шицких язичних компетенцийох пре цо успишнєйше орґанизованє и преширйованє власного знаня и виражованя искуства., розвивало самостойносц и критицки дух.

Оперативни задатки

звладованє технїки чечного читаня з розуменьом пречитаного;
препознаванє и розликованє у синтаксичним смислу простого и прешыреного вырeченя на тексту;
розуменє предметносци кнїжовного текста (чувства, подиї, зраженя) и средствох (подоби, одношеня, порученя);
розликованє описованя, приповеданя, преприповедованя.

ЯЗИК

Ґраматика

Виреченє - поняце вырeченя. Поняце и розуменє потвердзуюцих и одрекаюцих, опитних, розповедних и викричних вырeченьох. Поняце и препознаванє главних членох вырeченя (з єдного и вецей словох). Субєкт (меновнїк) и предикат (дїєслово). Замерковйованє членох вырeченя котри ше вяжу за дїєслово, а означую час, место, способ; слова котри ше вяжу за меновнїк и гуторя яке дацо, чийо дацо, зоз чого дацо.

Меновнїки. Заєднїцки и власни меновнїки. Род и число. Обачованє меновнїкох котри знача дацо зменшане (деминутиви). Меновнїки котри маю вецей значеня, подобне и процивне значенє (гомоними, синоними, антоними).

Прикметнїки. Описни прикметнїки. Замерковйованє значеня, роду и числа прикметнїкох у вырeченю.

Дїєслова. Поняца дїї, стану, збуваня. Розликованє формох з котрима ше означує терашньосц, прешлосц, будучносц и їх препознаванє у тексту. Розликованє особи и числа, потвердзуюцей и одрекаюцей форми.

Замерковйованє директней и индиректней бешеди и єй препознаванє у тексту.

Правопис

Повторйованє и вежбанє скорей обробених правописних правилох.

Хасновање велькей букви при писаню менох народох и народносцох, вецейчленых ґеоґрафских назвох, шветох, насловох и менох животиньох.

Азбука — вигварянє напамят по шоре.

Писанє датумох (дзень, мешац, рок).

Писанє скраценьох котри ше частейше зявюю.

КНЇЖОВНОСЦ

Школска лектира

М. Будински, Данко Здогаданко
И.Г.Ковачевич, Тисяч радосци
Ш. Гудак, Два слупи
М. Горки, Таще
Мария Горняк, Хто квецу кума
М. Канюх, Поради бачика Марца
М. Канюх, Хлапец треци
М. Ковач, Марципаня постала квока
М. Ковач, Слунечко и дзивче
М. Ковач, Пребач
М.М.Кочиш, Єден чудни швет
Н.К.Хаджич, Вишивани мост
Е.Кочиш, Шветло у ноци
М. Колошняї, Вик мойого дїда
Сераф. Макаї, Амрели
В. Мудри, Децембер
Д. Обрадович, Маґарец у лєвовей скори
М. Павлович, Шестра
Д.Папгаргаї, Рано
Д. Радович, Задумайце
С.Раичкович, Приповедка о билим коньови
Я.Рац, Палачинки
М. Рамач, Яр
И.В.Рорич, Хлапец облапя швет
М. Симунович, Кед раз
М. Скубан, З брегох на ровнїну
Ш. Чакан, Вовк и лїшка
Рус.нар.пис.Дзивчина и лелия
Рус.нар.пис.Дзивоцке лїцо-яблуко
Рус.нар.пис. Страка
Басна,рус. Вимсценє лїшково над
Рус.нар.прип.Як двоме пайташе пилї на медведжу скору
Рус.нар.прип.Чий сон красши
Рус.нар.прип. Знаходлїви и скупи кум
Басна, Вовк и баранче
Укр.нар.ск. Кандур и когут

Домашня лектира

М. Будински, Воденїчка на стриберним поточку
М. Ковач, Дзецински швет, вибор
Д. Максимович, Вибор з поези
Вибор зоз сучасней поезиї за дзеци на руским язику
Вибор зоз сучасней прози за дзеци на руским язику

4.

5.

Робота на тексту

Читанє з розуменьом пречитаного. Прилагодзованє швидкосци и гласносци читаня спрам змисту текста. Превладованє "шпиваня" при читаню.

Замерковйованє и обгрунтованє ситуацийох и поступкох подобох, условийох, причинох и пошлїдкох, одкриванє и толкованє намирох, думкох и похопеньох поєдиних кнїжовних подобох и спатранє їх поступкох, справованя и одношеньох. Замерковйованє порученьох на основи конкретних ситуацийох и поєдиносцох у тексту.

Обачованє и розликованє основней предметносци уметнїцкого текста: писня заснована на чувству, проза на описаней подїї, зраженє у драмским тексту. Позиционованє кнїжовней подоби: главна и побочни подоби и їх основни характерни ознаки и одношеня медзи подобами. Причини и пошлїдки, медзизависносц акциї и реакциї. Порученє текста.

Обачованє цека дїї (увод, заплєт, розплєт).

Пестованє одвитуюцих формох преприповедованя пре подполнєйше розуменє и толкованє тексту при обробку.

Привикованє школярох на глєданє доказох за свойо думаня и твердзеня у самим тексту. Заключованє на основи пречитаного. Привикованє школярох на шлєбодне виношенє своїх становискох, упечаткох и одношеня ґу описаним зявеньом у кнїжовним дїлу и у живоце.

Скрацованє текста на уровень основного порученя.

Поняца

Усвоюю ше шлїдуюци поняца: виреченє, субєкт, предикат, меновнїк, дїєслово, прикметнїк, директна и индиректна бешеда, ритем, наглашени и нєнаглашени склад, рима, главна и побочни подоби, одношенє медзи подобами, бешеда писателя и бешеда подоби, вецейзначносц словох и пренєшене значенє, драмски текст.

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Усне висловйованє

Преприповедованє змисту текстох, филмох, театралних представох и РТВ емисийох – спрам плану у форми пообщених питаньох, спрам заєднїцки направеного плану у виду тезох, по часцох и у цалосци.

Приповеданє о збуваньох и заєднїцких дожицох на основи датих тематичних словох – спрам плану у форми тезох.

Описованє предметох, природних зявеньох, животиньох и людзох з наглашку на виразних прикметох.

Описованє предметох з нєпоштредного окруженя, поєдиносцох у природи, живого швета з наводзеньом характеристичних прикметох маюци у оглядзе велькосц, фарбу, звук, функцию и под.

Початне розуменє розлики у значеню у зависносци од похаснованих словох истого або подобного значеня (синонимох) и од интонациї виповедзеного. Основне и пренєшене значенє словох у контексту.

Идентитет: Приповеданє о себе (автобиоґрафия) и своїх блїзких: фамилия, сушеди, товарише, познати. Припадносц даякому кругу: любителє животиньох, природи , филма, музики и под.; почитателє даєдних професийох; прихильносц даякому руху.

Комуникация: медзи дзецми, медзи дзецми и старшима; закладанє за даяке зявенє, виражованє прихильносци, процивеня, бизовносци, розположеня.

Писане висловйованє

Вежбанє рукопису, швидкосци писаня з наглашку на правилносци и коректносци записаного. Преписованє зоз задатком. Писани одвит на питанє и питанє на задати одвит.

Диктати: з дополньованьом, творчи, контролни, автодиктат.

Преприповедованє у писаней форми змисту текстох спрам плану котри треба же би одвитовал форми вистки (хто, цо, дзе, кеди, як, прецо).

Приповеданє и формованє приповедки спрам заданих тематичних ґрупох словох; писанє круга тематичних словох.

Описованє предметох по тезох; кратки опис поєдиносцох у природи; опис домашнїх животиньох, опис особи.

Заєднїцки писани состав зоз подруча преприповедованя, приповеданя и описованя. з цильом же би ше усвоєли основни правила лоґичного рядошлїду у висловйованю.

Писанє розгляднїцох, винчованкох, писмох, обвисценьох.

Вежби у составяню прешыреного вирeченя по моделох роснуца вирeченя (додатки за место, час, способ и под.).

Лексични вежби – заменьованє меновнїкох, прикметнїкох и дїєсловох зоз словами подобного и процивного значеня.

Розвиванє активного словнїка прейґ вежбох у менованю предметох и зявеньох (синонимия), глєданє и розуменє ниансох у висловйованю.

Осем писани домашнї задатки и їх анализа на годзини. Два школски писмени задатки у другим полрочу (єдна годзина за писанє, два за виправок).

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМА

Наведзени програмски змисти витворюю ше з хасноваьом комбинациї одвитуюцих методох и средствох. При тим треба мац у оглядзе же у програмским подручу кнїжовносц бешеда о уводзеню школяра до розуменя кнїжовного дїла цо у себе подрозумює розуменє и розликованє прозного, поетского и драмского текста, розуменє конструкциї текста як увода, заплєта и розплєта. Поетски текст школярови презентуєме як мозаичну поетичну слику з котру першенствено виражени чувства. Нєпреривно треба мац у оглядзе же ми школяра пририхтуєме за розуменє пренєшеного значеня як основу за будуце розуменє символох и метафори на котрих, у основи, засновани кажди уметнїцки текст. Кажди уметнїцки текст то источашнє можлїва слика швета а на тим початним уровню уводзеня щколяра до розуменя швета ми хаснуєме средства и способи котри доступни школяровому возросту. Єден з перших задаткох у тим длугоким процесу то розуменє самого текста и наводзенє школяра же

би виглєдовал значенє словох, фразох и виреченьох як и же би задумал и могол з другима словами описац поетичну слику.

програмскей часци ґраматики и правопису рушаюца точка нам спознанє язика як система дзе треба мац у оглядзе же кажде слово достава свойо праве значенє аж виреченю дзе воно укаже шицки свойо функції. З того виходзи же кажда анализа значеня слова почина од виреченя односно од контекста у котрим ше находзи.

подручу култури висловйованя (усного и писаного) важне спознанє же то основа за кажду квалитетну и розвиту комуникацию. Прето барз важне прейґ систему рижних вежбох преширйовац активни словнїк и розуменє обсягу значеня словох и фразох.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

SLOVENSKÝ JAZYK

Cieľ vyučovania slovenského jazyka

Cieľom vyučovania slovenského jazyka na 1. stupni základnej školy v našich menšinových podmienkach je osvojenie spisovnej podoby slovenského jazyka a rozvoj vyjadrovacích schopností v slovenčine, ako aj celkových vyjadrovacích schopností žiakov.

Celkove vyučovanie slovenčiny ako materinského jazyka v školách 1. stupňa má v našich menšinových podmienkach tieto ciele:

Žiaci si osvojujú spisovné vyjadrovanie najmä v slovnej zásobe a v gramatike.

Získavajú zručnosť vyjadrovať sa jednoducho, ale súvisle a jasne v krátkych ústnych a písomných prejavoch.

Osvojujú si elementárne poznatky o hláskovej, tvarovej a vetnej stavbe slovenského jazyka, o význame slov a o ich stavbe.

Získavajú základné poučenia o zvukovej stránke slovenského jazyka, o spisovnej výslovnosti a učia sa dbať na hlasovú a sluchovú hygienu. Získavajú zručnosť správne a plynne čítať.

Osvojujú si základné pravidlá slovenského pravopisu a získavajú zručnosť a návyk podľa osvojených pravidiel pravopisne správne písať. Pri písaní sa učia dbať na hygienické a estetické požiadavky.

Pri poznávaní jazykových prostriedkov sa učia uvedomovať si tiež ich štylistickú funkciu a tieto poznatky potom uplatniť aj pri tvorbe samostatných prejavov.

Získavajú zručnosť využiť vedomosti o slovenskom spisovnom jazyku na odlíšenie nespisovných prvkov (nárečových alebo prvkov z kontaktového srbského jazyka).

Súčasne s poznávaním a osvojovaním prostriedkov slovenského spisovného jazyka a ich vzájomných vzťahov v systéme tohto jazyka rozvíjajú sa aj rozumové schopnosti žiakov, zatiaľ čo uvádzaním žiakov do odlíšenia neslovenských, srbských, resp. kontaktových jazykových prvkov od náležitých slovenských prvkov posilňuje sa u nich snaha poznať "čistý" slovenský jazyk a nemiešať prvky dvoch jazykov, ktoré striedavo používame na dorozumievanie. Žiaci takto nenúteným spôsobom získavajú zručnosť v porovnávaní dvoch jazykov, a teda aj všeobecne v porovnávaní javov objektívnej skutočnosti.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

III. RAZRED

Ciel`

Cieľ výučby slovenského jazyka v treťom ročníku je, aby si žiak osvojil základy spisovného slovenského jazyka, kvôli úspešnému dorozumievaniu pri ústnych a písomných prejevoch, aby pri čítaní porozumel rôznorodým textom a zoznámil sa so scénickým umením slovenských, srbských a svetových autorov, s cieľom prehlbovania vlastných vedomostí a výmeny vlastných skúseností.

Úlohy

upevňovanie schopností žiakov správne a s porozumením čítať primerane náročný text
uschopňovanie žiakov tvoriť vlastné jazykové prejavy (hovorené a písané)
osvojovanie spisovnej výslovnosti a výcvik v slovnom pravopise
osvojovanie naplánovaných pravidiel pravopisu
uschopňovať žiakov rozlišovať slovné druhy (podstatné mená, prídavné mená, slovesá)
učiť žiakov rozlišovať jednoduchú vetu a súvetie

JAZYK

Gramatika
precvičovanie a prehlbovanie učiva z II. ročníka so zreteľom na kvalitu osvojenia u jednotlivých žiakov (členenie slov na slabiky, abeceda-rozdelenie hlások, tvrdé a mäkké slabiky- písanie a výslovnosť, spodobovanie, význam slova, podstatné mená, slovesá, jednoduchá veta, spájanie viet do súvetia, vety podľa obsahu),
mäkké a tvrdé spoluhlásky (prehlbovanie učiva), obojaké spoluhlásky (vybrané slová),
podstatné mená (číslo a rod) všeobecné a vlastné, hmotné a nehmotné; určovanie v texte;
vlastné mená príslušníkov národov a vlastné mená krajín, zemepisné názvy,
slovesá- poznávanie slovies v texte, slovesná osoba, číslo, čas; jednoduché a zložené slovesné tvary, neurčitok,
prídavné mená (pojem) vlastnostné a privlastňovacie (rozlišovanie), určovanie v texte;
tvorenie podstatných mien (príponami) a slovies (príponami a predponami),
podmet a prísudok, funkcia podstatného mena ako podmeta a slovesa ako prísudka vo vete,veta s viacnásobným podmetom,
veta a slovo, súzvučné slová, rovnoznačné a protikladné slová a rovnozvučné slová (rozlišovať ich a pochopiť ich význam); príbuzné slová (v jednoduchých prípadoch) s rovnakým základom slova a tvary toho istého slova,
jednoduchá veta a súvetie (rozlišovanie podľa slovies), tvorenie jednoduchých viet a súvetí (použitie spojok a čiarky v súvetí),
spisovné a nárečové slová, paralela so srbským jazykom.

Pravopis
pravopisný výcvik s odvovodnením,
pravopis podstatných mien v množnom čísle- koncovky *tí, tie,*
písanie koncoviek pri slovesných časoch,
písanie a výslovnosť tvaru pomocného slovesa *sme* a tvary pomocného slovesa *byť,*
písanie *i,í* po mäkkých spoluhláskach; *y,ý* po tvrdých spoluhláskach a *i* alebo *y* po obojakých spoluhláskach; vybrané slová,
nacvičovanie pravopisu dvojhlások a slov s *ä*,
ďalšie osvojovanie rozdelenia slov na slabiky na konci riadku,
interpunkčné znamienka: dvojbodka a čiarka pri napočitovaní,
splývavá výslovnosť a pravopis predložiek,

- poznať priamu reč-správne písať interpunkčné znamienka v priamej reči,
  pravopis častejších značiek (SCG,SR,APV...) a skratiek (s., atď., t.r.,...).

LITERATÚRA

Školské čítanie

Lyrika:
Slovenské ľudové piesne (výber)
Ľudmila Podjavorinská: Žabiatko Mária
Rázusová -Martáková: Žltá jeseň
Elena Čepčeková: Púpavy
Ján Navrátil: Materinská reč
Ľubomír Feldek: Kto to mamke
pomáha Milan Rúfus: Modlitbičky
Ľudmila Podjavorinská: Do
školy Vianočné koledy
Juraj Bartoš: Silvestrová noc
Pavel Mučaji: Na ulici v
metelici Juraj Tušiak: V apríli
Štefan Moravčík: Svätý Mikuláš
Jozef Zrnek: Začiatok leta

Epika:
Slovenská ľudová rozprávka: Mechúrik- Koščúrik s kamarátmi
Slovenská ľudová rozprávka: Zakliaty zámok
Srbská ľudová rozprávka: O zajacovi a korytnačke
Ezopova bájka: Zajac a korytnačka
Dositej Obradović: Osol v levej koži
Jozef Horák: Náš Tulo
Josef Čapek: O psíčkovi a mačičke
Mária Haštová: Srnec
Zoroslav Jesenský: Nolember
František Krentz: Jánošík a pánske pivo
Desanka Maksimović: Rozprávka o Rakovi Krajčírovi
Daniel Hevier: Cisár a pisár
Krista Bendová: Snehový Hektor
Tomáš Janovic: Moje rozprávkové varechy
Katarína Habovštiaková: Remeslo má zlaté dno
Mária Kotvášová: Ocko z čokolády
ľudové rozprávky (výber)
zo svetovej literatúry (výber)
bájky (výber)
texty súčasných vojvodinských autorov
Časopisy pre deti
Slovenské ľudové porekadlá, príslovia, hádanky, riekanky a vyčítanky

Dráma:
Slovenská ľudová rozprávka: Soľ nad zlato
Detská ľudová hra: Včielky na výzvedoch
detské hry (výber)
dramatizovaný text (výber)
komiks (výber)

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa troch stupňov zložitosti)

Domáce čítanie: 4 knihy (podľa výberu učiteľa a žiakov)

Zo súčasnej slovenskej **poézie a** prózy pre deti (výber) Zo slovenskej ľudovej tvorivosti (výber)
Výber z divadelnej tvorby pre deti- Divadlo je div divúci antológie: Zoroslav Spevák, Miroslav Demák
Krista Bendová: Opice z našej police

Literárno- teoretické pojmy

Poézia:

básnické obrazy ako elementy kompozície,
rytmus a rým,
prenesený význam slova, prirovnanie (identifikácia),
žartovné básne (základné charakteristiky)
téma básne.

Próza:

dej: miesto konania, časová postupnosť, deje a ich spätosť s osobnosťami (postavami),
priebeh deja a jeho členenie,
hlavné a vedľajšie postavy a ich zovňajšok a povahové vlastnosti,
prenesený význam slova a prirovnanie (identifikácia),
nové slová a slovné spojenia- použitie slovníka,
monológ a dialóg (identifikácia)
bájka a ľudová rozprávka
práca s knihou; záznamy, názov diela a meno autora.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

rozhovor (venovať pozornosť priamemu rozhovoru s deťmi, tvorenie rozhovoru používajúc opytovacie, rozkazovacie a oznamovacie vety) s dôrazom na plynulosť v prejave,
-výstižné rozprávanie na základe osnovy v bodoch a na zadanú osnovu a zadanú tému,

- rozprávanie podľa obrázkov/ série obrázkov a na základe vlastných zážitkov s dôrazom na podstatné dejové zložky a dodržiavanie časovej postupnosti rozprávkových dejov,
nacvičovanie poradia viet v danom prejave; správne rozvrhnutie prejavu (začiatok, hlavná časť, ukončenie); pokus o samostatné utvorenie nádpisu,
rozprávanie vymyslených javov s použitím jednoduchých prirovnaní,
-rozhovor na vopred určenú tému, na základe daných slov, slovných spojení , ilustrácií, komiksu,

opis predmetu, javu, osoby, zvieraťa, prírody so zreteľom na ich výrazné charakteristiky na zýklade pozorovania,
jazykové didaktické hry vo funkcii zveľaďovania slovnej zásoby a skvalitňovania vety žiakov, rébusy, hlavolamy, doplňovačky, prekrúcanky,
výrazný prednes básne,
monológ a dialóg (rozlišovanie),
spisovná a nespisovná výslovnosť v hovorených prejavoch so zreteľom na spisovnú výslovnosť,
prehlbovanie slovnej zásoby žiakov (vysvetlením významu nových slov a slovných spojení),
krátka reprodukcia jednoduchých textov z čítanky, z detskej tlače, reprodukcia obsahu filmov, divadelnej prípadne bábkovej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti tohto veku- podľa osnovy,

dramatizácia:

striedavé reprodukovanie textu so zreteľom na intonáciu vety a uvádzanie pohybu v priestore,
mimika a gestá.
podľa možnosti pozerať aspoň jedno detské alebo bábkové divadelné predstavenie.

formy spoločenského styku :

pravidlá slušného správania pri konverzácii- bontón- zvykať žiaka vypočuť si iných, sledovať rozhovor s porozumením, požiadať o informáciu, podať stručnú informáciu, privítať návštevu a rozlúčiť sa , blahoželať (ústne a písomne) s využitím frazeologických zvratov a ustálených slovných spojení,
-telefonický rozhovor- možnosť vypracovať ako komiks,
správa, správa o sebe (krátka biografia),
napísať jednoduché oznámenie na pohľadnicu (úprava: dátum, oslovenie, záverečná formula, podpis, adresa), písanie korešpodenčného lístku, blahoželania, pozvania.

Čítanie

nacvičovať a pestovať u žiakov plynulé hlasné čítanie s porozumením – prednes prózy a veršov,
pestovanie lásky ku knihe a čítaniu,
čítanie po úlohách – dramatizovanie textu,
sledovať postupovanie kvality čítania, porozumenia pri čítaní a rýchlosti pri čítaní, správna výslovnosť, tempo, dôraz, prestávka- dýchanie,
pestovať tiché čítanie s osobitnými úlohami, ako podmienku pre samostatné učenie, viesť žiakov k individuálnemu čítaniu,

- nacvičovanie čítania známeho textu so zadanou úlohou (odpovede na otázky, ilustrovanie prečítaného),
  čítanie značiek a skratiek, poznanie jednotlivých symbolov.

Písomné vyjadrovanie

zvyšuje sa požiadavka plynulého písania a automatizácie písacieho pohybu, dbá sa na dodržiavanie všetkých základných znakov písania (tvar, veľkosť, úmernosť a rovnomernosťveľkosti písma, sklon, hustota, úprava písomnosti a rýchlosť písania),

nacvičovanie písaniavo funkcii formovania čitateľného a úhľadného rukopisu žiaka s prihliadnutím na pravopis,
odpisovanie textu s danou úlohou (obmieňanie slov, slovných spojení, viet, tvorenie súvetí...)
písanie viet a kratších textov s danou úlohou; krátky opis osoby, zvieraťa, predmetu, javu, prírody, ilustrácii so zreteľom na výrazné charakteristiky na základe predchádzajúceho rozhovoru
školské slohové práce robiť podľa danej osnovy a prihliadať na správne rozvrhnutie prejavu (úvod, hlavná časť, záver),
písomné odpovede na otázky podľa obrázkov, vlastných skúseností a čítankového čítania a tvorenie otázok na dané odpovede,
4 domáce slohové práce analyzovať na hodine,
2 školské slohové práce (v II. polroku) – písanie na jednej hodine a oprava a rozbor na dvoch hodinách (so zreteľom na pravopis). Takéto práce si vyžadujú dve hodiny prípravy: ústnu a písomú.
diktáty: nácvičné diktáty: s dopĺňaním, s upozornením, po zrakovej príprave; kontrolný diktát a autodiktát.

POKYNY PRE REALIZÁCIU PROGRAMU

JAZYK

Gramatika

Vyučovanie gramatiky a pravopisu v III. ročníku má za cieľ umožniť žiakom komunikáciu v ústnej alebo písomnej podobe používajuc spisovný slovenský jazyk. Žiak má poznať základné pravidlá z oblasti gramatiky ako sú: pravopisné pravidlá písania *i,ý* po mäkkých a tvrdých spoluhláskach, písanie vlastných mien príslušníkov národov, vlastné mená krajín, zemepisné názvy; ohybné slovné druhy; podstatné mená, slovesá a prídavné mená; líšiť jednoduchú vetu od súvetia, poznať základné vetné členy; prehlbovť vedomosti o slovnom význame, obohacovať slovnú zásobu, líšiť spisovný jazyk od nárečia a jazyk vyučovať v paralele so srbským jazykom. Žiakov treba zaúčať používať slovník ako aj zoradiť určité slová podľa slovenskej abecedy.

Pravopis

Pravopis slovenského jazyka treba žiakom tohto veku podávať cez rôzne tvary didaktických hier, podľa možnosti, s diferencovaným prístupom. Jednotlivé pravopisné pravidlá odporúčame ponúknuť na východiskovom texte a na hodinách pravidlo spoločne so žiakmi konštatovať ako uzáver. Výcvik pravopisu sa odporúča podávať žiakom cez nácvičné diktáty (zrakový, sluchový,...), cez rôzne doplňovačky, rébusy, hlavolamy...
pričom každé pravopisné pravidlo treba odôvodniť. Priamu reč sa odporúča so žiakmi nacvičovať tak, že budeme dramatizovať vhodné literárne diela z čítanky, detských časopisov alebo ich deti budú vytvárať na základe vlastných zážitkov.

LITERATÚRA

Školské čítanie (lyrika, epika, dráma)

Odporúča sa na druhej hodine spracovania textu ponúknuť žiakom diferencované úlohy (podľa troch stupňov zložitosti). Okrem uvedených textov, učiteľ môže ponúknuť žiakom texty podľa vlastného výberu z čítanky, detských časopisov a iných tvarov literatúry pre deti. V tomto veku sa odporúča pozeranie najmenej jedného divadla pre deti, bábkového divadla, kresleného filmu alebo filmu pre deti. Deti treba zaúčať sledovať rozhlasové a televízne vysielania pre deti.S cieľom podnecovania kreativity u detí, treba vypracovať spoločne s nimi
aspoň jedno divadelné predstavenie na úrovni oddelenia (odporúča sa samostatné vypracovanie scény a kostímov). U žiakov treba pestovať záujem o čítanie kníh, odporúčať im literatúru vhodnú pre ich vek a formovať čitateľskú kultúru u detí.

Domáce čítanie: 4 knihy (podľa výberu učiteľa a žiakov)
Literárno- teoretické pojmy (poézia a próza)
Plánované literárno- teoretické pojmy v tomto veku treba podať deťom informatívne a nacvičoveť do tej miery, aby ich v danom texte líšili.

KULTÚRA VYJADROVANIA

Ústne vyjadrovanie

U žiakov v tomto veku treba pestovať spisovnú podobu slovenského jazyka ako v ústnom tak aj v písomnom prejave s dôrazom na plynulosť prejavu, jasnosť, správnu dikciu a melódiu viet. Žiakov treba zaúčať výstižne rozprávať na základe osnovy, obrázku alebo série obrázkov, viesť úspešne sled udalostí, vedieť vyrozprávať svoj zážitok alebo vymyslieť ho podľa svojej fantázie, pri opise predmetu, javu, osoby, zvieraťa, prírody mať zreteli výrazné charakteristiky na základe pozorovania. Od žiakov sa očakáva výrazný prednes básne ako aj krátka reprodukcia jednotlivých textov z čítanky, detskej tlače, reprodukcia obsahu filmov, divadelnej prípadne bábkovej hry, rozhlasových alebo televíznych vysielaní pre deti toho veku – podľa osnovy. Jazykové didaktické hry treba používať vo funkcii zveľaďovania slovnej zásoby a skvalitňovania ústnej a písomnej komunikácie u žiakov. Treba dbať na spisovnú výslovnosť, slovnú zásobu prehlbovať vysvetlením významu nových slov a slovných spojení. Líšiť monológ od dialógu.

- **dramatizácia:**

V oblasti dramatizácie textu je predvídané striedavé reprodukovanie textu so zreteľom na intonáciu vety a uvádzanie pohybu v priestore. Uviesť mimiku a gestá. Ako vzor, sledovať bábkové a detské divadelné predstavenia.

-formy spoločenského styku :

S cieľom pestovať výchovný aspekt vzelávania v škole, treba dať dôraz na základné etické normy, ktoré sú zažívane v našom spoločenskom systéme. Deťom treba pravidelne tlmočiť zažívane frázy a slovné spojenia a pestovať u nich spoločensky prijateľnú formu komunikácie a kodex správania.

Čítanie

V prvom rade v tomto veku treba žiakov naučiť správne, s porozumením čítať; prihľadať na rýchlosť pri čítaní, správnu výslovnosť, tempo, dôraz, správne dýchanie. Pestovať tiché čítanie s osobitnými úlohami, ako podmienku pre samostatné učenie, viesť žiakov k individuálnemu čítaniu, ako aj čítanie značiek a skratiek, poznanie jednotlivých symbolov.

Písomné vyjadrovanie

Aj v tomto veku sa dbá na dodržiavanie všetkých základných znakov písania (tvar, veľkosť, úmernosť a rovnomernosť veľkosti písma, sklon, hustota, úprava písomnosti a rýchlosť písania), zvyšuje sa požiadavka plynulého písania a automatizácie písacieho pohybu, nacvičovanie písaniavo funkcii formovania čitateľného a úhľadného rukopisu žiaka s prihliadnutím na pravopis. Odpisujú sa texty s danou úlohou (obmieňanie slov, slovných spojení, viet, tvorenie súvetí...), píšu sa vety a kratšie texty s danou úlohou; krátky opis osoby, zvieraťa, predmetu, javu, prírody, ilustrácie so zreteľom na výrazné charakteristiky na základe predchádzajúceho rozhovoru. Školské slohové práce treba robiť podľa danej osnovy a prihliadať na správne rozvrhnutie prejavu (úvod, hlavná časť, záver), písomné odpovede na otázky podľa obrázkov, vlastných skúseností a čítankového čítania a tvorenie otázok na dané odpovede. Odporúčajú sa 4 domáce slohové práce analyzovať na hodine, 2 školské slohové práce (v II. polroku) – písanie na jednej hodine a oprava a rozbor na dvoch hodinách (so zreteľom na pravopis). Takéto práce si vyžadujú dve hodiny prípravy: ústnu a písomú. Diktáty odporúčame: nácvičné diktáty: s dopĺňaním, s upozornením, po zrakovej príprave; kontrolný diktát a autodiktát.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

HRVATSKI JEZIK

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TREĆI RAZRED

Cilj i zadaci

Cilj – razvijanje jezične i književne sposobnosti, kulture čitanja i njegovanja hrvatskog jezika i književnosti. Osposobljavanje učenika za uporabu hrvatskog standardnog jezika.

Zadaci – osposobiti učenike za slušanje i čitanje (pisanje), za govornu i pisanu komunikaciju. Usvojiti i primjenjivati hrvatski standardni jezik. Upoznati, obogatiti i usvojiti rječnik pravopisne i pravogovorne norme hrvatskog standardnog jezika. Upoznavanje djela hrvatske i svjetske književnosti.

Operativni zadaci:

ovladavanje tehnikom čitanja i pisanja;
savlaVivanje proste rečenice (pojam, glavni dijelovi);
stjecanje osnovnih pojmova o imenicama, pridjevima i glagolima;
postupno uvoVenje u tumačenje osnovne predmetnosti književnog djela (osjećaji, dogaVaji, radnje, likovi, poruke, jezično-stilske karakteristike);
ovladavanje usmenim i pismenim izražavanjem prema zahtjevima programa (prepričavanje, pričanje, opisivanje, izvještavanje);
postupno upoznavanje metodologije izrade pismenog sastavka.

JEZIK

Gramatika

Rečenica – pojam rečenice, pojam i razumijevanje obavještajnih, upitnih i zapovjednih rečenica s glagolom u potvrdnom/odričnom obliku;
Pojam i prepoznavanje glavnih članova (dijelova) rečenice, predikat, subjekt;
Zapažanje članova rečenice koji uz glagol označavaju vrijeme, mjesto, način;
Uočavanje upravnog govora;
Imenice – zajedničke i vlastite, rod i broj;
Umanjenice i uvećanice (prepoznavanje);
Pridjevi (prepoznavanje);
Glagoli – radnja, stanje i zbivanje;
Prošlost, sadašnjost, budućnost (perfekt, prezent, futur);
uočavanje naglašenih i nenaglašenih slogova.

Pravopis

skupovi ije/je u umanjenicama, uvećanicama i imenicama za zanimanje;
uporaba velikog slova u pisanju imena naroda, imena, blagdana...;

zamjenjivanje (alternacija) suglasnika;
pisanje brojeva slovima;
pisanje kratica.

KNJIŽEVNOST

Školska lektira :

Zvonimir Balog, *Brat*;
Ezop, *Kornjača i zec*;
Dragutin Horkić, *Priča s kruške*;
Dubravko Horvatić, *Kad budem velik*;
Branko Hribar, *Penjači;*
Nada Iveljić, *Vunena torbica*;
Stjepan Jakševac*, Školjka;*
Pajo Kanižaj, *Moja domovina*;
Desanka Maksimović, *Rak krojač*;
Stevan Raičković, *Pripovetka o belom konju*;
Nada Sabadi, *Tko je magarac;*
Sunčana Škrinjarić, *O istini;*
Agata Truhelka, *Krijesnica*;
Ivan Turgenjev, *Prosjak;*
Grigor Vitez, *A zašto ne bi;*
Krešimir Zimonić, *Četiri godišnja doba (strip)*;
Ratko Zvrko, *Dom;*
Balint Vujkov, *Narodne pripovijetke;*
Zvonimir Balog, *Zeleni mravi;*
Zlata Kolarić-Kišur, *Moja zlatna dolina*
Mato Lovrak, *Vlak u snijegu;*
Luka Paljetak, *Miševi i mačke naglavačke.*

Čitanje:

vježbanje tehnike čitanja s razumijevanjem pročitanog teksta, brzine u čitanju i kazivanju (promjena intonacije, jačine i visine glasa, pauza);
čitanje u sebi s posebnim zadatkom (razumijevanje pročitanog teksta kao priprema za glasno čitanje, obradu i prepričavanje teksta).

Tumačenje teksta:

opažanje i tumačenje književnog teksta (osjećanje u lirskoj pjesmi, fabula u prozi, tumačenje književnih likova, poruke djela, uzročno-posljedično povezivanje dijelova teksta);
obrazlaganje stavova pojedinostima iz teksta.

Književni pojmovi:

Lirika – ritam, rima, pjesnička slika kao dio kompozicija lirske pjesme;
Epika – fabula, književni lik, piščev govor i govor likova;
Drama – radnja u drami, dramski sukob – na nivou prepoznavanja.

JEZIČKA KULTURA

Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja

prepričavanje tekstova, crtanih filmova, kazališnih predstava;
prepričavanje zamišljenih dogaVaja;
opisivanje predmeta, ljudi, prirode;
Izvješćivanje o sebi.

Usmena i pismena vježbanja

Ortoepske vježbe – pravilan izgovor riječi, rečenica, tekstova, snimanje čitanja, slušanje zvučnih zapisa;
Ortografske vježbe – vježbanje rukopisa uz primjenu pravopisa;
Diktat;
Leksičke i semantičke vježbe – osnovno i prijenosno značenje riječi, pronalaženje sinonima, neknjiževne riječi i njihova zamjena jezičnim standardom;
Stilske vježbe – proširivanje rečenice unošenjem osobnog tona, sažimanje rečenice radi pojačanja njene informativne moći

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

JEZIK (gramatika, pravopis)

rad sa tekstom – čitanje, pisanje, slušanje;
metoda usmenog izlaganja – razgovor, diskusija;
kreativne – interaktivne metode (jezičke, govorne igre i vježbe)
problemska nastava, kooperativno učenje nastavnik – učenik;
učenje putem otkrića, rješavanje problema;
igre asocijacije.

KNJIŽEVNOST (lektira)

rad s tekstom – čitanje, pisanje, slušanje;
metoda usmenog izlaganja, razgovor i diskusija;
kreativne-interaktivne metode – dramske igre i vježbe;
kritičko mišljenje.

JEZIČKA KULTURA

usmeno i pismeno izražavanje;
timski rad, rad u paru, individualni rad;
edukativne radionice koje sadrže elemente dječje igre;
recitiranje kao aktivnost učenika.

U svakoj od ovih cjelina učitelj može primjenjivati i druge metode koje će doprinijeti boljem usvajanju znanja. Značajne su metode koje podrazumijevaju igru – metajezične igre, zamjene mjesta, glasovne igre. Veoma je važno da metode koje će biti primijenjene angažiraju učenika i da budu bazirane na aktivnostima učenika.

С Р П С К И К А О Н Е М А Т Е Р Њ И Ј Е З И К

Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици продуктивно овладају српским језиком у оквиру предвиђене језичке и лексичке грађе, да упознају елементе културе народа који говоре тим језиком и оспособе се за споразумевање, дружење и зближавање са припадницима већинског народа и других националности.

Задаци наставе српског језика јесу да ученици:

продуктивно овладају говорним језиком у оквиру основних језичких структура и речника од око 2000/3000/[1] фреквентних речи и израза;
разумеју саговорника и усмена излагања о темама из свакодневног живота;
усвајају правилан изговор и интонацију при усменом изражавању и читању;
оспособљавају се за разговор о темама из свакодневног живота;
савладају два српска писма и основе правописа ради коректног писменог изражавања у границама усвојених језичких структура и лексике;
упознају елементарне законитости српског језика;
разумеју текстове различитог жанра у оквиру предвиђене тематике;
упознају се са основним карактеристикама културе народа чији језик уче;
стичу навике самосталног коришћења речника и језичких приручника и оспособе се за информисање, образовање и самообразовање на српском језику;
развију интересовања и мотивацију за учење српског језика и тако стекну већу комуникативну компетенцију и способност размишљања на њему.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:
усвоје предвиђене језичке структуре, комуникативне функције, око 250/400/ нових речи и израза и користе их у говору за исказивање збивања у садашњости, прошлости и будућности;
даље савладају елементе изговора;
разумеју на слух краће текстове, посебно дијалоге у оквиру предвиђене тематике;
даље се оспособе за говорно изражавање у дијалошкој форми с повећаним захевима у односу на захтеве у претходним разредима, у складу са обрађеном језичком и тематском грађом;
оспособе се за самостално, краће говорно изражавање у монолошкој форми;
савладају једно српско писмо (ћирилица или латиница у зависности од сличности са писмом матерњег језика) и негују технику гласног читања (правилан говорни ритам, артикулација и акцентовање) на кратким текстовима са познатом лексиком (дијалошке и наративне форме);
оспособе се за писмено изражавање (писање кратких орално усвојених садржаја).

ТЕМАТИКА

Школа: име школе (значење имена или подаци о личности чије име школа носи); живот у школи, Дан школе, доживљаји ученика; школски излети.

Породица и дом: у кухињи, у купатилу; обавезе чланова породице; куповина, припрема хране, спремање стана/куће; празник у породици; излет у природу.

Казивање пуних сати.

Град и село: делови града (улице, булевари, тргови, центар, предграђе) паркови (дрвеће и цвеће), породична или стамбена зграда (однос према суседима, поштовање кућног реда); на железничкој/аутобуској станици; градски саобраћај; путовање у веће место; на сточарској фарми.

Бројање: до 1000.

Комуникативне функције: тражење и давање основних података о предметима у простору, кретању у простору, временских приликама; исказивање допадања, недопадања, оправдања.

ЈЕЗИЧКА МАТЕРИЈА

Именовање предмета и бића

Даље увежбавање категорија предвиђених у претходним разредима.

У функцији субјекта увежбавати две именице истог рода. У функцији глаголског дела предиката треба увежбавати футур помоћног глагола са исказаним субјектом.

Увежбавати образац без исказаног субјекта када је глаголски део предиката у перфекту.

Обрасци: Мали дечаци су ученици. Петар
и Иван су били радници. Марија и
Јелена су биле ученице.

Ја ћу бити кројачица.
Била је ученица.

Исказивање радње

Даље увежбавање образаца из претходног разреда.

У функцији предиката треба увежбавати облике футура, увек са исказаним субјектом. Увежбавати у овој функцији и праве и узајамно повратне глаголе.

Облике перфекта треба увежбавати без исказивања субјекта (изузимају се повратни глаголи).

Даље разликовање глаголског вида (шити – сашити; трчати – потрчати).

Обрасци: Дечак је учио.
Ја ћу читати.
Ми ћемо учити рецитацију.
Драган ће путовати.
Иван се обува.
Марија се умива.
Они се воле.
Деца се грудвају.

Спавали су.
Мајка је шила (сашила) хаљину.

Исказивање особине предмета и бића и припадања

Даље увежбавање категорија из претходних разреда.

функцији субјекта треба увежбавати и именице мушког рода на –а. Глаголски део предиката исказује се футуром помоћног глагола, али увек са исказаним субјектом.

функцији именског дела предиката треба увежбавати присвојне придевске заменице које изражавају припадање првом, другом и трећем лицу множине и присвојне придеве на ов (ев) и ин.

Обрасци: Црвена лопта је била његова.
Сава је био храбар.
Ова учионица је наша. Црвени аутомобил је њихов. Књига је Иванова (Милошева). Овај капут је Марин.
Књига ће бити Иванова.

Исказивање објекта

Даље увежбавање образаца из претходних разреда. (Чешће употребљавати предикат у перфекту да би се увежбао распоред глаголске и заменичке енклитике).

Уз именицу у функцији објекта уводи се атрибут који се с именицом слаже у роду, броју и падежу.

Обрасци: Учитељица их зове.

Учитељица га (је) зове.
Учитељица га (ју) је звала.
Ја сам га видела.
Он га је видео.
Марко има доброг друга.
Он је купио нови капут. Он
је добио лепе поклоне.

/У функцији објекта увежбавати наглашене облике личних заменица.
Обрасци: Њега сам звао, а не тебе.
Њих смо данас тражили.)

Исказивање намене

И даље се увежбавају обрасци из претходног разреда.
За исказивање намене треба увежбавати именице средњег рода у једнини.

Обрасци: Бака шаље пакет унуку (унуцима).
Мама прича детету.
Драган даје млеко мачету.

Исказивање просторних односа

Увежбавање образаца из претходних разреда.
У функцији одредбе за место треба увежбавати прилоге (на питање куда): туда**,** овуда**,** онуда и др.; именице и личне заменице (у генитиву са предлозима испред**,** иза**,** поред**,** код (на питање где).

Обрасци: Угаљ је у вагонима. Јелена
је прошла овуда. Марија
седи иза Иванке (ње). Седи
поред Петра (њега). Он је
код куће.
Петар је био код лекара.

/У функцији одредбе за место треба увежбавати именице у дативу без предлога.

Образац: Милан трчи кући.
Она иде лекару.
Јован је пришао старцу.
Воз се приближава мору./

Исказивање молбе**,** заповести

Увежбавање образаца из претходног разреда.
Увежбавање облика другог лица једнине и множине императива уз вокатив именица.

Обрасци: Јоване, пожури!

Милице, затвори прозор!
Другови, покажите задатке!

Исказивање временских односа

Увежбавање образаца из претходног разреда. Употребљавати и нове прилоге за време: прекосутра, прекјуче, лети, зими и др. За исказивање времена треба користити и називе месеци у локативу с предлогом у.

Обрасци: Зими пада снег.
У јуну ћемо брати трешње.

Исказивање начина радње

Увежбавање обрасца из претходног разреда . Употребљавати и нове предлоге за начин: лако, тешко, лоше, ружно, извенредно, итд.
Уз одредбу за начин употребљавати одредбу за меру и степен.

Обрасци: Драган лоше пише. Она
веома лепо пева. Јован
врло тешко говори.

Исказивање средства којим се врши радња

У функцији исказивања средства треба увежбвати облике инструментала, именица у оба броја.

Обрасци: Марија пише оловком.
Јелена се игра лутком.
Они путују аутобусом.
Иван црта бојицама.
Деца се играју аутомобилима.

Исказивање узајамне и заједничке радње

Увежбавање социјативног инструментала у једнини и множини.

Образац: Весна спрема са мамом.
Зоран је скупљао папир са друговима.
Мира се помирила са братом.
Она се такмичи са другарицама.
Драган се грудвао са децом.

ГОВОРНЕ ВЕЖБЕ

Даље савладавање правилног изговора.

Даље оспособљавање за говорно изражавање у дијалошкој форми са повећаним захтевима у односу на захтеве у претходним разредима (дијалог са изостављеним, измењеним репликама, са допунским питањима, са заданим речима) у складу са обрађеном језичком и тематском грађом; правилно коришћење предвиђених комуникативних функција.

Препричавање краћих дијафилмова и обрађеног текста на основу заданог плана у облику питања или поднаслова.

Даље оспособљавање за самостално излагање у вези са обрађеном темом на визуелни подстицај (слика, низ слика, стрип-слике) и без њега.

Једноставни описи предмета и бића.

Драматизација прикладних обрађених текстова; извођење малих сцена. Причање личних доживљаја.

ПИСМЕНЕ ВЕЖБЕ

Усвајање једног српског писма (више пажње посветити графемама којих нема у писму матерњег језика ученика), уочавање корелације глас – графем, односно графичког приказа исказа. Преписивање краћих реченица.

Краћи диктати на основу усвојених структура и лексике.

Одговори на једноставнија питања. Постављање питања у вези са задатим реченицама.

Два писмена задатка у току школске године.

ЧИТАЊЕ

Усвајање једног српског писма (ћирилица или латиница у зависности од сличности са писмом матерњег језика ученика).

Неговање технике гласног читања (правилан говорни ритам, артикулација, акцентовање).

Гласно глобално читање кратких текстова познате садржине, у складу са тематиком (дијалошке и наративне форме), а затим текстова делимично непознате садржине.

ПРАВОПИС

Правилно потписивање ученика (име па презиме). Писање гласова и гласовних скупова карактеристичкних за српски језик (оквир даје језичка грађа која се усваја). Велико слово у писању улица, тргова, насеља. Указивање на принципе фонолошког правописа у оквирима усвојене језичке грађе.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм садржи : циљ, васпитно- образовне задатке, оперативне задатке, тематику са основним облицима комуникације, језичку материју, говорне вежбе, читање (од II разреда). Сви елементи програма су међусобно повезани и тако их треба реализовати.

Задаци наставе садрже: опште захтеве који се односе на квалитет знања, посебне захтеве за развијање и стицање језичких умења и васпитне задатке. Сви делови програма су у складу са задацима наставе и треба да допринесу њиховој реализацији.

Оперативним задацима формулисани су захтеви у погледу обима програмске грађе коју ученици треба да савладају у сваком разреду.

Тематика је дата по разредима са темама и ситуацијама у којима се усваја језик. Она садржи неколико тематских области: школа**,** породица и дом**,** ближе и шире окружење**,** природа и друштво**,** актуелне теме**,** слободно време ученика**,** из живота младих и др. Тематика је дата оквирно да би у извесној мери усмеравала наставнике и писце уџбеника приликом избора најфреквентније лексике у оквиру датих подручја.

Уз тематику су дате форме опхођења (поздрављање, обраћање, представљање, молба, захваљивање) почев од најједноставнијих до сложенијих које су потребне за учење аутентичног језика, односно остваривање природне комуникације.

Језичка материја дата је у виду реченичних модела који су конкретизовани. У њима је издвојена она језичка материја која покрива већи део говорног језика. Она је кумулативна јер се нова грађа увек наслања на претходну. Језички модели се из разреда у разред исказују другим језичким и лексичким средствима. Једноставни искази постепено се шире и међусобно комбинују.

У одељку Граматика издвојена је језичка грађа која је у функцији бржег савладавања језика на продуктивном нивоу. У граматици се пошло од синтаксе, затим морфологије да би у завршним разредима (VII и VIII) дошло до систематизације знања о језичком систему.

Правопис садржи оне правописне норме које се, мање или више, разликују од оних у правопису матерњег језика ученика.

У програму је дат и проширени део који се превасходно тиче садржаја у одељку Језичка материја, а у зависности од карактеристика појединих категорија. За његову реализацију у целини или фрагментарно, опредељују се школе на предлог предметног наставника. Обим реализације овог дела програма може да варира од школе до школе, од генерације до генерације, од одељења у истој школи, зависности од нивоа предзнања ученика на који утиче:

- национални састав средине у којој ученици живе,
- сродност нематерњег језика и језика ученика,
- услови рада у школи и др.

Организација васпитно-образовног рада

У настави српског као нематерњег језика тежиште рада преноси се на ученика: он активно учествује у раду, постаје субјект наставе, а својим залагањем и радом треба да стиче и развија језичка умења, да усваја језик и усвојено знање примењује у комуникацији.

Наставник планира, води и организује наставни процес (одабира садржину рада, лексику, наставне методе, облике рада, типове и број вежби итд.), координира радом ученика да би се што успешније остваривали постављени задаци.

Настава мора бити постављена тако да се сваком ученику омогући што чешће вербалне активности јер се само говорењем може продуктивно овладати језиком. Необично је важно да се поштује принцип индивидуализације у раду, с обзиром на то да је знање језика веома хетерогено и међу ученицима једног одељења.

Програм је јединствен за све националности. То, међутим, не значи да при његовом остваривању наставник не треба да води рачуна о односу српског језика и језика ученика. Мада не увек, тешкоће ће бити веће уколико су и структурне разлике између два језика веће. Пожељно је да наставник познаје структуру језика ученика, како би тежиште рада (интензивнијим вежбама) усмерио на оне елементе који не постоје у језику ученика, а при чијем усвајању ученици највише греше. Наиме, при учењу српског језика јавља се интерференција матерњег језика јер формирани механизам матерњег језика ученика »тежи да готово неприметно натури шаблоне акцента, изговора и реченичне структуре својствене матерњем језику укорењене још у најранијем детињству». Да би се утицај матерњег језика искључио, настава српског језика организује се без учешћа матерњег језика, директном методом, што значи да је језик комуникације на часовима српски.

У реализацији свих задатака наставник треба максимално да мотивише ученике користећи одговарајућа АВ – наставна средства, компакт-дискове, магнетофонске траке и касете, апликације за фланелограф, илустрације у уџбенику, слајдове, дија-филм, филм, слике, фотографије, графофолије, слојевите фолије, ТВ – емисије и др. Наставник мора подстицати ученике да се и они ангажују на прикупљању наставних средстава везаних за тему која се обрађује (разгледнице, кеширане слике, чланци из дневне и недељне штампе и сл.).

Наставу нематерњег језика треба повезивати са наставом језика ученика, познавањем природе и друштва, историје, географије, музичке и ликовне културе, техничког образовања и других наставних предмета. Успостављање корелације међу овим предметима неопходно је јер омогућује остваривање обострано ефикаснијих резултата. Наставник, наравно, мора водити рачуна о томе да нове појмове ученик најпре треба да усвоји у настави предмета на свом матерњем језику.

Наставни програм од I до VIII разреда чини целину, али се у њему могу издвојити три етапе: I-II, III-VI, VII-VIII разред. Свака етапа има своје специфичности.

I етапа **(** I и II разред)

Приступ у настави овог предмета је у основи оралан. Ученици усвајају основне фонетско-фонолошке одлике језика, артикулацију нових гласова, акценат - место, квалитет и квантитет акцента, ритам и интонацију изјавне, упитне и одричне реченице, основне реченичне структуре и основни реченични фонд од око 500 до 600 (у зависности од реализације и проширеног дела програма) лексичких јединица у оквиру предвиђене тематике; оспособљавају се да разумеју на слух једноставне исказе, да коректно и осмишљено реагују на императивне исказе и питања, оспособљавају се за коришћење и варирање усвојених структура и лексике у краћим дијалозима везаним за познату ситуацију, за самостално описивање слика и ситуација на основу усвојених елемената и да усвоје и правилно употребљавају најосновније облике комуникације предвиђене програмом. Наставник мора подстицати ученике да се спонтано стварају што природније ситуације у учионици које се тематски уклапају у предвиђене садржаје, а које ће бити подстицајне за њихово вербално укључивање.

У **II** етапи (III-VI разред) наставља се рад на развијању говорних способности ученика: савладавају се елементи изговора, језички модели, који се проширују новим елементима, комбинују се и варирају и нова лексика (900/1600) лексичких јединица); коригују се грешке на свим језичким нивоима; развијају се још два језичка умења – читање и писање (прво писмо, чији се графеми мање разликују од графема матерњег језика ученика, усваја се у III разреду, а друго се усваја у IV разреду); стичу се језичка знања (граматика од IV разреда) која су у функцији бржег савладавања језика, односно у функцији стицања језичке компетенције; ученици се оспособљавају да користе усвојене језичке моделе и лексику у дужој дијалошкој и монолошкој форми у односу на претходну етапу; оспособљавају се за писмено изражавање, да разумеју на слух компликованије језичке исказе у складу са захтевима програма, да усвоје и правилно користе комуникативне функције, оспособљавају се за самостално читање лектире (од V разреда), упознају се са елементима културе народа који говоре српски, упознају се са најфреквентнијим суфиксима и правописним нормама српског језика (од V разреда).

Увежбавање језичких модела. Да би се ученици оспособили за правилну комуникацију потребно је да савладају предвиђене језичке моделе. Ученик треба да препозна звучну слику предоченог исказа који илуструје језички модел, да га разуме, имитира, репродукује, да га дуготрајним разноврсним вежбама са различитим садржајем аутоматизује. Након аутоматизације језичког модела, ученик ће моћи самостално да састави сопствене исказе, односно у нормалном говорном темпу моћи ће да гради аналогне структуре са новим конкретним садржајем, стећи ће комуникативну компетенцију, што је и циљ учења језика.

Процес увежбавања језичких модела треба спроводити плански уз доследно поштовање принципа поступности. Језички модели се најпре увежбавају у чистом облику јер ученици треба да усвоје основне моделе у оквиру ограниченог вокабулара.

Модели се усвајају на познатој лексици. У одређени језички модел уноси се само један нови елеменат јер би истовремено уношење два непозната елемента (нпр. футур глагола и намену исказану дативом именице и заменице) стварало непотребне тешкоће и успорило би усвајање одређеног језичког модела. Касније се језички модели проширују, комбинују и уводе се у рад нови, сложенији.

Илустроваћемо то на језичком моделу именовање предмета и бића**.** На пример, у обрасцу Петар је ученик, који је један од конкретних реализација наведеног модела, може се предикатив ученик заменити другом именицом у номинативу – дечак**,** младић**,** фудбалер**,** столар и сл., већ према стварној ситуацији. У нормалном исказу те врсте акценат је на предикативу, јер се њиме открива оно што је ново, њиме се именује лице, а то значи да субјект и глаголска копула морају бити познати ученицима од раније да би схватили ову констатацију, односно да би схватили информацију у целини. У практичном раду предикатив ће се веома често мењати, јер се на почетном ступњу учења веома често врши именовање

бића и предмета кад год је потребно савладати неку нову именицу (нпр. Ово је столица**,** ово је књига**,** а то је оловка и сл.)

Ако се у том језичком моделу жели савладати нова (лексички и морфолошки) копула, субјект и предикатив треба да су познати нпр.:

је био**,**
ће бити
...Петар жели постати ученик**,**
мора бити**.**

Субјекат је такође променљив елеменат у обрасцу. Место имена Петар може се употребити свако друго име или заменица у номинативу, већ према објективној

ситуацији. Ако субјект у обрасцу промени род, по правилу мења род и предикатив и зато овај образац може послужити не само за увежбавање нових именица, заменица и помоћних глагола, него и за увежбавање слагања родова.

Непосредни циљ увежбавања овог обрасца јесте усвајање нових речи (именица, помоћни глагол) и нових облика (презент, перфект и футур помоћних глагола) и неких глаголских конструкција у служби глаголске копуле (жели постати**,** мора бити**,** хоће да буде и сл**.**).

Коначни циљ увежбавања овог обрасца јесте да ученици стекну способности да у новој говорној ситуацији од нових речи створе исказ аналоган увежбаном обрасцу.

Кад год се појави потреба да се именује неко биће или предмет, ученици ће аутоматски активирати у свести језички модел именовања предмета и бића, који се може изразити формулом С = П, где је П глаголска копула + именица дакле условном формулом.

С = П / = к + им.

Субјект, копула и предикатив су обавезни елементи овог језичког модела. Они морају бити исказани да би исказ био потпун.

Али овакав исказ може имати и необавезне елементе, нпр. атрибут. Пошто се у обрасцу могу јавити две именице, обе могу имати атрибут или чак свака и по више атрибута. Тако се почетни образац попуњава новим елементима како би исказ био потпунији, прецизнији.

Атрибут уз именице у служби предикатива има ту особину да повлачи на себе логички акценат (нпр. Петар је добар ученик – у свести и говорног лица и саговорника има у првом реду квалитативну оцену коју даје придев добар) и зато не треба журити са додавањем атрибута предикативу ако није аутоматизовано исказивање почетног обрасца.

У томе и јесте предност оваквог рада што се почетна структура која је синтаксичко-семантички и лексичко-морфолошки одређена, обележена, после аутоматизовања навике грађења основног обрасца «отвара» и прима «необавезне» елементе, то се на тај начин проширује, засићује се потребним семантичким квантитетом и улази у говорни процес, заузима место у механизму језика.

Реч је о најпростијој реченичкој структури која служи за именовање бића и предмета, али треба имати на уму да се њоме не савлађује само синтаксичка структура С = П / = к + п /, нити се њоме савлађује само нова лексика (именице, показне и личне заменице, помоћни глаголи са непотпуним значењем), него се савлађују и морфолошке категорије (номинатив именица и заменица, три основна глаголска времена и императив, бројна конструкција у служби субјекта и предиката, категорија рода и категорија броја и неки изузеци од општих морфолошких и синтаксичких правила).

Дакле, схематизовање, упрошћавање и укалупљивање израза само је привидно јер се образац у почетном облику јавља само на почетку вежбања, док се не постигне аутоматизација, а касније се попуњава другим елементима, док се не постигне богатство потпуног исказа. За усвајање језичке материје користе се разноврсни типови вежби манипулативног карактера. Функција тих вежби је увежбавање, учвршћивање и

аутоматизација језичких модела да би се ученици оспособљавали да их самостално користе са различитим садржајем у свакодневној комуникацији.

Манипулативне вежбе су строго контролисане, што значи да при увежбавању појединих језичких елемената, наставник исправља ученика ако греши и поново увежбава несавладану језичку материју док је ученик не усвоји.

У I етапи то су, на пример, вежбе разумевања на слух, орално понављање, одговори на питања, постављање питања, вежбе супституције, вежбе допуњавања, вежбе трансформације реченица (време, лице, број, род), вежбе састављања реченица од датих елемената и датих речи преме моделу, вежбе повезивања реченица и др.

Вежбе одговора на питања и постављања питања заузимају централно место при увежбавању језичког модела и доприносе стицању комуникативне компетенције. Од ових вежби треба разликовати питања и одговоре који се користе за проверу разумевања текста, разумевања ситуације и лексичких јединица.

Код ових првих вежби свако питање и одговор садржи образац језичког модела који се увежбава. Због тога одговори ученика морају бити потпуни, целовити, што се при провери разумевања текста не захтева увек.

У складу са обимнијим језичким градивом и предзнањем ученика у II етапи, поред наведених, користе се сложенији типови говорних вежби. На пример, варирање модела (додавање синтагматских веза) претварање у други модел, трансформација низа реченица (време, лице, род, број), интеграција реченица и њихово проширивање (скраћивање и др.).

обзиром на то да ученици у III разреду усвајају прво писмо српског језика и првом полугодишту IV разреда усвајају друго, у овој етапи користе се и писмене вежбе манипулативног карактера којима се, такође, усвајају поједини језички елементи.

Писмене вежбе се везују за претходно орално усвојену садржину. Поред вежби, краћих диктата, допуњавања, супституције, користе се и друге. Од IV разреда организују се вежбе увођења ученика у коришћење речника. Поступно се, у овој и следећој (III) етапи, уводе и сложеније писмене вежбе: састављање реченица од датих речи према моделу, диктати лакшег/тежег текста на основу усвојених језичких модела и лексичких јединица, али са новим садржајем, трансформације реченице, трансформације низа реченица, састављање реченица од датих речи према супституционој табели са новим садржајем, правописне вежбе, лексичке вежбе, коришћења речника и приручника и др.

Колико ће се времена посветити увежбавању једног језичког модела зависи, пре свега, од тога да ли постоји велика разлика у одређеној језичкој конструкцији у односу на матерњи језик. Оним језичким моделима који представљају проблем због интерференције матерњег језика, посвећује се више пажње и више времена да би и они прешли у аутоматизовану навику. Неоправдано је прећи на увежбавање новог језичког модела ако није усвојен претходни.

Тематика и лексика**.** Сви делови програма: тематика, језичка материја, говорне и писмене вежбе и др. не чине посебан део наставе, него су саставни делови целокупног рада коме је основни циљ формирање и развијање говорних способности ученика.

Јединство ових области, које су у програму издвојене само због прегледности, огледа се у томе што се одређена синтаксичка конструкција – језички модел увежбава на тематски најпогоднијој материји, а у раду се користе облици говорних и писмених вежби. Према томе, предвиђена тематика треба да обезбеди усвајање, програмом предвиђене, језичке моделе, као и усвајање одређене лексике. Исте тематске области јављају се у више разреда, али се остварује другом садржином која је примерена познавању језика и интересовању ученика. Тема о породици, на пример, у I разреду може се ограничити на пет основних језичких структура: именовање предмета и бића, исказивање особине, исказивање радње, исказивање објекта и исказивање просторних односа.

Задатак све три етапе јесте и савлађивање одређеног фонда речи. Међутим, број речи у почетној настави није тако битан. Минимални продуктивни фонд много ће успешније допринети савлађивању механизама на нематерњем језику, него лексичка резерва у којој се

ученик (и учитељ) на крају изгуби, па у каснијим годинама зна само речи, а не зна да их употреби. У првој етапи је основни циљ користити лексички минимум који ће омогућити да се савлађују битни елементи језика, а када се они савладају, природно је и тако савладати потребан фонд речи јер богаћење речника иде упоредо са општим развојем, као и са развојем изражавања на матерњем језику. И речи свога језика уче се до краја живота, али је механизам језика савладан на почетку. У детињству су аутоматизоване навике склапања реченица ради постизања одређеног циља у процесу комуникације.

Усвајање лексичких јединица обухвата семантизацију и асимилацију речи. Семантизација се врши коришћењем предмета, или предмета на слици, односно визуелних средстава. Асимилација речи врши се у контексту, у реченици и везује се за одређене говорне ситуације. Поред продуктивног лексичког фонда ученици треба да савладају и рецептивно извесне речи, реченице и изразе.

Говорне и писмене вежбе**.** Основни циљ у току целокупне наставе од I до VIII разреда јесте да се изађе изван оквира рецептивно-репродуктивне наставе и да се не остане на неразвијеном, стешњеном и сиромашном одговарању на питања, него да ученици стекну способност и развијају навику дужег излагања повезаних мисли, што је могуће само ако мисле на српском језику.

Говорне способности се стичу и развијају говорењем. Због тога треба одабрати методичке поступке који ће ученике ставити у ситуацију да питају**,** одговарају, изражавају неслагање или слагање са одређеном акцијом или појавом, казују могућност или немогућност извршења одређене радње, итд.

Треба створити ситуацију која стварно одговара реалној говорној комуникацији. Да би се ученици оспособили да продуктивно усвоје предвиђене елементе говорног и писаног језика, поред наведених манипулативних вежби, користе се и комуникативне вежбе. Комуникативне **(**говорне **)** вежбе обухватају оне типове вежби у којима се језик користи самостално, функционално у одређеној говорној ситуацији. У ситуационим вежбама ученици треба да усвајају и правилно користе комуникативне функције које су дате уз тематику. Типови комуникативних писмених вежби дати су по разредима у програму у одељку писмене вежбе.

У првој етапи преовладаваће питања и одговори, али треба настојати да ученици постепено исказују одговоре са више реченица. У II етапи одговори на питања не могу бити само препричавање, него и коментар или везивање својих искустава са обрађеном темом. Осим разних облика препричавања ученици треба, у овој етапи све чешће самостално да причају личне или заједничке доживљаје, а у III етапи треба да преовладава слободно причање.

Са ученицима који реализују проширени део програма, наставник користи, осим наведених, и различите облике усменог и писменог изражавања који су претходно увежбани на часовима језика ученика.

У одељку Правопис издвојене су само оне категорије где постоје мање или веће разлике у односу на правописну норму матерњег језика. Стога се, на пример, не истичу као посебни захтеви: велико слово на почетку реченице, тачка на крају реченице, упитник, узвичник, писање управног и неуправног говора, писање двеју тачака, тачка и запета итд.

Паралелно са усвајањем језичке грађе, ученици морају стицати навике примене, принципа фонолошког правописа.

Издвојене су првенствено оне категорије у којима постоје друкчија решења у два правописна узуса (правопису језика ученика и правопису српског језика), што не искључује и понека идентична решења у њима. Међутим, и њих треба увежбавати јер ће се само тако уклонити многобројне грешке које су евидентиране у писменим задацима ученика.

За обраду правописне грађе потребно је издвојити 2-3 часа годишње, али се препоручује да се предвиђено време развије на 10-12 вежби које ће се уклапати у друге часове граматике и писмене вежбе.

Усвојеност сваког елемента правописних норми може се повремено проверавати кратким диктатима који су састављени од познате структуре и лексике. Када ученици савладају писма, могу се проверавати појединачни елементи. На пример, употреба великих слова може се проверавати на тај начин што се ученицима дају наставни листићи са кратким текстом који је написан малим словима. За писање негације глагола ученицима се дају наставни листићи са текстом у коме се изостављени глаголи. Наставник чита полако цео текст, укључујући и испуштене глаголе. Ученици прате текст и уписују глаголе.

Домаћи задаци представљају важну компоненту наставног процеса. Њима се не проверава само колико су ученици савладали одређено градиво и њихова оспособљеност да то знање примене, него су погодни за развијање језичких умења (информативно читање и писање) и за писмено увођење ученика у самостални рад и самообразовање. Они се дају ученицима редовно са осмишљеним циљем. Задаци теба да буду разноврсни, а по тежини треба да су одмерени, у складу са знањем и способностима ученика. Наставник на часу прегледа 2-3 домаћа задатка детаљније, а по одређеном плану прегледа и оцењује домаће задатке свих ученика.

Школски писмени задаци су облик провере усвојености програмске материје, тј. синтезе веће етапе (тромесечја, полугодишта или године). За сваки школски писмени задатак у годишњем плану наставник треба да одвоји три часа. На једном часу ученици пишу, на другом наставник образлаже сваком ученику оцене, анализира са ученицима најчешће грешке и заједно са ученицима их исправља, а на трећем часу ученици исправљају своје задатке.

Рад на тексту. У III разреду ученици развијају још једно језичко умење – читање које се реализује идентично као и у настави матерњег језика ученика.
Савладавање читања може започети у **II** полугодишту **II** разреда, после савладаних лекција у сликовници, са ученицима који савладају проширени део програма само ако по процени наставника постоје реалне могућности и интересовања ученика. На пример, ако у одељењу има ученика који покушавају или могу да прочитају наслове из листова за децу и сл. ти ученици савладавају читање, групним или индивидуалним радом, глобалном методом. То значи, да се читају целе речи и кратке реченице које ученици усмено већ добро знају. Наставник треба да користи графоскоп, плакат, картице, апликације или слике са исписаним речима које се састављју у реченице познате ученицима и сл. Вежбе у читању реализују се прво на основу звучног модела (наставник или звучни снимак), а касније и без тога.

Текст у настави српског језика пружа основу за савладавање језика на нивоу система и на нивоу комуникације. Текст има најспецифичнији положај у III разреду, јер се после двогодишње оралне наставе прелази на наставу која се темељи на уџбенику, односно полази се од текста.

Рад на тексту у III и IV разреду садржи следеће фазе:

а) обрада текста (уводни разговор са семантизацијом нових речи, читање текста, провера разумевања прочитаног);

б) коришћење језичих и садржинских елемената текста за стицање језичке компетенције (даље савлађивање језичког система);

ц) вођење разговора о тексту и поводом текста укључујући и културни контекст који текстови садрже**.**

С Т Р А Н И Ј Е З И К

(заједнички део програма *)*

ПРВА ГОДИНА УЧЕЊА

Циљ

Циљ наставе страног језика на млађем школском узрасту је да оспособи ученика да на страном језику комуницира на основном нивоу у усменом и писаном облику о темама из његовог непосредног окружења. Настава страних језика треба да:

- подстакне потребу за учењем страних језика;
- подстакне развијање свести о сопственом напредовању ради јачања мотивације за учење језика;
- олакша разумевање других и различитих култура и традиција;
- стимулише машту, креативност и радозналост;
- подстиче употребу страног језика у личне сврхе и из задовољства.

Општи стандарди

Кроз наставу страних језика ученик богати себе упознајући другог , стиче свест о значају сопственог језика и културе у контакту са другим језицима и културама. Ученик развија радозналост, истраживачки дух и отвореност према комуникацији са говорницима других језика. Поред тога, ученик уочава значај личног залагања у процесу учења страног језика.

Посебни стандарди

Разумевање говора

Ученик разуме и реагује на кратак усмени текст[1] у вези са познатим темама.

Разумевање писаног текста

Ученик чита са разумевањем кратке (највише до 50 речи) писане и илустроване текстове у вези са познатим темама.

Усмено изражавање

Ученик усмено изражава садржаје у вези са познатим темама, самостално или уз помоћ наставника.

---

[1] Савремена наука о настави и учењу језика под појмом текста подразумева сваку врсту усмене и писане поруке

Писмено изражавање

Ученик у писаној форми изражава кратке поруке (до 30 речи) према познатом узору, поштујући правила писаног кода.

Интеракција

Ученик остварује комуникацију и размењује са саговорницима кратке информације у вези са познатим темама.

Знања о језику

Препознаје основне принципе граматичке и социолингвистичке компетенције.

Задаци на нивоу језичких вештина

Разумевање говора

Ученик треба да:
- препознаје гласове (посебно оне којих нема у матерњем језику) у говорном ланцу, акценат, ритам и интонацију;
- разуме вербални садржај уз помоћ облика невербалне комуникације;
- разуме кратке дијалоге, приче и песме о познатим темама, које чује уживо, или са аудио-визуелних записа.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:
- препознаје слова, написане речи и реченице у вези са познатим појмовима;
- поштује правописне знаке приликом читања;
- разуме основна значења кратких писаних и илустрованих текстова о познатим темама.

Усмено изражавање

Ученик треба да:
- разговетно изговара гласове, акцентује речи, поштује ритам и интонацију при спонтаном говору и читању;
- даје основне информације о себи и свом окружењу, самостално и уз наставникову помоћ;
- описује кратким и једноставним исказима себе и друге у познатим ситуацијама;
- репродукује, сам или у групи, кратке рецитације и бројалице и пева познате песмице.

Интеракција

Ученик треба да:
- реагује вербално и невербално на упутства и постављена питања;

– поставља једноставна питања;
–изражава допадање и недопадање;
–учествује у заједничким активностима на часу (у пару, у групи, итд.);
–поставља питања и тражи разјашњења када нешто не разуме.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

– поштујући правопис преписује, допуњава и пише речи и краће реченице у вези са познатим писаним текстом или визуелним подстицајем;
–пише личне податке (име, презиме и адресу);
–допуњава честитку.

Знања о језику[2]

–препознаје шта је ново научио;
–схвата значај познавања језика;
– користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр. форме учтивости);
– разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима.

ТЕМАТИКА

Школа**:**
школски прибор, простор и активности
Ја и моји другови**:**
Другови и особе из непосредног окружења
игре (ускладу са годишњим добима)
Породица и блиско окружење**:**
Ужа и шира породица и пријатељи
Празници**:**
Божић, Нова година, Ускрс,
рођендан и други важни празници;
Мој дом**:**
Просторије и делови намештаја
Исхрана**:**
Оброци, избор хране и пића, воће и поврће
навике у исхрани у земљи/ама чији се језик учи
Одећа**:**
Одевни предмети по годишњим добима
Окружење**:**
Место и улица где станујем важне установе у окружењу (биоскоп,
школа, позориште, пошта, музеј)
Остало**:**
Годишња доба, месеци, дани у недељи и делови дана

Под знањем о језику подразумева се функционално знање, односно способност ученика да језичке структуре правилно употреби у датој комуникативној ситуацији.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
Поздрављање	Hello. Hello everybody. Hi. Good morning/afternoon/evening. Good morning, Ms/ Mr Smith. Good bye./Bye! Good night.
Упознавање. Представљање себе и других (казивање имена, узраста, места становања).	Who's this? It's Daisy. This is Mary. What's your name? Peter./ I'm Peter. Hi, I'm Peter. My name's Peter. How old are you? Nine./ I'm nine. I live in… This is Adrian. He's from England. He likes playing with the computer/his dog.
Именовање и описивање лица, делова тела, других живих бића, предмета, просторија и сл. У односу на њихова физичка својства (величина, боја, облик).	This is Bob's sister . She's tall. She's got fair hair and a small nose. My dog is black. I call him Blacky. The table is round. My room isn't big.
Тражење и давање обавештења о другом ли-цу, предмету и сл.	Who's the girl over there? What's her name? She's Ann. She's Adrian's sister. What colour is John's new T-shirt? Blue./It's blue.
Описивање положаја и места где се лице, пред- мет и сл. Налазе.	Peter is in the kitchen. Is your bedroom upstairs? The picture's on the wall. The cat's under the bed.
Тражење и давање обавештења.	Where's the sweet shop / supermarket? It's on the left / right. Where are your roller skates? My roller skates are here, Mary's are behind the bookcase.
Тражење и давање обавештења о ономе што се догађа у тренутку говора.1)	Where's Robert? He's playing in the garden. She's wearing her new trainers now.

Тражење и давање дозволе.	Can I go out? * Yes./Yes, you can. No./ Not now/ No, you can't. Can I take the book, please? Can I have an apple, please? Yes./ Yes, of course. Here you are.
Захваљивање.	Thank you./Thank you, Mary. Thanks.
Извињење. Прихватање извињења.	Sorry. I'm sorry I'm late. It's all right. That's OK.
Давање једноставних упутстава и наредби.	Draw a dog. Colour the flower red. Stop talking! Go to the board. Turn to page 10./ Page 10.
Исказивање молбе, учтивог захтева.	Shut the door, please. Will you sit here. You sit over there. Will you come here, please.
Изрицање забране.	You can't play ball here. Don't do that!
Изражавање припадања и поседовања.	Whose computer is this? It's Meg's. I've got a big red school bag? This is my book. The cat's tail is long. Jill's skirt is orange. Have you got a pet? Yes, I have. / No, I haven't.
Казивање бројева.	Will you count from 1 to 10. What number is your house? Number 17./ It's number 17.
Казивање броја телефона.	What's your phone number? 2434 609. / My phone number is…
Изражавање броја.	Is there a poster in your room? Yes, there is./ No there isn't. How many boys are there in your class? Ten.
Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – казивање пуних сати.	What's the time? / What time is it? Seven./ It's seven o' clock.
Казивање делова дана, дана у недељи, месеци, годишњих доба. Описивање временских прилика везаних за годишња доба.	It's eight in the morning. Today is Monday. It's sunny / hot in August. My birthday is in January. It's cold in winter. I like spring.
Изражавање способности/неспособности.	Can you sing the alphabet song? Yes./Yes, I can. No./ No, I can't. The frog can run but it can't jump.
Изражавање допадања /недопадања.	I like…/ I don't like… Do you like playing hide and seek? Yes./ Yes, I do. No./ No, I don't.
Изражавање лепих жеља (честитање рођендана, празника и сл.)	Happy New Year! Merry Christmas! Happy birthday. Super!
Предлагање да се нешто заједно уради. Прихватање предлога.	Let's sing! Let's play! Let's go to the Zoo. Yes! Super! Great!
Нуђење. Прихватање понуђеног.	Do you want an orange? Yes, please. / No, thank you.

Описивање уобичајених активности.2)	I get up at six. I go to school by bus. I have lunch at two. I watch cartoons in the evening.
Постављање једноставних питања и давање кратких одговора.	Is it your dog? Yes./ No. Who's in the picture? Mag./My friend. Who can ski? I can. / Sarah can. Where's the cat? Under the table./ It's under the table. Is this your bicycle? Are these your crayons? Yes./ Yes, it is. No./ No, they aren't.
Привлачење пажње.	Look! Listen! Watch out!

*Colloquially CAN is used more than MAY.

У ситуацијама када се енглески језик уводи први пут:

1) На рецептивном нивоу, осим глагола *wear* да би могла да се обради лексика везана за одевне предмете.

2) На рецептивном нивоу, осим глагола *get up, go to school/bed* и *have* уз називе обеда.

Језик комуникације на часу

Hello/Hi. Good morning/ afternoon. Good night.
Good bye / Bye, Ms…, See you tomorrow.
Stand up everyone. Sit down, please. Who's absent / missing today?
What do you say when you are late?
Sorry. I'm sorry I'm late.
Let's start now. Has everybody got a book? Take out your work books . Open your books, please. Look at the picture on page… Page… Close your books/notebooks, please.
Go to the board. Come out to the board, please. Stand up! Turn around! Touch your nose! Point to the … Count the …/ Count to… / Count from … to…
Draw a/an… Colour the (apple)… red.
Is everything clear? Are you ready? Ready? Have you finished?
Hands up/down.
Listen carefully. Say it after me. Say that again, please. Watch my lips/my mouth. Will you repeat it, please.
Close the door/window. Will you open the window, please.
Come here. Go back to your place. Hurry up! Quick!
Right. Good. Very good. Fine. That's better/much better now. That's not bad. Well done.
Let's sing a song! Do you want to sing now? Once again, all together. Let's play a game!
Don't do that! Be quiet, please! Quiet, please. Silence, please! Stop talking! Stop now!
You are very noisy today.
Can I have…?
Have you got a/an…?
Get into lines! Get into groups of four. Make groups of four, please.
In pairs, please. Get into pairs. Work in twos. Work with your neighbour/партнер.
Have you got a partner? Who's your partner? Your turn now.
Where is…?
Do you like…? Who likes…?
Here you are. Thank you. / Thanks.

Can I go out, please?
What have you learnt? What can you say ? What can you do ?
That’s all for today, thank you. We’ll finish this next time. Finish this off at home.
See you on … Have a nice weekend.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Ich bin/heiβe Maria. Das ist meine Freundin Claudia/mein Freun Bernd.
2. Поздрављање	2. Hallo! Grüβ dich!Guten Morgen! Guten Tag! Guten Abend! Auf Wiedersehen! Gute Nacht! Tschüs.
3. Идентификовање и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. Das ist mein Bruder Christian. Er ist kein. Das ist die Nase. Das ist ein Hund. Der Hund ist schwarz.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	4. Schreibe!Schreibt! Zeichne! Malt! Bemale! Schau mal!
5. Молбе и изрази захвалности	5. Bitte! Danke (sehr)! Vielen Dank!
6. Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности	6. Komm, wir spielen/ singen/malen? Möchtest du/Möchtet ihr...? Gern! Ich möchte.....
7. Изражавање допадања/недопадања	7. Ich mag es. Ich mag es nicht. Das gefällt mir./Das gefällt mir nicht.

8. Изражавање физичких сензација и потреба	8. Ich habe Hunger/Durst. Es ist mir kalt/heiß. Mein Kopf tut (mir) weh....
9. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	9. Ich gehe in/zu....Ich komme aus/von. Nach rechts/links/oben/unten...
Давање и тражење информација о себи и другима	10. Ich gehe in die dritte Klasse. Ich wohne....Wo wohnst du? Sie ist Peters Schwester.
Тражење и давање обавештења	11. Wo ist meine grüneHose? Im Schrank.
Описивање лица и предмета	12. Michael ist groß und blond. Sein Ball ist blau.
Изрицање забране и реаговање на забрану	13. Nein, du darfst nicht ausgehen. Das ist verboten. Rauchen verboten.
14. Изражавање припадања и поседовања	14. Mein Buch. Dein Bruder. Die Tante von Maria. Ich habe einen Hund.
15. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати	15. Wie spät ist es? Wie viel Uhr ist es? Es ist drei Uhr. Es ist halb zehn.
16. Скретање пажње	16. Vorsicht!Pass auf! Hör zu! Entschuldigung!
17. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	17. Wie findest du...? Was denkst du darüber? Ich bin dafür/dagegen. Ich stimme zu. / Ich stimme nicht zu.
18. Честитање	18. Frohe Weihnachten! Alles Gute zum Neujahr! Alles Gute zum Geburtstag!

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1.Je m’appelle Juliette. C'est mon amie/ma copine Marie / mon copain Philippe.
2. Поздрављање	2. Salut! Bonjour! Bonsoir! Bonne nuit! Au revoir! A demain. A bientôt.
3. Идентификовање и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. C'est Maríe. Ce sont les mains. C'est la tête. Ce sont des chats.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	4. Ecris!Ecrivez! Dessine! Dessinez! Regarde! Regardez!
5. Молбе и изрази захвалности	5. S'il te/vous plaît... Merci.
6. Примање и упућивање позива за учешће у игри/групној	6. On joue/dessine/chante? Tu veux.../ Vous voulez jouer? D'accord!

активности	
	7. Je veux/on veut bien. Ça me plaît. Ça ne me plaît pas.
7. Изражавање допадања/недопадања	
	8. J'ai faim/soif/froid/sommeil. J'ai mal à la tête...
8. Изражавање физичких сензација и потреба	
	9. Je viens de... Je vais à... A gauche, à droite, en haut, en bas...
9.. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	
	10. Je suis élève de/en troisième (classe). J'habite à ... Tu viens d'où?
10. Давање и тражење информација о себи и другима	11. Où est mon pantalon vert? Dans l'armoire.
11. Тражење и давање обавештења	12. Michel est grand et brun. La balle de Marie est bleue.. 13. Non, tu ne peux pas sortir. Il est défendu de marcher sur l'herbe.
12.Описивање лица и предмета	
13. Изрицање забране и реаговање на забрану	14. Mon livre. Ton frère. Sa tante. J'ai un lapin/chien.
14. Изражавање припадања и поседовања	15. Quelle heure est-il? Il est une heure/deux/trois heures/ Il est deux heures et demie ...
15. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	16. Attention! Ecoute! Pardon, Madame / Monsieur...
16. Скретање пажње	17. Comment tu trouves...? Qu'est-ce que tu penses de...? Je suis / Je ne suis pas d'accord...
17. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	18. Joyeux Noël! Bonne année! Bon anniversaire!
18. Честитање	

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Sono Maria/ Questa è la mia amica Anna
2. Поздрављање	2. Ciao! Buon giorno/ Buona sera/ Buona notte/ Arrivederci/ Salve
3. Идентификовање и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. Chi è?/ E' Maria/ Che cos'è?/ E' la mano/ E' la testa/ E' il gatto/ Di che colore è?/ E' bianco.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	4. Scrivi/ Scrivete/ Apri/ Aprite/ Chiudi/ Chiudete…
5. Молбе и изрази	

захвалности	5. Per favore/ Scusa/ Scusi/ Grazie/ Grazie mille
6. Примање и упућивање позива за учешће у игри/групној активности	6. Andiamo a giocare/ scrivere/ cantare/ D'accordo/ Va bene
7. Изражавање допадања/недопадања	7.Mi piace/ Non mi piace…
8. Изражавање физичких сензација и потреба	8. Ho fame/ sete/ freddo/mal di gola/Mi fa male la pancia
9. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	9. Vengo da… /Vado a… /A sinistra… /A destra… /Su… /Giù…
10. Давање и тражење информација о себи и другима	10. Sono scolaro/ Vivo a Belgrado/ Di dove sei?
Тражење и давање обавештења	Dove è la mia camicia verde? La camicia verde è nell'armadio.
12. Описивање лица и предмета	12. Maria è alta e bionda./La palla è rossa.
13. Изрицање забране и реаговање на забрану	13. No, non puoi salire./Non parlare/ Fate silenzio!
14. Изражавање припадања и поседовања	14. Questo è il mio libro/ il tuo quaderno/ la sua palla.
15. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	15. Che ore sono?Sono le due/ tre/ dieci./ Che ora è?/ E' l'una./Sono le due e mezzo.
16. Скретање пажње	16. Attenzione! Scusi! Mi scusi! Scusate!
17. Тражење мишљења и	

изражавање слагања/неслагања	17. Cosa dici?/ Cosa pensi?/ Sei d'accordo?/ Non sei d'accordo?
18. Честитање	18. Buon compleanno! Buon Natale! Felice Anno Nuovo!

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Soy Manuela/Ella es mi amiga Juana, etc.
2. Поздрављање	2. ¡Hola! ¡Qué tal! ¡Buenos días/Buenas tardes/Buenas noches/Hasta luego/Adiós, etc.
3. Идентификовање и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. Es María/Las manos/La cabeza/Los gatos, etc.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	4.Escribe/Escriban/Escribid/Sal/Salgan/Salid, etc.

5. Молбе и изрази захвалности	5. Por favor/ perdón/gracias, etc.
Примање и упућивањепозива за учешће у игри/групној активности	Vamos a jugar/escribir/cantar.../Vale/De acuerdo, etc.
7. Изражавање допадања/недопадања	7. Me gusta/No me gusta...
8. Изражавање физичких сензација и потреба	8. Tengo hambre/sed/frío/sueño/Me duele la cabeza, etc.
9. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из ..., Лево, десно, горе, доле...)	9. Vengo de... Voy a... A la izquierda, a la derecha, arriba, abajo...
10. Давање и тражење информација о себи и другима	10. Soy estudiante/Vivo en Belgrado/¿De dónde eres?
11. Тражење и давање обавештења	11. ¿Dónde está mi camisa verde? Está en el armario.
12. Описивање лица и предмета	12. Miguel es alto y moreno./La pelota es roja.
13. Изрицање забране и реаговање на забрану	13. No, no puedes salir/Está prohibido hablar...
14. Изражавање припадања и поседовања	14.Mi libro/Tu hermano/Su mochila
15. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	15. ¿Qué hora es? Es la una/Son las dos, tres/Son las dos y media.
16. Скретање пажње	16. ¡Atención! ¡Escucha! ¡Cuidado!
17. Тражење мишљења и изражавање	17. ¿Qué te parece? /¿Qué piensas de...?/Estoy de acuerdo/No estoy de acuerdo...

слагања/неслагања 18. Честитање	18.¡Feliz Navidad! / ¡Feliz Año Nuevo!/ ¡Cumpleaños feliz!

РУСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	Будем знакомы. Давай (-те) знакомиться. Давай (-те) познакомимся. Меня зовут Андрей/Нина. Моя фамилия Иванов(-а). Кто ты? Я Ольга/Игорь. Это моя подруга Наташа. Это мой друг Иван.
2. Поздрављање	Здравствуй(-те)! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Привет! До свидания! Пока! Спокойной ночи!
3. Идентификовање и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, и сл. (у вези са темама)	Это мой брат. Он высокий. Это собака. Она чёрная. Это глаза. Они серые.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	Пиши(-те)! Читай(-те)! Рисуй(-те)! Смотри(-те)!
5. Молбе и изрази захвалности	(Я) прошу (вас) тебя... Спасибо! Большое спасибо! Благодарю (вас) тебя... Пожалуйста. Не за что. Не стоит.
6. Примање и упућивање позива за учешће у игри/групној активности	Давай (-те) играть! Давай (-те) петь! Хотите поиграть? Хорошо. Ладно. Я хочу играть. Нет, я не хочу играть.
7. Изражавање допадања/недопадања	Это хорошо (нехорошо). Мне нравится (не нравится)... Я люблю (не люблю)...
8. Изражавање физичких сензација и потреба	Мне хочется есть (пить). У меня болит голова.
9. Исказивање просторних односа и величина *(Идем..., Долазим из...,*	Я иду в театр. Я в театре. Я выхожу из театра.

Лево, Десно, Горе, Доле...)	Направо (налево) от театра... Я иду вверх (вниз) по лестнице.
10. Давање и тражење информација о себи и другима	Я ученик третьего класса. Я живу на улице Пушкина. На какой улице ты живёшь?
11. Тражење и давање обавештења	Где находится Народный театр? Он находится на Площади Республики.
12. Описивање лица и предмета	Михаил высокого роста. Он худой. У него жёлтый мяч.
13. Изрицање забране и реаговање на забрану	Ты заболел. Тебе нельзя ходить в школу. Курить воспрещается!
14. Изражавање припадања и поседовања	Моя книга. Мой карандаш. У меня есть сестра (брат). Это мои друзья.
15. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику-пуни сати	Который час? Сколько времени? Сейчас три часа. Сейчас пять часов. Сейчас половина девятого.
16. Скретање пажње	Извини (-те) пожалуйста! Прости (-те)! Будь (-те) добры! Будь (-те) любезны! Скажите, пожалуйста.
17. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	Тебе понравился фильм? Да. Не может быть. Я совершенно не согласна с тобой.
18. Честитање	18.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Комуникативна настава сматра језик средством комуникације. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећа начела:

– циљни језик употребљава се у учионици у осмишљеним контекстима од интереса за ученике;
–говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
– ученици у почетку већином слушају и реагују а тек потом почињу и да говоре;
–језичка грађа је кумулативна и надовезује се на већ обрађену ;
–битно је значење језичке поруке, а не граматичка прецизност исказа;
– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
– са циљем да унапреди квалитет и квантитет језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији (рад у учионици спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама и мање или више сложеним задацима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем).

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће :

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
– поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
–наставник је ту да омогући приступ и прихватање нових идеја;
– ученици се третирају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
–уџбеници постају извори активности;
– учионица постаје простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад.

Технике **(**активности**)**

– Слушање и реаговање на команде наставника или са аудио записа (углавном физичке активности: устани, седи, ходај, скочи , играј, али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.);

– Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по уогама итд.);
– Мануалне активности (сецкање, бојење, прављење предмета од глинамола или сланог теста; израда постера за учионицу или родитеље сл.);
– Вежбе слушања (према упутствима наставника или са траке повезати појмове у вежбанки, додати делове слике који недостају, и сл.);
–Игре;
–Певање у групи;
–

– Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим , компарације...);
–Погађање предмета или лица;
–Решавање «текућих проблема» у разреду, тј. договори и мини-пројекти;
–Игра по улогама (симулација);
–Цртање по диктату;
–«Превођење» исказа у гест и геста у исказ;
–Повезивање звучног материјала са илустрацијом;
– Заједничко прављење илустрованих материјала (албум фотографија одељења, план недељних активности);
–Разумевање писаног језика:
а) препознавање везе између слова и гласова б) повезивање речи и слике
в) одговарање на једноставна питања у вези са текстом
г) извршавање прочитаних упутстава и наредби
–Писмено изражавање:
а) повезивање гласова и слова б) замењивање речи цртежом или сликом
в) проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење «уљеза», осмосмерке, укрштене речи, и слично)
г) повезивање речи и кратких реченица са сликама

С Т Р А Н И Ј Е З И К

заједнички део програма **)**

ТРЕЋА ГОДИНА УЧЕЊА

Циљ

Циљ наставе страног језика на млађем школском узрасту је да оспособи ученика да на страном језику комуницира на основном нивоу у усменом и писаном облику о темама из његовог непосредног окружења. У исто време, настава страних језика треба да:

- подстакне развијање свести о сопственом напредовању ради јачања мотивације за учење језика;
- олакша разумевање других и различитих култура и традиција;
- стимулише машту, креативност и радозналост;
- подстиче употребу страног језика у личне сврхе и из задовољства

Општи стандарди

Кроз наставу страних језика ученик богати себе упознајући другог , стиче свест о значају сопственог језика и културе у контакту са другим језицима и културама. Ученик развија радозналост, истраживачки дух и отвореност према комуникацији са говорницима других језика.

Посебни стандарди

Разумевање говора

Ученик разуме и реагује на краћи усмени текст у вези са познатим темама.

Разумевање писаног текста

Ученик чита са разумевањем кратке писане и илустроване текстове у вези са познатим темама.

Усмено изражавање

Ученик усмено изражава садржаје у вези са познатим тема самостално или уз помоћ наставника.

Писмено изражавање
Ученик у писаној форми изражава краће поруке према познатом узору, поштујући правила писаног кода.

Интеракција
Ученик остварује комуникацију и са саговорницима размењује кратке информације у вези са познатим темама.

Знања о језику[3]
Препознаје основне принципе граматичке и социолингвистичке компетенције уочавајући значај личног залагања у процесу учења страног језика

Задаци на нивоу језичких вештина

Разумевање говора

Ученик треба да:
- препознаје гласове (посебно оне којих нема у матерњем језику) у говорном ланцу, акценат, ритам и интонацију
- разуме кратке дијалоге, приче и песме о познатим темама, које чује уживо, или са аудио-визуелних записа
- разуме и реагује на одговарајући начин на кратке усмене поруке у вези са личним искуством и са активностима на часу (позив на игру, заповест, упутство итд.)

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:
- препознаје слова, написане речи и реченице које је усмено већ усвојио и поштује правописне знаке приликом читања
- разуме основна значења кратких писаних и илустрованих текстова о познатим темама

Усмено изражавање

Ученик треба да:
- разговетно изговара гласове, акцентује речи, поштује ритам и интонацију
- даје основне информације о себи и свом окружењу, самостално и уз наставникову помоћ
- описује у неколико реченица познату радњу или ситуацију, користећи усвојене речи и реченичне моделе

Интеракција

Ученик треба да:

Под знањем о језику подразумева се функционално знање, односно способност ученика да језичке структуре правилно употреби у датој комуникативној ситуацији.

- са саговорницима размењује неколико основних исказа у вези са конкретном ситуацијом
  размењује информације о хронолошком и метеоролошком времену
  учествује у комуникацији (у пару, у групи, итд.)
  препознаје кад нешто не разуме, поставља питања и тражи разјашњења

Писмено изражавање

Ученик треба да:

поштујући правопис преписује, допуњава и пише речи и краће реченице у вези са познатим писаним текстом или визуелним подстицајем.
пише своје личне податке (име, презиме и адресу)

прави спискове са различитм наменама (куповина, прослава рођендана, обавезе у току дана...)
допуњава честитку

Знања о језику[4]

препознаје основне граматичке елементе
користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр. форме учтивости)
разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Теме и ситуације

Школа**:**
школски простор, активности, излети
Ја и моји другови**:**
дружење
спорт
Породица и блиско окружење**:**
шира породица, суседи и пријатељи
кућни љубимци и обавезе према њима
Празници**:**
Божић, Нова година,Ускрс и други важни празници
Мој дом**:**
обавезе у кући
Исхрана**:**
оброци, омиљена храна, здрава храна
навике у исхрани у земљи/ама чији се језик учи
Одећа**:**
одевни предмети

Под знањем о језику подразумева се функционално знање, односно способност ученика да језичке структуре правилно употреби у датој комуникативној ситуацији.

- прикладно одевање

Окружење**:**

место и улица где станујем

важне установе у окружењу (биоскоп, школа, позориште, пошта, музеј, банка, болница)

посете установама

Остало**:**

годишња доба, месеци, дани у недељи и делови дана

основни подаци о земљи/земљама чији се језик учи

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Говорне ситуације	Примери
Поздрављање	Hello. Hello everybody. Hi. Good morning/afternoon/evening. Good morning, Ms/ Mr Smith. Good bye./Bye! Good night.
Упознавање. Представљање себе и других (казивање имена, узраста, места становања).	Who's this? It's Daisy. This is Mary. What's your name? Peter./ I'm Peter. Hi, I'm Peter. My name's Peter. How old are you? Nine./ I'm nine. I live in… This is Adrian. He's from England. He likes playing with the computer/his dog.
Именовање и описивање лица, делова тела, других живих бића, предмета, просторија и сл. У односу на њихова физичка својства (величина, боја, облик).	This is Bob's sister . She's tall. She's got fair hair and a small nose. My dog is black. I call him Blacky. The table is round. My room isn't big.
Тражење и давање обавештења о другом лицу, предмету и сл.	Who's the girl over there? What's her name? She's Ann. She's Adrian's sister. What colour is John's new T-shirt? Blue./It's blue.
Описивање положаја и места где се лице, пред- мет и сл. налазе.	Peter is in the kitchen. Is your bedroom upstairs? The picture's on the wall. The cat's under the bed.
Тражење и давање обавештења.	Where's the sweet shop / supermarket? It's on the left / right. Where are your roller skates? My roller skates are here, Mary's are

	behind the bookcase.
Тражење и давање обавештења о ономе што се догађа у тренутку говора.	Where's Robert? He's playing in the garden. She's wearing her new trainers now.
Тражење и давање дозволе.	Can I go out? * Yes./Yes, you can. No./ Not now/ No, you can't. Can I take the book, please? Can I have an apple, please? Yes./ Yes, of course. Here you are.
Захваљивање.	Thank you./Thank you, Mary. Thanks.
Извињење. Прихватање извињења.	Sorry. I'm sorry I'm late. It's all right. That's OK.
Давање једноставних упутстава и наредби.	Draw a dog. Colour the flower red. Stop talking! Go to the board. Turn to page 10./ Page 10.
Исказивање молбе, учтивог захтева.	Shut the door, please. Will you sit here. You sit over there. Will you come here, please.
Изрицање забране.	You can't play ball here. Don't do that!
Изражавање припадања и поседовања.	Whose computer is this? It's Meg's. I've got a big red school bag? This is my book. The cat's tail is long. Jill's skirt is orange. Have you got a pet? Yes, I have. / No, I haven't.
Казивање бројева.	Will you count from 1 to 10. What number is your house? Number 17./ It's number 17.
Казивање броја телефона.	What's your phone number? 2434 609. / My phone number is…
Изражавање броја.	Is there a poster in your room? Yes, there is./ No there isn't. How many boys are there in your class? Ten.
Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – казивање пуних сати.	What's the time? / What time is it? Seven./ It's seven o' clock.
Казивање делова дана, дана у недељи, месеци, годишњих доба. Описивање временских прилика везаних за годишња доба.	It's eight in the morning. Today is Monday. It's sunny / hot in August. My birthday is in January. It's cold in winter. I like spring.
Изражавање способности/неспособности.	Can you sing the alphabet song? Yes./Yes, I can. No./ No, I can't. The frog can run but it can't jump.
Изражавање допадања /недопадања.	I like…/ I don't like… Do you like playing hide and seek? Yes./ Yes, I do. No./ No, I don't.
Изражавање лепих жеља (честитање рођендана, празника и сл.)	Happy New Year! Merry Christmas! Happy birthday. Super!
Предлагање да се нешто заједно уради.	Let's sing! Let's play! Let's go to the Zoo.

Прихватање предлога.	Yes! Super! Great!
Нуђење. Прихватање понуђеног.	Do you want an orange? Yes, please. / No, thank you.
Описивање уобичајених активности.	I get up at six. I go to school by bus. I have lunch at two. I watch cartoons in the evening.
Постављање једноставних питања и давање кратких одговора.	Is it your dog? Yes./ No. Who's in the picture? Mag./My friend. Who can ski? I can. / Sarah can. Where's the ball? Under the table./ It's under the table. Is this your bicycle? Are these your crayons? Yes./ Yes, it is. No./ No, they aren't.
Привлачење пажње.	Look! Listen! Watch out!

*Colloquially CAN is used more than MAY.

Језик комуникације на часу

Hello/Hi. Good morning/ afternoon. Good night.
Good bye / Bye, Ms…, See you tomorrow.
Stand up everyone. Sit down, please. Who's absent / missing today?
What do you say when you are late?

Sorry. I'm sorry I'm late.
Let's start now. Has everybody got a book? Take out your work books . Open your books, please. Look at the picture on page… Page… Close your books/notebooks, please.
Go to the board. Come out to the board, please. Stand up! Turn around! Touch your nose! Point to the … Count the …/ Count to… / Count from … to…
Draw a/an… Colour the (apple)… red.
Is everything clear? Are you ready? Ready? Have you finished?
Hands up/down.
Listen carefully. Say it after me. Say that again, please. Watch my lips/my mouth. Will you repeat it, please.
Close the door/window. Will you open the window, please.
Come here. Go back to your place. Hurry up! Quick!
Right. Good. Very good. Fine. That's better/much better now. That's not bad. Well done.
Let's sing a song! Do you want to sing now? Once again, all together. Let's play a game!
Don't do that! Be quiet, please! Quiet, please. Silence, please! Stop talking! Stop now!
You are very noisy today.
Can I have…?
Have you got a/an…?
Get into lines! Get into groups of four. Make groups of four, please.
In pairs, please. Get into pairs. Work in twos. Work with your neighbour/партнер.
Have you got a partner? Who's your partner? Your turn now.
Where is…?
Do you like…? Who likes…?
Here you are. Thank you. /
Thanks. Can I go out, please?

What have you learnt? What can you say ? What can you do ?
That's all for today, thank you. We'll finish this next time. Finish this off at home.
See you on … Have a nice weekend.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1.Представљање себе и других	1. Ich bin/heiβe Maria. Das ist meine Freundin Claudia/mein Freun Bernd.
2.Поздрављање	2. Hallo! Grüβ dich!Guten Morgen! Guten Tag! Guten Abend! Auf Wiedersehen! Gute Nacht! Tschüs.
3.Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. Das ist mein Bruder Christian. Er ist kein. Das ist die Nase. Das ist ein Hund. Der Hund ist schwarz.
4.Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	4. Schreibe!Schreibt! Zeichne! Malt! Bemale! Schau mal!
5.Постављање и одговарање на питања	5. Wo ist dein Heft?Es ist in meiner Schultasche.
6.Молбе и изрази захвалности	6. Bitte! Danke (sehr)! Vielen Dank! 7. Komm, wir spielen/ singen/malen? Möchtest du/Möchtet ihr...? Gern! Ich

7.Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности	möchte..... 8. Ich mag es. Ich mag es nicht. Das gefällt mir./Das gefällt mir nicht.
8.Изражавање допадања/недопадања	9. Ich habe Hunger/Durst. Es ist mir kalt/heiß. Mein Kopf tut (mir) weh....
9.Изражавање физичких сензација и потреба	10. Sprechen, schreiben, singen, tanzen, spielen,..
10.Именовање активности (у вези са темама)	11. Ich gehe in/zu....Ich komme aus/von. Nach rechts/links/oben/unten...
11. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	12. Ich gehe in die dritte Klasse. Ich wohne....Wo wohnst du? Sie ist Peters Schwester.
12.Давање и тражење информација о себи и другима	13. Wo ist meine grüneHose? Im Schrank.
13. Тражење и давање обавештења	14. Michael ist groß und blond. Sein Ball ist blau.
14.Описивање лица и предмета	15. Nein, du darfst nicht ausgehen. Das ist verboten. Rauchen verboten.
15. Изрицање забране и реаговање на забрану	16. Mein Buch. Dein Bruder. Die Tante von Maria. Ich habe einen Hund.
16.Изражавање припадања и поседовања	17. Wie spät ist es? Wie viel Uhr ist es? Es ist drei Uhr. Es ist halb zehn.
17. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати	18. Vorsich t! Hör zu! Entschuldigung! Entschuldigen Sie!
18.Скретање пажње	19. Wie findest du...? Was denkst du darüber? Ich bin dafür/dagegen. Ich stimme zu. / Ich stimme nicht zu.
19. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Je m’appelle Juliette. C'est mon amie/ma copine Marie / mon copain Philippe.
2. Поздрављање	2. Salut! Bonjour! Bonsoir! Bonne nuit! Au revoir! A demain. A bientôt.
3. Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. C'est Maríe. Ce sont les mains. C'est la tête. Ce sont des chats.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и	4. Ecris!Ecrivez! Dessine! Dessinez! Regarde! Regardez!

команди	
5. Постављање и одговарање на питања	5. Où est ton cahier? Il est dans mon sac/cartable.
6. Молбе и изрази захвалности	6. S'il te/vous plaît... Merci.
7. Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности	7. On joue/dessine/chante? Tu veux.../ Vous voulez jouer? D'accord!
8. Изражавање допадања/недопадања	8. Je veux/on veut bien. Ça me plaît. Ça ne me plaît pas.
9. Изражавање физичких сензација и потреба	9. J'ai faim/soif/froid/sommeil. J'ai mal à la tête...
10. Именовање активности (у вези са темама)	10. Parler, écrire, chanter, danser, jouer, etc.
11. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	11. Je viens de... Je vais à... A gauche, à droite, en haut, en bas...
12. Давање и тражење информација о себи и другима	12. Je suis élève de/en troisième (classe). J'habite à ... Tu viens d'où?
13. Тражење и давање обавештења	13. Où est mon pantalon vert? Dans l'armoire.
14.Описивање лица и предмета	14. Michel est grand et brun. La balle de Marie est bleue..
15. Изрицање забране и реаговање на забрану	15. Non, tu ne peux pas sortir. Il est défendu de marcher sur l'herbe.
16. Изражавање припадања и поседовања	16. Mon livre. Ton frère. Sa tante. J'ai un lapin/chien.
17. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	17. Quelle heure est-il? Il est une heure/deux/trois heures/ Il est deux heures et demie ...
18. Скретање пажње	18. Attention! Ecoute! Pardon, Madame / Monsieur...
19. Тражење мишљења и	19. Comment tu trouves...? Qu'est-ce que tu penses de...? Je suis / Je ne suis pas d'accord...

изражавање слагања/неслагања	

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Sono Maria/ Questa è la mia amica Anna
2. Поздрављање	2. Ciao! Buon giorno/ Buona sera/ Buona notte/ Arrivederci/ Salve
3. Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са темама)	3. Chi è?/ E' Maria/ Che cos'è?/ E' la mano/ E' la testa/ E' il gatto/ Di che colore è?/ E' bianco.

Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	Scrivi/ Scrivete/ Apri/ Aprite/ Chiudi/ Chiudete…
Постављање и одговарање на питања	Dove è la penna?/ E' nel mio zaino.
Молбе и изрази захвалности	Per favore/ Scusa/ Scusi/ Grazie/ Grazie mille
Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности	Andiamo a giocare/ scrivere/ cantare/ D'accordo/ Va bene
Изражавање допадања/недопадања	8.Mi piace/ Non mi piace…
Изражавање физичких сензација и потреба	Ho fame/ sete/ freddo/mal di gola/Mi fa male la pancia
Именовање активности (у вези са темама)	parlare, scrivere, cantare, ballare, giocare
11. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...)	Vengo da… /Vado a… /A sinistra… /A destra… /Su… /Giù…
12. Давање и тражење информација о себи и другима	Sono scolaro/ Vivo a Belgrado/ Di dove sei?
13. Тражење и давање обавештења	Dove è la mia camicia verde? La tua camicia verde è nell'armadio.
Описивање лица и предмета	Maria è alta e bionda./La palla è rossa.
Изрицање забране и реаговање на забрану	No, non puoi salire./Non parlare/ Fate silenzio!
Изражавање припадања и поседовања	Questo è il mio libro/ il tuo quaderno/ la sua palla.
	Che ore sono?Sono le due/ tre/

17. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	dieci./ Che ora è?/ E' l'una./Sono le due e mezzo.
18. Скретање пажње	18. Attenzione! Scusi! Mi scusi! Scusate!
19. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	19. Cosa dici?/ Cosa pensi?/ Sei d'accordo?/ Non sei d'accordo?

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	1. Soy Manuela/Ella es mi amiga Juana, etc.
2. Поздрављање	2. ¡Hola! ¡Qué tal! ¡Buenos días/Buenas tardes/Buenas noches/Hasta luego/Adiós, etc.
3. Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, итд. (у вези са	3. Es María/Las manos/La cabeza/Los gatos, etc.

темама) 4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди 5. Постављање и одговарање на питања 6. Молбе и изрази захвалности 7. Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности 8. Изражавање допадања/недопадања 9. Изражавање физичких сензација и потреба 10.Именовање активности (у вези са темама) 11. Исказивање просторних односа и величина (Идем, долазим из..., Лево, десно, горе, доле...) 12. Давање и тражење информација о себи и другима 13. Тражење и давање обавештења 14. Описивање лица и предмета 15. Изрицање забране и реаговање на забрану 16. Изражавање припадања и поседовања 17. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику – пуни сати и пола	4.Escribe/Escriban/Escribid/Sal/Salgan/Salid, etc. 5.¿Dónde está la carpeta?/ Está en mi bolsa. 6. Por favor/ perdón/gracias, etc. 7. Vamos a jugar/escribir/cantar.../Vale/De acuerdo, etc. 8. Me gusta/No me gusta... 9. Tengo hambre/sed/frío/sueño/Me duele la cabeza, etc. 10. hablar, escribir, cantar, bailar, jugar, etc. 11. Vengo de... Voy a... A la izquierda, a la derecha, arriba, abajo... 12. Soy estudiante/Vivo en Belgrado/¿De dónde eres? 13. ¿Dónde está mi camisa verde? Está en el armario. 14. Miguel es alto y moreno./La pelota es roja. 15. No, no puedes salir/Está prohibido hablar... 16.Mi libro/Tu hermano/Su mochila 17. ¿Qué hora es? Es la una/Son las dos, tres/Son las dos y media. 18. ¡Atención! ¡Escucha! ¡Cuidado! 19. ¿Qué te parece? /¿Qué piensas de...?/Estoy de acuerdo/No estoy de

18. Скретање пажње 19. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	acuerdo ...

Функције	Примери
1. Представљање себе и других	Будем знакомы. Давай (-те) знакомиться. Давай (-те) познакомимся. Меня зовут Андрей/Нина. Моя фамилия Иванов(-а). Кто ты? Я Ольга/Игорь. Это моя подруга Наташа. Это мой друг Иван.
2. Поздрављање	Здравствуй(-те)! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Привет! До свидания! Пока! Спокойной ночи!
3. Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боја, бројева, и сл. (у вези са темама)	Это мой брат. Он высокий. Это собака. Она чёрная. Это глаза. Они серые.
4. Разумевање и давање једноставних упутстава и команди	Пиши(-те)! Читай(-те)! Рисуй(-те)! Смотри(-те)!
5. Постављање и одговарање на питања	Где твой учебник? Он в портфеле.
6. Молбе и изрази захвалности	(Я) прошу (вас) тебя... Спасибо! Большое спасибо! Благодарю (вас) тебя... Пожалуйста. Не за что. Не стоит.
7. Примање и давање позива за учешће у игри/групној активности	Давай (-те) играть! Давай (-те) петь! Хотите поиграть? Хорошо. Ладно. Я хочу играть. Нет, я не хочу играть.
8. Изражавање допадања/недопадања	Это хорошо (нехорошо). Мне нравится (не нравится)... Я люблю (не люблю)...
9. Изражавање физичких сензација и потреба	Мне хочется есть (пить). У меня болит голова.
10. Именовање активности (у вези са темама)	Говорить, писать, петь, играть...
11. Исказивање просторних односа и величина *(Идем..., Долазим из..., Лево, Десно, Горе, Доле...)*	Я иду в театр. Я в театре. Я выхожу из театра. Направо (налево) от театра... Я иду вверх (вниз) по лестнице.
12. Давање и тражење информација о себи и другима	Я ученик третьего класса. Я живу на улице Пушкина. На какой улице ты живёшь?

13. Тражење и давање обавештења	Где находится Народный театр? Он находится на Площади Республики.
14. Описивање лица и предмета	Михаил высокого роста. Он худой. У него жёлтый мяч.
15. Изрицање забране и реаговање на забрану	Ты заболел. Тебе нельзя ходить в школу. Курить воспрещается!
16. Изражавање припадања и поседовања	Моя книга. Мой карандаш. У меня есть сестра (брат). Это мои друзья.
17. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику-пуни сати	Который час? Сколько времени? Сейчас три часа. Сейчас пять часов. Сейчас половина девятого.
18. Скретање пажње	Извини (-те) пожалуйста! Прости (-те)! Будь (-те) добры! Будь (-те) любезны! Скажите, пожалуйста.
19. Тражење мишљења и изражавање слагања/неслагања	Тебе понравился фильм? Да. Не может быть. Я совершенно не согласна с тобой.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Трећа година учења страног језика има задатак да утврди претходно стечена знања и уведе ученике у вештине разумевања писаног текста и писања ваћ усвојених садржаја. Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- ученици у почетку већином слушају и реагују а тек потом почињу и да говоре;
- битно је значење језичке поруке, а не граматичка прецизност исказа
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник
- са циљем да унапреди квалитет и количину језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији (рад у учионици спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама и мање или више сложеним задацима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем).

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће :

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник је ту да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се третирају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- уџбеници постају извори активности;
- учионица постаје простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан.

Технике **(**активности**)**

- Слушање и реаговање на команде наставника или са траке (углавном физичке активности: устани, седи, ходај, скочи, играј, али и активности у вези са радом учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.)
- Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по уогама итд.)
- Мануалне активности (сецкање, бојење, прављење предмета од глинамола или сланог теста; израда постера за учионицу или родитеље и сл.)
- Вежбе слушања (према упутствима наставника или са траке повезати појмове вежбанки, додати делове слике који недостају, и сл.)
- Игре
- Певање у групи

- Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим , компарације...)

Погађање предмета или лица
Решавање «текућих проблема» у разреду, тј. договори и мини-пројекти
Игра по улогама (симулација)

Цртање по диктату
«Превођење» исказа у гест и геста у исказ
Повезивање звучног материјала са илустрацијом
Заједничко прављење илустрованих материјала (албум фотографија одељења са излета или прослава, извештај/план недељних активности са излета или дружења и слично)
Разумевање писаног језика:
а) препознавање везе између слова и гласова б) повезивање речи и слике
в) одговарање на једноставна питања у вези са текстом
г) извршавање прочитаних упутстава и наредби

Писмено изражавање:
а) повезивање гласова и слова
б) замењивање речи цртежом или сликом в) проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење «уљеза», осмосмерке, укрштене речи, и слично)
г) повезивање речи и кратких реченица са сликама

М А Т Е М А Т И К А

Циљ и задаци

Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да доприносе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

Задаци наставе математике јесу:

да ученици стичу знања неопходна за разумевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;

да ученици стичу основну математичку културу потребну за откривање улоге и примене математике у различитим подручјима човекове делатности (математичко моделовање), за успешно настављање образовања укључивање у рад;

да развија ученикову способност посматрања, опажања и логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;

да развија културне, радне, етичке и естетске навике ученика, као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних појава;

да ученици стичу навику и обучавају се у коришћењу разноврсних извора знања.

да ученицима омогући разумевање одговарајућих садржаја природних наука и допринесе радном и политехничком васпитању и образовању;

да изграђује позитивне особине ученикове личности, као што су: истинољубивост, упорност , систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самостални рад;

да интерпретацијом математичких садржаја и упознавањем основних математичких метода допринесе формирању правилног погледа на свет и свестраном развитку личности ученика.

да ученици стичу способност изражавања математичким језиком, јасноћу и прецизност изражавања у писменом и усменом облику;

да ученици усвоје основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима;

да ученици савладају основне операције с природним, целим, рационалним и реалним бројевима, као и основне законе тих операција;

да ученици упознају најважније равне и просторне геометријске фигуре и њихове узајамне односе;

да оспособи ученике за прецизност у мерењу, цртању и геометријским конструкцијама.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:

савладају читање, писање и упоређивање природних бројева до 1000;

упознају римске цифре (I, V, X, L, C, D, M) и принцип читања и писања бројева помоћу њих;

успешно обављају све четири рачунске операције до 1000;

упозната својства операција користе за рационалније (лакше) рачунање;

упознају зависност резултата од компонената операције;

знају да израчунају вредност бројевног израза са највише три операције;

умеју да прочитају и запишу помоћу слова својства рачунских операција;

знају да одреде вредност израза са словима из дате вредности слова;

знају да решавају једноставније једначине у скупу бројева до 1000;

упознају и правилно записују разломке чији је бројилац 1, а именилац мањи или једнак 10;

успешно решавају текстуалне задатке;

формирају представе о правој и полуправој;

уочавају и умеју да цртају прав, оштар и туп угао;

знају да цртају паралелне и нормалне праве, квадрат, правоугаоник, троугао и кружницу (помоћу лењира, троугаоника и шестара);

стичу представе о подударности фигура (преко модела и цртања);

знају да одреде обим правоугаоника, квадрата и троугла;

упознају мерење масе тела и запремине течности, као и нове јединице за време (година, век).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Блок бројева до **1000**

Декадно записивање и читање бројева до 1000. Упоређивање бројева према њиховим декадним записима. Писање бројева римским цифрама.

Сабирање и одузимање бројева у блоку до 1000. Дељење са остатком у блоку бројева до 100 (укључујући и усмене вежбе). Множење и дељење троцифреног броја једноцифреним.

Изрази. Коришћење заграда и њихово изостављање. Својства рачунских операција и њихова примена на трансформисање израза и за рачунске олакшице.

Употреба знакова за скуп и припадност скупу: { }, $\in$.

Једначине облика попут: $x \pm 13 = 25$, $125 - x = 25$, $5 \cdot x = 225$. Неједначине облика попут:
$x > 15$, $x < 245$. Скуп решења неједначине.

Текстуални задаци.

Разломци облика $\frac{1}{a}$ ($a \leq 10$).

Геометријски објекти и њихови међусобни односи

Кружница (кружна линија) и круг. Цртање помоћу шестара. Угао. Врсте углова - оштар, прав, туп. Паралелне и нормалне праве и њихово цртање помоћу обичног и троугаоног лењира.

Правоугаоник и квадрат. Троугао. Цртање ових фигура помоћу лењира и шестара.

Поређење и графичко надовезивање дужи. Обим правоугаоника, квадрата и троугла.

Мерење и мере

Милиметар и километар. Килограм. Литар. Година и век . Односи између мањих и већих јединица који остају у оквиру блока бројева до 1000.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Због лакшег планирања наставе даје се орјентациони предлог часова по темама по моделу (укупно часова за тему; часова за обраду, часова за понављање и увежбавање)

Блок бројева до **1000 (138; 54 + 84)**

Геометријске фигуре и њихови међусобни односи **(32; 12 + 20)**

Мерење и мере **(10; 4 + 6)**

Главна одлика програма математике за млађе разреде јесте што су акцентовани опажајни појмови, који се стварају кроз добро планирану активност.

Скупови **.** Издвајањем група објеката, који се посматрају као самосталне целине, плански се систематизује дидактички материјал. Да би именовање оваквих разноврсних целина и њихових објеката било једнообразније и да би се тиме подстицала апстракција, предвиђа се активна употреба речи скуп и елеменат, без покушаја да се идеја скупа учини експлицитном. При издвајању скупова води се рачуна о томе да је на неки детету доступан начин јасан кључ по којем је извршено издвајање и тиме у његовој свести потпуно одређена реализација припадности.

Такође, треба у разноврсним примерима и задацима користити симболе за скуп и припадност елемента скупу.

Графичко представљање разних стварних ситуација помоћу Венових дијаграма (и на друге прикладне начине) има изванредну сазнајну улогу: истицање битног и занемаривање небитног, развијање „дидактичке писмености “ и оспособљавање детета за сврсисходно мишљење . Истовремено, тиме се остварују разне кореспонденције, што активно зачиње и подстиче развој идеје о функцији. Зато се често предвиђа коришћење дијаграмских слика и рад са њима - спајање, преслагање елемената и сл.

Дијаграмске слике треба користити и у представљању линија. На подесан визуелан начин или кроз пригодан језик треба истицати својства релације, захтевајући при томе да их ученици и сами уочавају, исправно представљају и у том смислу са њима активно раде. При томе је излишно прерано инсистирање на терминима који изражавају својства релација, као и на одређивању појмова путем дефиниција.

Бројеви**.** Програм математике у разредној настави предвиђа да ученици поступно упознају бројеве природног низа и број нулу како би на крају IV разреда у потпуности савладали систем природних бројева и његова својства.

Операције с бројевима, у духу овог програма, треба схватити по следећем плану: издвајати погодне природне и дидактички припремљене ситуације које дају значење операцијама и бројевима уз истицање непроменљивости резултата.

Дељење једноцифреним бројем, са и без остатка, заокружује минимум садржаја обавезних за усмено рачунање и тако чине усмени фонд за алгоритме рачунања са бројевима у декадском запису.

Програм предвиђа прво упознавање својстава операција, а затим, на тој основи, објашњавање начина рачунања . Тиме се повећава ефикасност наставе и ученицима знатно олакшава усвајање таблица сабирања и множења, као и формирање других рачунских

умења. Исто тако, благовремено изучавање својстава операција и веза између њих подиже теоријски ниво целог рада из математике и потпуније открива смисао операције . Усвајање сваког својства операције пролази кроз неколико етапа: припремна вежбања, одговарајуће операције на одабраним примерима, формулисање својства, примена својства у одређивању вредности израза и начину рачунања.

Поред писменог рачунања, у III разреду треба и даље поклањати пажњу усменом рачунању, јер оно често брже и једноставније доводи до резултата и има предност у практичном животу кад се рачуна с малим бројевима. Тако, на пример, уместо да ученици писмено израчунавају 8 × 39, много је брже и једноставније да усмено израчунавају 8 × 40. За овакав рад неопходно је да ученици добро схвате својства рачунских операција. Ово ће бити остварено тек када ученицима постане потпуно јасна зависност између компонената рачунских операција.

При изучавању операција, треба предвидети довољан број вежбања чијим ће обављањем ученици изграђивати сигурност и спретност усменог и писменог рачунања. Међутим, сама та техника није довољна. Тек разумевањем шта која рачунска операција представља у конкретним задацима, односно свесно одлучивање, а не нагађање, када коју операцију треба применити, претвара ту технику у стварно, а не формално знање.

Бројевне изразе треба обрађивати упоредо са увежбавањем рачунских операција. Треба инсистирати на томе да ученици текстуално записане задатке приказују бројевним изразима и да речима исказују бројевне изразе, односно да их читају. Оваквим начином обрађивања бројевних израза, ученици се сигурно сналазе у редоследу рачунских операција и лако схватају значај заграда у задацима.

Почеци формирања математичког језика**.** Математички језик чине основни симболи, изрази и формуле. То је језик тачан, јасан и истовремено прецизан.

Код ученика се поступно изграђује представа о променљивој, при чему слово наступа у својству симбола променљиве. Ученици најпре одређују вредности најпростијих израза (облика: a+3*, b*–4, *a*+*b, a*–*b)* за различите бројевне

вредности слова која у њима фигуришу. Касније постепено упознају сложеније изразе.

Паралелно са случајевима једнакости двају израза, ученици упознају и случајеве неједнакости, који дозвољавају не само увођење многих разноврсности у систем вежбања, него и упознавање нових случајева када постоји само неки одређени број вредности слова које задовољавају постављени услов (нпр. одређујући вредност слова за коју је истинит запис $a + 4 < 8$, ученици се уверавају да у њима познатом скупу бројева датим условима удовољавају само вредности 0, 1, 2, 3). Корисно је разматрати и такве случајеве када ниједна од могућих бројевних вредности дате области бројева не испуњава задате услове (на пример, у вежбањима типа: Одредити вредности слова за које су истинити записи: $a + 5 < 5$ и сл .).

Програм предвиђа да се једначине и неједначине, као специјалне формуле, решавају паралелно са вршењем одговарајућих рачунских операција. Решавање једначина заснива се на познавању рачунских операција и њихове међусобне повезаности. При решавању једначина с непознатим елементом множења и дељења, треба узимати само примере с целобројним решењима. Код решавања неједначина у разредној настави, треба користити начин "погађања" на погодно одабраним примерима. Исто тако, уз дату неједначину, треба посматрати и одговарајућу једначину која се добија кад се у неједначини знак неједнакости замени знаком једнакости. Ако одредимо решење једначине, онда је лако одредити скуп решења дате неједначине.

Једначине и неједначине пружају велике могућности за још потпуније сагледавање својстава рачунских операција и функционалне зависности резултата операције од њених компонената.

Када одређени број задовољава (не задовољава) дату једначину или неједначину, онда то ученици треба да исказују и записују речима "тачно" ("нетачно") или на неки други, краћи начин.

Идеја функције**.** Идеја функције прожима све програмске садржаје, почевши од формирања појма броја и операције. Највећи значај на овом плану придаје се откривању идеје пресликавања (нпр. свакој дужи, при одређеној јединици мерења, одговара један одређени број итд.). Изграђивању појма пресликавања помаже увођење таблица и дијаграма. На пример, у виду таблице прегледно се може записати решење задатка: "У двема кутијама налази се укупно 8 оловака. Колико оловака може бити у једној, а колико у другој кутији ?" При томе ученици уочавају све односе (у првој кутији број оловака повећава се за 1, у другој се смањује за 1, а укупан број оловака у обе кутије се не мења).

Таблични начин изражавања пресликавања користи се за утврђивање промене резултата операција, у зависности од промене једне од компонената, као за установљавање пропорционалности промена појединих елемената операције.

процесу систематског рада с таблицама, ученици овладавају самим начином коришћења таблица за утврђивање одговарајућих зависности између података (величина) што је, само по себи, посебно важно.

Откривању идеје функције доприносе и разноврсна вежбања с бројевним низовима. На пример, може се дати задатак: „Продужити низ 10, 15, 20 ... Који ће број бити у низу на осмом (петнаестом) месту ? Да ли је у датом низу број 45 (или 44)? На којем ће месту у датом низу бити број 55 (или 70)?“

Текстуални задаци**.** Текстуални задаци користе се као садржаји разних вежбања, при чему ученици у разним животним ситуацијама уочавају одговарајуће математичке релације, и обратно - математичке апстракције примењују у одговарајућим животним односима: они представљају средство повезивања наставе математике са животом. У процесу решавања задатака ученици изграђују

практична умења и навике које су им неопходне у животу и упознају нашу друштвену стварност. Сам процес решавања текстуалних задатака на најбољи начин доприноси математичком и општем развитку ученика. Треба настојати да се у процесу решавања потпуно искористе све могућности које постоје у задацима.

При разматрању сваке нове операције, прво се уводе прости задаци који су усмерени на откривање смисла те операције (задаци за одређивање збира, разлике , производа, количника), а затим се уводе задаци при чијем се решавању открива нови смисао операција (задаци повезани с појмовима разлике и количника); на крају се разматрају прости задаци који се односе на откривање узајамних веза између директних и обратних операција (задаци за одређивање непознате компоненте). Сложене задатке треба решавати поступно, према њиховој компликованости: прво задатке са две, а затим и са три операције.

Употреба израза предвиђа се и при решавању сложених задатака. При решавању задатака с претходним састављањем израза, пажња се усредсређује на анализу услова задатака и састављање плана његовог решења. У структури израза приказује цео ток решења задатака: операције које треба обавити, бројеви над којима се обављају операције и редослед којим се извршавају те операције.

Састављање израза представља добру припрему за састављање најпростијих једначина према услову задатка. У свакој конкретној ситуацији задатке треба решавати најрационалнијим начином, уз употребу дијаграма, схема и других средстава приказивања. Неопходно је, такође, да ученик претходно процењује резултат и да проверава тачност самог резултата. Провери треба посвећивати велику пажњу; указати ученицима на њену неопходност, на разне начине проверавања и навикавати их да самостално врше проверу резултата. Ниједан задатак не треба сматрати завршним док није извршена провера. При рачунању, које се мора обављати тачно, треба развијати брзину, с тим да она никада не иде на штету тачности.

Геометријски садржаји**.** Основна интенција програма у области геометрије састоји се у томе што се инсистира и на геометрији облика, као и на геометрији мерења (мерење дужи, површи, тела). Изучавање геометријског градива повезује се с другим

садржајима почетне наставе математике. Користе се геометријске фигуре у процесу формирања појма броја и операција с бројевима; и обратно, користе се бројеви за изучавање својства геометријских фигура. На пример: појам разломка даје се помоћу дељења дужи и круга на једнаке делове; дистрибутивно својство множења илуструје се израчунавањем обима правоугаоника (или површине правоугаоника подељеног на два мања правоугаоника); комутативно својство множења приказује се на правоугаонику који је растављен на једнаке квадрате, задаци о кретању илуструју се на дужима итд.

Почетна настава геометрије мора бити експериментална, тј. најпростије геометријске фигуре и нека њихова својства упознају се практичним радом, преко разноврсних модела фигура у току посматрања, цртања, резања, пресавијања, мерења, процењивања , упоређивања, поклапања итд. При томе ученици уочавају најбитнија и најопштија својства одређених фигура која не зависе од времена, материјала , боје, тежине и др. Тако ученици стичу елементарне геометријске представе, апстрахујући небитна конкретна својства материјалних ствари.

Иако основу наставе геометрије у млађим разредима чине организовано посматрање и експеримент, ипак је неопходно да се ученици навикавају, у складу са узрастом, не само да посматрају и експериментишу већ да и све више расуђивањем откривају геометријске чињенице.

Систематски рад на развијању елементарних просторних представа код ученика у разредној настави треба да створи добру основу за шире и дубље

изучавање геометријских фигура и њихових својстава у старијим разредима основне школе.

Мерење и мере**.** За упознавање метарског система мера треба користити очигледна средства и давати ученицима да мере предмете из околине (у учионици, школском дворишту, код куће итд.). Исто тако, неопходно је и да се ученици вежбају да процењују „одока“ (нпр. раздаљину између два предмета и сл.), па да по завршеном таквом мерењу, утврђују израчунавањем колику су грешку учинили. Приликом обраде мера за површину треба користити моделе у величиии квадратног метра, квадратног дециметра, квадратног центиметра као и цртеже ових модела. Мере за површину треба обрађивати упоредо са одговарајућим градивом из геометрије.

Претварање јединица у мање и веће јединице треба показивати и увежбавати на примерима, али у задацима не треба претеривати с великим бројем разних јединица. Благовременим увођењем метарског система мера, отпада потреба да се вишеимени бројеви издвајају у посебан одељак, односно рачунске операције са вишеименим бројевима треба изводити упоредо с рачунањем с природним бројевима на тај начин што ће се вишеимени бројеви претварати у једноимене бројеве најнижих јединица.

ОСНОВНИ ЗАХТЕВИ У ПОГЛЕДУ МАТЕМАТИЧКИХ ЗНАЊА И УМЕЊА УЧЕНИКА

Знати**:**

низ бројева до 1000;

табличне случајеве операција (напамет); таблицу сабирања једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве одузимања, таблицу множења једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве дељења;

јединице за дужину, масу и запремину течности;

својства рачунских операција.

Умети**:**

читати, записивати и упоређивати бројеве прве хиљаде;

вршити четири основне рачунске операције у оквиру прве хиљаде;

користити при обављању рачунских операција упозната својства операција, као и специјалне случајеве операција (са нулом и јединицом);

израчунати вредност бројевног израза са највише три операције;

користити знаке за скуп и припадност елемента скупу;

решавати једначине (наведене у програму) на основу зависности између резултата и компонената операција;

решавати неједначине (наведене у програму) методом пробања;

решавати једноставније задатке са највише три операције;

записивати разломке (наведене у програму);

цртати углове (прав, оштар и туп); паралелне и нормалне праве, правоугаоник и квадрат, троугао и круг (помоћу одговарајућег геометријског прибора);

израчунати обим правоуганика, квадрата и троугла;

користити уџбеник.

П Р И Р О Д А И Д Р У Ш Т В О

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Циљ и задаци

Основна сврха изучавања интегрисаног наставног предмета Природа и друштво јесте да усвајањем знања, умења и вештина деца развијају своје сазнајне, физичке, социјалне и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрастају, као и шире друштвене заједнице. Упознавање природе и друштва развија код деце сазнајне способности, формира основне појмове и постепено гради основе за систем појмова из области природе,

друштва и културе. Истовремено, стичу се знања, умења и вештине које им омогућавају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава и процеса, подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати постижу се уколико деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања – спознају свет око себе као природно и друштвено окружење. Систематизовањем, допуњавањем и реструктурирањем искуствених знања ученика и њиховим довођењем у везу са научним сазнањима, дечија знања се надограђују, проверавају и примењују. Преко интерактивних социјалних активности они упознају себе, испољавају своју индивидуалност, уважавајући различитости и права других, уче се како треба живети заједно. Усвајањем елементарних форми функционалне писмености, омогућује се стицање и размена информација, комуницирање у различитим животним ситуацијама и стварају се могућности за даље учење. Примена наученог подстиче даљи развој детета, доприноси стварању одговорног односа ученика према себи и свету који га окружује и омогућује му успешну интеграцију у савремене токове живота.

Општи циљ интегрисаног наставног предмета Природа и друштво јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Остали циљеви и задаци овог наставног предмета су:

развијање основних појмова о природном и друштвеном окружењу и повезивање тих појмова;
развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
развијање основних елемената логичког мишљења;
развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
оспособљавање за самостално учење и проналажење информација;
интегрисање искуствених и научних сазнања у контуре система појмова из области природе и друштва;
стицање елементарне научне писмености и стварање основа за даље учење;

усвајање цивилизацијских тековина и упознавање могућности њиховог рационалног коришћења и доградњивања;
развијање еколошке свести.

Циљеви и задаци

развијање основних научних појмова из природних и друштвених наука;
развијање основних појмова о ширем природном и друштвеном окружењу – завичају;
развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
развијање основних елемената логичког мишљења;
стицање елементарне научне писмености, њена функционална применљивост и развој процеса учења;
оспособљавање за сналажење у простору и времену;
разумевање и уважавање сличности и разлика међу појединцима и групама;

- коришћење различитих социјалних вештина, знања и умења у непосредном окружењу;

развијање одговорног односа према себи, окружењу и културном наслеђу.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ПРИРОДА ↔ ЧОВЕК ↔ ДРУШТВО

Мој завичај*

Облици рељефа у окружењу: низије, котлине и планине (подножје, стране, обронци, врх планине).
Облици појављивања воде у окружењу (река и њене притоке, бара, језеро...).
Животне заједнице (састав земљишта, влажност, утицај светлости и топлоте, биљни животињски свет, ланац исхране) и међусобни утицаји у животној заједници. Копнене животне заједнице (шуме и травнате области).
Култивисане животне заједнице: обрадиво земљиште (воћњаци, повртњаци, њиве...) паркови.
Карактеристични биљни и животињски свет копнених животних заједница. Значај и заштита рељефа (земљишта и копнених животних заједница). Водене животне заједнице (баре, језера, реке...).
Карактеристични биљни и животињски свет водених животних заједница.
Значај и заштита вода и водених животних заједница.

Нежива природа

Разлике и сличности воде и других течности (провидност, густина, вода и течност као растварачи).
Понашање тела (материјала) у води и различитим течностима (плива – тоне, раствара се – не раствара се; зависност брзине растварања од: уситњености материјала, температуре и мешања).
Промене при загревању и хлађењу течности (промена температуре, испаравање – брже, спорије, замрзавање...).
Основне карактеристике течности (променљивост облика, простор који заузима – запремина, слободна површина, услови тока ...).
Ваздух притиска и покреће. Променљивост облика и запремине .

Промене које настају при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремине, струјање ваздуха...).
Чврсто, течно, гасовито – разлике и сличности (облик, запремина, понашање при механичким и топлотним утицајима).
Промене материјала и објеката: повратне (испаравање, кондензовање, еластичност) и неповратне (сагоревање, рђање).

Веза живе и неживе природе

Својства земљишта и њихов значај за живи свет.
Својства воде и ваздуха која су значајна за живи свет и људску делатност (утицај воде и ваздуха на земљиште, биљни и животињски свет, снага воде и ветра ...).
Кружење воде у природи.

Временске прилике и њихов значај за живот у окружењу.
Различити звуци у природи као последица кретања.
Повезаност животних заједница и улога човека у очувању природне равнотеже.

КРЕТАЊЕ У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ

Различити облици кретања и њихове основне карактеристике (кретање по правој линији, кружно кретање, кретање тела на опрузи, клатна, таласање... ; уочавање узрока настанка неких кретања и периодичног понављања).
Кретање производи звук (треперење затегнуте жице, гумице, затегнуте коже...). Када и како тела падају, клизају се и котрљају наниже.
Оријентација према Сунцу и одређивање главних страна света. Оријентација помоћу плана насеља.
Оријентација на географској карти Републике Србије (уочавање облика рељефа, вода, насеља, саобраћајнице, границе ... завичај на карти Србије).
Временске одреднице (датум, година, деценија, век – ближа и даља прошлост).

НАШЕ НАСЛЕЂЕ

Како откривамо прошлост (сведоци ближе и даље прошлости). Трагови прошлости: материјални, писани, усмени и обичајни. Чувамо и негујемо остатке прошлости.

Некад и сад

Одређивање ближе и даље прошлости (живот у породици, школи, насељу, завичају).
Мој завичај и његова прошлост – културна и историјска (начин живота, производња и размена добара, занимања, одевање, исхрана, традиционалне светковине, игре, забаве...).
Ликови из наших народних песама, приповедака и бајки – повезаност догађаја из прошлости са местом и временом догађања.
Знаменити људи нашег краја (просветитељи, песници, писци, сликари, научници...).

МАТЕРИЈАЛИ И ЊИХОВА УПОТРЕБА

Специфичне промене материјала под топлотним и механичким утицајима (метал, пластелин, вода, пластика различите тврдоће, дрво, восак, алкохол, крзно...).

Електрична проводљивост воде, водених раствора и ваздуха (провера помоћу струјног кола са батеријом и малом сијалицом).
Ваздух – топлотни изолатор.
Магнетна својства материјала (природни магнети, могућност намагнетисавања тела и особине које тада испољавају).
Својства материјала одређују њихову употребу.

ЉУДСКА ДЕЛАТНОСТ

Становништво нашег краја (сличности, разлике, суживот).

Дечија права, правила група (познавање, уважавање и живљење у складу са њима).

Производне и непроизводне делатности људи и њихова међузависност.
Село и град, њихова повезаност, зависност и међуусловљеност.
Саобраћајнице у окружењу (понашање на саобраћајницама: прелазак преко улице – пута, кретање дуж пута, истрчавање на коловоз, коришћење јавног превоза, вожња бициклом, игра поред саобраћајница; именовање и препознавање на географској карти).
Међусобни утицаји човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Упутство је саставни део наставног програма. Односи се на начин реализације програма ради остваривања циљева и задатака предмета Природа и друштво, као и циљева и задатака разрађених на нивоу разреда. Учитељ је дужан да се упозна са циљевима и задацима, концепцијом, сврхом и структуром програма предмета и да их уз наводе дате у упутству доследно примењује у непосредном васпитно-образовном раду са ученицима.

Наставни предмет Природа и друштво у трећем разреду представља програмски континуитет интегрисаног наставног предмета Свет око нас из прва два разреда основног образовања и васпитања. Наставља развојну концепцију узлазних спиралних кругова у грађењу појмова, усвајању знања, умења, ставова и вредности из интегративних области природе и друштва. Поступно развија принцип завичајности који се протеже кроз први циклус:

I разред Моја околина (непосредно окружење)
II разред Моје место (насеље са околином)
III разред Мој завичај* (природно и друштвено окружење, крај* односно крајина*)
IV разред Моја домовина (држава Србија, део света).

Структура програма јасно указује на континуитет у појачаном развијању знања из природних наука што се очитава у избору садржаја програма Природа и друштво у трећем разреду. Такође се јасно наглашава и нов приступ при изучавању прошлости на овом узрасту, који је ослобођен садржаја из шире историје, јер их ученици теже усвајају.

Наставни предмет Природа и друштво задржало је постојећи оквир, наставни план од 72 часа годишње, односно 2 часа недељно. У наставном процесу потребно је расположиви фонд часова флексибилно дистрибуирати и организовати тако да се уважи концепција предмета, општи циљ, остали циљеви и задаци предмета, као и циљеви и задаци Природе и друштва у трећем разреду.

У наставном процесу полази се од несистематизованих искуствених сазнања детета и иде се ка општим , научно заснованим , систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. При избору програмске грађе, примењена је концепција спиралних кругова у циљу формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова из наведених области, у складу са узрасним карактеристикама ученика.

Основна интенција наставе предмета Природа и друштво није само усвајање програмских садржаја, већ подстицање развојних потенцијала детета. Наведени садржаји су усмерени на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности детета, што се очитава у наведеним циљевима.

програму предмета Природа и друштво циљеви су дати двојако:

експлиците - као идеје водиље у практичној реализацији програма

имплиците - дати и садржани у избору, структурирању и начину реализације програмских садржаја

Циљеви програма су постављени тако да експлиците и имплиците утичу на развој ученика, паралелно изграђујући њихове интелектуалне способности, практичне вештине, ставове и вредности.

Експлиците циљеви јасно су наведени у програмским садржајима. Имплиците циљеви су «прикривени» и наглашавају васпитну компоненту образовања. Они се реализују и спроводе преко одабраних садржаја и активности, који превазилазе оквире предмета и разреда, залазе у све области које се обрађују у оквиру првог циклуса образовања и надаље. Конкретизују се кроз одређене оперативне задатке и активности, а односе се на сферу стицања умења и навика, развијања вештина, као и формирања ставова из следећих области: екологија, демократија, здравље и технологија.

Обе групе циљева реализују се избором садржаја из области природе, друштва и културе. У процесу учења/наставе ученик ће пречистити представе, градити појмове и поставити основе за формирање система појмова, научити како се уочава разлика између претпоставке – тврдње - чињенице и стицати увид у структуре и сплетове узајамних веза у свету коме припада.

Програм предмета Природа и друштво у трећем разреду растерећен је фактографије и понављања. Измењеном концепцијом програма, односно остваривањем циљева и задатака преко спиралних кругова, избегава се понављање, а усвајањем садржаја програма, омогућује надограђивање знања, умења, вештина и ставова, изградња појмова из области природе и друштва. Концепција предмета подразумева оспособљавање ученика за коришћење различитих извора знања, графичких и електронских медија, с намером да се код ученика развије функционална писменост као подлога за даље учење.

Програмом су одређени само општи циљеви и задаци предмета Природа и друштво у целини и у трећем разреду а даља оперативна разрада циљева и задатака препуштена је учитељима као својеврсни вид слободе у креирању наставног процеса.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Садржај програма разврстан је у пет тема: Природа ↔ човек ↔ друштво, Кретање у простору и времену, Наше наслеђе, Материјали њихова употреба и Људска делатност. Свака од тематских целина структуирана је тако да указује на аспект са ког треба разматрати наведене садржаје.

I тема: Природа ↔ човек ↔ друштво одређује природни простор са његовим основним карактеристикама и узајамним везама у оквиру кога ће се разматрати

(изучавати) наведени садржаји. Животне заједнице, доминантни садржаји ове теме обрађују се у основним обележјима овог појма док се карактеристичне животне заједнице у окружењу (завичају) изучавају темељније кроз разне форме активног и амбијенталног учења.

Мој завичај, односно окружење, представља географски простор краја, односно крајине, у чијим границама се креће свих пет програмских тема.

Крај – два или више суседних предела који се међусобно разликују, али заједно представљају одређену територијалну целину (Мачва са Поцерином, Подриње, Полимље, Гружа, Пештер...).

Крајина – два или више крајева сличних географских карактеристика који заједно сачињавају одређену територијалну целину (Срем, Банат, Бачка, Шумадија, Неготинска крајина...).

У оквиру неживе природе развијају се појмови с којима се деца сусрећу у прва два разреда. Систематизују се знања о објектима, води и ваздуху и врши се трансфер при грађењу и разумевању појмова чврсто, течно, гасовито. То подразумева и разматрање феномена повратних и неповратних процеса.

Човек као живо и друштвено биће дат је као окосница од које зависе односи који владају у животним заједницама. Он је одлучујући фактор у одржању природне равнотеже или узрок поремећене еколошке равнотеже унутар животне заједнице. Често је регулатор у односима различитих животних заједница, што се не сме губити из вида при обради садржаја прве теме, али и свих осталих тема у оквиру програма предмета Природа и друштво.

II Кретање у простору и времену – У оквиру ове теме дати су садржаји који тумаче основне карактеристике неких реалних облика кретања (праволинијско, кружно..., као и кретање које настаје као последица силе Земљине теже – падање, клизање и котрљање наниже). Садржаје који се односе на кретање потребно је разматрати феноменолошки односно, поред спознавања основних карактеристика кретања, битно је уочити узроке и последице наведених облика кретања. Најпогодније активности за реализацију ових садржаја јесу: истраживање, експериментисање, огледи , праћење, процењивање, посматрање, описивање и бележење на разне начине.

Тема обухвата и садржаје за симболичко представљање простора и времена, као и сналажење (оријентација) помоћу наведених симбола. Ове садржаје неопходно је обрадити ради стицања функционалних знања и умења потребних за процесе даљег учења и ради сналажења у свакодневном животу.

III Наше наслеђе – Ова тема у свом уводном делу указује на трагове прошлости (материјалне, писане, усмене и обичајне) који нас воде у ближу и даљу прошлост и омогућују нам да упознамо своје културно наслеђе, односно материјалну и духовну традицију. Подтема Некад и сад одређује време и простор на путу који следимо, истражујући прошлост у њеним разним појавним формама и обележјима живота: некад и некад давно, у поређењу са овим, сад и овде. Настава која обрађује садржаје и теме Наше наслеђе мора имати два основна вида: теоријски и практични, подједнако заступљен. Теоријски вид наставе даје тумачење одређених трагова прошлости, поставља их у јасно дефинисан контекст, и тамо где је то могуће приказује њен хронолошки развој од некад давно (седам, осам векова), некад (један до два века), не тако давно (неколико деценија или година уназад), па све до садашњег времена. Рачунање давне, далеке и ближе прошлости на временској ленти треба повезати са наставом математике у трећем разреду. Практични вид наставе подразумева активан додир са објектима који чине материјалну компоненту традицијске културе: упознавање у аутентичном амбијенту, обликовање или извођење радње према постојећем моделу. Реализацију садржаја ове теме у настави омогућује корелацију са свим наставним предметима на нивоу разреда.

IV Материјали и њихова употреба – Ова тема обухвата садржаје чије изучавање указује на специфична својства материјала који се прво морају феноменолошки обрадити, а тек потом повезати са њиховом функционалном применљивошћу у свакодневном животу.

V Људска делатност је завршна тема која произлази из свих претходних и условљена је наведеним садржајима. Она наглашава човека као интелектуално, креативно и друштвено биће које је способно да мења своје окружење, прилагођава га сопственим потребама и потребама група којима припада. Овде се морају нагласити правила које човек доноси и којих се мора придржавати да би заштитио себе, друге и своје окружење (здравствено-хигијенска и саобраћајна правила, дечја и људска права која уважавају различитости и омогућују суживот, као и правила која обезбеђују еколошку равнотежу у окружењу). У реализацији садржаја ове теме морају се имати у виду експлицитни захтеви наведени у четири последња циља и задатка за трећи разред, као и општи, имплицитни, развојни циљеви који омогућују формирање ставова и вредности из сфере здравља, екологије, демократије и технологије (наведени у почетном делу упутства) којима се наглашава васпитна функција школе.

Наведене теме представљају структуру садржаја програма наставног предмета Природа и друштво за трећи разред. Његово уважавање, уз избор адекватних активности ученика, омогућује успешну реализацију циљева и задатака програма како општих за предмет, тако и посебних на нивоу разреда.

Динамика реализације у самом процесу наставе зависи од разноврсности ситуација учења које осмишљава сам учитељ, имајући у виду циљеве програма, развојне могућности детета и претходна искуства и знања ученика.

За изучавање природних појава врло је значајно проблемско структурирање садржаја као подстицај радозналости и интелектуалне активности деце. У трећем разреду предност и даље имају истраживачке активности засноване на чулном сазнању, стечене практиковањем кроз експерименте у осмишљеној образовној активности, као и у свакодневном животу. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине.

Приликом планирања наставних тема, од учитеља се очекује да оствари интегрисан тематски приступ. Он има могућности да користи садржаје унутар предмета, као и оне на нивоу разреда, да на основу њих примењује мултидисциплинарни приступ при изграђивању појмова. При томе треба поштовати одреднице принципа корелације на свим нивоима (предметном, разредном и међупредметном), уважавајући све наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Природа и друштво као наставни предмет има могућности за корелацију са знатним бројем изборних предмета у првом, другом и трећем разреду (Чувари природе, Рука у тесту, Народна традиција, Грађанско васпитање...) јер су садржаји ових програма и Природе и друштва међусобно компатибилни.

Исти садржаји се могу разматрати са више аспеката и на тај начин се остварују различити циљеви и задаци предмета. Истовремено, исти циљеви и задаци могу се остваривати кроз различите садржаје (унутар и изван предмета), што зависи од избора и начина структурирања садржаја и активности у оквиру планиране теме. Реализовање циљева и задатака преко понуђених садржаја

програма Природа и друштво заједничка су обавеза за све учеснике наставног процеса.

Активности ученика

Приликом остваривања циљева и задатака предмета Природа и друштво, мора се имати у виду да су садржаји и активности неодвојиви у наставном процесу. Важно је одабрати активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима деце при упознавању света и процесу учења. Добра интеграција чулних утисака услов је за правилно искуствено сазнање и отворен пут за трансформацију представа и опажајно – практичног мишљења у појмовно.

Кад год је то могуће, у процесу учења треба омогућити ученицима избор различитих активности и садржаја, сходно њиховим субјективним склоностима, ради постизања жељених циљева. Активности треба осмислити тако да (уз опрез) дете испробава своје могућности. Неопходно је пружити му прилику да кроз активности покаже своју оспособљеност у практичној примени усвојених знања.

Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво јесу:

Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
Процењивање - самостално одмеравање;
Груписање - уочавање сличности и различитости ради класификовања;
Праћење - континуирано посматрање ради запажања промена;
Бележење - записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
Практиковање - у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
Експериментисање - намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
Истраживање - испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последич-них односа;
Сакупљање - прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
Стварање - креативна продукција;
Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање, реализација и презентација;
Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре.

Већина циљева и задатака овог наставног предмета постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника.

Наставне методе и активности

Најефикасније методе учења у настави предмета Природа и друштво јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу стицања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Погодне су различите методе учења – наставе.

Партиципативне методе учења поред стицања знања омогућују развој способности и вештина, а посебно доприносе развоју когнитивних процеса, захваљујући делању - практиковању одређених радњи.

Решавање проблем-ситуација које доводе до когнитивног конфликта, погодују развоју мисаоних способности.

Кооперативне методе учења омогућују социјалне активности на заједничким задацима, велики степен личног ангажовања и сналажење у социјалном контексту.

Интерактивне методе, од рада у пару до тимског рада, омогућују разне облике социјалне партиципације и обогаћивање сопственог искуства кроз размену са другима.

Амбијентално учење омогућује најадекватнији простор за упознавање природе или друштва, односно света око нас. Променљивост амбијента обезбеђује сагледавање исте ствари са различитих аспеката у различитим околностима и различитим појавним формама.

Постављени циљеви и задаци реализују се пре свега кроз наставни процес у школи, обогаћен осталим облицима активности у оквиру школског програма. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи, осмишљене екскурзије, зимовања и летовања ученика и сви остали облици амбијенталног учења.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета за трећи разред, у реализацији програма за предмет Природа и друштво препоручује се и коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија; посебно аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности , појава и процеса у свету у коме живимо.

Праћење и вредновање треба обављати континуирано, уважавајући интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним развојним способностима. Обавеза учитеља је да организовањем наставе – учења, утиче мотивационо и подстицајно на развој способности ученика - уз максимално коришћење диференцираних захтева и интересантних начина рада - у циљу поштовања права на различитост , како у нивоу предзнања ученика, тако и динамике развоја њихових потенцијалних способности. У процесу праћења остваривања постављених циљева и задатака, као и постизању постављених стандарда, пожељно је што мање користити класичне писмене провере знања - контролне и писмене вежбе. Поред мотивационог значаја, оцена би требало да представља и одраз квалитета испуњености постављених стандарда (знања, умења, ставова и вредности) у оквиру предмета.

Оцењивање ученика овог предмета неопходно је усагласити са одредбама Закона о изменама и допунама Закона основама система образовања и васпитања («Службени гласник РС» бр. 58/04 и 62/04) као и Правилником о оцењивању ученика основне школе.

Учитељ је дужан да постављене циљеве и задатке програма реализује кроз наставу и остале организационе форме рада у школи и изван ње, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи као потенцијални учесници у реализацији програма могу бити добровољно ангажовани као расположиви ресурси локалне средине у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Л И К О В Н А К У Л Т У Р А

Циљ и задаци

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци**:**

настава ликовне културе има задатак да развија способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;

да развија памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;

стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;

стварати услове да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовно-визуелног изражавања;

развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;

развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те му помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;

развијати љубав према вредностима израженим у делима свих облика уметности ;

да ствара интересовање и потребу за посећивање изложби, галерија, музеја и чување културних добара;

да осетљивост за ликовне и визуелне вредности коју стичу у настави, ученици примењују у раду и животу;

развијати сензибилитет за лепо писање;

развијати моторичке способности ученика.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци**:**

- ликовно изражавање ученика у функцији развијања мишљења и визуелног ликовног естетског сензибилитета за медијуме, уз коришћење разних материјала за компоновање, покрет у композицији, орнаментику, простор, одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору, плакат и ликовне поруке као могућност споразумевања;

увођење ученика у различите могућности комуникација;

стварање услова за развијање свести о потреби чувања човекове природне и културне околине, те активног учествовања у квалитетном естетском и просторном уређењу животне околине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

КОРИШЋЕЊЕ РАЗНИХ МАТЕРИЈАЛА ЗА КОМПОНОВАЊЕ (медијуми и проширени медијуми)

Дорада и преобликовање започетих облика.

Појмови: медијуми – проширени медијуми.

КОМПОЗИЦИЈА И ПОКРЕТ У КОМПОЗИЦИЈИ Композиција линија, композиција боја, композиција облика, композиција светлина и сенки, композиција разних материјала у складу са проширеним медијумима.

Појмови: композиција.

ОРНАМЕНТИКА Линеарна орнаментика, површинска орнаментика, тродимензионална орнаментика.

Појмови: орнамент.

ПРОСТОР (ПОВЕЗИВАЊЕ РАЗНИХ ОБЛИКА У ЦЕЛИНУ)

Аутоматски начин цртања, субјективно осећање простора, илузија простора, линије, површине, облици и боје у простору, шаљиви простор...

Појмови: простор, илузија простора...

ОДАБИРАЊЕ СЛУЧАЈНО ДОБИЈЕНИХ ЛИКОВНИХ ОДНОСА ПО ЛИЧНОМ ИЗБОРУ УЧЕНИКА Слика случај (извођење емотивно-афективних садржаја према узрасту ученика).

Појмови: машта.

ПЛАКАТ, БИЛБОРД, РЕКЛАМА Визуелне информације, поруке, препоруке ...

Појмови: визуелна порука.

ЛИКОВНЕ ПОРУКЕ КАО МОГУЋНОСТ СПОРАЗУМЕВАЊА Препознавање карактеристика инсеката, животиња, професија код људи...

Појмови: визуелно споразумевање.

ЛИКОВНА ДЕЛА И СПОМЕНИЦИ КУЛТУРЕ;
ДЕЛА САВРЕМЕНИХ МЕДИЈУМА Избор дела и споменика културе у складу са захтевима целина програма и
узрасним могућностима ученика.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм ликовне културе даје сваком наставнику слободу, могућности да испољи креативност, да проналази одговарајуће облике, методе и средства за реализацију. Упутство ће му помоћи у процесу стварања сопствених идеја, никако, дакле, шаблона, односно очекује се да и сам наставник буде креативан у свом раду. То значи да је потребно да за

сваки задатак и сам наставник начини визуелну припрему (ликовни рад) како би уочио карактер задатка и начине рада у реализацији таквог задатка, што ће бити нека врста опомене или самоконтроле у процесу постављања захтева упућеног ученицима. Најважније је извршити идентификацију садржаја, полазећи од опажања околине (природе и вештачког човековог окружења – објекти које је човек начинио). Најбоље је учење од природе, посматрање, опажање и уочавање непоновљивости природе, из чега ће произаћи и потреба за очувањем природе, а потом симболичан израз карактеристичних елемената који ће означити и природу ученика. То ће бити прилика да се одреди појам у садржају два до три подпојма и неколико информација што ће имати образовно значење. Треба водити рачуна да захтев буде сведен и прилагођен узрасним могућностима ученика (његовим психофизичким карактеристикама), чиме ће бити задовољен елементарни захтев да за предвиђено време од једног, до два часа, ученик заврши свој рад. Непримерено је да ученик завршава своје радове код куће, да би га потом наставник накнадно оценио. Ученик треба да зна какав му је задатак постављен, сам треба да проналази решења задатка, по логици непосредног естетског доживљаја. Поред визуелне припреме наставник треба да има и писмену припрему (писану) која се ослања на глобално и оперативно планирање за сваку годину посебно и за сваки час понаособ. Наставник треба да приђе решавању задатка самостално. Уколико се деси да тренутно нема неку своју идеју, ова кратка образложења целина програма треба да му послуже као мотивација за проналажење својих идеја. Није препоручљиво да наставник нуди теме ученицима. Наставник треба да води разговор са ученицима како би сваки ученик пре почетка рада дошао до своје идеје, а на основу понуђеног ликовног садржаја.

Приликом планирања треба водити рачуна да се предвиди око 60% обраде новог градива према 40% вежбања. Под појмом обраде новог градива подразумева се први рад предвиђеног садржаја у некој од предвиђених техника и коришћења материјала. Вежбањем су предвиђени исти садржаји (али реализовани у другим техникама и другим материјалима у односу на први рад). Сваки наставник би требало да сачини по тим принципима годишњи план рада из кога ће касније сачинити оперативне планове рада за сваки месец посебно. У процесу израде годишњих и оперативних планова рада, наставник треба да води рачуна о идентификацији садржаја, а најбоље би било када би и сам нацртао, насликао и извајао неки од предвиђених наставних јединица – садржаја програма, како би му биле јасне представе колико је времена потребно за израду једног таквог рада. Исто је тако битно да утврди ниво захтева за ученике, јер уколико наставник није у

могућности да реализује такав задатак, непримерено је да тако нешто тражи и од ученика. У процесу мотивисања ученика за рад, наставник ће водити разговор о предвиђеним садржајима (ликовни садржаји), чиме ће створити услове, а ослањајући се на знања ученика стечена у другим областима, да сваки ученик пронађе своју тему за рад. Наставник никад не треба да каже коју ће тему ученици цртати, сликати или вајати! Ученик сам треба да дође до своје теме, то наглашавамо према планираном садржају, како се не би десило да на сваком часу наставник каже «данас ћете цртати или сликати слободну тему». Ученик треба да изврши избор теме на основу добро вођеног разговора о опажању природе и човекових творевина које чине његово окружење. Добро би било када се ученици не би држали стандардизованих блокова за цртање. Добро би било када би могли и сами да изврше избор облика и боје папира или неке друге подлоге за цртање и сликање.То су најчешће врло јефтини папири, као што је натрон папир, пак папир, чак и новинска хартија може да послужи као подлога за сликање. Треба врло често мењати формат папира, или подлоге на којој се нешто ради, да ли је то подлога за колаж, деколаж или асамблаж. Такве подлоге могу и да се препарирају са разблаженим брашном и водом , или разблаженим лепком за дрво, или можда неким другим материјалом са неким другим везивом, што може и сам наставник да учини. На тај начин ће почети нека врста истраживачког рада у овој области. То ће уједно бити прилика да наставник уочава да ли су неки ученици ушли у манир користећи одређени материјал за рад. Ако се то деси код неких ученика, а дешава се да постају «вешти», треба му понудити да ради са другим материјалом,

који ће му пружити «отпор», а он ће се трудити да реши проблем те ће самим тим бити доведен у ситуацију да улажући «напор» буде и креативан.

За наставника би било повољно да сваке године сачињава нови годишњи и оперативне планове рада, чиме ће доказати и своју креативност у стварању услова за ученичку креативност , јер сваке године сачињава планове на основу прошлогодишњег искуства, што ће његову праксу континуирано унапређивати.

Препоруке за остваривање програма у трећем разреду

Коришћење разних материјала за компоновање. Када се говори о доради нечег започетог, увек се поставља питање ко га је започео, зашто је нешто започето и на који начин је нешто започето као линија, као површина, као облик. Ослонце можемо пронаћи и у психологији, полазећи од Роршахових мрља, у којим свако од нас може, зависно од свог тренутног афективног стања, а у складу са личним искуством, уобразиљом и маштом, да препозна неки облик. Често се дешава да су такви облици недоречени и да их само ми као појединци препознајемо као такве, па себи можемо да дајемо право да их доградимо у смислу комуникације са својим социо-културним миљеом. То може да има карактер комуникације, али у сваком случају препознајемо афективни исказ сваког појединца који нам саопштава ту врсту поруке. У процесу учења треба водити рачуна да се доградња уради увек у неком другом материјалу, како би посматрач имао увид у стварање личних кодова. Овакви задаци могу да се решавају у већ традиционалним техникама, које у складу са конвенцијама зовемо медијумима, али исто тако можемо да примењујемо и друге савремене материјале па ћемо то назвати проширеним медијумима. У процесу стварања услова од стране водитеља наставног процеса, постоји слобода започињања неког облика у техникама које се често примењују у школи а које су доступне ученицима, њиховим родитељима и наставницима.

Композиција и покрет у композицији. Полазећи од објашњавања основног појма композиције, улазимо и у подпојам покрет у композицији, што на том узрасту собом носи и читав низ сложенијих питања, која су започета у другом разреду, а везана су за кретање облика у простору. Када се узме у обзир физичко кретање у непосредном окружењу, пре свега мислимо на природу, кретање лишћа на дрвећу, грана, али исто тако и кретање људи у простору, са свим средствима које људи користе за кретање, ученике уводимо у процесе опажања кретања, самим тим разумевања условљености кретања и да то све може да чини неку композицију по личном избору. Треба дати ученицима прилику да начине тај избор. Дакле, све може да буде композиција. Уколико бисмо применили неке технике, на пример, Дирерово прозорче, а и сами смо у прилици да посведочимо искуствено да прозорско окно, као оквир, одређује сегменте посматране природе као ликовни призор, насловићемо то као композиција. Уједно, биће то прилика да упознајемо ученике у оној сфери када имамо право да их научимо да постоје различити материјали за цртање, сликање, вајање, али и проширене медијуме. Када смо поменули цртање и цртачке технике, корисно је научити децу да постоје разни цртачки материјали и да су најбољи оловке са меким графитним улошком, са ознаком Б, природни угљен, али исто тако суви и воштани пастел. Пастел може да буде и у сфери сликарских техника, зависно од начина коришћења материјала. У школи се најчешће користи темпера као сликарска техника, али се ради и акварел. Неће сметати, међутим, ако говорећи о неком уметничком делу, кажемо ученицима и нешто о карактеристикама уљаног сликарства или неког другог начина сликања. Говорећи о техникама, сматра се да децу треба да научимо техникама сликања, цртања и вајања, а да начине коришћења техника оставимо сваком ученику као избор. Од вајарских материјала у школама користи се глина, врло често и пластелин. Глина се сматра најпримеренијим материјалом и ученике треба научити својствима глине и начинима припремања глине за сачињавање тродимензионалних облика. Када се говори о проширеним медијумима који се могу урадити у виду колажа, деколажа, асамблажа кроз процесе перформанса, ученици могу да схвате да заправо све што има карактер отпадних материјала, променом значења тих материјала, улази у сфере стваралаштва. Да би рад био успешан, у процесу мотивисања ученика не треба запоставити повезивање њихових знања и искустава из других области.

Орнаментика. Објашњавање појма орнамент може почети разговором да би га ученици препознали у непосредном окружењу. Уколико то не успе, може се показати нека репродукција везана за уметничко и етнографско наслеђе из непосредног социо-културног миљеа. Из тога ће произаћи и увиђање да су људи имали потребу од праисторије до данас, да попуњавају и украшавају, условно говорећи, неке празне просторе, који су у коначном исходу означени као орнамент. Остаје питање како ће ученици сами сачинити свој орнамент. Неповољно је да прецртавају орнаменте, али могу сами изградити неку орнаменталну форму, коју ће постављати у односу на раван, према неком само њима знаном ритму. Не треба пропустити прилику да се ритам појављује и у виду розете, и у виду фриза. Орнаменталне форме могу да се раде у свим техникама.

Простор, повезивање разних облика у целину. У овој целини се у великој мери можемо ослонити на емотивно-афективне садржаје, мада не треба запоставити садржаје који нам се нуде путем техничке слике (илузија простора – телевизијски и компјутерски монитор, видео бим и сл.). У савременом окружењу техничка слика је не само присутна, него и агресивна, а илузија простора која се нуди врло често, после дужег гледања у монитор, може и штетно да утиче на ментални развој ученика. Стога је више него неопходно скретати пажњу ученицима на време које проводе испред екрана, уз критички осврт на све визуелне информације које се нуде путем техничке слике. Због тога је од изузетног значаја да

стање ученикове афективности буде забележено и предвиђеним ликовним техникама, као питање мере суштинске вредности и стварања услова за виши ниво креативности. Препорука је да се начини рада уметника модерне уметности користе као ослонци за акционо стварање.

Одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору ученика. У овој целини се и дубље и шире могу развијати емотивно- афективни садржаји из претходне програмске целине. У свим ликовним техникама могу се стварати шире ликовне целине, које наизглед немају неког посебног значаја, поготово не миметичких садржаја, да би се сваки ученик определио за неки детаљ ког ће изместити из целине (сечењем, цепањем), да би се тако, у складу са његовим критеријума, извршио избор неког новог ликовног рада. Сам чин одабирања може да има карактер стварања.

Плакат, билборд, реклама. Наше шире окружење испуњено је информацијама које се упућују путем плаката, у последње време билбордима, а посебно рекламама које не заобилазе ни децу, иако су упућене одраслима. Такве рекламе су и визуелне комуникације, врло агресивне, па се поставља питање и критичког односа према њима, јер су засноване на профиту и маркетингу појединих фирми које су заинтересоване за комуникацију са потрошачима. За ученике је врло сложено такво иконичко тумачење билбордова, али исто тако је сложена уопштена комуникација путем плаката. Из свих тих разлога, ученици треба да дођу до једног нивоа информација образовног карактера, али не сме да се пропусти прилика да они и сами покушају комуникацију путем ликовних решења у виду плаката. Таква решења, после једне озбиљне припреме у дијалогу са ученицима, могу да буду остварена у свим предвиђеним ликовним техникама, а у складу са узрасним могућностима ученика.

Ликовне поруке као могућност споразумевања. Из претходних целина програма произилази захтев за развијање визуелног комуницирања у смислу стварања кодова, али и развијање критеријума у декодирању понуђених визуелних порука. Повезујући знања из разних области, може да се разговара са ученицима о препознавању карактеристика инсеката, животиња, као и професија људи у одговарајућем социо-културном миљеу. Ученици сами, на примеру, могу да кажу да су и, мимо школе, научили како могу препознати поштара, лекара, милиционера или можда неко друго лице зависно од униформе коју носи, или предмета којим се баве. Зато ће бити значајно да у некој од расположивих ликовних техника, симболично изразе професију или карактеристику неке животиње, односно инсекта,

да би на основу тих карактеристика сви они који гледају одређени цртеж или слику, могли препознати поруку коју им шаље неки појединац.

Ликовна дела и споменици културе као и дела савремених медијума. Уз сваку од целина програма, у свим разредима основне школе, потребно је показати неко од уметничких дела или споменика културе. Важно је нагласити да не морају увек да буду уметничка дела, него и предмети етно - културе која се односе на средину у којој ученици живе. Повезивањем са искуствима из других области, а са идејом да се гради искуство на искуство, сматра се да ће и ова област допринети укупном ваљаном развоју ученикове личности.

М У З И Ч К А К У Л Т У Р А

Циљ и задаци

Циљ

развијање интересовања, музичке осетљивости и креативности;
оспособљавање за разумевање могућности музичког изражавања;
развијање осетљивости за музичке вредности упознавањем музичке традиције и културе свога и других народа.

Задаци

неговање способности извођења музике (певање/свирање);

- стицање навике слушања музике, подстицање доживљаја и оспособљавање за разумевање музичких порука;
  подстицање стваралачког ангажовања у свим музичким активностима (извођење, слушање, истраживање и стварање музике);
  упознавање традиционалне и уметничке музике свога и других народа;
  развијање критичког мишљења;
  упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке уметности.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци

Ученици треба да:
певају песме по слуху;
слушају вредна дела уметничке и народне музике;
изводе дечје, народне и уметничке игре;
свирају на дечјим музичким инструментима;
усвајају основе музичке писмености.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Извођење музике

а) Певање

Певање песама (учење по слуху и учење песме са нотног текста) различитог садржаја и расположења, традиционалне и уметничке музике које су примерене гласовним могућностима и узрасту ученика. Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је могуће (ученици и

школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...).
Певање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре).
Певање модела и наменских песама као звучна припрема за поставку музичке писмености.

б) Свирање

Свирање пратње за бројалице, песме, игре на ритмичким дечјим инструментима.
Свирање једноставнијих песама на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија.
На основу искуства у извођењу музике, препознати и свирати делове песама.

Слушање музике

Слушање вокално-инструменталних композиција за децу и кратких инструменталних композиција различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича.

Слушање народних песама и игара.

У слушаним примерима препознати различите тонске боје (гласове и инструменте), различита темпа, динамичке разлике, различита расположења на основу изражајних елемената, као и композицију коју су слушали, а на основу карактеристичног одломка. Оспособљавати ученике да наведу примере присуства музике у свакодневном животу.

Стварање музике

Ритмичким и звучним ефектима креирати једноставне пратње за бројалице, песме, приче, стихове, музичке игре, користећи притом различите изворе звука (глас, тело, Орфов инструментаријум).

Креирање покрета уз музику коју певају или слушају ученици.

Смишљање музичких питања и одговора, ритмичка допуњаљка, мелодијска допуњаљка са потписаним текстом, мелодијска допуњаљка.

Импровизовање дијалога на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава музичке културе у основној школи својим садржајима и активностима значајно доприноси целокупном развоју ученика. Код ученика се развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот.

Током наставе, у виду осмишљених активности, омогућује се развијање способности изражавања звучним средствима (гласом или инструментом), упознавање вредних дела музичке уметности и стицање потребе да самостално упознају музичка дела из области народног и уметничког стваралаштва.

Савладавањем музичке писмености и развијањем укуса оспособљавају се ученици да активно учествују у музичком животу своје околине.

Настава музичке културе остварује се међусобним прожимањем следећих музичких активности:

певање и свирање, уз поступно упознавање и усвајање ритмичких структура, музичког писма и интонације;

слушање музике и усвајање основних појмова из опште музичке културе;

активности у музичком стваралаштву**.**

трећем разреду певање и свирање остварује се по слуху и са нотног текста, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних помагала. Започиње се са упознавањем музичког писма и наставља до краја

основног школовања. Усвајање најосновније вештине читања нота омогућава ученицима лакше и тачније певање једноставних мелодија, као и активно стицање информација о свирању на појединим инструментима. Пожељно је повезивање музичких садржаја са садржајима осталих наставних предмета уколико је то могуће остварити.

Препоруке за остваривање програма у трећем разреду

Певање песама по слуху и са нотног текста, игре са певањем, описмењавање ученика.

Дечје песме.
Игре са певањем.
Усвајање музичког речника у вези са певањем/свирањем: p (piano) за тихо певање-свирање, mf (mecoforte) средње јако, полујако, f (forte) за јако певање-свирање.
Савлађивање тонске висине и солмизације у обиму c1-g1.
Усвајање музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина ноте, четвртина ноте, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4.

Свирање

Свирање и певање модела и наменских песама као звучна припрема за поставку музичке писмености.
Извођење једноставнијих песама на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија.
Понављање краћег задатог мелодијског мотива (вежба памћења, развијање моторичности).

Слушање музике

Стицање искуства у слушном разликовању звучних боја (људски гласови, музички инструменти);
Навикавати ученике на пажљиво слушање музике;
Упознавати музичка дела уметничког и народног стваралаштва.

Музичко стваралаштво

Стално подстицање ученика на што изражајније певање научених песмица;
Измишљање малих ритмичких целина остварених спонтано изговореним или отпеваним групама гласова.
-

Слободно импровизовани дијалози помоћу дечјих инструмената (деца бирају исте или различите инструменте).
Импровизација дечје мелодије на властити или од стране учитеља предложен стих.
Слободно измишљање покрета уз музику.

Дидактичко – методичка упутства

Препоручени садржаји овог наставног предмета треба да пруже знања и информације ученицима како би могли да с разумевањем и радошћу прате, разликују , доживљавају и процењују музичке вредности.

Да би били реализовани циљеви првог циклуса основног образовања и васпитања, као и задаци програма образовања и васпитања, потребно је обезбедити наставна средства у складу са важећим нормативима.

Сазнајни процес у настави музичке културе заснива се на доживљавању музике кроз песму и слушање музике. Ученицима се преносе неопходни елементи, који чине основу музичке писмености и знања, а у функцији су бољег разумевања музике.

Основни принцип у остваривању циљева и задатака треба да буде активно учешће ученика на часу, а час музичке културе треба да буде доживљај за ученике. Усвајање знања ученика зависи од добре организације часа, који мора бити добро планиран, осмишљен и занимљив. Настава треба да се одвија у ведрој и радној атмосфери. Разним облицима рада, техникама и очигледним средствима ученицима се преносе знања и комбинују разне методе у настави. У првој етапи настава се своди на форме рада које највише одговарају психофизичком развоју ученика. То су: бројалице, песме, музичке игре, слушање музике и свирање на Орфовим инструментима.

Домаће писмене задатке или писане тестове, контролне задатке, реферате не треба задавати у оквиру овог предмета ни у једном разреду.

Наставу треба увек повезивати са музичким животом друштвене средине уз учествовање на такмичењима и музичким приредбама.

Садржај Музичке културе чине активности:

извођење музике;
слушање музике;
стварање музике;
хорско и оркестарско музицирање.

ЗАХТЕВИ ПРОГРАМА ПО АКТИВНОСТИМА

Извођење музике

Певање у трећем разреду јесте певање по слуху и певање са нотног текста. Потребно је да ученици сазнају као се учи песма и помоћу нота, то јест да науче читање и писање нота и осталих музичких знакова помоћу којих ће сами доћи до мелодије.

Певање дечјих песама у школи треба да буде основни садржај рада у настави музичке културе. Настава има задатак да код ученика развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот.

Наставник је слободан у избору предложених песама, али мора водити рачуна да у његовом раду буду заступљене народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора као

и композиције са фестивала дечјег музичког стваралаштава, које су стварала деца. Ради актуализацује програма, наставник такође, може научити ученике да певају и

понеку песму која се не налази међу предложеним композицијама, ако то одговара циљу и задацима предмета и ако одговара критеријуму васпитне и уметничке вредности. Избором композиција пружа се могућност и проширивања знања из других области. Учењем песама деца могу лакше да савладају правилну дикцију, како нашег тако и страног језика.

Пре обраде песме, пожељно је испричати причу чији је садржај у вези са текстом како би се пробудило интересовање за песму, а самим тим и развила ученикова машта.

Стварање погодне атмосфере за учење нове песме потребно је да би дете сваку песму максимално позитивно доживело, да у себи препозна емоције које су подстакле композитора и надахнуле га да створи композицију. Наставник треба да пева из срца, изражајно. Потребно је, такође, да води рачуна и исправља неправилно дисање ученика при певању или лоше држање тела приликом седења.

У тренуцима када ученици показују замор и деконцентрацију на било ком часу, неколико минута певања веселих дечјих песама, уз покрет, разведриће преморена лица и омогућити им да поново крену на усвајање нових знања из различитих предмета. Пожељно је сваки радни дан почети и завршити певањем песама.

Свирање

Свирање је доградња певању и постоје оправдани разлози за постојење те активности . У сваком одељењу постоји један број ученика који има мање или веће потешкоће у певању. Да дете не би постало малодушно, избегавало учествовање у музици, пружити му и друге могућности афирмације на музичком подручју, а то је управо свирање.

Свирање на инструментима Орфовог инструментарија развија код ученика свест о сопственим могућностима. Ученик постаје свестан потребе савлађивања музичке писмености, јер му она помаже да се бави музиком.

Са свирањем на Орфовом инструментарију започели смо у I и II разреду. Ту су се углавном користили ритмички инструменти: звечке, даире, триангл, добош, штапићи итд. Ако су се ученици тада, експериментално, упознали и са мелодијским инструментима (металофон, ксилофон), онда ће свирање у трећем разреду бити лакше.

На првим часовима, у којима је планирано свирање, могу се обновити раније обрађене бројалице и песме. Исто тако, за свирање на мелодијским инструментима могу се користити и нотни примери појединих песама које су ученици солмизационо обрадили.

Основни облици свирања на дечјим инструментима*:*

- свирање такта,
- свирање ритма,
- свирање мелодије,
- свирање пауза.

Музичке игре

Музичким играма дете изражава своје музичке способности. За развијање вештине покрета изводити игре лаганијег темпа. У ситуацијама када су правила игре сложенија и захтевају већи напор деце, наставник их може поделити у две групе, од којих једна пева, а друга изводи покрет. Игре се изводе, углавном, колективно са различитим распоредом улога. После створене атмосфере за нову игру, игра се учи прво са мањом групом способнијих ученика, како би остали од њих могли да науче.

Игра се савлађује у целини, а певање мора да почне тачним интонирањем почетног тона. Нове покрете треба увежбати пре савлађивања читаве игре.

Музичке игре могу да буду: дидактичке, игре са певањем, игре уз инструменталну пратњу, мале музичке драматизације.

Слушање музике

Организација часа слушања музике треба да буде сасвим јасна, са припремљеним очигледним средствима. Од првог дана дете треба да буде у контакту са добром музиком која одговара његовом узрасту, и треба настојати да ученици дођу до музичког доживљаја властитом репродукцијом (претежно певањем, мање свирањем).

Будући да је слушање музике активност усмерена на естетско васпитање ученика, потребна је одговарајућа музичка интерпретација; ако музика није жива, потребна је квалитетна репродукција.

Треба слушати музику написану за децу, али томе се могу додати и кратке, једноставне композиције које, иако нису посебно компоноване за њих, могу послужити за слушање. Димензије, структура и садржај композиција треба да буду такви да их деца могу прихватити као свој музички доживљај.

Ученике инспирисати да опажају и уочавају све важније елементе слушане композиције. Пожељно је да ученици сами објашњавају своја осећања и запажања после одслушане композиције, а да наставник усмерава и сређује њихове утиске. Кроз различит однос према уметничком делу, ученици ће развијати своју критичност, индивидуални однос према уметности, што је од посебног значаја за њихова даља искуства.

Слушање музичке приче и даље је врло омиљен облик слушања музике код ученика млађих разреда. Због дужине трајања овог књижевно-музичког облика, слушање треба рашчланити на две или три мање целине. Добро је после сваке такве целине прекинути слушање и проверити да ли су ученици схватили садржај приче до тог тренутка. Слушање самосталних музичких целина из приче може се поновити и другом приликом, као подсећање на причу. Свако ново слушање ће довести до нових сазнања. Слушање неких композиција из програма за претходни разред може се поновити и у следећем разреду.

Дечје стваралаштво

Настава музике треба ученику да пружи што више прилика за ослобађање и развијање његовог музичког изражавања. Стваралачки рад подстиче ученика да пронађе онај начин изражавања који му највише одговара.

Дечја машта је непредвидива, немогуће је унапред обухватити све облике ритмичко-звучних музичких целина које могу настати у разреду. Ученици сваког разреда ће пронаћи сопствени начин музичког изражавања.

Ако су ученици навикнути да уз песму коју певају изводе њен метар и ритам, они ће та знања користити у својим импровизацијама. У III разреду неће им бити тешко да самостално саставе ритмичко-метричку пратњу уз одабрану песму.

Наставник може подстицати ученике да:

смишљају нови текст уз познате бројалице,

смишљају уметке унутар бројалице,

састављају бројалице где сваки учесник мора додати нову реч или стих,

- састављају ритмичке целине по одређеном моделу (понови моје, додај своје),
  стварају песме с текстом (наставник пева први део песме, одговара један од ученика).

Разни покушаји стваралаштва уз примену дечјих инструмената, код ученика изазива посебно интересовање, јер се код њих, у улози "извођача", више развија машта и

инспирација за обликовање ритма и мелодије. Тиме се систематично и континуирано подстиче ученичко стваралаштво.

Праћење и вредновање ученика

У трећем разреду основног образовања и васпитања оцењивање је бројчано. Оно је у функцији праћења напредовања ученика.

Да би се пратило напредовање ученика, важно је да наставник упозна музичке способности сваког ученика. Некада се музичке способности појединца могу уочити врло рано, или је полаган раст неких способности такав да их често сматрамо потпуним изостанком. Кроз наставу музичке културе поставља се захтев да се код ученика развија естетски доживљај, машта, вештине, навике и стваралачки импулс.

Сваком ученику треба омогућити најбољи могући развој у оквиру васпитно-образовног рада, без погрешних реаговања типа: Ти немаш слуха. Основни задатак наставника јесте да храбри и подстиче ученика.

Оцењивање је саставни део процеса учења и наставе, а треба да подржи учење и допринесе његовој успешности. Оно захтева максимално реалне и објективне критеријуме у оцењивању сваког ученика појединачно. Процене о томе колико је који ученик лепо и музикално интерпретирао песму више су у домену естетског процењивања. Наставник разредне наставе треба да сагледа опште ангажовање и рад ученика и према томе да донесе адекватну и реалну оцену.

Целокупно градиво остварује се само у школи.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ

Химне
- Државна химна
- Светосавска химна
- Школска химна

Народне песме
- Дођел Мара – црногорска народна песма
- Фалила ми се прошена мома
- С оне стране Дунава – из Србије
- Савила се бела лоза винова –нар. из Србије
- Садила сам босиљак
- Божићна песма – народна (Бијело Поље)
- Ој, јаворе, јаворе
- Ја посадих

Дечје песме

Авантуре малога Јују
Рођенданска
Ловац Јоца - Срђан Барић
Несташни дечаци – Ј. Маринковић
Снег – Стефановић
Шапутање – Никола Херцигоња

Вуче, вуче , бубо лења
Последњи цвет – Б. Станчић
На слово – песма из Енглеске
Кукавица – Б. Станчић

Звоно – Б. Станчић
Вејавица – Б. Станчић
Иде јесен - Б. Станчић
Волим да се купам - М.

Музичко-дидактичке игре

Мамино коло – Л. Прелаз
Кукавица – Томерлин
Бака Мара – С. Коруновић

Модели

Фарба Мића врата
Лазара мајка карала

Свирање на Орфовим инструментима

Иду, иду мрави
Полазак у школу – Б. Станчић
На селу – П. Стоковић
До врха је стигао – Станчић/Драгић
Ерско коло
Под оном – црногорска народна песма
Мој деда – М. Петров
Блистај, блистај, звездо мала

Песме чији су стваралоци деца

Зима – Милица Етински, Нови Сад
Зевак – Бојана Димовски, Глогоњ
Кокошка – Стеван Ћирић, Сокобања
Шума – Андријана Ристић, Сокобања

Препоручене композиције за рад хорова

Државна химна
Химна св. Сави

Школска химна
Пада киша - Дејан Деспић
Вивак - Стеван Мокрањац
Свитац - Петар Озгијан
Коларићу панићу - Војислав Илић
Мајка – Александар Корађ
Солмизација – Р. Роџерс (песма из филма "Моје песме, моји снови")
Здраво војско – М. Илић Бели

Лепо ти је рано уранити
Дуње ранке
Вивак – Јосиф Це
Ал је леп овај свет – Стеван Мокрањац
На Авињонском мосту – песма из Француске
Вуче, вуче, бубо лења – Р. Граић
Канон – песма из Француске
Новогодишњи празник – М. Драгутиновић
Дођи, врапче мали – Мерима Драгутиновић
Кад си срећан- песма из Шведске

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна химна
Светосавска химна
Школска химна

Народне песме и кола

Расти, расти мој зелени боре
Домаћице од куће
Нишки вез – народно коло
Изгубљено стадо
Небо је тако ведро
Тихо ноћи
Чаробна фрула (избор) - Бора Дугић
Изгубљено стадо

Песме за децу

Молимо за фину тишину - Александар Корађ
Ал је леп овај свет - Стеван Мокрањац
Другарство - Миња Субота
Шапутање - Никола Херцигоња
Волим - Новак Радуловић
Бумбари и пчеле - Станојло Рајичић
Успомена - Радоња Вучековић

Домаћи композитори

Марш на Дрину - Станислав Бинички
Српски киноник-Хвалите – непознати аутор
Свита кроз свемир - Александар Обрадовић
II руковет - Стеван Мокрањац
Расткова одлука - Славица Стефановић
Јежева кућа (дечја опера) - Златан Вауда

Страни композитори

Бумбаров лет - Николај Римски Корсаков
Лептир - Габријел Форе
Игра шећерне виле –Петар Илич Чајковски
Полонеза A-dur - Фредерик Шопен
Валцер a-moll - Фредерик Шопен

На дрвеном коњу - Роберт Шуман
Арија - Јохан Себастијан Бах
Радецки марш - Јохан Штраус

Годишња доба - Петар Илич Чајковски
Валцер цвећа - Петар Илич Чајковски
Карневал животиња - Камиј Сен-Санс
Делфини - Музичка група Еклипс

Филмска музика

1. Музика из филма "Снежана"

Ф И З И Ч К О В А С П И Т А Њ Е

Циљ и задаци

Циљ физичког васпитања јесте да разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

Задаци наставе физичког васпитања јесу:

подстицање раста, развоја и утицање на правилно држање тела;
стицање моторичких способности;
развој и усавршавање моторичких способности;
стицање теоријских знања неопходних за њихово усвајање ради разумевања значаја и
суштине физичког васпитања дефинисаног циљем овог васпитно-образовног подручја;
формирање морално-вољних квалитета личности;
оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада;
стицање и развијање свести о потреби здравља, чувања здравља и заштити природе и
човекове средине.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Оперативни задаци**:**

задовољавање основних дечјих потреба за кретањем и игром;
развијање координације, гипкости, равнотеже и експлозивне снаге;
стицање моторичких умења у свим природним (филогенетским)

облицима кретања у различитим условима: елементарним играма,
ритмици, плесним вежбама и вежбама на тлу; упознавање са
кретним могућностима и ограничењима сопственог тела;
стварање претпоставки за правилно држање тела, јачање здравља и развијање хигијенских навика;
формирање и овладавање елементарним облицима кретања - "моторичко описмењавање";
стварање услова за социјално прилагођавање ученика на колективан живот и рад.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

АТЛЕТИКА

Техника трчања**:** поновити вежбе из претходних разреда; из упора мешовитог са рукама на зиду, рибстолу или некој справи, тело косо опружено: наизменично подизање пете (врхови прстију опиру се о тло) и спуштања на цело стопало, са опружањем колена; подизање предножно погрчене једне ноге (замашне), опружање колена стајне ноге (одразне); исто, али неколико пута поновити истом ногом, подизање пете и другом опружање колена и обрнуто; исте вежбе поновити у месту и лаганом кретању, са палицама испод погрчених лактова и иза леђа. Деоницу од 40 метара поделити на четири дела, полазак из усправног положаја са малим нагибом у правцу трчања: првих 10 метара лагано претрчати са подизањем предножно погрчене (замашне) ноге и опружање колена одразне ; других 10 метара претрчати преко поређаних препрека и постављањем стопала на линију; трећих 10 метара брзо трчање, последњих 10 метара лагано трчање и иза циљне линије меко заустављање. Брзо трчање на 40 метара са поласком из високог положаја и чучња.

Скокови*:* поновити вежбе скакања и прескакања (у дубину, преко препрека, кратке и дуге вијаче) и комбиновати са вежбама трчања.

Скок увис : прекорачном техником.

Скок удаљ*:* згрчном техником.

Бацања Бацање лоптице у циљ***:*** поновити из претходног разреда; бацање левом и
десном руком.

ВЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ

Вежбе на тлу (за ученике и ученице): поновите елементе из претходна два разреда; поваљка на леђима са обухватањем колена на равној и косој површини. За напредније: колут назад на косој површини ; колут назад из чучња или седа (са и без претклона) до упора; став на лопатицама - свећа; мала вага; припрема за став о шакама: пењући корак уз зид или рипстол (леђима окренут); из упора стојећег замах једном до високог заножења и одраз друге и са променом ногу. Предвежбе за премет странце. Обавезну вежбу на тлу из претходног разреда допунити колутом назад и ставом на лопатицама диференцирано према способностима

ученика. За ученике дечје поскоке заменити са: три трчећа корака, суножни доскок и скок увито.

Прескок (за ученике и ученице). Припрема за прескок козлића: поновити жабље скокове и вежбе скокова у дубину (са справа, из предњиха на круговима, вратилу или двовисинском разбоју); суножни скокови из суручног хвата на рипстолу у висини груди; суножни одскок и доскок на повишену површину; суножни узастопни поскоци на даску држећи се за руке помагача; са неколико корака залета, једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, суножни доскок на струњачу; из упора на козлићу, неколико узастопних одскока подићи кукове уз помоћ два помагача; из чучња, на почетку шведског сандука, висине два оквира: опружањем зглобова ногу, жабљи скок, доскок на крај сандука и суножним одскоком и опружањем тела суножни доскок на струњачу.

Вратило (за ученице и ученике): узмак корацима уз косу површину до упора стражњег, премах одножно до упора јашућег, спуст уназад до виса завесом о потколено, провлаком до виса узнетог и кроз вис стражњи саскок.

Клупа**,** ниска греда***,*** (за ученице*):* поновити вежбу из претходног разреда и додати наскок : лицем према клупи, греди - бочно, залет и одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити, одручити; саскок пруженим телом.

Паралелни разбој до висине груди *(*за ученике): наскок у упор помицање напред разноручно, суручно, саскок; наскок, њих у потпору, саскок у зањиху; на почетку разбоја, наскок у упор, њих у упору, саскок у зањиху (за напредније ученике).

Дохватни кругови(ученици***):*** суножним одразом вис узнето, спуст напред до суножног става.

Организовати међуразредно такмичење у обавезном саставу на тлу и справама према програму стручног актива

РИТМИЧКА ГИМНАСТИКА И НАРОДНИ ПЛЕСОВИ

Понављање и утврђивање градива из претходног разреда. Еластично и меко ходање и трчање.

Естетско обликовање тела:

- вежбе за обликовање трупа (претклон, заклон, отклон); Окрети (истоимени на обе ноге, за 90^0 и 180^0) са покретима руку;

Скокови*:* маказице и мачји скок; Вијача : галоп и повезати са елементима из претходног разреда.

Лопта**:** бацања и котрљања. Повезати у ритмички састав са лоптом до 16 3/4 тактова.

Плесови: Савила се бела лоза винова. Једно коло према избору.

ОСНОВИ ТИМСКИХ ИГАРА

Основни ставови у месту и кретању - напред, назад, лево десно, цик-цак, са положајем руку карактеристичним за поједине спортске игре; окретање око једне ноге (пивотирње).

Рукомет**:** држање лопте (мање гумене, или пластичне), уз радни положај тела, са две руке и замахом на горе, у висини рамена одвајање лопте на једној шаци - наизменично са обе стране; додавање и хватање у пару једном руком у месту; у тројкама, два ученика, један иза другог, са једне стране и један са лоптом на супротној страни 3-4 метара удаљености: вежбач без лопте се креће са неколико

корака у сусрет вежбачу са лоптом, заузима основни став, прима лопту и враћа вежбачу са супротне стране, после чега се креће уназад до полазног положаја, иза саиграча, који понавља исту вежбу; у тројкама са две лопте: два ученика, сваки са лоптом бочно, један наспрам другог, са 3-4 метара одстојања, а трећи је на супротној страни без лопте, на краћем одстојању, креће се у основном ставу улево или удесно, и увек када се налази насупрот вежбача са лоптом, заустављаја се у основни став, прима и враћа лопту, након чега настави кретање бочно наспрам другог играча са лоптом и понавља вежбу ; шутирање из места; вођење лопте у месту и кретању; игра са коришћењем научених елемената 3:3.

Кошарка**:** подизање лопте са пода, са две руке, горњим хватањем и заузимање радног положаја тела; исто, после неколико трчећих корака према лопти; прехватање лопте из руке у руку, после кружења лопте око кукова; бацити лопту увис и после одбијања од тла, ухватити лопту са две руке и заузети основни став (паралелни, дијагонални); у пару, потискивати лопту са две руке, у висини груди, наизменичним опружањем и савијањем руку; додавање и хватање са две руке, са краћег одстојања, у месту и после кретања према лопти и заустављања у основни став; додавање у тројкама, лицем према кошу, с лева на десно и обрнуто, преко средњег вежбача; пивотирање са лоптом; вођење лопте у месту и кретању са заустављањем и пивотирањем ; шутирање из места, са и без коришћења табле, после вођења лопте у кретању и заустављања. Игра 3:3 уз коришћење научених елемената.

Одбојка**:** основни став у месту, са положајем руку за одбијање, изнад главе и подлактицама; у кретању (напред, назад, бочно) и са заустављањем; у месту: ученик подбаци себи лопту (пластичну) изнад главе, заузме основи став и прими лопту у "гнезду", без одбијања; иста вежба, али после 2-3 корака; иста вежба са одбијањем изнад главе; у пару: основни став, ученик себи подбаци лопту и одбија напред партнеру, овај ухвати лопту и изведе исту вежбу; иста вежба, са одбијањем подлактицама; исте вежбе изводити преко ластиша; један ученик подбаци лопту високо увис, и после одбијања лопте од тла, други ученик је одбије изнад главе (подвлачењем испод лопте); доњи чеони сервис; игра 1:1 и 2:2, почети подбацивањем или сервирањем, са различитим задацима у игри.

Здравствено васпитање**:**

твоја физичка форма
лична хигијена и хигијена здравља
правилна исхрана
правилан ритам рада и одмора
прва помоћ.

Минимални образовни захтеви

Атлетика**:** трчање на 40 метара, на различите начине по деоницама од 10 метара; прекорачна техника скока увис, згрчна техника скока удаљ.

Вежбе на справама и тлу: обавезни састав на тлу , ниској греди и вратилу; паралелни разбој: њих у потпору, саскок; прескок : после неколико корака залета, суножног одскока са даске, уз помоћ два ученика (за напредније без помоћи) вертикално усмерен скок, доскок на повишену површину, опружањем тела, одскок и саскок на струњачу.

Ритмичка гимнастика: обавезни састав са лоптом.

Основи тимских игара: основни ставови у месту и кретању; држање лопте у рукомету и кошарци, додавање у пару, вођење у месту; одбојка: из основног става у обручу: подбацивање лопте изнад главе, одбијање прстима, хватање, подбацивање, (поновити, 6-8 пута узастопно, наизменичне висине -ниско-високо).

Здравствено васпитање**:** правилно држање тела, лична хигијена и хигијена здравља, правилна исхрана , ритам рада и одмора.

СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

Додатни рад организује се за ученике који испољавају посебну склоност и интересовање за спорт.

Рад се одвија у спортским секцијама или школским екипама које се формирају према интересовању, способностима и полу ученика. Наставник сачињава посебан програм, узимајући при том у обзир материјалне и просторне услове рада, узрасне карактеристике и способности ученика, као и такмичарски програм за школску популацију.

АКТИВНОСТИ У ПРИРОДИ **-** ОБАВЕЗНИ ПРОГРАМ

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи: Два кроса - јесењи и пролећни (дужину стазе одређује стручни актив).

КУРСНИ ОБЛИЦИ И ОБАВЕЗАН СТРУЧНО**-**ПЕДАГОШКИ РАД

Из фонда часова за заједнички програмски садржај и радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у часовној, школској и ванчасовној и ваншколској организацији рада, као и обавезан стручно-инструктивни рад.

Пливање

Ученици нижих разреда треба да имају по један курс пливања у сваком разреду, а најмање један у првом и другом циклусу основног образовања и васпитања. Курс пливања планира се за 12 часова од укупног фонда предвиђеног за заједнички програм. Наставник или инструктор спроводи обуку пливања и усавршавање обучене технике. На крају обуке, ученик треба да преплива најмање до 20 м изабраном техником.

Спортска активност од значаја за друштвену средину

Из фонда часова за заједнички програмски садржај школа може да планира 12 часова за ону спортску активност која није обухваћена овим заједничким програмом, а за коју средина у којој је школа има интереса (стони тенис, борилачки спортови , веслање и кајакрење,...). Ова активност планира се за ученике од трећег до осмог разреда, а програм припрема и спроводи наставник или инструктор.

Обавезан стручно-инструктиван рад

Уколико није организована предметна настава у трећем и четвртом разреду, програмски садржај циклуса из вежби на тлу и справама спроводи или предметни наставник, или разредни учитељ, уз обавезан стручну помоћ предметног наставника.

ШКОЛСКА И ДРУГА ТАКМИЧЕЊА

Школа организује и спроводи спортска такмичења као интегрални део процеса физичког васпитања, према плану стручног актива у и то:

Обавезна унутаршколска (међуодељењска и међуразредна) у:

гимнастици (у зимском периоду)
атлетици (у пролећном периоду)
најмање у једној тимској игри (у току године).

Међушколска такмичења*:*

општинска, окружна, регионална

и републичка.

Унутаршколска такмичења организују се за ученике нижих и виших разреда , а програм сачињава и спроводи стручни актив. Стручни актив и школа план и програм унутаршколских такмичења прилагођава, поред осталог, и предложеном календару школских спортских такмичења од стране Савеза за школски спорт и олимпијско васпитање Србије.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основне карактеристике програма

Програмска концепција физичког васпитања у основној школи заснива се на јединству наставних, ванчасовних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља физичког васпитања.

Програм физичког васпитања претпоставља да се кроз развијање физичких способности и стицање мноштва разноврсних знања и умења, ученици оспособљавају за задовољавање индивидуалних потреба и склоности, у крајњем, за коришћење физичког вежбања у свакодневном животу. Из тих разлога, у програму су прецизирани оперативни задаци с обзиром на пол и узраст ученика, а програм се остварује кроз следеће етапе: утврђивање стања; одређивање радних задатака за

појединце и групе ученика; утврђивање средстава и метода за остваривање радних задатака; остваривање васпитних задатака; праћење и вредновање ефеката рада; оцењивање.

3**.** Програмски задаци остварују се, осим на редовним часовима, и кроз ванчасовне и ваншколске организационе облике рада, као што су излет, крос, курсни облици, слободне активности, такмичења, корективно-педагошки рад, дани спорта, приредбе и јавни наступи.

Да би физичко васпитање било примерено индивидуалним разликама ученика, који се узимају као критериј у диференцираном приступу, наставник ће сваког ученика усмеравати на оне програмске садржаје у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада који одговарају његовим индидивидуалним интересовањима и могућностима.

Програм полази од чињенице да се циљ физичког васпитања не може остварити без активног и свесног учешћа ученика у наставним и другим облицима рада, те се предвиђа стицање одређених теоријских знања, која омогућавају ученику да схвати законитости процеса на којима се заснива физичко вежбање. Теоријско образовање треба да буде усклађено са нивоом интелектуалне зрелости и знањима које су ученици стекли у другим наставним предметима. За обраду појединих тема не предвиђају се посебни часови, већ се користе разне могућности да се у току вежбања ученицима пружају потребне информације у вези са конкретним задатком.

Ученицима, који услед ослабљеног здравља, смањених физичких или функционалних способности, лошег држања тела и телесних деформитета не могу да прате обавезни програм, обезбеђен је корективно-педагошки рад, који се реализује у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Програмски садржаји односе се на оне вежбе и моторичке активности које чине основ за стицање трајних навика за вежбање и за које школа има највише услова да их реализује (природни облици кретања, вежбе обликовања, атлетика, вежбе на тлу и справама, ритмичка гимнастика, игре). Како су за остваривање постављеног циља погодне и оне моторне активности које нису обухваћене обавезним програмом, предвиђају се курсни облици наставе. То су скијање, пливање, клизање, веслање, као и оне активности за које је заинтересована средина којој школа живи и ради.

8.Ради остваривања постављених програмских задатака, одређеним законским регулативима, прецизира се обавеза школе да обезбеди све просторне и материјалне услове рада за успешно остваривање врло сложених друштвених интереса у школском физичком васпитању.

Организација образовно**-**васпитног рада

Процес физичког васпитања усмерен је на:

развијање физичких способности,

усвајање моторичких знања, умења и навика,

теоријско образовање.

Ове компоненте чине јединствен и веома сложен процес физичког васпитања, а у пракси сви ти задаци прожимају се и повезују са ситуацијама које настају у току рада.

1. У циљу развијања физичких способности – снаге, брзине, издржљивости, прецизности, гибљивости и покретљивости, на свим часовима, ванчасовним и ваншколским облицима рада, спроводи се низ поступака (метода) и облика рада путем којих се постижу оптималне вредности ових способности, као основ за

успешно стицање моторичких знања, умења, навика и формирања правилног држања тела.

Програм за развијање физичких способности сачињава наставник. Овај програм се изводи у припремном делу часа, као вежбе обликовања, фронтално, са свим ученицима истовремено, које утичу на општу физиолошку и емоционалну припрему за вежбање и , пре свега, на својство покретљивости, као једне од функционалних својстава апарата за кретање. У току рада, наставник треба да постепено усмерава ученике на самостално извођење ових вежби као научених, како би његова пажња била усмерена на исправљање грешака у извођењу тих задатака и како би их успешније припремао да вежбање користе и у слободно време. Такође, у овом делу часа могу се користити и вежбе, које као делови биомеханичке структуре главног задатка, служе за обуку и увежбавање конкретног програмског задатка. Ученицима, који из здравствених разлога имају специфичне вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање у овом дела часа. Као најпогоднije методе за школско физичко васпитање, прилагођене из спортског тренинга, јесу за трчања (оптерећење у субмаксималном итензитету) метод трајног рада; за техничке дисциплине из атлетике и спортску гимнастику метод интервално интензивног и екстензивног рада; за спортске игре комбинација претходно наведених. Рад се организује фронтално («кружни рад» са великим – дугим – кругом) или групно уз главни задатак («кружни рад» као «кратки круг») са индивидуалним дозирањем. При изради програма, који садржи до 10 вежби, треба водити рачуна да у редоследу вежби не буду непосредно једна за другом две истородне вежбе, односно вежбе које ангажују исте мишићне групе. За сваког ученика наставник испуњава радни картон. Радни картони су обавезан дидактички материјал којег користи наставник. Наставник може да користи и друге методе које су познате у теорији и пракси.

2. Програмски садржаји дати су по разредима, а где је то потребно, одвојено и према полу. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније може супротставити последицама свакодневне хипокинезије и на оне који су у нашој средини најразвијенији и за које има интересовања у појединим срединама.

Предметна настава организује се у трећем и четвртом разреду. Уколико није могуће да се настава физичког васпитања у ова два разреда изводи као предметна, обезбеђује се стручно-инструктиван рад за циклус из вежби на тлу и справама и пливања.

У старијем разреду, у програму су дати само кључни програмски садржаји, али не и већи избор вежби помоћу којих оне треба да се остваре. То је учињено ради тога да би наставник физичког васпитања, могао слободно и креативно да изналази ефикасна решења и бира вежбе помоћу којих ће ток физичког вежбања да прилагођава специфичностима

ученичких могућности (диференцирани приступ), просторним и материјалним условима рада.

Програмом се предвиђа најмање један курс за обуку пливања од првог до четвртог разреда и активности која је од интереса за средину којој школа живи и ради.

Програм курсних облика сматра се интегралним делом обавезног наставног програма и, с обзиром на то да се за његову реализацију траже специфични материјални услови, то ће се ова настава организовати на посебан начин: на часовима у распореду редовне наставе, у другим објектима у супротној смени од редовне наставе (пливање) и на другим објектима, а у за то планиране дане.

2.2. Од организационих облика рада који треба да допринесу усвајању оних умења и навика који су од значаја за свакодневни живот, програм се реализује у ванчасовној и ваншколској организацији рада и предвиђа:

- упућивање ученика на самостално вежбање;

корективно-педагошки рад;

излети;

кросеви;

такмичења;

дани спорта;

слободне активности.

Разредни учитељ (или предметни наставник) треба да упућује ученике да у слободно време самостално вежбају, јер се садржаји у највећој мери савладавају само на часу физичког васпитања. Због тога би се ова упутства првенствено односила на оне ученике чије физичке и моторичке способности не задовољавају, али и на остале, како би стекли трајну навику за вежбање. У том смислу, током часова физичког васпитања, разредни учитељ и наставник треба да ученицима прикаже и објасни вежбе, које за одређено време они треба код својих кућа, самостално, или уз помоћ других, да савладају. После извесног периода, разредни учитељ или наставник, на редовним часовима контролисаће шта је ученик од постављених задатака остварио.

Коректив-педагошки рад организује се са ученицима смањених физичких способности, ослабљеног здравља, са телесним деформитетима и лошим држањем тела и то:

- са ученицима смањених физичких способности ради се на савладавању програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и на развијању физичких способности, углавном, снаге, брзине и издржљивости;
- са ученицима ослабљеног здравља рад се организује у сарадњи са лекаром-специјалистом, који одређује врсту вежбе и степен оптерећења;
- са ученицима који имају лоше држање тела, или деформитете, рад спроводи наставник у сарадњи са лекаром или физијатром који утврђује врсту и степен деформитета и, с тим у вези, вежбе које треба применити. Тежи случајеви телесних деформитета третирају се у специјализованим здравственим установама.

Сви ученици, који се упућују и на коректив-педагошки рад, уз ограничења, вежбају на редовним часовима и најмање једном недељно на часовима коректив-педагошког рада. Програм сачињавају наставник и лекар специјалиста, и он треба да је примерен здравственом стању ученика. На тај начин, практично нема ученика који су ослобођени наставе физичког васпитања, већ се њихово вежбање прилагођава индивидуалним могућностима.

Излети се могу организовати по одељењима, или са више одељења, а њихове оперативне задатке, као и локацију, утврђују заједно стручни активи наставника физичког васптиања, уз сарадњу са свим другим активима који кроз излет треба да реализују своје задатке. Излети се организују у радне дане, или суботом, као полудневни.

Кросеви се одржавају два пута годишње за све ученике. Организација овог задатка због великог броја учесника, осим што припада наставнику физичког васпитања, задатак је и свих наставника школе. Одржавање кросева претпоставља благовремене и добре припреме

ученика. Крос се одржава у оквиру радних дана, планираних за ову активност. Актив наставника утврђује место одржавања и дужину стазе, као и целокупну организацију.

Такмичења ученика чине интегралну компонентну процеса физичког васпитања на којима ученик проверава резултат свога рада. Школа је обавезна да створи материјалне, организационе и друге услове како би школска такмичења била

доступна свим ученицима. Актив наставника на почетку школске године сачињава план такмичења (пропозиције, време...), која се организују после редовне наставе, радном суботом или на Дан спорта. Обавезна су међуодељењска, или међуразредна такмичења из атлетике, вежби на тлу и справама и једне тимске игре. Ученици учествују и на оним такмичењима која су у систему републичких такмичења за школску популацију.

Дани спорта, два у току школске године, планирају се годишњим програмом рада школе у оквиру обавезних радних дана и могу се користити за крос, финална школска такмичења,пријатељске спортске сусрете и школске приредбе и наступи са програмом из физичког васпитања (јавни час).

Слободне активности организују се најмање једном недељно према плану рада којег сачињава наставник физичког васпитања. На почетку школске године, ученици се опредељују за једну од активности за које школа има услова да их организује. Уколико у школи наставу физичког васпитања изводи само један наставник, он може да у току школске године организује часове слободних активности за више спортских грана, тако што ће за одређени временски период планирати и одређену спортску грану (нпр. у јесењем, за атлетику, у зимском, за кошарку итд.). На тај начин задовољила би се интересовања ученика за различите спортске активности.

Захтев да се циљ физичког васпитања остварује и преко оних организационих облика рада који се остварују у ванчасовно и ваншколско време, подразумева и прилагођавање целокупне организације и режима рада школе, те ће се у конципирању годишњег програма рада васпитно- образовно деловање проширити и на ове организационе облике рада и за њихову реализацију обезбедити потребан број дана и неопходни материјални услови за рад. На тај начин, читав процес физичког васпитања у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада биће јединствен и под контролном улогом школе, као најодговорнијег и најстручнијег друштвено-васпитног фактора, како би се сачувала основна програмска концепција наставе физичког васпитања.

3. Теоријско образовање подразумева стицање одређених знања путем којих ће ученици упознати суштину вежбаоног процеса и законитости развоја младог организма, као и стицање хигијенских навика, знања о здрављу, како би схватили крајњи циљ који физичким васпитањем треба да се оствари. Садржаји се реализују на редовним часовима, на ванчасовним и ваншколским активностима, уз практичан рад и за то се не предвиђају посебни часови.

Из области здравственог васпитања теоријски део програмских садржаја реализују се у току наставне школске године са четири часа (2 у првом полугодишту и два у другом полиугодишту) и на сваком практичном часу. Наставник реализује предложене теме одређује теме сходно узрасном и образовном нивоу ученика и интегрисаним тематским п'ланирањем кроз обавезне и изборне предмете. Приликом доношења годишњег плана и програма васпитно образовних задатака школе, на нивоу актива и наставничког већа усаглашавају се тематска подручја која ће се реализовати из области здравственог васпитања.

Часови физичког васпитања – организација и основни дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова физичког васпитања треба да буду: јасноћа наставног садржаја; оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита; избор рационалних облика и метода рада; избор вежби оптималне образовне вредности;

функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме; пуна ведрина и активност ученика током часа – моторичка и мисаона; визуализација помоћу савремених техничких средстава.

У III разреду часови се морају добро организовати, како у погледу јасних и прецизних облика и метода рада, тако и у погледу стварања радне и ведре атмосфере. У дидактичкој четвороделној подели треба да преовладају игре, али и садржаји који захтевају прецизност извођења, а којима претходе тачна упутства учитеља или предметног наставника. Затим, учитељ или предметни наставник треба да прати ток рада и указује на грешке, како би садржаји, претежно пригодног карактера, дали добру основу за усвајање садржаја са конвенционално сложенијом биомеханичком структуром, који се планирају за наредне разреде . Од метода преовладава метод живе речи , практични прикази задатка од стране учитеља или ученика старијих разреда, као и прикази пригодних садржаја путем слика, скица и видео-технике. На крају часа, учитељ или предметни наставник, пригодним речима треба да да оцену рада током протеклог часа и ученике упозна са наредним садржајем. Никако не треба да се догоди ситуација да деци није јасно које садржаје су увежбавали и у којој мери су из савладали. У том циљу ће и педагошке мере, као што су похвале и истицање добрих примера извођења, утицати на ефикаснију сазнајну функцију и мотивисаност за усвајање одређених знања и стицање навика, пошто деца у овом узрасту имају велике потребе за такмичењем, што само треба позитивно усмерити.

Приликом избора облика рада, учитељ или предметни наставник треба да узме у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, количину справа и реквизита, динамику обучавања и увежбавања наставног задатка, што значи да предност има онај облик рада (фронтални, групни, индивидуални) који се правовремено примењује.Фронтални рад се обично примењује у почетној фази обучавања и када је обезбеђен довољан простор и количина реквизита у односу на број ученика (трчања, вежбе на тлу, елементи тимских игара); групни рад са различитим задацима примењује се у фази увежбавања и то тако да су групе сталне за једну тематску област , састављене према индивидуалним способностима ученика (хомогенизиране), а које и чине основ у диференцираном приступу избору садржаја, у односу на те индивидуалне способности, радна места у групном раду, осим главног задатка, треба да садрже и помоћне справе за увежбавање делова биомеханичке структуре главне вежбе (предвежбе), као и оне вежбе које се односе на развијање оне способности која је релевантна за извођење главне вежбе (највише три вежбе из радног картона) . На тај начин радно место је по садржају конзистентно у односу на главни задатак, што је у складу са принципима интензивно организоване наставе. Индивидуалан рад се, углавном, примењује за ученике мањих способности, као и за ученике натпросечних способности.

Приликом избора методских поступака обучавања и увежбавање моторичких задатака, наставник треба да одабере вежбе такве образовне вредности које ће за расположив број часова обезбедити оптимално усвајање тог задатка.

Демонстрација задатка мора да буде јасна и прецизна што подразумева коришћење савремених техничких могућности (контурограми и видео-техника), како би наставник ефикасније упућивао ученике на законитости које владају кретањем, чиме се, током вежбања, остварује њихова моторна и мисаона активност.

Планирање образовно-васпитног рада

Настава физичког васпитања организује се са по 3 часа недељно. Наставник треба да изради:

- општи глобални план рада, који садржи све организационе облике рада у часовној, ванчасовној и ваншколској организацији рада са оперативним елементима за конкретну школу;

општи глобални план по разредима, који садржи организационе облике рада који су предвиђени за конкретан разред и њихову дистрибуцију по циклусима. Затим, овај план рада садржи дистрибуцију наставног садржаја и број часова по циклусима и служи као основа за израду оперативног плана рада по циклусима;

план рада по циклусима садржи образовно-васпитне задатке, све организационе облике рада који се реализују у конкретном циклусу, распоред наставног садржаја са временском артикулацијом (месец, број часова и редни број часова) и методске напомене.

Наставно градиво подељено је у три циклуса или четири уколико се за тај разред предвиђа курсни облик. То су:

један циклус за атлетику;

један циклус за вежбе на тлу и справама;

један циклус за тимску игру;

један циклус за курсни облик (уколико је планиран за одређени разред у часовној организацији рада);

теоријски део (2+2) за реализацију тема из здравственог васпитања.

Уколико се организује курсни облик за активност у часовној организацији рада, онда се планира четврти циклус, тако што се по четири часа одузима од прва три циклуса. Наставно градиво по циклусима може да се остварује у континуитету за један временски период (нпр. атлетика у јесењем, вежбе на тлу и справама у зимском и тимска игра у пролећном), или у два периода (нпр. трчања и скокови из атлетике у јесењем, а бацања у пролећном периоду).

Праћење и вредновање рада ученика

Праћење напретка ученика обавља се сукцесивно у току целе школске године, на основу јединствене методологије која предвиђа следеће тематске целине. У трећем разреду оцењивање се врши бројчано, на основу остваривања циљева оперативних задатака и остваривању минималних образовних захтева.

Стање моторичких способности;
Стање здравља и хигијенских навика;
Достигнути ниво савладаности моторних знања, умења и навика;
Однос према раду.

Праћење и вредновање моторичких способности у прва два разреда врши се на основу савладаности програмског садржаја којим се подстиче развој оних физичких способности за које је овај узраст критичан период због њихове трансформације под утицајем физичких активности – координација, гипкост, равнотежа и експлозивна снага.

Стање здравља и хигијенских навика, прати се на основу утврђивања нивоа правилног држања тела и одржавања личне и колективне хигијене и усвојености и примени знања из области здравља.

Степен савладаности моторних знања и умења спроводи се на основу минималних програмских захтева, који је утврђен на крају навођења програмских садржаја.

4. Однос према раду вреднује се на основу редовног и активног учествовања у наставном процесу, такмичењима и ваншколским активностима.

Оцену одличан **(5)** добија ученик који је радом у току школске године побољшао своје физичке способности и чији резултати знатно превазилазе стандарде узраста; који у спортско техничким достигнућима знатно превазилази постављене захтеве по обиму и квалитету и који има веома активан однос према физичкој култури.Ученик има висок степен

развијености физичких способности ако вежбе изводи са оптималним амплитудама, експлозивно и координирани покрет. Вежбе обликовања, посебно за трбушну и леђну мускулатуру, као и за рамени појас, изводи лако и може да их понови у једном ритму више од већине.

Програмске садржаје је успешно савладао и то више од минималних програмских захтева, укључује се у спортске секције и друге спортске активности изван школе, плива (ако је спроведена обука или други начин). Ученик има основне хигијенске навике, уредан је и редован на часовима физичког васпитања.

Оцену врло добар **(4)** добија ученик који радом у току школске године побољшава своје физичке способности и чији резултати превазилазе стандарде узраста; који у спортско техничким достигнућима превазилази постављене захтеве по обиму и квалитету и који има активан однос према физичкој култури.Ученик има добро развијене физичке способности, али неке вежбе изводи уз мање потешкоће – у гипкости, експлозивности, координацији и у равнотежи. Вежбе за леђну и трбушну мускулатуру, као и рамени појас, изводи лако и може да их понови изнад просека одељења.

Програмске садржаје савладава изнад минималних програмских захтева уз извесне мање потешкоће појединих и стално или повремено се укључује у рад спортских секција.

Ученик има основне хигијенске навике, уредног је општег изгледа, редован је и активан на часовима физичког васпитања.

Оцену добар**(3)** добија ученик који је радом побољшао у току школске године физичке способности у границама стандарда, чији су резултати у спортско техничким достигнућима у границама минималних образовних захтева и чији је однос према физичкој култури задовољавајући. Ученик има просечно развијене физичке способности, ако вежбе изводи без довољних амплитуда, са већим потешкоћама у координацији покрета, експлозивности и гибљивости. Вежбе за трбушну и леђну мускулатуру, као и рамени појас, изводи уз потешкоће у ритму и обиму вежбања и не показује довољно инересовања да то превазиђе.

Програмске садржаје савлађује у границама минималних образовних захтева или мање. Делимично је савладао основну технику пливања (ако је спроведена обука пливања).

Ученик редовно присуствује часовима физичког васпитања, повремено избегава неке и не укључује се у ванчасовне и ваншколске активности. Има основне хигијенске навике, али понекад не донесе (заборави) опрему за вежбање.

Оцену довољан**(2)** добија ученик који у току године није побољшао своје физичке способности, чији су спортско технички резултати испод утврђених стандарда и који не показује минимум интересовања за физичку културу.Ученик показује мали напредак у развоју физичких способности, посебно оних који се редовним и активним вежбањем могу усавршити – снагу, леђне и трбушне мускулатуре и раменог појаса.

Већину програмских садржаја из минималних образовних захтева ученик није савладао, или их изводи са већим грешкама.

Ученик је стекао основне хигијенске навике, али их се не придржава редовно. На часовима је углавном редован, али не показује увек интересовање за вежбање.

Оцену недовољан **(1)** у принципу не би требало да добије ни један ученик. Ученик чије су физичке способности опале, и који не испуњава очекиване стандарде, као и који не показује ни минимум интересовања за одржавање својих физичких и функционалних способности, и који је здрав, упућује се на корективно-педагошки рад.

Вредновање и оцењивање постигнутих резултата и достигнућа ученика врши се током целе године, у току и након савладавања планираног програмског садржаја, а према наведеним елементима за четири тематске целине. Наставник пажљиво прати ученика и

оцењује тако да се добија потпуна слика о психофизичком статусу сваког ученика. Наставник може да унесе и још нека своја запажања која нису предвиђена овим тематским целинама, ако је то у интересу ученика. У целини, потребан је и педагошки приступ вредновању достигнућа ученика, како би оцена, било да је описна или бројчана, деловала стимулативно и указивала на напредак ученика, поготову што је за овај узраст карактеристична велика заинтересованост за покрет и игру.

У току праћења и оцењивања, треба ученике упознавати са циљем постигнућа, путем слика, постера и других очигледних материјала и средстава, како би они постали активни учесници у процесу наставе и оспособљавали се за самостално вежбање у слободно време.

На крају сваке оцене, учитељ или предметни наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље, поготову ако је психофизичко стање ученика незадовољавајуће.

Педагошка документација и дидактички материјал

Обавезна педагошка документација је:

- Дневник рада, структура и садржај утврђује се на републичком нивоу, и одобрава га министар, а наставнику се оставља могућност да га допуни оним материјалом за које има још потребе.
- Планови рада: годишњи, по разредима и циклусима, план стручног актива, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.
- Писане припеме наставник сачињава за поједине наставне теме које садрже: временску артикулацију остваривања наставне теме (укупан и редни број часова, време реализације), конзистентну дидактичку структуру часова (облике рада, методичке поступке обучавања и увежбавања).
- Радни картон: треба да има сваки ученик са програмом вежбаоног садржаја којег сачињава учитељ или предметни наставник, а који су прилагођени конкретним условима рада.
- Формулари за обраду података за: стање физичких способности, реализацију програмских садржаја у часовној и ванчасовној организацији рада.
- Очигледна средства: цртежи, контурограми, видео-траке аранжиране, таблице оријентационих вредности моторичких способности, разноврсна обележавања радних места и други писани материјали који упућују ученике на лакше разумевање радних задатака.

ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

ВЕРСКА НАСТАВА

Циљ и задаци

Циљеви верске наставе јесу да се њоме посведоче садржај вере и духовно искуство традиционалних цркава и религијских заједница које живе и делују на нашем животном простору, да се ученицима пружи целовит религијски поглед на свет и живот и да им се омогући слободно усвајање духовних и животних вредности Цркве или заједнице којој историјски припадају, односно чување и неговање сопственог верског и културног идентитета. Упознавање ученика са вером и духовним искуствима сопствене, историјски дате Цркве или верске заједнице треба да се остварује у отвореном и толерантном дијалогу, уз уважавање других религијских искустава и филозофских погледа, као и научних сазнања и свих позитивних искустава и достигнућа човечанства.

Задаци верске наставе јесу да код ученика:

- развија отвореност и однос према Богу, другачијем и савршеном у односу на нас, као и отвореност и однос према другим личностима, према људима као ближњима, а тиме се буди и развија свест о заједници са Богом и са људима и посредно се сузбија екстремни индивидуализам и егоцентризам;
- развија способност за постављање питања о целини и коначном смислу постојања човека и света, о људској слободи, о животу у заједници, о феномену смрти, о односу са природом која нас окружује, као и о сопственој одговорности за друге, за свет као творевину Божју и за себе;
- развија тежњу ка одговорном обликовању заједничког живота са другим људима из сопственог народа и сопствене Цркве или верске заједнице, као и са људима, народима, верским заједницама и културама другачијим од сопствене, ка изналажењу равнотеже између заједнице и властите личности и ка остваривању сусрета са светом, са природом и пре и после свега са Богом;

- изгради способност за дубље разумевање и вредновање културе и цивилизације у којој живе, историје човечанства и људског стваралаштва у науци и другим областима;

изгради свест и уверење да свет и живот имају вечни смисао, као и способност за разумевање и преиспитивање сопственог односа према Богу, људима и природи.

П Р А В О С Л А В Н И К А Т И Х И З И С **(** В Е Р О Н А У К А **)**

Циљ и задаци

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се излагање хришћанског виђења живота и постојања света обавља у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање. Све ово спроводи се како на информативно-сазнајном тако и на доживљајном и на делатном плану, уз настојање да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота (однос са Богом, са светом, са другим људима и са собом).

Задаци православног катихизиса (веронауке) јесу да код ученика:

развије отвореност и однос према Богу као другој и другачијој личности у односу на нас, као и отвореност и однос према другом човеку као икони Божијој, личности , такође, другачијој у односу на нас, те да се између ове две релације оствари узајамно зависна веза (свест о заједници);

развије способност за постављање питања о целини и најдубљем смислу постојања човека и света, људској слободи, животу у заједници, феномену смрти, односу са природом која нас окружује и друго, као и одговарање на ова питања у светлу православне хришћанске вере и искуства Цркве;

- изградe способности дубљег разумевања и вредновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човечанства, као и достигнућа у разним областима стваралаштва (при чему се остварује комплементарност са другим наукама);

помогне у одговорном обликовању заједничког живота са другима, у изналажењу равнотеже између властите личности и заједнице, у остварењу сусрета са светом (са људима различитих култура, религија и погледа на свет, са друштвом, са природом) и са Богом;

изгради уверење да свет и све што је у њему створени су за вечност, да су сви створени да буду причасници вечног живота, те да из те перспективе код ученика развије способност разумевања, преиспитивања и вредновања сопственог односа према другом човеку као непоновљивом бићу и према творевини Божијој и изгради спремност на покајање.

Садржаји наставе православног катихизиса распоређени су по линеарно-концентричном (симбиотичком, спиралном) принципу. То значи да се у сваком разреду изабирају одређени раније уведени садржаји, а затим се у оквиру сваке теме, које ће се током дате године школовања низати у сукцесивном следу, врши се активизација претходно стечених знања и формираних умења. Наравно, у сваком разреду уводе се и потпуно нове теме, које ће послужити као ослонац за надограђивање знања у наредним разредима. След тема је у нижим разредима силазни (десцендентни), односно базира се на излагању материје

према психолошкој приступачности, док је у вишим разредима основне школе узлазни (асцендентни), дакле темељи се на начелима теолошке научне систематике.

Оперативни задаци наставе православног катихизиса (веронауке) у трећем разреду јесу да ученици:

уоче да конкретни људи као и личности нису постојали пре него што су се родили;

спознају да је Бог из љубави створио свет за вечност;

уоче да је Бог створио свет као скуп конкретних врста;

запазе да је Бог на крају свега створио човека као личност;

уоче разлику између природе и личности код човека;

уоче да се структура створеног света огледа у Литургији.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

Бог је створио јединствени свет и то као многе конкретне врсте ни из чега (узрок постојања света јесте Божија слобода).

Последице створености по природу и њено постојање (конкретност врста и бића значи и њихову међусобну раздељеност - индивидуалност, али и њихову потенцијалну пропадљивост, смрт зато што су створени ни из чега).

Стварање човека на крају свега створеног по "икони и подобију Божијем" (разлика између природе и личности код човека).

Евхаристија као свет у малом (Литургија као сједињење свих створења преко човека Исуса Христа с Богом Оцем).

Стварање света и човека у православној иконографији.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вероучитељи ће запазити да се овај програм православног катихизиса по садржају и структури разликује од класичних програма катихизиса у државним школама у периоду пре Другог светског рата, као и од оних који се и данас остварују у црквеним школама, а самим тим и по циљу који би требало да се њиме постигне.

Класични програми катихизиса преузети су са Запада, као и сама форма савременог школства. Њихова суштинска карактеристика јесте у томе што полазе од тога да се биће, постојање, темељи на природи и њеним законима, а не на личности. У складу с тим, слобода (личност), како Бога тако и човека, није основ и узрок постојања природе, већ је надградња и додатак већ постојећој природи и зато се личност поистовећује са јединком , индивидуом. Бог постоји, односно јесте то што јесте, на основу своје природе и својстава која та природа поседује: ума, воље, слободе и осећања. Постојање Божије је детерминисано његовом природом. Слобода Божија је етичка, а не онтолошка.

Човек је икона Божија на основу истих ових природних својстава која су му дата од Бога ради самоусавршавања. Човек јесте то што јесте на основу своје природе, али може да

постане личност и то на основу тога колико самог себе усаврши испуњавајући закон Божији потпомогнут датим му својствима. Идентитет сваког човека као личности зависи од њега самог и степена његове индивидуалне, моралне самоусавршености. На основу тога, могло би се закључити да ни Бог ни човек немају потребе за заједништвом с другом личношћу да би постојали и да би били личности. Њихово постојање се темељи на њиховој природи. Аналогно овоме, човек нема потребе за заједништвом с Богом, односно с другом личношћу, да би постојао и био конкретна и непоновљива личност. Довољно му је да испуни закон и да на тај начин постане савршена личност.

Схватање да се постојање човека темељи на природи, односно поистовећењу његове личности са индивидуом, или са субјектом , који себе логички одређује као личност - самосвешћу, аутоматски ствара подлогу за раздељеност и сукоб између једног и многих, субјеката и објеката, што има негативне последице, не само по Цркву и њено постојање, већ и уопште за постојање.

Индивидуализам је за Цркву опасност јер дефинише личност као јединку независну од другог бића у свом постојању. Човек је личност само ако је независан у свом постојању од другог човека и од Бога. Штавише, други је сметња за наше остварење као апсолутне личности. То води ка разарању Цркве као конкретне заједнице и њеног литургијског устројства и умножења нетрпељивости међу људима.

Субјективизам поистовећује личност човека са његовим унутрашњим светом (осећањем, размишљањем, закључивањем) и противставља његову спољашњу активност и видљиви свет том унутрашњем душевном свету. У Црквеном искуству то значи развијање пијетизма као духовности на штету Црквеног, литургијског поретка. Индивидуализам, у спрези са субјективизмом, поистовећује човеково искуство света и Бога са његовим осећањима и индивидуалним искуством, што ставља у други

план, можда потпуно и елиминише, искуство Цркве као конкретне литургијске заједнице.

Уздизање рационалног елемента у човеку као кључног у одређењу истине и постојања поставља човека и његов ум као мерило истине и доводи у питање све оно што се логички не може потврдити. То води одбацивању свега што је натприродно, као што је, пре свега, постојање Бога и вера у Бога. Слобода личности, пак, у спрези са индивидуализмом и субјективизмом, доводи до негирања сваког ауторитета и стварања потрошачког менталитета код човека у односу према природи која га окружује.

Што се тиче схватања Бога и његовог односа према свету и човеку, Бог се доживљава у јуридичком смислу - као творац човека и његов судија. Хришћанско откривење је скуп моралних норми и закона које Бог даје човеку, или приликом његовог стварања - рођења, утиснувши их у људску природу, или, пак, преко изабраних људи и на крају преко Христа. По тим моралним нормама човек треба да се влада, због чега ће на крају бити награђен или осуђен.

Црква је схваћена као конфесионална институција која чува истиниту веру, учење, Св.Тајне и морални закон као средства спасења.

У контексту таквог схватања Цркве и односа Бога и човека у њој, циљ катихизиса јесте да ученици науче дефиниције вере, да приме благодат Божију преко Св.Тајни, као и да се морално усаврше као индивидуе. Кроз то усавршавање очекује се и аутоматско постизање друштвене хармоније и благостања у историји.

За разлику од тог класичног (схоластичког) програма катихизиса, програм који је овде дат има за циљ да врати стару литургијску катихизацију, која је била својствена источној хришћанској Цркви, а која значи увођење човека у Литургију као личну заједницу Бога и човека у Христу кроз Крштење, односно сједињење с Богом, који се пројављује у свету кроз Литургију. Литургијско сабрање представља основ постојања света и човека, а не његову надградњу.

Таква катихизација претпоставља схватање бића, постојања, како Бога, тако и човека, које се темељи на слободи као заједништву с другом личношћу, а не на себи самом као јединки, односно на природи. Бог постоји зато што је заједница слободе конкретних бића,

личности Оца и Сина и Светога Духа. Истовремено личност у Богу је носилац постојања природе а не обрнуто. Бог Отац као личност је узрок постојања божанске природе. Међутим, Бог је личност, Отац, јер постоји у заједници са другим личностима, са Сином и Светим Духом. Личност, да би постојала, претпоставља заједницу слободе, љубави према другој личности. Бог је вечна личност, Отац, зато што је у вечној заједници слободе, љубави са Сином и Светим Духом, као што су и Син и Дух вечне личности захваљујући заједници са Оцем, односно Бог постоји зато што је Св.Тројица.

Човек је створен по икони Божијој, што значи да је и човек такође личност чије постојање извире из заједнице с другом личношћу, с Богом. Будући да је човек по природи створен, то међутим, има за последицу да у његовом постојању природа претходи личности. Човек најпре постоји као природа, па је тек накнадно позван од Бога да пројави своју слободу, да буде, да постане личност кроз заједницу с Њим. Личност и природа не сапостоје истовремено код човека као што је то случај код Божијег постојања. Отуда код човека постоји проблем сукоба између природе и личности, као и сукоба између човека и другог човека и Бога. Природа човека, зато што претходи личности, зато што му је дата од другог, постаје изазов његовој слободи. Постојање другог човека и Бога као датости и нама наметнутих, зато што њихово постојање није производ наше слободе, ствара сукоб и одбојност према њима, а самим тим и проблем сапостојања једног и многих. Истовремено, будући да је човек по природи створен из небића, он је потенцијално подложан смрти, угрожен

је ништавилом. Човекова природа није вечна по себи, управо због тога што је створена ни из чега, и зато не може бити сама себи извор бесмртности. Зато је крајња последица створености човека смрт.

Човек, међутим, може постати бесмртно биће - личност, апсолутно и непоновљиво биће - будући да му је Бог даровао слободу, али само под условом да слободу пројави као љубав према Богу и према другим људима. Речју, ако постоји на начин на који постоји Св. Тројица. Та могућност нам се открива у Христу као литургијском сабрању, зато што је Христос Бог, Син Божији, који је постао човек и кроз човека се пројављује. То подразумева да је наша љубав према Богу љубав према другим људима, односно заједница слободе с Богом у Христу и преко Христа заједница са другим људима. У Христовој личности као литургијском сабрању отелотворена је љубав Божија према нама која нас чини личностима, односно непоновљивим бићима у којој и створена природа превазилази своје ограничености које су последица њене створености. Хришћанско откривење је откривење Божанске личности Сина, Христа, у коме створена природа превазилази смрт, и то као литургијске заједнице, да би у заједници са Њим, тј. у Литургији и људи постали вечне личности.

Дакле, овај програм види основни циљ наставе православног катихизиса (веронауке) као увођење човека, а преко њега и читаве творевине, у личну заједницу са Богом у Христу, односно у Литургију као у нови начин постојања којим се превазилази смрт. Другим речима, оваква катихизација има за циљ да створи нови начин постојања људи и природе, налик на постојање Бога који је Св.Тројица, а који се сада пројављује у Православној Литургији, и на основу тога један нови етос, а не нову етику. Јер створена природа, па и људска, ограничена је и смртна и колико год се усавршавала на основу моралних закона, она неће моћи да превазиђе своју ограниченост, односно смрт. Да би превазишла смртност, потребно је да створена природа постоји на други начин, уипостазирана у Христову личност, што се постиже остварењем личне заједнице човека са другим људима у Литургији.

Да би се ово постигло, потребно је међутим, најпре да се код ученика изгради свест о бићу као заједници личности, односно о личности као заједници слободе са другом личношћу . То је посебно тешко постићи данас, зато што је формирана свест код људи о томе да је биће утемељено на природи као индивидуи, док је личност само додатак природи и небитна је за постојање. Методе које треба користити у изграђивању свести о томе да је постојање израз заједништва личности, односно да човек постоји само онда када своју слободу изражава као љубав према другој личности јесу: најпре, општа животна искуства, забележена и она која нису, која указују да постојање човека извире из заједнице слободе,

љубави са другом личношћу, и да личност сама за себе не може постојати; затим учење Цркве о Божијем постојању као Светој Тројици и да је Бог вечна личност, Отац, зато што своју слободу постојања изражава као љубав према Сину и Св.Духу, као и литургијско искуство хришћанског постојања, односно постојања Цркве које указује на онтологију као израз заједништва личности. Тек када се изгради свест код људи да постојање природе и личности, односно постојање човека као апсолутно слободног и непоновљивог бића, једино извире из заједнице у којој се слобода поистовећује са љубављу према другој личности, односно да нас постојећим и личношћу чини друга личност својом љубављу према нама, може се прећи на то да човек једино у заједници с Богом у Христу, односно у Литургији постаје истинска личност и бесмртан по природи зато што је Бог, који нас својом љубављу чини личностима, вечна личност.

Приликом излагања литургијског начина постојања Цркве, као и њеног доктринарног учења, поред историјског прегледа њиховог настанка и дефиниције, треба посебно ставити акценат на разумевање и усвајање ове онтолошке поруке коју

Литургија и Црквено учење садрже. На пример: на основу литургијског постојања Цркве, њене структуре, односа који човек у Литургији има према Богу, према другом човеку и природи, треба показати да је заједница човека са Богом, другим људима и природом, основ његовог истинског, бесмртног постојања и као природе и као личности, као и постојања целокупне творевине; на основу, пак, православног учења о једном Богу који је Св.Тројица, треба такође показати да је на метафизичком плану извор бића, односно постојања природе, личност (Оца) која, пак, своје апсолутно слободно и вечно постојање изражава као љубав према другој личности (Сину и Духу) и да је литургијско постојање света, као постојање у Христовој личности, божански начин постојања, у коме створена природа превазилази своју трулежност и смрт и остварује истинско вечно биће. Истовремено, ова два аспекта Цркве, литургијски и доктринарни, треба довести у везу јединства, односно идентичности. То значи да се вера у Бога, знање о Богу, слобода, љубав, личност, поистовећују са литургијским постојањем човека.

Да би се избегла опасност да се истине вере погрешно схвате, или да се поистовете са идеологијом, приликом реализације наставног плана и програма, вероучитељ треба да има стално на уму литургијско искуство, односно литургијско виђење Бога, човека и природе и њихов однос. То значи:

да је Бог у литургијском искуству заједница личности, Оца, Сина и Св.Духа и да се нама објављује, открива преко Исуса Христа (односно преко заједнице свештеника, ђакона и лаика с епископом) у литургијском сабрању;

да је човек у свом истинском постојању личност, онда кад је у заједници с Богом , с другим човеком и са природом. Личност у литургијском искуству значи однос слободе са другом личношћу , пре свега с Богом Оцем кроз Христа посредством Духа, који се пројављује у Цркви преко живих, конкретних људи. Отуда је љубав човека према Богу у литургијском искуству поистовећена са љубављу према другом човеку;

да је природа саставни део бића човековог и да је и она створена за вечност то као заједништво с Богом у Христу преко човека и његове слободе;

да је литургијско искуство, као искуство Цркве, а не појединца, мерило истине и као такво може се и логички дефинисати ради примене у разним временима и као одговор на разне животне проблеме.

Све ово, међутим, колико год било теоријски убедљиво, да би било и истинско животно, треба неизоставно да укључи разлику између садашњег стања Цркве и есхатона, односно стања у будућем веку, када ће општим вскрсењем мртвих бити укинута смрт. То значи, да есхатон, као стање Цркве у будућем веку, даје истинитост садашњим догађајима који се у њој збивају (по речима ап.Павла: "Ако нема васкрсења мртвих, то ни Христос није устао" 1.Кор. 15,13.) и да је истинско постојање Цркве, односно створеног света, везано за догађај другог доласка Христовог, док је Црква, сад и овде, икона тога будућег догађаја. За разлику од старог схоластичког програма који је под есхатоном, односно под Царством Божијим, подразумевао духовну реалност у коју се доспева напуштањем овог видљивог

света смрћу, нови програм православног катихизиса, у складу са предањем источне Цркве, види почетак Царства Божијег у Христовом уласку Духом Светим у историју и његовом васкрсењу из мртвих, које се наставља кроз Литургијски догађај. Зато остварење Царства Божијег значи преображај света и његовог постојања у Литургијски начин постојања, односно остварење личне заједнице с Богом у Христу, која је залог за будуће васкрсење из мртвих и вечно постојање сваког човека као личности. Због тога православна катихизација људи, утемељена на литургијском искуству постојања, значи остварење личне заједнице људи с Богом у Христу, односно конституисање конкретне литургијске заједнице у сваком граду или широј области и њено проширивање на све просторе где постоје људске заједнице, а која,

при том , не укида све остале позитивне људске делатности и службе. Другим речима, Литургија оцрквењује, обожује историју, а не укида је.

III, IV и V разред

Период од 9 до 11-12 година, назван добом позног детињства, карактерише се стабилизацијом и у интелектуалном развоју, и у емоционално-социјалној сфери. Тада започиње етапа у коме се као основни развојни задатак може сматрати формирање идентитета личности, што би требало да се оствари до краја адолесцентног периода. Ово је и доба развијања осећања компетентности и усвајања одговорности, због чега је важно омогућити детету да стекне позитиван доживљај школе и доживљај себе као способног за бављење многим активностима, обезбедити да његове активности буду праћене емоцијама радости и задовољства, као и свешћу о томе да се његове спознајне потребе задовољавају на адекватан начин, у чему је незаменљива улога православног катихизиса.

У овом раздобљу долази до завршетка развоја конкретних интелектуалних операција и дете је у стању да их изводи у свим доменима знања. Оно је до извесне мере изградило технику учења и формирало мотиве; развијају се и први облици самосталног интелектуалног рада које вероучитељ треба да подстиче – јављају се читалачка интересовања, праве се збирке и албуми, пишу прве песме, истражује природа. У социјалној сфери наступа знатна стабилизација, што је веома повољан чинилац опште интелектуалне експанзије детета. Морални развој у овом периоду огледа се у постепеном развијању способности процењивања и вредновања мотива нечијег понашања при изрицању суда о моралности/ аморалности одређеног поступка, за разлику од ранијих развојних периода, где је дете пажњу усмеравало искључиво на сам поступак, а не и на чиниоце који су га условили.

Црква се углавном поистовећује са црквеним службама, а став према присуствовању њима умногоме је условљен степеном дечјег разумевања и активног учешћа. Представа о Богу остварује се на основу прилично примитивног рационализма својственог овом добу, уз напуштање реалистичких фантазија својствених претходном периоду. Деца спремно прихватају Божију свемоћ и правду, склона су да прихвате чињеницу да Бог постоји као и једноставна узрочно-последична објашњења, али тешко препознају присуство Бога у њиховом свакодневном окружењу, у чему настава православног катихизиса има изузетно значајну улогу.

Трећи разред

Реализацијом програма у III разреду треба да се покаже: да свет није самобитан, већ да га је створио Бог Отац слободно, из љубави, и то као конкретне врсте и бића и да постојање света зависи од воље другог, односно од Божије воље. Овим се постиже веома важан услов за даље разумевање хришћанске науке, а што се огледа у следећем:

Чињеницом да је Бог створио свет слободно, указујемо на то да је биће, односно постојање природе, израз слободе једне личности, односно личности Бога. Тиме се биће, односно постојање, ослобађа нужности, тј. природне детерминисаности и постаје израз слободе личности.

Будући да је Бог Отац створио свет из љубави, то значи да је тај свет Богу врло драг и да га је створио да буде вечан. Зато уништавање природе значи грех и мржњу према Творцу.

Стварање света ни из чега, као скуп конкретних врста и бића која су раздељена међу собом временски и просторно, указује да су створена бића друге

природе у односу на Божанску (нису створена из Божије природе, створена су ни из чега) и да су зато смртна по природи. Свет, зато што је створен ни из чега, не може постојати сам за себе, мимо заједнице са Богом, зато што створена бића немају природних сила које би могле да их држе у бескрајном постојању, осим Божије воље. Раздељеност бића по природи указује на присутност смрти унутар створене природе јер смрт није ништа друго до природна, просторно-временска раздељеност једног бића од другог, и зато њено превазилажење претпоставља јединство створених бића и међу собом.

4. То што је Бог на крају створио човека по «икони и подобију Божијем», указује на то да природа не може вечно да постоји без човека, односно без личности, да је човек створен са циљем да он сједини сва бића међу собом и да их сједини са Богом тако што ће се сам сјединити с Њим. Човек је икона Божија и разликује се од свих других бића зато што је слободан - личност, односно што има моћ да преко слободе, изражене као љубав према другим бићима, чини та бића апсолутним, непоновљивим и делом своје личности. Истовремено, човек као личност, тј. у заједници слободе изражене као љубав према Богу, постаје и део Божије личности, а преко човека то постаје и читава природа. У том искуству љубави према другој личности човек је једино биће које види ограниченост и смртност створене природе, односно њену угроженост небићем. Зато тежи да такво стање превазиђе, услед чега се јавља потреба за Богом и заједницом с Њим , али из такве тежње проистиче и стварање историје, уметности, односно стварање цивилизације.

Овде би, на основу чињенице да је Бог, створивши човека, дао заповест Адаму да не једе од дрвета познања, требало указати још и на то да је лично сједињење створене природе с Богом, а самим тим и њена бесмртност, зависило и од човека и његове слободе, а не само од Бога. Односно, да савршенство света, његова бесмртност, није дата природи од Бога на почетку, приликом стварања природе, односно није уметнута у створену природу по природи, већ је дата као могућност преко човека и његове слободе, под условом да то човек слободно и прихвати.

За реализацију овог програма треба користити: дечја искуства која указују на то да кад нешто из љубави направимо, онда је то за нас најлепше; да нам је увек тешко кад се растајемо од оног кога волимо, као и да кад волимо неког, не примећујемо да нам нешто недостаје, односно у тој личности као да је све садржано. Треба градити свест о томе да је вера човека у бесмртност основ целокупне људске прогресивне цивилизације. У реализацији програма треба пре свега имати на уму литургијско искуство постојања света, као заједнице с Богом преко једног човека, Исуса Христа, начелника на Литургији.

Теме: Бог је створио свет као конкретне врсте ни из чега и Последице створености по природу... треба реализовати на основу описа стварања датог у Св.Писму Старога Завета (1 Мој.1-2). Треба указати ученицима на то да је Бог створио елементе природе (воду, ваздух, земљу, светлост) посебно, сва небеска тела посебно, као и сваку животну врсту посебно. Треба указати, такође, на чињеницу да је све то створено у различитим временским раздобљима, односно да бића нису истовремена у постојању. Ово је важно због тога што ће ученици касније моћи да закључе да је свет по себи и својој природи потенцијално смртан (временско-просторна раздељеност међу бићима) ако нема некога ко ће га ујединити чувајући његове разлике, као и то да је разлике међу бићима и врстама створио Бог и да то има онтолошке последице по бића, те смо зато и ми дужни да их поштујемо и чувамо.

Тему Стварање човека... треба обрадити такође на основу Св. Писма, али за њено тумачење треба користити и другу помоћну литературу. Оно што је важно да ученици уоче у вези са стварањем човека јесте то да је човек у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, као и да се разликује од свих створених бића. Та разлика се огледа и у

томе што је човек слободан, а та слобода се манифестује на тај начин што човек жели да постоји слободно у односу на природу која га окружује, као и у томе да кад човек воли једно биће, онда жели да то биће буде вечно, односно бесмртно, и зато се не мири са његовом смрћу и губитком ; да је човек створен на крају и да има свој задатак због кога је створен, а то је да се брине о свим створењима, да их сједини са собом, а на крају и са Богом, на тај начин што ће он сам бити у јединству с Њим.

Тему Евхаристија као свет у малом треба реализовати кроз опис литургијске структуре на основу кога ће се закључити да је човек створен са циљем да уједини сву природу и да је преко себе сједини са Богом чиме ће се превазићи смрт у природи, што значи да је човек створен да буде свештеник у природи. Опис Литургије треба довести у везу са описом стварања света и човека који се налази у 1.Мој.1и2.

Православна иконографија природу увек доводи у везу са човеком и зависност од човека. Показујући иконе ученицима, треба указати на оне елементе који то потврђују. Природа никад није насликана као самостална, већ су, на пример, планине, као и дрвеће, увек нагнути ка центру иконе где је Христос или неко од светитеља.

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Оно што је најважније и што је основни циљ катихизиса јесте то да ученици постану чланови литургијске заједнице. Јер, Литургија, као живо присуство Христа и као икона вечног постојања природе и човека, треба да дâ ипостас, односно да оцрквени и да дâ смисао нашем историјском живљењу. Зато треба, кад год је то могуће, ученике доводити, или упућивати на литургијска сабрања.

У току сваке године, конкретно пре свих наилазећих великих празника, како Господњих, тако и Богородичиних и светитељских, треба упознати ученике са историјом настанка празника и садржином догађаја који се слави. Кад је реч о светитељским празницима посебну пажњу треба обратити Србима светитељима: Св. Сави, Св.Симеону, на празник Видовдан итд. Ученици би требало да се упознају и с личностима светитеља које славе као Крсну славу. (У ту сврху треба пре свега користити житија тих светитеља која се могу наћи у: Јустин Поповић, Житија светих, Ћелије, Ваљево, а затим и осталу пригодну литературу).

Такође, пре почетка Васкршњег поста, треба упознати ученике с његовом садржином и циљем, као и са богословском подлогом поста, и његовом важношћу за човека. (Најпогоднија литература за то јесте: А.Шмеман, Велики пост, Крагујевац, последње издање.)

И С Л А М С К А В Е Р О Н А У К А **(** И Л М У Д И Н **)**

Циљ и задаци

Циљ наставе исламске вјеронауке у основном образовању и васпитању је да пружи ученику основни вјернички поглед на свијет, са посебним нагласком на вјернички практични живот, а такође и будући вјечни живот.

То значи да дјеца на начин примјерен њиховом узрасту упознају властиту вјеру у њеној духовној, моралној, социјалној, мисионарској и другим димензијама.

Излагање вјерског виђења и постојања свијета обавља се у отвореном и толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама.

Начин приступа је исламско виђење које обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и вјерско образовање.

Упознавање је истовремено информативно- сазнајно и доживљајно-дјелатно, с настојањем да се основне поставке спроведу у свим сегментима живота: однос према Богу, према свијету, према другим људима и однос према самом себи.

Задаци наставе исламске вјеронауке су да код ученика:

развија свијест о Богу као Створитељу и однос према људима као најсавршенијим божјим створењима,
развија способност (на примјерен начин узрасту ученика) за постављање питања о цјелини и најдубљем смислу постојања човјека и свијета, о људској слободи, животу у заједници, смрти, односу са природом која нас окружује, као и за размишљања о тим питањима у свјетлу вјере ислама,
развија и изграђује способност дубљег разумијевања и вриједновања културе и цивилизације у којој живе, успона и падова у историји човјечанства, као и достигнућа у разним областима научног дјеловања,
развија способност за одговорно обликовање заједничког живота са другима, за налажење равнотеже између властите личности и заједнице, за остваривање сусрета са свијетом (са људима различитих култура, религија и погледа на свијет, с друштвом, с природом) и с Богом,
изгради увјерење да је његов живот на овом свијету само припрема за вјечност, да су сви створени да буду судионици вјечног живота, да се из те перспективе код ученика развија способност разумијевања, преиспитивања и вриједновања властитог односа према другом човјеку као божјем створењу и изгради спремност за покајање.

Оперативни задаци наставе исламска вјеронаука (илмудин) у овом разреду јесу да ученици:

упознају шта треба да учине прије намаза,
знају које су радње саставни дио намаза,
упознају начин обављања јутарње молитве,
упознају врсте јела и пића које муслиман смије јести,
упознају начин понашања муслимана при јелу и пићу,
упознају доказ да је Узвишени Аллах створио природу,

- упознају Кур'анске суре које указују на важност времена,
- упознају начин узимања абдеста.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

Упознавање ученика са наставним програмом овог разреда
Послушност родитељима је наредба Узвишеног Господара

НАМАЗ
Намаски шартови-припрема за намаз
Намаски рукнови-саставни дијелови намаза
Три правила о клањању дневних намаза
Обнављање пређеног градива
Сабах намаз (јутарња молитва)

ИСХРАНА МУСЛИМАНА
Муслимани једу здраву и чисту храну
Понашање при јелу и пићу
Обнављање пређеног градива
Алах џ.ш. је Створитељ природе
Мухамед а. с. у племену Бену Сад
Алах џ.ш. је створио човјека у најљепшем облику
Обнављање градива
Важност времена у животу вјерника
Алах џ.ш. се куне временом
Сваки посао има своје вријеме
Обнављање градива
Начин узимања абдеста (вјерско прање прије молитве)
Начин стајања у намазу
Начин одијевања особе која обавља намаз
Обнављање градива
Подне намаз
Мухамед а.с. код свог амиџе
Алах је створио дан и ноћ, сунце, мјесец и звијезде
Обнављање градива
Дужности према самом себи
Бог све види
Икиндија намаз
Обнављање градива
Муслиман је муслиману брат
Акшам намаз
Јација намаз
Обнављање градива
Обнављање градива
Обнављање градива

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вјерска настава је заједничко дјело вјероучитеља и ученика. Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин сазнања има свој ред: упознавање (обрада

нових садржаја), понављање, примјена и провјеравање, сређивање (систематизација). То је макро структура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови дијелови имају своју микро структуру. Тако, на примјер: начин сазнања посједује сљедеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење. Треба имати пред очима физиономију групе и појединца, а такође у оквиру часа на којем се обрађују нови садржаји, врши се примјена и обнављање обрађеног градива.

Имајући на уму горе истакнуто, час вјеронауке би требало изгледати овако: кратко понављање садржаја са претходног часа и посебно осветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља, прелази се на обраду нових наставних садржаја, где се заправо објашњава ученику шта то значи да смо «Божја створења», истичући када се то и како догодило. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о намазу - молитви (зашто и како). Овако усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква сазнања и дјечје искуство се ослањају на слово Кур'ана и на ученички властити доживљај.

К А Т О Л И Ч К И В Ј Е Р О Н А У К

Циљ и задаци

Циљ наставе вјеронаука је да у складу са жупском катехезом помогне дјетету активније укључење у литургијску заједницу. Наиме, у овој доби се дјеца припуштају, која то желе, првој причести. Међу њима дакле настаје једно особито заједништво које није више само разредно него „столно", то значи заједништво око олтара. Како је сама причест по нарави комунитарни сакраменат и изграђује заједништво са Богом и људима, одгојни циљ је уградити преко вјеронаука радост дружења и у Цркви око олтара. Али не постављамо само тај циљ него олтарска заједница је нужно и заједница која црпи снагу за радосно дружење баш из чињенице причешћивања. Тако социјализација особе која је овој доби властита прима и религијске ознаке. Циљ је да дијете научи како Бог дијели себе као крух другима, да и ми будемо крух другима.

Дакле, мисао водиља наставе вјеронаука трећег разреда основне школе је заједништво које даје еухаристија и које нас одгаја за заједништво и радост живљења с осталима попут Исуса који је сам себе дао да имамо живот. Слиједимо динамику католичке литургије свете мисе.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

РАДОСТ ЗАЈЕДНИШТВА

1. УВОД

Упознавање ученика са садржајима програма католичког вјеронаука за 3.разред.

2. ЗАЈЕДНИШТВО С ЉУДИМА

Заједно у обитељи (Захвалан сам Богу за родитеље)
Једно смо у вјери (Сретан сам што вјерујем у Исуса)
Једно смо у молитви (Сретан сам што могу разговарати с Исусом)
Помозимо једни друге (Сретан сам што могу дати)

3. ЗАЈЕДНИШТВО С БОГОМ

У заједници с Богом (Сретан сам што могу бити заједно с Исусом)
Исусова посљедња вечера (Захваљујем Исусу за Крух живота)
У служби Исусу (Сретан сам што имамо апостоле и њихове насљеднике)
С Исусом за столом (Сретан сам што имамо свету мису)
Божја ријеч (Сретан сам што Бог са мном разговара)
Дијалог с Исусом (Дијалог ме чини сретним и способним да прихватим друге

људе)
У миси молимо заједно (Сретан сам што молимо заједно)

4. ИСУСОВА ЖРТВА – ТЕМЕЉ ЗАЈЕДНИШТВА

Исус Крист је приказао самога себе (Сретан сам што нас Исус толико воли)
Исусова жртва и наша жртва (Сретан сам што сам судионик Исусове жртве)
Узмите и једите (Сретан сам што у мени живи Исус)

Разни начини Исусове присутности међу нама (Сретан сам што се с Исусом сусрећем осим у Олтарском Сакраменту, у читању Еванђеља, у заједници на миси, и у прихваћању других и сусрету с другима који су различити од нас.)

5. ЗАЈЕДНИШТВО С БОГОМ И С ЉУДИМА СВРХА МОГА ЖИВОТА

Крух живота (Хвала за свагдашњи крух)
Исус – наша попудбина (Сретан сам што ме Исус снажи и у болести)
Служба олтару (Радо ћу министрирати, пјевати, читати – бит на литургији, али постоје и друге литургије)

Духовна и тјелесна припрема и захвала за причест (Озбиљно се припремамо за причест)
Честа света причест (Причешћиват ћу се сваке недјеље)
У заједништву с Духом Божјим (Сретан сам што ме Исус дарива својим Духом, те сам тако способан за активну љубав према другима).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вјерска поука је заједничко дјело катехете (вјероучитеља) и катехизаната (вјероученика). Полазиште је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примјену. Овакав начин спознаје има властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), сређивање (систематизација), понављање, примјена и провјеравање. То је макро структура оваквог начина спознаје. Међутим, и ови дијелови имају своју микро структуру. Тако на примјер: начин спознаје посједује слиједеће ступњеве: постављање циља, мотивирање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, изравни и неизравни докази, формулирање запамћених чињеница... Или, садржај примјене има ове дијелове: проблем, постављање циља, рјешавање проблема, задаћа, упознавање прилика и увјежбавање. Код спознавања треба имати пред очима физиономију групе и појединаца, но у оквиру сата под којим се обрађују нови наставни садржаји врши се примјена, понављање и вредновање обрађенога градива.

Имајући на уму горе истакнуто, појединi сат вјеронаука би требао изгледати овако: кратко понављање садржаја претходног сата, и посебно освјетљавање онога што ће послужити као темељ за актуални сат. Након постављања циља (што? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја (нпр. трећи разред , први сат треће тематске цјелине), гдје се заправо објашњава ученику, што то значи да „смо у заједници с Богом”, истичући што то значи за нас и за људе око нас. Закључци се могу истаћи на плочи. Након овога се већ познати садржаји продубљују, уче, тј. разговара се о помирењу (што?, како? и зашто?). Овако усвојено градиво, у складу са одгојним циљем, мора наћи своју примјену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Оваква спознаја и дјечје искуство се ослањају на његов доживљај и на текст Светог Писма.

Прозивку и домаћу задаћу обавимо у прикладно вријеме.

Е В А Н Г Е Л И Ч К О Л У Т Е Р А Н С К И В Ј Е Р О Н А У К С Л О В А Ч К Е Е В А Н Г Е Л И Ч К Е Ц Р К В Е А. В.

Циљ и задаци

Циљ наставе евангеличко-лутеранског вјеронаука Словачке евангеличке цркве а.в. у трећем разреду јесте да допринесе изградњи душевног живота деце на основама хришћанског карактера, да им у срце усади љубав и из те љубави послушност према Богу и Божјим заповестима.

Задаци наставе евангеличко-лутеранског вјеронаука јесу:

упознавање деце са Исусом Христом, његовим учењем и делом;
упознавање деце да је Исус њихов спаситељ, идеал;
неговање код деце љубави и оданости према Исусу;
да објасни постепеност спасења кроз догађаје из Библије на којима се заснива спасење;
да поткрепи код деце свест да су вољена, цењена и да је њихов труд прихваћен од Бога;
развијање одговорног понашања, морала и духовних вредности;
подстицање рада у групи, сарадње и дијалога;
да представи Цркву као Божју институцију која носи радосну вест о спасењу.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

Т Е М А	Л Е К Ц И Ј А
ОПЕТ СМО ЗАЈЕДНО Уводне активности	Опет смо заједно «Мој лични грб»
ВРЕМЕ МОЈСИЈА	1.Мојсијево рођење и позивање.

ЦИЉ: ученици треба да схвате: -да се могу ослонити на божју помоћ, -да Бог чује наше молитве, -да Бог може и безнадежну ситуацију окренути на добро	2.Одлазак Израиљевих из Египта. 3.Прелазак Црвеног мора; боравак у пустињи. 4.Давање Закона; златно теле.
МОЛИТВА ЦИЉ: упознавање деце: -са истином да молити може било где и било када; -са конкретним примерима из Библије: како, када и за што се треба молити.	1.Када и где можемо да се молимо. Павле и Сила у тамници. 2.За шта се можемо молити. Соломун се моли.
РОЂЕЊЕ И ДЕТИЊСТВО ИСУСА ХРИСТА ЦИЉ: -упознавање деце да је Бог имао план спасења за грешног човека; -формирање представе Бога као Оца који воли и који испуњава своја обећања.	1.Анђео се јавља Марији и Јосифу 2.Рођење Јована Крститеља. 3.Рођење Исуса Христа.
ЖИВОТ И УЧЕЊЕ ИСУСА ХРИСТА ЦИЉ: -упознавање деце са животом Исуса Христа; -стицање сазнања да од Исуса могу учити; -развијање свести да се могу поуздати у Исуса у свакодневном животу.	1.О милостивом Самарјанину 2.О царству Божјем-Сијач 3.О изгубљеном сину 4.О десет девојака
ИСУСОВО СТРАДАЊЕ, СМРТ И ВАСКРСЕЊЕ ЦИЉ: -развијање знања о смислу Ускрса у светлу Исусовог спасоносног дела; -развијање знања да за Хришћане Ускрс има дубљи смисао, да основна тема јесте Исус као Спаситељ грешног човека.	1.Исус улази у Јерусалим. 2. Хватање и страдање Исусово. Петрово одрицање. 3.Смрт Исусова на крсту и сахрана. 4.Васкрсли Исус Христос се јавља.
ПОЧЕТАК ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ ЦИЉ: -приближити деци светога Духа као трећу личност Божјег тројства.	1.Христово узнесење. 2.Силазак светог Духа. 3.Петар излечи хромог.
КАТЕХИЗАМ ЦИЉ: -помоћи деци да у потпуности схвате наставно градиво о појединим верским истинама.	1.Десет заповести

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дело вероучитеља и вероученика. Полазиште наставе је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има властити ред : упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и проверавање, сређивање (систематизација). То је макро структура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови делови имају своју структуру. Пример: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... У примени садржај има следеће делове:

проблем, постављање циља, решавање проблема, задатка, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања, пред очима треба имати физиономију групе и појединца. У оквиру часа обраде новог наставног градива врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Полазећи од онога што је већ истакнуто, час веронаука би требало да изгледа на следећи начин: кратко понављање садржаја са претходног часа, и посебно оветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја. Закључци се могу истаћи на табли. После овога, познати садржаји се продубљују, уче, тј. разговара се (шта/,како? и зашто?). На овај начин усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Овако стечена сазнања и дечје искуство ослањају се на доживљај и текст Светог Писма.

Наставни програм за III разред основне школе конципиран је у десет наставних тема које су разређене у 30 лекција. При изради годишњег и месечних планова рада, наставницима се препоручује да шест часова посвете понављању и систематизацији градива.

Успешној реализацији наставног програма треба да допринесе и употреба одговарајућих приручника и литературе. Основна литература је Библија, а основни приручник је СВЕТЛО.

В Е Р С К О В А С П И Т А Њ Е Р Е Ф О Р М А Т О Р С К Е Х Р И Ш Ћ А Н С К Е Ц Р К В Е

Циљ и задаци

Циљ наставе верско васпитање Реформаторске хришћанске цркве јесте вредновање вјерских и социјалних датости у кршћанству и људској заједници са нагласком на одговорно стварање бољега свијета. Младе водимо оним ставовима и истинама које научава Катехизам Католичке цркве. Овдје доносимо само наслове појединих наставних тема и јединица.

Задаци наставе јесу:

Мисао водиља наставе верско васпитање трећег разреда јесте изградња комплетне и одговорне особе у односу према себи, према вјерским вреднотама, према другим људима и коначно да се осјећа позваним да те вредноте не само спознаје и говори него и потврђује животом. Теме омогућују младом човјеку самоконтролу, упућују га на извор надахнућа, одгајају за изградњу правилних ставова према дугима и коначно упућују на функционалност вјере у његовом животу.

	ТЕМА:	ГЛАВНИ ЦИТАТ:	ПОДЕЛА:	АПЛИКАЦИЈА:	ПЕВАЊЕ:
1. час	Нека сазнања(општа) из Светог писма.	Јован 1, 1		Важности Божје речи у нашем животу.	Химна 209
2. час	Из колико делова се састоји Свето писмо?	Јован 1, 2-3	Стари завјет. Нови завјет.	Повезаност Старог завјета са Новим завјетом.	Химна 490
3. час	Мојсије I. део.	2 Мојс. 2, 2	Рођење Мојсија. Мисија Мојсијева.		Псалм XXIII
4. час	Мојсије	2 Мојс. 3,	Задаци Мојсија.		Псалм

	II део	2	Бог додели задатке Мојсију.		XXIV
5. час	Мојсије III део	2 Мојс. 12, 17	1. Претње о десетом патњу. 2. Пасха.	Бог увек помаже онима који верују у њега.	Псалм LXXXIXL
6. час	Понављање				
7. час	Понављање				
8. час	Десет заповести (Закон Божји)	2 Мојс. 19, 5		"Ја сам Господин Бог твој; немој имати других богова осим мене."	Псалм XC
9. час	Златно теле	2 Мојс. 32, 19	1. Удаљивање од Божје милости. 2. Мојсијева опомена.	Непослушност Грех. Последице.	Химна 223
10. час	Мисија Исуса Навина.	Исуса Нав. 1, 8	1. Мисија Исуса Навина. 2. Заузимање државе (Израела).	Код Бога је све могуће.	Химна 397
11. час	Време судије		1. Време судије. 2. Значајније судије.	Брига и милост Божји.	Химна 411
12. час	Гедеон	Суд 7, 7	1. Гедеон као судија и војсковођа 2. Победа Гедеона над мадијанима		Химна 197
13. час	Самсон	Суд 13, 24	1. Живот Самсона. 2. Пад Самсона. 3. Смрт Самсона.	Поверење. Храброст. Казна.	Химна 191
14. час	Понављање				
15. час	Понављање				
16. час	Самуил	I Сам. 1, 17	1. Самуил. 2. Самуилова послушност.		Химна 341
17. час	Давид и Голијат	I Сам. 17, 45	1. Давидова храброст. 2. Тајна Давидове победе.	Ко верује у Бога победиће.	Химна 388

18. час	Давид		1. Давид као краљ. 2. Давид као аутор дела псалме.		Псалм XIX
19. час	Понављање				
20. час	Понављање				
21. час	Исусов улазак у Јерусалим	Лук. 19, 38	1. Исус се спремаући у Јерусалим. 2. Ученици нађу магарца. 3. Народ дочека Исуса као краља.	И можемо бити божји народ који дочекује Господа Исуса Христа као краља.	Псалм C
22. час	Чишћење храма	Мат. 21, 13	1. Строгост Исуса. 2. Заповест Исуса.	Ми сви можемо да се поуздамо у Божју милост, јер Божја љубав може да превазиђе све наше грехове и недостатке.	Химна 399
23. час	Јуда	Мат. 26, 14-16	1. Јуда се договорио са војницима о издаји Исуса. 2. Издаја.	Грех лежи пред вратима нашег живота: једино Исус Христос може избавити од наших грехова.	Химна 196
24. час	Света вечера	I Кор. 11, 23-25	1. Шта значи света вечера? 2. Зашто је Исус желео да верни примају свету вечеру?	Хлеб у светој вечери значи сломљено тело Христово, вино његову проливену крв, а обоје заједно Његову смрт.	Химна 185
25. час	Борба у Гетсиманији	Мат. 26, 41	1. Борба у Гетсиманији. 2. Јаков, Јован и Петар.	Исус се патио због нас	Псалм LXXIV
26. час	Исус пред Пилатом	Мат. 27, 11	1. Исус пред Пилатом. 2. Лажне тужбе	Исус је жртвовао себе да не би ми били	Псалм CXXXVIII

			против Исуса.	осуђивани вечно.	
27. час	Понављање				
28. час	Понављање				
29. час	Апостолско веровање		Апостолско веровање има три дела: 1. Говори о Богу Оцу и о створењу. 2. Говори о Богу Сину и нашем спасењу. 3. Говори о Богу Духу Светом и о нашем посвећењу.	Све оно што нам обећава еванђеље, то је укратко садржано у Апостолском веровању које признају све хришћанске цркве.	Химна 167
30. час	Молитве – приликом улаза у цркву	Мат. 6, 6			Химна 400
31. час	Молитве – приликом изласка из цркве	Мат. 6, 7			Химна 401
32. час	Богослужење реформатске цркве		1. Где се одржава богослужење (место)? 2. По чему распознајем о цркве?		Химна 344
33-36 час	Понављање на крају школске године				

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Верска настава је заједничко дело вероучитеља и вероученика. Полазиште наставе је конкретна стварност. Из доживљених искустава прелази се на истине, из којих се потом враћа на свакодневну њихову примену. Овакав начин сазнања има

властити ред: упознавање (обрада нових садржаја), понављање, примена и проверавање, сређивање (систематизација). То је макро структура оваквог начина сазнања. Међутим, и ови делови имају своју структуру. Пример: начин сазнања поседује следеће ступњеве: постављање циља, мотивисање, обрада нових наставних садржаја, учење, индуктивни и дедуктивни закључци, тачни и нетачни докази, формулисање запамћених чињеница... У примени садржај има следеће делове: проблем, постављање циља, решавање проблема, задатка, упознавање прилика и увежбавање. Код сазнавања, пред очима треба имати физиономију групе појединца. У оквиру часа обраде новог наставног градива врши се примена, понављање и вредновање обрађеног градива.

Полазећи од онога што је већ истакнуто, час веронаука би требало да изгледа на следећи начин: кратко понављање садржаја са претходног часа, и посебно оветљавање онога што ће послужити као темељ за актуелни час. Након постављања циља (шта? и како?), прелази се на обраду нових наставних садржаја. Закључци се могу истаћи на табли. После овога, познати садржаји се продубљују, уче, тј. разговара се (шта/,како? и зашто?). На овај начин усвојено градиво, у складу са васпитним циљем, мора наћи своју примену у животу ученика. Разговара се зашто и како треба захвалити Богу за родитеље, браћу и пријатеље. Овако стечена сазнања дечје искуство ослањају се на доживљај и текст Светог Писма.

В Е Р О Н А У К А Е ВА Н Г Е Л И Ч К Е Х Р И Ш Ћ А Н С К Е Ц Р К В Е

Циљ и задаци

Циљ наставе веронаука евангеличке хришћанске цркве је упознавање ученика са значењем речи «...јер знам коме веровах...».

Задатак наставе веронаука је стицање знања о Богу и признања Богу.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

„Верујем у Бога Оца Свемогућег, Творца неба и земље.”

1. час: Рекапитулација од Аврама до Јосифа.	Основна мисао: уз рекапитулацију да деца обнове искуства о верном

Циљ: Проверити код ђака шта су запамтили из програма веронауке за 2. разред.	Господу, чијим обећањима и ми се можемо поверити. У 3. разреду из програма веронауке ученици могу сазнати, како је Бог испунио други део свог обећања, уствари да ће дати изабраном народу Ханан.
2 час: Рођење Мојсијево Циљ: упознати верност Господа (2Мој. 1-2,10)	Основна мисао: Упознати Египат старог века, и живот јеврејског народа у доба фараона Рамсеса другог. Рођење Мојсија. Како је Бог сачувао његов живот?
3.час: Позивање Мојсија (2.Мој.3-4,28) Циљ: да ђаци упознају безусловно поверење.	Основна мисао: Бог види беду свог изабраног народа. 1. Како је хтео помоћи Мојсије своме народу? 2. Како је помогао Бог? 3. Како је Бог спремио Мојсија за службу?
4.час: Ослобођење из Египта (2.Мој.5-15) Циљ: Упознати Бога као ослободитеља.	Основна мисао: Бог одржава своја обећања. 1. Какав задатак је дао Мојсију? 2. Како је реаговао фараон? 3. Реакција Господња: десет казни. 4. Какав циљ је имао Бог са казнама?
5.час: Ја сам Господ, Бог твој! Циљ: Упознати десет заповести.	Основна мисао: Бог склапа савез са изабраним народом. 1. Шта означава савез? 2. Шта очекује Бог преко савеза? 3. Да ли је изабран народ прихватио услове савета? 4. Да ли су важеће за нас десет заповести?
6.час: Златно теле (2.Мој.32-34) Циљ: Упознати стрпљивост Бога.	Основна мисао: Мојсије као посредник. 1. Изабрани народ и десет заповести. 2. Зашто је Бог хтео казнити изабрани народ? 3. Како је помагао Мојсије народу?
7.час: Путовање у пустињи. Мећена змија. (2.Мој.15-17; 4Мој.2) Циљ: Упознати старење Господа.	Основна мисао: Бог се брине за свој народ. 1. Какве проблеме су имали у

	пустињи? 2. Како им је помагао Бог? 3. Зашто су се ипак бунили? 4. Божија казна– отровне змије. 5. Божија милост– Међена змија.
8.час: Заузимање земље Хананске. (Књига Јошуе (Jozue) 2-3. 6,24) Циљ: Упознати Бога као таквог, који одржава дату реч.	Основна мисао: Да ли је Бог одржао дата обећања Авраму? 1. Шта је обећао? 2. Како је остварио? 3. Шта означавају Библијска чуда?
9.час: Библијски лото Изабери тачне одговоре! Понављање градива	
10.час: Ко је човек? Исказ о човеку. Верујем да је Бог створио мене заједно са свим створењима! (1.Мој. 1-2, 4) Циљ: Упознати стварање света и човека.	Основна мисао: Да упознамо своје место у свету. 1. Како је створио Бог? 2. Како је створио човека? 3. Кога представља човек у том свету? 4. Шта је циљ његовог живота?
11.час: Први грех (1 Мој. 3) Циљ: Упознати Адамов грех.	Основна мисао: Изгубљен и просуђен човек. 1. Упоредити Божји приказ са понудом змије. 2. Последице човековог избора. 3. Ко је искушитељ? Ко је избавитељ?
12.час: Кајин и Абељ.(1 Мој. 4)) Циљ: нисмо сами на овоме свету.	Основна мисао: Одговорни смо један за другог. 1. Шта је урадио Кајин? 2. Какав је човек, који говори: зар сам ја чувар брата свога? 3. Како је казнио Бог Кајина?
13.час: Потоп. (1 Мој. 6-8) Циљ: довести ученике да схвате, ко ће остајати на последњем суду.	Основна мисао: сви људи смо под Божијом пресудом. 1. Зашто је Бог дао потоп? 2. Да ли су Ноје и његова породица били спашени јер су били спашени јер су били добри? 3. По обећању Божијем, да неће више бити потопа, то значи да неће више судити свету? 4. Ко ће остати на крају?
14.час: Библијски лото. Изабери тачне одговоре!	

Понављање градива	
15.час: Вавилонска кула (1 Мој. 11,1-9) Циљ: Показати место човечанства у свету.	Основна мисао: Заједништво човечанства. 1. Заједништво и разумевање. 2. Зашто су хтели изградити велику кулу? 3. Зашто су били, градитељи вавилонске куле, охоли?
16.час: Ко је Исус Христ, и шта очекује од мене? (Лк. 1, 26-38. 1, 20-24) «Верујем у Исуса Христа, Сина Његовог, јединог Господа нашег, који је зачет од Духа Светога, рођен од Дјевице Марије.» Циљ: Упознати обећање рођења Исуса.	Основна мисао: Упознати спаситеља којег је обећао Бог још Авраму. 1. Ко је била Марија? 2. Ко је био Јосиф? 3. Како да гледамо на Исуса? 4. Шта означава име Исус? 5. Шта он значи теби?
17.час: Кушање Исуса Христа.(Мт. 4, 1-11)) Циљ: Да ученици сазнају зашто је то било неизбежно.	Основна мисао: Исус као прави човек. 1. Три пута, на три начина је кушао ђаво Исуса. a) Зашто није био послушан? b) Зашто је издржао искушење? c) Шта треба да знамо о ђаволу? d) Шта је награда за победника?
18.час: Исус – прави Бог (Мт. 17, 1-8) Циљ: Да ученици упознају Исуса, правог Бога – Оца.	Основна мисао: Заједно на гори високој у преображењу. 1. Шта треба да видимо? 2. Шта то значи за нас? 3. Ко је био Мојсије? 4. Ко је био Илија? 5. Ко је највећи? Кога требамо вечно слушати?
19.час: Уздрављење центуриновог слуге. (Мт. 8, 5-13) Циљ: довести ученике да верују речима Исуса Христа.	Основна мисао: Да ли смо спремни молити се за другога? 1. Ко је спреман да се моли за другога? 2. Зашто је хваловредан центурин? 3. У чему се показала његова вера? 4. Како треба да се молимо и ми?

20.час: Никодим (Јов. 3, 1-17) Циљ: Како треба да живимо?	Основна мисао: Треба да се поново родимо. 1. Ко је био Никодим? 2. О каквој тајни су разговарали Исус и Никодим? 3. Зашто је било потребно Исусово разапеће? 4. Шта означава гледати горе? 5. Шта значи гледати на Исуса Христа?
21.час: Исус и Самарјанка. (Јов. 4, 1-42) Циљ: Да сазнамо ко је за нас Исус?	Основна мисао: «Знам да је Исус мој избавитељ!» 1. Какву воду нуди Исус Самарјанки? 2. Шта је вода живота? 3. Шта је сазнала жена у разговору? 4. Шта је учинила после тога? 5. Шта треба да радимо ми?
22.час: Библијски лото Изабери тачне одговоре! Понављање градива.	
23.час: ¸Неродна смоква (Лк.13,6-9) Циљ: Да ученици упознају шта је циљ њиховог живота.	Основна мисао: Исус тражи воће мог живота. 1. По чему се препознаје воћка и човек? 2. Шта је воће? 3. Како може родити мој живот добро, здраво воће? 4. Ко је виноградар? Шта обећава Исус Богу?
24.час: Самаријско село (Лк.9, 51-56) Циљ: како прихватити другачије размишљајућих?	Основна мисао: Не повиси себе над другога. 1. Зашто нису примили самаритани Исуса? 2. Зашто су били бесни ученици? 3. Шта је учинио Исус? 4. Шта је разлика између Исуса и ученика? 5. Да ли је могуће да би људи једнако размишљали? 6. У Исусу смо сви једнаки!
25. час: Лазарево ускрсеније (Јов.11,1-14) Циљ: довести ученике к знању, да у Исусу Христу имају вечни живот.	Основна мисао: «Исус је васкрсење и живот!» 1. Шта је урадио Исус када је примио вест од Марије? 2. Да ли је закаснио? 3. Зашто је потребно продужење живота? На пример: оздрављење из тешке болести!

	4. Шта значи да је Исус васкрсење и живот? 5. Шта је смрт?
26.час: Зашто је умро и васкрснуо Исус Христ? (Мт.21,1-11) Улазак Исуса у Јерусалим. Циљ: упознати Исуса као Краља, који долази у име Господње.	Основна мисао: Благословен је ко долази у име Господњег! 1. Шта су светили Јевреји на Пасхи? 2. Како су примили Исуса у Јерусалиму? 3. Зашто није улазио у град седећи на коњу? 4. Шта означава реч корана? 5. Како се зове недеља, кад светимо Исусов улазак у Јерусалим?
27.час: Исус пере ученицима ноге. (Јов. 13, 1-17) Циљ: Упознати у Исусовом делу пример.	Основна мисао: Да постанемо из љубави браћа и помоћници један другоме. У Исусово доба, чије је задатак био, госту опрати ноге? Зашто није хтео Петар дозволити да му Исус опере ноге? Шта је хтео постићи Исус са овим чином?
28.час: Света вечера (Мт. 26, 17-29) Циљ: Да ученици упознају значење Пасхе и свете вечере.	Основна мисао: Тело и крв Христова као темељ вечног живота. 1. Када се сећамо на последњу вечеру Христову? 2. Зашто говори Исус: «да је то моје тело, ...да је то моја крв»? 3. Какав хлеб су јели приликом свете вечере? 4. Шта је света вечера?
29.час: Гетсиманија (Мт. 26, 36-46) Циљ: Да ученици упознају Божју вољу!	Основна мисао: Боже, нека буде Твоја воља! 1. Шта су радили Исус и ученици у Гетсиманској башти? 2. За шта се молио Исус? 3. Да будемо и ми као наш Господ, Исус!
30.час: Исус пред Кајафом, осуђење Исусово. (Мт. 26, 57-75) Циљ: Довести ученике ка познању ко је Исус!	. Основна мисао: Исус је Христос,Син Божји! 1. Зашто је тражио првосвештеник под заклетвом од Исуса да се изјасни , да ли је он Син Божји? 2. Како је могуће да првосвештеник Израелског народа осуђује Божијег Сина? 3. Зашто је порицао Петар Исуса? 4. У чему је разлика између Петра и Јуде?
31.час: Библијски лото. Изабери тачне одговоре. Понављање градива.	
32.час: Исус пред Пилатом (Јов.18,28-19, 16) Циљ: Да би ученици упознали, зашто је био осуђен Исус!	Основна мисао: Судни процес Исуса. 1. Ко је био Пилат? 2. Зашто су оптуживали Исуса тиме, да је хтео бити краљем?

	3. Ко је одговоран за смрт Исуса Христа?
33.час: Распеће и сахрана Исусова. (Мт. 27, 31-66) Циљ: Да ученици сазнају истину: «Исус је био заиста Син Божји!»	Основна мисао: Бог је толико љубио свет, да је и Сина дао, да нико ко у њега верује не пропадне, него да има живот вечни. 1. Када помињемо смрт Исуса Христа? 2. Зашто говори Исус у својој молитви, да га је и Бог напустио? 3. Шта означава реч: »Сврши се»? 4. На што показује да завеса у храму се раздре на двоје? 5. Шта препознао стотник у умирајућем Усусу?
34.час: Празна гробница, и Исус се јавља Марији Магдалини. (Јов. 20,1-18) Циљ: Исус је васкрсење и живот.	Основна мисао: Његово васкрсење је и наше васкрсење. 1. Када славимо васкрсење Исуса Христа? 2. Шта је сазнала Марија поред празног гроба? 3. Шта су учинили Петар и Јован? 4. Када је препознала Марија Исуса? 5. Да ли се можемо и ми срести са Исусом? 6. Како?
35.час: Библијски лото. Изабери тачне одговоре. Понављање градива.	
36.час: Крај школске године. Понављање.	Основна мисао: Колико позитивних искустава је донела у наше животе ова школска година помоћу веронауке?

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- Наставни предмет веронаука садржи у себи три сегмента кроз која треба предмет деци приказати.

Порука о Богу Оцу – слика родитеља.

Исус наш пријатељ и помоћник – дете зависи од помоћи и љубави.

Вера у створење – околина је Божја.

Дете као Божје створење треба поштовати и прихватити његове способности, могућности и немогућности. На часу треба поштовати личност детета.

Шта час треба да садржи:

На почетку часа направити мост између свакодневнице детета и света библијских приповедака.

-Циљ часа мора да буде јасан, теолошки и педагошки исправан и истинит.

Библијске приповетке приказати на једноставан начин, примењујући принцип очигледности.

Језик мора да буде једноставан и прилагођен узрасту ученика.

Час треба завршити песмицом, као одговор за оно што се на часу радило.

Циљ и задаци

Циљ наставе веронаука – јудаизам је стицање основних знања о Библији, молитвенику и синагоги.

Задатак наставе веронаука – јудаизам је да ученици:

усвоје основне појмове о синагоги;
упознају ликове из Библије;
упознају основне молитве.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

БЕТ АКНЕСЕТ, СИНАГОГА: ДОМ ВАН КУЋЕ

Где су се молили наши праоци?
Бет а Микдас: Храм у Јерусалиму
Предмети у Синагоги
Како се молимо
Ко је ко у Синагоги

ДЕЧИЈА БИБЛИЈА

Прелазак преко Трстиковог мора
Десет заповести
Крај лутања
Дебора
Гидеон
Самсон
Рут
Семјуел и Саул
Давид у Саулово време
Давид и Батсева
Краљ Соломон пресуђује
Елија и Балови свештеници
Јона
Јеремија
Јов
Естер
Данијел
Езра и Нехемија

МОЈ СИДУР (молитвеник)

Сема Јисраел
Благослови
Амида

Кадиш

5. Биркат амазон

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Богато наслеђе јеврејске вере, литургија, обичаји и традиција, пренеће се ученицима на начин који је примерен њиховом узрасту и кроз одговарајуће програме.

У остваривању задатих елемената програма користиће се примери из живота, ослањаће се на дечје искуство, доживљаје, као и на одређене ситуације у породици, школи, и средини у којој дете живи.

Главна мисао је открити вредности етичких и моралних принципа, прихватити исте, чувати, поштовати и тако изградити поверење према другима.

Простор у коме се настава изводи опремити разноврсним дидактичким материјалом: сликовнице, постери, мапе, слике верских објеката, симболи који се користе у литургији или приликом обележавања одређених светковина и празника.

Циљ и задаци

Општи циљ предмета Сазнање о себи и другима је подстицање развоја личности и социјалног сазнања код ученика трећег разреда основне школе. Овај предмет треба да пружи могућност ученицима да постану активни учесници у процесу образовања и васпитања, и да изграде сазнања, умења, способности и вредности неопходне за формирање аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности, отворене за договор и сарадњу, која поштује и себе и друге.

Задаци**:**

У образовно-васпитном раду на реализацији овог предмета разликујемо неколико основних задатака:

- подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима;

подстицање развоја самопоуздања и личне одговорности;
оспособљавање ученика да препознају и разумеју сопствене потребе и потребе других, и да штите и остварују своје потребе на начин који не угрожава друге;
развијање свести о потреби уважавања различитости и особености; уочавање и превазилажење стереотипа везаних за пол, узраст, изглед, понашање, порекло;
оспособљавање ученика за ненасилно решавање сукоба;
развијање појма пријатељства;
оспособљавање ученика да разумеју неопходност правила која регулишу живот у заједници и да кроз договарање активно доприносе поштовању или мењању правила сагласно са потребама;
оспособљавање ученика да упознају и уважавају дечја права и да буду способни да активно учествују у њиховом остваривању;
развијање и неговање еколошке свести;
развијање моралног расуђивања и неговање основних људских вредности;
оспособљавање ученика да активно доприносе развоју школе по мери детета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I Тема(2 часа) - Подстицање групног рада, договарања и сарадње са вршњацима и одраслима

Родитељски сасзтанак*:* сусрет родитеља, наставника и ученика. Размена о узајамним очекивањима, потребама, захтевима, тешкоћама везаним за остваривање програма грађанског васпитања

Уводни час*:* упознавање ученика са садржајем предмета и начином рада

II Тема (9 часова) **-** Уважавање различитости и особености; уочавање и превазилажење стереотипа везаних за пол, узраст, изглед, понашање, порекло

Сличности и разлике: уочавање особености и различитости која им прија.

- Полни стереотипи у играма: разматрање стереотипа о мушким женским играма; размена ставова о томе.

  Последице полних стереотипа: разматрање последица стереотипа о мушким женским играма, о поштовању слободе избора; прихватању различитости.

  Последица уопштених судова: стереотипи о дечацима и девојчицама, превођење на језик чињеница.

  Појава искључивања у групи: разматрање различитости која им не прија - размена о искуствима и разлозима искључивања из групе.

  Понашање које одступа од очекиваног: сагледавање последица саосећајног односно осуђивачког става према понашању које одступа од очекиваног; сукоб потреба и како га разрешити.

  Односи у одељењу: размена о томе шта су предузели да би изненадили пажњом вршњаке супротног пола у протеклој седмици.

  Односи млађи – старији*:* размена о односу млађе и старије деце у породици, о поштовању слободе избора и договарању, о личној одговорности.

  Дискриминација по узрасту: размена о односу старије и млађе деце, о дискриминацији по узрасту, о искрености у дружењу.

Тема (5 часова) - Пријатељство и моралне дилеме у вези са тим; развијање појма пријатељства и моралног расуђивања (крађа, лаж***)***

Пријатељство: дефинисање појма пријатељства; сукоб и усаглашавање ставова у вези са пријатељством.

Лаж као морални прекршај*:* размена мишљења о томе да ли треба разоткрити лаж коју је изрекао пријатељ/ица ; да ли је ћутање о томе исто лаж; да ли је лаж опростива; да ли се може бити пријатељ некоме ко лаже; зашто је лаж морални прекршај.

Припадање групи*:* размена мишљења о сукобу потреба и како га превазићи, морална дилема - крађа као услов прихваћености у групи , поштовање туђег власништва.

Крађа као морални прекршај*:* размена о томе да ли је крађа морални прекршај кад је покренута добрим намерама.

Односи међу пријатељима*:* размена о томе шта све чини пријатељство и какви могу бити односи међу пријатељима.

IV Тема (9 часова) - Појединац и заједница; правила која регулишу живот у заједници; права и одговорности; договарање.

Обавезе у кући***:*** размена мишљења о правима и одговорностима укућана; о подели одговорности око кућних послова, о слободи избора, правима и обавезама деце.

Договарање у породици*:* размена мишљења о томе како превазићи сукоб потреба деце и одраслих, о стереотипима у вези са полним улогама; о дечјим правима и одговорностима; о значају договорања.

Права и одговорности у заједници*:* размена мишљења о томе како превазићи сукоб потреба деце и одраслих, о кућном реду; о дечјим правима и одговорностима; о значају договарања.

Слобода избора*:* размена о слободи избора у одлучивању код куће и у школи. О чему деца могу сама да одлучују, о одговорности за последице избора, о томе како лични избор утиче на друге у околини.

Кућни ред школе*:* размена о томе чему правила; како настају правила; да ли деца могу да утичу на мењање правила која регулишу живот у школи , о последицама кршења правила, о мерама које треба предузети кад дође до кршења правила.

Оцењивање*:* размена о томе чему служе оцене, шта значи лоша оцена, чему она служи, да ли деца имају право да знају зашто су добили оцену коју су добили и шта је требало да одговоре, ако оцена није задовољавајућа.

Демократија у учионици*:* размена о томе шта је то демократско одлучивање у разреду, како то може да се постигне, шта спречава да се то постигне.

Доношење одлука на нивоу одељења*:* размена о разлозима побуне у разреду, разликама између наређивања и договарања, о одговорности за последице понашања.

Планирање акције*:* ученици се договарају и планирају акције којим ће да побољшају простор у коме бораве (учионицу, школско двориште); уче како да усагласе идеје, поделе одговорности, од кога да траже подршку и како, како да изведу акције.

V Тема (3 часа**) -** Заштита од насиља: ненасилно решавање сукоба

Сукоби и њихово решавање*:* размена о санкцијама кршења договора међу децом, да ли је освета морални прекршај; шта је праведно; како се ненасилно може решити сукоб потреба.

Кажњавање*:* размена о врстама казни које добијају од родитеља, о поступцима који су довели до казне, о осећањима и незадовољеним потребама у вези са казном, о алтернативама кажњавању.

Насиље у школи*:* размена о насиљу у школи - ученика према ученицима, и како да се заштите од тога.

VI Тема (4 часа) - Развијање моралног расуђивања

Лажна солидарност*:* размена о моралној дилеми - сакривања починиоца из солидарности са другом или искрености, о преузимању одговорности за последице понашања, о оправданости казне, о томе да ли је прећутати исто што и лагати, зашто је лаж морални прекршај.

Одговорност за направљену штету*:* размена о одговорности за ненамерно учињену штету, о санкцијама, алтернативама кажњавању.

Последице лажи*:* размена о моралној дилеми- лагању да би се избегла казна, о последицама лажи.

Циљ оправдава средство*:* размена о томе да ли позитивни циљ оправдава крађу; зашто је погрешно красти.

VII Тема (3 часа) - Развијање еколошке свести; брига о животињама и биљкама

Однос према животињама: размена о разлозима дечјег насиља према животињама, о одговорности и бризи о животињама.

Природа и ја : размена о праву на живот, и међусобној повезаности свих живих бића; о одговорности и бризи за биљни свет.

Брига о природи: размена о томе шта су предузели да би изненадили пажњом животиње или биљке у протеклој седмици.

VIII Тема (1 час) - Евалуација

- Евалуација програма и презентација резултата рада родитељима: ученици се подстичу да сами процене програм који су прошли и сопствено напредовање; презентација резултата рада родитељима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теоријски, предмет Сазнање о себи и другима утемељен је на интеракционистичкој теорији психичког развоја по којој је социјална интеракција основни конструктивни чинилац развоја ученика. Одлучујућу улогу у развоју има управо сарадња између одраслог и деце у зони наредног развоја деце тј. у области оних функција које у време интеракције још нису развијене код деце него су у фази настајања. Одрасли се појављује као организатор таквих размена међу децом које ће представљати подстицај за развој њиховог социјалног сазнања, самосвести, моралног и критичког мишљења .

Методску окосницу предмета чине интерактивне радионице, структуриране активности које настају као резултат захтева који уводи водитељ радионице, а обједињене су око главне теме. Већина радионица у овом програму започиње причом која је блиска искуству детета, а садржи моралну дилему или сукоб потреба или вредности као повод за дискусију у пару или мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком детету да реструктурира своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове.

Битне одреднице образовно-васпитног рада су:

Искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену .

Игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају.

При прављењу припреме за реализацију васпитног рада са групом важно је водити рачуна о неколико чиниоца који су од суштинског значаја за квалитетну и развојно подстицајну размену:

Јасно артикулисање циља активности и договор о правилима којих треба да се придржавају сви учесници размене. Будући да се ради о учењу кроз размену, кључан чинилац успешности размене је квалитет узајамног слушања. Важно је да деца увиде да слушањем туђих гледишта и ставова имају прилику да сагледају своје полазиште у новом светлу, да га доградe и обогате.

Распоред седења (по могућству круг) који омогућује свим учесницима размене да виде једни друге, окренути лицем у лице.

След активности који је тако конципиран да подстиче и одржава интересовање и сазнајну мотивацију ученика. То се постиже динамичном сменом различитих видова активности и размене.

- Оптималан број ученика је од 10 до 15. Може се радити и са групом до двадесеторо ученика, али онда долази до слабљења пажње и мотивисаности за размену.

Настава се изводи по редоследу наставних јединица (радионица) онако како су дате у приручнику Грађанско васпитање- САЗНАЊЕ О СЕБИ И ДРУГИМА 3.

Сагласно природи предмета, његовом циљу и задацима наставе, ученици се не оцењују класичним школским оценама, нити пореде. Проблем може бити то што ученици желе да знају колико су успешни у одређеној активности, покушавајући да погоде шта одрасли очекују од њих. Задатак наставника је да им јасно предочи да је свака лична експресија подједнако драгоцена, да охрабри децу да износе своје мишљење и кад је различито од осталих, само на начин које не вређа друге.
Најважнији задатак одраслог у

процесу васпитања јесте да помогне ученицима да формирају позитивну слику о себи, да стекну самопоуздање, и да осете да кроз процес размене са другима могу да обогате своју личност и сазнање.

С тим у вези, овај предмет тражи да наставник буде спреман да подржи ученике када им је тешко да се изразе или слушају и отворен да чује и оно што није у складу са његовим вредностима, без критиковања и процењивања. Подстицајним питањима може да наведе децу да сагледају ситуацију из друге перспективе, да кроз социо-когнитивни конфликт сами реструктурирају своје мишљење и ставове.

Пошто је учење по моделу важан облик учења социјалног понашања, битно је да наставник својим понашањем, начином рада и односом према деци, демонстрира вредности које жели да његови ученици усвоје.

КРИТЕРИЈУМ И НАЧИН ОЦЕЊИВАЊА

Ученик се оцењује описно.

Критеријуми за оцењивање су: редовност у похађању наставе, заинтересованост и активно укључивање у процес наставе.

ПРОСТОР, ОПРЕМА И НАСТАВНА СРЕДСТВА

Простор и опрема који дозвољавају распоред седења у круг.

Материјал потребан за реализацију предмета: 30 листова папира А4 формата по ученику, 20 комада великих пак папира светле боје по групи, фломастери и бојице за сваког ученика, селотејп, маказе.

Израђен је приручник за наставнике са детаљно разрађеним начелима приступа, предметом и методским упутствима за сваку јединицу.
Приручник за наставнике за реализацију овог предмета је Група аутора: " Грађанско васпитање - Сазнање о себи и другима 3, Министарство просвете и спорта Републике Србије, 2003.

Препоручена литература за наставнике :
Ршумовић Љубивоје, Буквар дечјих права, УНИЦЕФ 1995

Конвенција УН о правима детета, УНИЦЕФ.
Розенберг М. Језик саосећања, Завод за уџбенике, Београд , 2002.
Колберг Лоренс, Дете као филозоф морала, у Зборнику Процес социјализације код деце, Завод за уџбенике, 1986.

Н А Р О Д Н А Т Р А Д И Ц И Ј А

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Циљ и задаци

Увођење најмлађих нараштаја кроз одговарајућу наставу усмерену на ревитализацију традиције, један је од начина да се спречи убрзано одумирање многих важних елемената традицијске културе и њихов нестанак из праксе, односно из самог живота. Правилним, одмереним и правовременим пласирањем информација о народној традицији постижу се и многа друга добра, као што су стицање свести о себи самом и свом месту у свету сличних и различитих, формирање представе о континуитету и укорењености и сл.

Концепција наставе овог изборног предмета посебан нагласак ставља на локалну народну традицију, чиме се у мултинационалној и мултиконфесионалној средини, каква претеже у Србији, чувају права и особености мањина и њихов идентитет.

Намера је да се ученику овај изборни предмет понуди током првог циклуса, али се отвара могућност и за даље опредељење, почетком наредног циклуса, све до краја општег образовања.

Општи циљ**:**

Остварити директно увођење ученика у активности ревитализације традиције кроз непосредно упознавање материјалне и духовне традицијске културе свог народа и народа у ужем и ширем окружењу.

Задаци**:**

Усвајање елементарних знања о:

разлици између фолклорног и актуелног окружења, и то кроз:

упознавање са основним фолклорним текстовима (бајке, легенде, приче,песме, пословице);

упознавање са дечјим фолклором (игре и кратке текстуалне форме као што су загонетке, успаванке, разбрајалице итд.);

- усвајање елементарних знања о носећим наставним мотивима (различити за сваки разред у првом циклусу); годишњем циклусу, и то кроз познавање:

основних разлика између градског и сеоског начина живота,
основних сезонских радова,
основних обичајно- обредних радњи везаних за те радове,
основних и општих празника,
обичајно-обредних радњи везаних за те празнике.

трећем разреду у оквиру овог изборног предмета, наставља се развијање тема из прва два разреда (Питај своју баку*,* Радови и празници*,* Зимски хлебови и пролећно биље*;* Биљке и Кућа) и додаје им се нов носећи мотив у оквиру теме Традиционални занати.

Циљ и задаци**:**

развијање знања о фолклорним празницима, биљкама, хлебовима и кући – дому,
познавање разлика између отвореног и затвореног простора (ливада – кућа),
упознавање различитих традиционалних заната у окружењу,
стицање елементарних знања о појединим традиционалним занатима,
упознавање са фолклорним веровањима као пратећим формама традиционалних заната,
упознавање карактеристичних обичајно-обредних облика понашања везаних за одређене традиционалне занате,
упознавање типичних традиционалних заната урбаних и руралних средина,
схватање значаја о чувању и неговању традиционалних заната.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

У трећем разреду ради се и даље на продубљивању, проширивању и систематизовању знања која су ученици понели од куће и/или стекли у претходна два разреда кроз изучавање овог изборног предмета. Тежиште је заправо на додавању новог носећег мотива Традиционални занати*,* као некадашњег облика производне људске делатности, са пратећим фолклорним обележјима простора и времена у којима су настали и као такви надаље се развијају.

Преко изучавање традиционалних заната, ученици ће упознати многе, већ заборављене, професије и моћи ће да се упознају са једним сасвим другачијим начином живота који је, већини њих, данас непознат. Традиционалних заната има много, а одлуку о избору наставних садржаја доноси учитељ/наставник у складу са могућностима које нуди окружење – амбијент. Зависно од амбијента, наставни садржаји могу бити:

пекар – пекара;
посластичар – посластичарница;
воденичар – воденица; млинар – млинара;

ковач – ковачница; колар, сарач;
кројач – кројачница;
ткач/ткаља, разбој, преслица и вретено;
јорганџија и вуновлачар – вунувлачара;
обућар, опанчар;
крзнар – ћурчија,
занати некад и сад,
традиционални занати села и града,
традиционална занатска производња насупрот фабричкој – индустријској производњи.

Избор садржаја за овај предмет препушта се учитељу уз препоруку да обавезно реализује три последње ставке са понуђене листе садржаја. Истовремено, препоручује се учитељу да поведе рачуна о директној повезаности носеће теме Традиционални занати са трећом, четвртом и петом темом (Наше наслеђе, Материјали и њихова употреба и Људска делатност) у оквиру обавезног предмета Природа и друштво. Ова непосредна корелација садржаја обавезног и изборног предмета може се искористити као предност при интегрисаном тематском планирању у реализацији разредне наставе. Поред интегрисаног

тематског планирања, пожељно је користити феноменолошки приступ при изучавању наведених садржаја у оквиру овог изборног предмета.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Како год да се осмисли настава овог изборног предмета, компаративни метод остаје незаобилазан због сталне потребе да се традиција сопственог народа ставља у ужи или шири контекст. На млађим узрастима то су поређења у рудиментарним формама (пример: град - село, из радње - из баште, лето - зима ...) да би се касније све више артикулисало и као такво остало незаменљиво у старијим разредима када може да почне теоријска настава о типовима културе и њиховим главним особинама.

Овај изборни предмет може се, и треба га тако схватити, као интердисциплинарно средство за лакше савлађивање нових и непознатих чињеница (уз помоћ блиских и познатих) . Преко савладавања декоративних елемената обичаја и обреда везаних за верске и сезонске фолклорне празнике, препоручује се приступ који у оквиру уметничких предмета има разрађену методологију за такав рад.

Како је овај изборни предмет новина у нашем школству, врло је важно држати се (бар у почетку) препорука и упутстава представљених у овом документу.

Прво и најважније такво упутство је изостанак теоријске наставе на млађем узрасту, у шта спадају и сви покушаји потпуне или делимичне реконструкције локалних или општих обичаја и обреда. Такви захвати се предвиђају тек у старијим разредима.

Друга важна препорука тиче се система наставе у овом предмету. Очекује се од наставника да се и сами усавршавају током рада. Тако учење постаје двосмерно будући да и наставник ангажује на истраживачком раду са концепцијом која подразумева и трећу компоненту – активно укључивање и сталну повратну информацију од стране породице, односно њихову реакцију на градиво и начин његовог усвајања.

ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Да би се обезбедила квалитетна настава у оквиру предмета Народна традиција, неопходно је водити рачуна о три групе основних параметара, од којих су први везани за предмет, други за наставу, а трећи за наставни амбијент.

Предметни параметри

Оно што се у оквиру овог предмета проучава, заправо је традицијска култура. У начелу, овим изразом дефинише се култура која се одржава на традицији, усменом преношењу знања и података са колена на колено.

У најопштијем виду, традицијску (као и сваку другу) културу чине споменици духовне и материјалне природе, те се аналогно томе може говорити о материјалној и духовној традицијској култури.

Наставни параметри

У сагласности са предметом у оквиру којег се одвија, настава такође мора имати два основна вида: практични и теоријски.

Практични вид наставе у овом предмету подразумева активан додир са објектима који чине материјалну компоненту традицијске културе, било да се они израђују према постојећем моделу, било да се са њима упознаје у аутентичном амбијенту.

Теоријска настава даје тумачење одређене обичајно-обредне праксе, поставља је у јасно дефинисан контекст и приказује њен историјски развој (тамо где је то могуће).

На млађим узрастима теоријска настава се замењује фолклорним текстовима који на одговарајући начин прате стицање првих, елементарних знања о традицији и култури.

Амбијентални параметри

Питање од највећег значаја је где се школа налази (у ком амбијенту), те од њега зависи и какав ће програм бити понуђен.

Овим се отвара могућност најбољег и најпотпунијег пласирања локалних предности и ресурса.

РУКА У ТЕСТУ – ОТКРИВАЊЕ СВЕТА

Назив предмета Рука у тесту – откривање света упућује на непосредну активност деце при изучавању појава у природи и откривању света који их окружује. Основна идеја увођења овог изборног предмета јесте неговање, подстицање и развијање природне дечје радозналости и тражење одговора на питања ШТА, КАКО и ЗАШТО.

Разматрање питања о природи на раном школском узрасту помаже детету у његовом развоју и успостављању односа са материјалним светом у окружењу. Дете открива да је материјални свет погодан за истраживање и постављање бројних питања. Оно развија своју личност, интелигенцију, критички дух и формира став према реалном свету. На тај начин се мења његова улога, од пасивног посматрача оно постаје истраживач.

У оквиру овог изборног предмета предложени су огледи који не захтевају сложену и скупу опрему. Довољни су предмети и материјали из свакодневног живота. Огледи су једноставни и може их изводити свако дете.

Неки циљеви и задаци предмета Рука у тесту – откривање света ослањају се на циљеве и задатке предмета Свет око нас, чиме се омогућује комплексније додатно разумевање појава у природи и развијање активног истраживачког односа према окружењу. Полазећи од сазнања стечених у оквиру предмета Свет око нас, ученик ће развијати интелектуалну активност и вештине у контексту природних наука.

Циљ и задаци овог изборног предмета су:

- развијање основних појмова из природних наука и њихово повезивање;

развијање радозналости и истраживачких способности;
развијање основних елемената логичког и критичког мишљења;
подстицање усменог и писменог изражавања кроз дискусије и записе о изведеним огледима.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

формирање еелементарних научних појмова из природних наука;
развијање дечијих интересовања и интелектуалне активности;
развијање истраживачких способности и креативности кроз различите поставке експеримента;
испитивање основних карактеристика гасова, течности и чврстих тела и препознавање критеријума за њихову класификацију;
- формулисање питања, постављање хипотеза и исказивање претпоставки за решавање проблема;
развијање критичког промишљања кроз посматрање и експеримент;
уочавање узрочно-последичних веза између појава и процеса у окружењу и изведеним огледима;
решавање једноставних проблем-ситуација, самостално и у тиму;
-

коришћење научног речника, примереног узрасту, за описивање промена својстава материјала, појава и процеса;
подстицање усменог и писменог изражавања кроз дискусије и вођење експерименталне свеске;
развијање критичког односа према информацијама које се добијају чулима;
препознавање опасности и услова за безбедан рад.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Испитајмо нека својства ваздуха, воде и смеша (раствора), или онога што удишемо, пијемо и једемо.

Да ли је боца
празна? Ветроказ.
Мали замрзивач.
Како сачувати лед.
Водена турбина.
Потопи једрењак.
Плива – тоне јаје.
Направи магнет.
Да ли вода проводи електричну струју?
Да ли ће заједно да падну на земљу (кликери различитих величина, једнаке коцке од дрвета, пластике и стиропора...)?
Шта најбрже пада: лист, лоптица или авион – све од хартије?

Како нам помаже Земљина тежа?
Мерење времена. Пешчани сат.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У оквиру предмета Рука у тесту – откривање света ученицима треба пружити прилику да:

промишљају и развијају интелектуалну активност и вештине у процесу упознавања и разумевања појава у природи;
задовоље своју радозналост на различите начине: посматрањем, истраживањем, кроз самосталну активност и добро осмишљен поступак, размишљањем, уношењем малих промена и проверавањем њихових ефеката.

Овај приступ карактерише:
партнерски однос наставник – ученик, који подразумева заједничко формулисање проблема и питања;
вођење акција од стране ученика и предвиђање њиховог исхода, тј. постављање хипотеза;
објашњавање и континуирано бележење својих запажања у експерименталну свеску.

Описани приступ представља карактеристичне кораке научног метода, а наставник води и усмерава ученике у раду. Он их охрабрује да постављају питања, истражују и дискутују.

Треба посебно имати у виду да се циљеви и задаци овог предмета постижу кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника**.**

Активности ученика

За остваривање циљева и задатака овог предмета важно је да се омогуће наставне ситуације у којима ће активности ученика бити разноврсне: посматрање, сакупљање материјала и података, упоређивање, класификовање, бележење, замишљање и постављање огледа (експеримената), објашњавање, коришћење података, представљање оног што је виђено и урађено, постављање једноставних модела, дискутовање о резултатима и давање предлога нових експеримената, самостално и групно истраживање.

Активности наставника

Наставник води и усмерава ученике у свим етапама "истраживачког" рада: приликом постављања питања и хипотеза, предлагања огледа, њиховог извођења и представљања резултата рада.

Припрема наставника за овакве часове обухвата разматрање важних питања о теми часа, избору садржаја, активности, амбијенту за реализацију, коришћењем различитих извора информација (уџбеници, популарна и стручна литература, Интернет...). Поред тога, на часове могу бити позвани разни гости – стручњаци (наставници предмета природних наука, научници – истраживачи...) који могу пренети своја искуства деци и дати им упутства како да унапреде свој начин рада.

Ч У В А Р И П Р И Р О Д Е

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

разумевање појава везаних за непосредну животну средину;
препознавање негативних појава у човековом односу према животној средини (квалитет воде, ваздуха, земљишта, хране, биљног и животињског света);
уочавање узрочно-последичних веза у животној средини;
уочавање узрочно-последичних веза у животној средини извођењем једноставних огледа;
васпитавање ученика да чува и уређује простор у коме живи и учи;
стицање навика одговорног понашања према животињама;
развијање интересовања и способности за активно упознавање и чување животне средине;
решавање једноставних проблем-ситуација - самостално и у тиму;

- развијање правилног става и критичког мишљења.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЖИВОТНА СРЕДИНА

Повезивање основних елемената животне средине и њихов значај.
Утицај човека на животну средину (квалитет ваздуха, воде, земљишта...).
Правила понашања у природи.

ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ И ПРОМЕНЕ У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ

Природне појаве и промене у непосредној животној средини.
Уочавање (природних) промена на живој природи у непосредној околини.
Везе између животиња и биљака, станишта и начина живота; ланци исхране.

ЗАГАЂИВАЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Загађивање воде (извори, последице и заштита).
Загађивање ваздуха (извори, последице и заштита).
Загађивање земљишта (извори, последице и заштита).
Бука (извори , последице и заштита).
Посматрање и истраживање извора загађивања животне средине (активно истраживање у непосредној околини).
Истраживање промена у непосредној околини (узрочно-последичне везе) преко једноставних огледа.

ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Активно упознавање и заштита животне средине (организовање активности Чувара природе ван учионице).
Најчешће угрожене биљке и животиње и њихова заштита.
Одговоран однос према животињама (кућни љубимци, пси луталице...).

Чување и уређивање животног и радног простора (акција).
Сакупљање и раздвајање отпада (акција).
Правилан однос према себи и животној средини.
Право на здраву животну средину, критички и отворен став (сарадња са локалном средином, друштвом за заштиту животне средине, друштвом за заштиту животиња...).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм изборног наставног предмета Чувари природе учитељима омогућава успешну реализацију циљева и задатака.

Наведени садржаји немају за циљ само усвајање знања, већ су у овом узрасту ученика усмерени на примену и практичну реализацију знања стечених у првом и другом разреду.

Програмом су одређени само општи циљеви и задаци у целини, а даља, оперативна разрада циљева и задатака, препуштена је учитељима који сами креирају време, место извођења и број часова за одређене програмске садржаје.

Реализација наставних садржаја, поред наставног процеса на часу (описивањем, цртањем, играњем, огледом...), неопходна је и ван школског простора,

у непосредном окружењу, школи у природи, излетима, рекреативној настави (посматрањем, праћењем, истраживањем, сакупљањем, и организовањем разних акција).

Изборни наставни предмет Чувари природе пружа могућности за корелацију са свим другим наставним предметима јер су му садржаји мултидисциплинарни.

Поред коришћења званично одобрених уџбеника од стране Министарства просвете и спорта Републике Србије, за реализацију програма препоручује се и шира литература и остали извори информација.

О Д И Г Р А Ч К Е Д О Р А Ч У Н А Р А

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Циљеви и задаци

Развијање моторичких способности уз коришћење материјала, прибора, алата, уређаја и рачунара;
развијање креативности, логичког мишљења и способности комбиновања;
развијање конструкторских вештина;
упознавање и употреба образовних програма;
упознавање једноставног програма за цртање и одговарајуће “алате”;
развијање умења и вештина за коришћење материјала, прибора, алата и рачунара у игри и свакодневном животу;
развијање способности решавања једноставних задатака уз помоћ рачунара.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Правимо, конструишемо
- употреба појединих врста материјала
- избор и употреба лако обрадивих материјала
- склапање модела од датих елемената
- припрема играчака за употребу (постављање батерије, покретање, мале поправке и сл.)
- примена играчака (симулације саобраћајних и других животних ситуација)

Играмо игрице
- рад са дискетом, рад са CD - ом
- покретање и затварање програма, прозора
- учитавање и покретање програма
- затварање програма.

Компјутерски буквар
- програми за забаву, рачунање и учење
- компјутерски буквар
- образовни програми (примена рачунара у појединим наставним предметима).

Играмо се и цртамо
- једноставан програм за цртање
- покретање програма
- алати за цртање: оловка, линија, гумица, цртање правоугаоника, цртање елипсе, кантица, спреј, пипета, крива линија, полигон
- примена у рачунара у ликовном васпитању

- цртање по задатку или слободном избору
- чување цртежа, штампање.

Пиши – briши
- програм за писање
- покретање програма
- избор слова (фонта), писање малих и великих слова
- унос текста
- уређивање, чување, снимање текста
- штампање.

Рачунамо - рад са калкулатором
- основне рачунске операције
- покретање програма
- примена рачунара у математици
- рад са штампачем.

Креирамо, стварамо
- руковање дигиталним фотоапаратом

- електронска пошта, покретање програма, креирање поште, слање и примање

креирање писма, постера, транспарента, позивнице, честитке, календара, албума...користећи једноставан програм и лако обрадив материјал (папир, картон, текстил и сл.).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Изборни предмет Од играчке до рачунара у трећем разреду представља наставак техничко-технолошког и информатичког образовања ученика основне школе путем игре. Настава мора бити у складу са интересовањима и психофизичким могућностима ученика. За успешно остваривање овог наставног програма неопходно је да се обезбеди: наставни кадар, добро припремљен у дидактичко-методичком и стручном погледу, рачунарска опрема, образовни софтвер, приручна литература за ученике и наставнике, одговарајући алат, прибор и материјал.

Специфичност при реализацији овог изборног програма јесте прожимање елемената радно-техничких и информатичких садржаја. Због тога је веома важно поред брижљивог одабира наставних садржаја и одговарајућих програма (софтвера) материјала одабрати одговарајуће методе наставног рада. За остваривање циљева и задатака овог изборног предмета важно је осмислити наставне ситуације у којима ће активности ученика бити разноврсне, које развијају дечју радозналост као логичко и критичко мишљење.

циљу развијања моторичких способности, развијање креативности, логичког мишљења и способности комбиновања као и развијање конструкторских вештина може се планирати склапање модела од датих елемената (конструкторске кутије). У исту сврху може да послужи и лако обрадиви материјал уз коришћење одговарајућег прибора и алата. Техничке играчке могу да послуже да се кроз игру и припрему за употребу играчака (постављање батерије, покретање, мале поправке и сл.) упознају делови, конструкција и функционисање, развијају елементи техничке културе. Игру играчкама треба осмислити тако да се договоре правила и поједине улоге. Тако се моделима саобраћајних средстава

може остварити симулација саобраћајних раскрсница и регулисање саобраћаја као других животних ситуација. Саобраћајнице или други неки амбијент (куће, реке и др.) може се остварити употребом лако обрадивих материјала и једноставног алата прибора.

Рад на рачунару се наслања на знања и умења стечена у претходним разредима. Обновити нека знања о конфигурацији рачунара, основним компонентама и намени појединих делова, али не улазити у детаље. Посебну пажњу треба обратити на рад “ мишем”, јер је то веома важно за комуникацију са рачунаром, као и на коришћење CD – рома.

При примени готових програма за забаву и разоноду, ученике треба упутити у правила, начин и ток управљања. На крају, треба их научити процедури избора опција као и искључивања програма. Ови програми, по правилу, треба да су прилагођени узрасту ученика (да не буду “пуцачке” са деструктивним порукама), користећи програме у којима може бити померање објеката и постављање на одређено место ради формирања целине итд., које поспешују координацију покрета и моторику руку код ученика.

Пошто су ученици научили процедуру укључивања и искључивања рачунара, као и укључивања и искључивања програма, може се прећи на рад са програмом за цртање. Од "алата" за цртање могу да користе: линију, оловку, гумицу, цртање правоугаоника, цртање елипсе, кантицу, спреј, пипету, криву линију, полигон. Коришћењем наведених алата, кроз игру, упознати могућности примене рачунара у графичким креацијама.

Уз одговарајући програм за писање, омогућава се наставак коришћења рачунара за писање текста. Ученике треба упознати са основним функцијама тастера које нису упознали у претходним разредима. Поред процедуре за покретање програма и избором слова (фонта), упознавањем начина писања (и брисања) малих и великих слова. С обзиром на то да се употребљава једноставан програм за писање, ученицима се може дозволити да користе и друге опције за које покажу интересовање. Опције нису обавезне, већ су остављене ученицима, тј. наставнику, да их прилагоди потребама.

Тежиште рада у трећем разреду треба да буде оријентисано на увођење и навикавање на коришћење рачунара у настави и учењу. Образовни рачунарски програми треба да илуструју комуникацију са рачунаром и помоћ коју може да пружи рачунар у решавању одређених задатака у појединим наставним предметима (као, на пример, учење саобраћајних правила у програму "Саобраћајни буквар", у настави сл.). Образовни софтвер треба да је лиценциран и да има сагласност за употребу добијену од Министарства просвете и спорта.

Креативне и конструктивне активности односе се на део који повезује примену обраду материјала, руковање фотоапаратом, скенером , електронском поштом и радом на рачунару, као што су: креирање писма, постера, транспарента, позивнице, честитке, календара, албума... снимање текста или цртежа, штампање на штампачу, користећи једноставан програм и лако обрадив материјал (папир, картон, текстил и сл.).

Садржаји програма нису строго дефинисани, већ их наставник тематски везује у логички организоване целине, које воде ка реализацији наведених циљева и задатака предмета. Наставник има слободу да динамику реализације наставних садржаја примери активностима, придржавајући се укупног годишњег фонда часова (36) као основне оријентације и оквира у свом раду.

Целокупан рад на часовима, на што указује и сам назив предмета од играчке до рачунара, треба да буде лаган, добро осмишљен и на игри заснован.

МАТЕРЊИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

MAGYARNUELV ANYANYELVÁPOLÁS

Bevezetés

Az anyanyelv szerepe a gyermek érzelmi, értelmi és szociális fejl@désében rendkívül nagy. A kommunikáció ma már nehezen képzelhet@ el a verbális megnyilatkozás formái nélkül. Az egyén érvényesülése a társadalomban nagymértékben függ a nyelvi kifejez@készség min@ségét@l, történjen az akár anyanyelven, vagy a társadalmi környezet nyelvén, illetve idegen nyelven.

Az anyanyelv megfelel@ szinten való alkalmazása lehet@vé teszi az identitástudat kialakítását, a másokkal való kapcsolatteremtést, növeli az önbizalmat.

A gondolkodás és a nyelv szorosan kapcsolódik egymáshoz. A nyelvi kifejez@készség fejlesztése közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismer@ képességének a fejl@désével, valamint a gondolkodás fejl@désével általában. A nyelvtanulás eredményesebb, ha a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszközként kezeljük, ezért nem elszigetelten, a kontextustól elidegenítve kell azt tanítani.

Fontos, hogy a tanuló felismerje anyanyelvének értékeit, szépségét, mert anyanyelvének helyes és szabatos használata hozzájárul személyiségének gazdagításához és kiteljesítéséhez.

A magyar nyelv tanulását a gyerekek számára élvezetessé kell tenni, amit tudományosan és módszertanilag jól megalapozott módszerekkel lehet elérni.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

3. osztály

A tárgy célja: Az anyanyelvi nevelés alapvet@ feladata az értelmes, kifejez@ beszédkészség, a beszédmegértés és az anyanyelven folyó kommunkációs képességek fejlesztése, a tanulók magyar nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során meg kell ismerkedniük a magyar nemzeti kultúra elemeivel, a népköltészet és a gyermekirodalom néhány alkotásával. Legyenek képesek anyanyelvükön az életkoruknak megfelel@ módon kommunikálni, helyesen és szabatosan megfogalmazni megnyilatkozásaikat. Aktív szókincsüket új szavakkal, szókapcsolatokkal kell b@víteni, hogy minél könyebben bekapcsolódhassonak a mindennapi kommunikációba. A magyar ábécével kapcsolatos elemi ismereteik birtokában tovább kell fejleszteni írás- és olvasási készségeiket magyar nyelven. Tudatosan meg kell tudniuk különböztetni a magyar beszédhangokat és betAket a szerbekt@l.

A f7 feladatokat a következ@k:

1. Fejleszteni kell a tanulók beszédértését, hogy teljes mértékben megértsék a tanító és a társai magyar nyelvA megnyilatkozásait, megérsék a szövegeket, amelyeket a tanító felolvas. Tudatosítani kell a tanulóknál az eltér@ magyar és szerb beszédhangok közötti különbségeket, valamint a két nyelvben használatos hasonló hangok esetleges ejtési

különböz@ségeit. Ismerniük kell a magyar hangok sajátosságait, gyakoroltani kell a hangok kapcsolását, fejleszteni az olvasási készéget rövidebb szövegek olvasásával.

Gyakoroltatni kell a helyes artikulációt, hogy beszédük tagolt, érthet@ legyen, különös tekintettel a hosszú és rövid magán-, illetve mássalhangzók képzésére, a beszédhangok id@tartamának érzékeltetésével. Gyakoroltatni kell a rövidebb szövegek tartalmának elmondatását, a rövid élménybeszámolókat és az érzelmek kifejezését. Rövidebb verseket, mondókákat, szerepeket taníttatni meg velük.

Fejleszteni kell a magyar betAk írását, rövidebb szövegek, versek másoltatásával jól be kell gyakoroltatni a kis és nagybetAk szabályos vonalvezetését és kapcsolását. A szavakat helyesírási szempontból helyesen le kell tudniuk írni.

El kell sajáttítatni a mondattal kapcsolatos tudnivalókat.

Folyamatosan b@víteni kell szókincsüket.

A tanulók aktív részvételét kell biztosítani a kommunikációs gyakorlatok során, hogy meg tudják fogalmazni mondanivalóikat, röviden, összefügg@, kerek mondatokat alkalmazva és hogy el tudjonak mondani egy-egy rövid történetet.

A tanulókat minél többet kell beszéltetni, mondjonak el egy-egy velük történt eseményt, az évszakhoz, alkalomhoz kapcsolódó érzéseiket, benyomásaikat. Foglalják össze nagy vonalakban, vagy csak egy mondatban a szöveg tartalmát, mondaniválóját.

Témakörök és tartalmak:

ÍRÁS- ÉS OLVASÁSTANÍTÁS (kb. 20 óra)
a magyar ábécé betAinek elsajátítása, az írástechnika fejlesztése
a hangos és néma olvasás technikájának továbbfejlesztése

NYELVTANTANÍTÁS (kb. 10 óra)
a magyar ábécé begyakorlása
a mondattal kapcsolatos alapvet@ ismerek ismertetése, a mondatfajták, a mondatok beszédbeli (a hangsúly, hanglejtés, szünet) és írásbeli (nagy kezd@betAk és a mondatvégi írásjelek használata) jellemz@i
a hangok és a betAk közötti különbség tudatosítása, a magánhangzók és mássalhangzók felismertetésének gyakorlása, az egyjegyA és többjegyA mássalhangzók megkülönböztetése
a szótag fogalmának felvetése
helyesírástanítás: a magán- és a mássalhangzók pontos jelölése, a j hang kétféle jelölése

IRODALOMSIMERET (kb. 20 óra)
az irodalomismeret keretében be kell mutatni a magyar gyermekirodalom néhány alkotását, valamint néhány a korosztályhoz ill@ világirodalmi szöveget
közmondásokat, szólásokat, mondókákat kell megtanítani a gyerekekkel

találós kérdéseket kell feltenni és arra ösztönözni a gyerekeket, hogy @k is igyekezzennek ilyeneket alkotni (az sem baj, ha szerbr@l fordítják le @ket)

KOMMUNIKÁCIÓ TANÍTÁSA (kb. 22 óra)

írásbeli és szóbeli kifejezési készségek fejlesztése
fejleszteni kell a szövegértést és –értelmezést, mégpedig hogy önállóan meg tudják érteni az elolvasott mondatokat, meg tudják nevezni a szöveg szerepl@it, a cselekmény helyét és idejét
képesek legyenek rövidebb szövegek alkotására (élménybeszámoló, egy szöveg tartalmának elmesélése...)
kísérni kell a tanulókkal együtt a magyar gyermeksajtót, legyen módjukban életkorukhoz megfelel@ zenét, irodalmi alkotásokat tartalmazó CD-ket hallgatni meg az órán

A témakörök és azok feldolgozásánk szintje feleljen meg a gyermek életkorának. A szövegek, amelyeket a tanár olvas fel az órán, vagy pedig @k maguk háziolvasmányként, legyenek rövidek, érthet@ek, egyértelmAek. A válogatás a magyar gyermekirodalom klasszikusaira, vagy pedig az ismert, világirodalmi írók, gyermekeknek szánt mAvein alapuljon.

A TANTERV MEGVALÓSÍTÁSÁNAK MÓDJA

A tanulók tevékenysége

Játék a betAkkel és szavakkal

összehasonlítja a magyar és a szerb hangokat, betAket,
találós kérdéseket fejt meg, talál ki önállóan

Olvasásfejlesztés

hangos olvasás, a szöveg természetének megfelel@ hangsúlyos olvasás begyakorlása
szerepek szerinti olvasás

Szövegértés

a szépirodalmi mAvek nagyobb egységeinek megfigyelése, az alcím meghatározása
a szöveg összefügg@ egészének és lényegének megértése
az események id@rendi és okozati összefüggéseinek megfigyelése
a szöveg szerepl@inek bemutatása a szövegben található szavak, szókapcsolatok segítségével
a szöveg elmesélése, a lényeges mozzanatokra való összpontosítás segítségével, vázlatkészítés

Szövegalkotás

a szöveg három f@ részének tisztleletben tartása segítségével egyszerA szövegek alkotása
lényegretör@ rövid beszédmAvek megalkotása
rövid, néhány mondatos fogalmazások megírása házi feladatként
eseményt rögzítsenek néhány mondatban

Szövegadaptáció

a szöveg befejezésének megváltoztatása
a szövegek folytatás, kiegészítése
a szöveg dramatizálása, a cselekvés dialógusszerA eljátszása

A szövegek mAfajával kapcsolatos gyakorlatok
- a leírás, a direkt beszéd és a párbeszéd megfigyelése

7. Szókincsb@vítés
- a szövegben felbukkanó ismeretlen kifejezések kiemlése,
- az ismeretlen kifejezések jelentésének megkeresésére irányuló gyakorlatok - ritka és szép szavak jegyzékének készítése, azok folyamatos feljegyzése
- a szép szavak különböz@ kontextusban való alkalmazásával kapcsolatos gyakorlatok
- az új szavak szinomímáinak megkeresése, majd az ellentétes jelentésA szavak felsorolása, illetve a szómez@k megalkotása

8. Dramatizáció
- egyszerA beszédszituációk lejátszása a mindennapi életb@l

9. Mondókák, versek, kiszámolók
- mondókák, az életkornak megfelel@, a magyar gyermekirodalomból való rövid versek, valamint kiszámolók megtanulása

10. Elbeszélés
- a diákok rövid történeteket találnak ki és mondanak el

11. Nyelvi és szójátékok
szójátékokat fejtsenek meg és próbáljonak egyedül alkotni
nyelvtör@ket tanulonak meg
egyszerAbb képrejvényeket oldjonak meg

12. Tollbamondás
id@nként tollbamondásokat írnak

A kommunikációs készségek fejlesztése
- képeslap, üdvözl@lap írása
- rövid levél írása

Házi feladatok
- id@nként a tanulók könnyebben megoldható házi feladatokat kapnak: másolás, kiegészítéses feladatok, mondatakotás

A felsorolt tevékenységeken kívül alkalmazni lehet a más tárgyak keretében éppen aktuális tevékenységeket is (pl. a szerb nyelvi órákon, vagy az idegen nyelvi órákon stb.)

A tanító tevékenysége

A tanítónak szem el@tt kell tartania a gyerekek életkorát, el@tudását, a különböz@ diákok különböz@ nyelvi szintjét. A tanító szabadon dönthet a tanítási témák és tartalmak megválasztásáról és azokat összekapcsolhatja más tantárgyak témáival. A tanár nemcsak információkat továbbít, hanem irányítja a tanítási folyamatot, megszervezi a tanítási tevékenységet.

Irodalom

A diákok nyelvtudásának szintjét@l függ@en a tanító megválasztja a legmegfelel@bb könyveket és egyéb segédeszközöket, amelyek az el@írt eredmények megvalósításához szükségesek. Használhatja már a meglev@ könyveket, munkalapokat és gyakorlófüzeteket, amelyek az anyanyelvápolásra készületek, de a második osztályos magyar nyelvA olvasókönyvet is, valamint a gyermek-folyóiratokat. Esetleg sokszorosított formában is kioszthatja a témakörnek megfelel@ konstruált szövegeket.

R O M A N I ČH I B E E L E M E N T J E N C A
N A C I O N A L N O K U L T U R A K E

Reso thaj buća

Reso sikljovibe romano čhibjako sito o sikavne te pendjaren fundone kanunipe romana čhibjako, sar dajaki čhib, pedo oleste te komunicirinen, te pendjaren lilavnipe pere themesko, aver themenge thaj nacionalno minoritetjenge ani Srbia thaj Crna Gora; te pendjaren lumijako lilavnipe, te lačaren gndipe vaš amalipaski-istorikani thaj kulturno rola čhibjaki thaj lilavnipaski ano phandipe themjengo thaj nacionalno minoritetjengo thaj olenge kulturengo; te pendjarenpe e varijantenca specifikane romana čhibjake thaj te bajakaren čhibjaki tolerancia prekal aver čhibja.

Sikljovibe romana čhibjako, adjahar, siole vaš reso te kvalifikuinol sikavnen vaš:

ašunibe thaj haljovibe vakheribasko;
mujesko mothovdipe;
drabaripe thaj haljovipe tekstesko;
hramosardo vakheribe pedo fundo disava tematikako.

Buća kotar sikljoviba romana čhibjako

te kvalifikuinol sikljovnen vaš kompetentno komuniciribe thaj vakheribe pi romani čhib;
kvalifikuinol sikljovnen ani angluni faza te len fundone karakteristika fonologiako sistemi čhibjako, te phenen avazija, ritmi thaj karakteristikaki intonacia;
te kvalifikuinol sikljovnen te len fundone kanunipe romana čhibjako;
o sikljovne te len grafikako sistemi thaj fundono semno kotar lekipe ano rami odolesko so sikljilo;
o sikljovne te edukuingon ano ilo toleranciako prekal varijante thaj karakteristike romana čhibjako;
te pendjarenpe e elementjenca kotar tradicia, istoria thaj kultura Romengi;
te bajakaren thaj te adikaren pozitivno bahami prekal čhibja thaj kulturno tradicia themengi thaj nacionalno minoritetjengi ani Srbia thaj Crna Gora thaj te zorakaren gndipe kaj manglape maškaribe thaj kupato djivdipe;
te kvalifikuinenpe vaš korkoro drabaripe thaj hramipe;
te bajakaren manglipe vaš pustikake thaj korkore te bajakaren pere kvalifikacie vaš te hraminen disave teme;
te čiven peske ani praksa rndomo thaj kritika te dikhen stampa, radio thaj televizia, elektronsko posta thaj interneti.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TRITO KLASA

Operativno bukja

Sikljovne sikljona sar te keren čačikano vakheribe lafjengo thaj laforutnengo akcenti.
Ano rami disave temengo sikljovne manglape te keren teksti kotar deš dji dešupondj laforutne ano odova ini te istemalkeren dialogi.
Sikljona hramibe thaj dikhibe diference maškar romano thaj srpsko alfabeti.
Sa odova manglape te realizuinolpe pašutne tekstjenca save siton ani Drabarutni thaj ani Hramutni.
Dji po agor skolako beršesko manglape te istemalkeren decizie čhibjake thaj lekhipaske.
Tromalutne vakheribe, korkoro mothavibe vaš drabarutne pustikja thaj olengi funkcia.
Astaribe fundono džanipe vaš haljovibe thaj ulavibe rolengo thaj vaš haljovibe odova so hramisalo.

TEMATIKA

Familia: Akharibe dostjengo. Leibe dostjengo. Ano dostja. Familiako piknik. Adikharibe higijenako thaj uravibe familiako.
Skola: Analiza kupatne keribe, piknik, skolake feste, sportjengo kelibe.
Maj pašutno maškaribe: biblioteka, leparnebara, sportsko objektja thaj olengi funkcia. Vešeske animalja, kherutne animalja, fruit, vegetariansko habe, luludia, piknikthana, uluvipe naturako..
Gendja: Fundone gendja, Rndome gendja. Arapsko thaj latinsko gendja.

KULTURA VAKHERIBASKE

Sikljovibe čačikano vakheribasko.
Pedo fundo realizuimo tematsko thaj lilavno matrijali pana po dur te kerolpe barjaripe dilagesko.
Sikljovno manglape korkoro te vakharol kotar pilta, filmeske insertja pande e realizuimo tematika.
Čučavno deskripcia djivdipaske thaj bidjivdipaske šeja. Sikljovibe vaš prmibe thaj pheribe laforutnako.
Kedipe lafjengo thaj frazjengo kotar dendimi tematika. Phanibe lafjengo ano laforutni.
Phanibe la forutnako kotar kedime lafja.
Barjaripe kvalifikaciako sikljovnengo ažutipa čhibjake keliba.

Hramibasko sikavipe

Te dolpe nota, palo odova diktati, sikljovibe vaš te phanenpe laforutne. Po angle mujea, palo odova hramiba.
Fundono rodipe haljovibe laforutnako. Phanibe po but laforutno vaš jekh keribe jase persona.
Hramibe kerdo pedo narativno forma. Kupatno hramibasko keribe vaš jekh buti (tema prekal beršeski sezona). Leparibe e hramibasko keribasko ano hramibaske forma pi forma so ačhilo ano šero.
Fundone elementja kompoziciake: alosaribe anglune sikljivibengo, ulavibe hramibasko keribe.
Barjaripe fundono semno vaš hramibasko keribe: vakhtesko rondipe e keribasko.

PENDŽARIPE ČHIBJAKO THAJ LEKHIPASKO

Deklarativno, pučibaski thaj direkciaki laforutne. Čačikano istemalkeribe lekhipaske semnengo.
Avazja romana čhibjake. Lekhipe thaj čačikano vakheribe. Dujavazja ano romani čhib. Phanibe thaj ulavibe lafjengo pedo kotora lafesko.
Anavutne thaj olengo ulavipe.
Manginutne anavutne, olengo hramibe, anava thaj angloanava ano familia, ani klasa, anava thanengo...
Kupatne anavutne, kherutne thaj vešeske animalja, fruitja, thaj vegetabilno habe...
Singulari thaj plurali kupatne anavutnengo.
Formiribe romane avazjengo. Olengo vakheribe.

Drabaripe

Te kerolpe sikljovipe sar te drabarolpe pi romani alfabeta. Romani alfabeta te lolpe ini ano grupno ini ano individualno sikljovipe harfjengo. Te dolpe paćiv ano ulavdo diftong Rr thaj pondž aspirativno konsonantja. Te kerolpe sikljovibe pedo harne pašutne tekstja .
Tehnika drabaripaski manglape te ovol pašutni e sikljovnengi. Te dolpe paćiv pedo šukar vakheribe e karakteristikane avazjengo romana čhibjake.

Hramipe

Leibe tehnika hramibaski manglape te ovol kotar hramibe bare stampano a palo odova tikne stampano harfja. Olengo phandipe ano lafi thaj ano laforutni.
Sikljovibe intepukciake semne.
Sikljovibe šužo, čačikano thaj loko drabaripe lafjengo ani laforutni sigipa savi paše e sigipaske e naturalno vakheribasko. Drabaripe thaj hramipe prekal didaktikako-metodikake direkcie.
Vaš sikljivibe drabaripasko te istemalkerenpe magazina vaš čhavorenge pi romani čhib.

LITERATURA

Pustikja kherutne thaj avrijalutne lilavnengo pi romani čhib.
Nakhavutne pustikja pi romani čhib kotar korpusi alosardutne srpsko lilavnengo.

Pustikja

Drabarutni
Bukjake lila
Hramutni
Gramatika I

ORJENTACIONO RNDIPE BERŠESKO FONDESKO
SATJENGO (72 sahatja ano berš)

Buti po teksti – 22

Vakheribasko sikljovipe – 18
Čhibjake sikljovipe – 12
Gramatika – 10
Istoria romana čhibjako thaj kulturako – 8
Sistematizacia – 2

FORME RALIZUIBASKE E PROGRAMSKE

Akava siklovibasko plani vaš bararipe dajako romano čhibjako gatisarimo sitoj vaš odola siklovne fundone skolengo,savengo dajaki čhib sito romani,a nakhena ano klase e srbikane siklovibaska čhibja jase čhibja aver nacionalno minoritetjengo.Reso edukaciako kotar dajaki čhib akate,naturalno jekha jekh e resoa edukuibasko kotar srpsko sar dajaki čhib ano siklovibe,e specifikane karakteristika savi siola romani čhib.Oficielno lil romana čhibjako sito latinca.
Reso programesko bukjako sito barjaripe dajaka čhibjako thaj kvalifikuibe siklovnengo te hraminen, drabarinen thaj čačikane vakharena dajaki čhib.Uzo odova,reso sito o sikolovne pendjarenape e fundone decizijenca pere dajaka čhibjake, te siklon thaj te astaren olen. Ano jekh vakhti manglape te baravakeren poro alavri,bajakarna hačaribe prekal lačo thaj te pendjarenpe e kultura thaj istoria Romengi. Vaš odova,reso barjaripe dajako čhibjako sito kvalififikuibe siklovnengo, savenge dajaki čhib romani, a nakhena ani skola pi srpsko čhib, kaj poro djanibe, gndipe thaj hačaribe mothavena (mujea thaj hramiba) pi romani čhib.
Programi bukjako vaš barjaripe dajaka čhibjako ano disave segmentja dikhlarela o programi bukjako srpsko čhibjako(gramatika, lilavnipe, teoria).

Drabaripe

Jekh kotar fundono reso lačaribe dajako čhibjako sito barjaripe lokhe thaj semnibasko drabaripe.
Ano trito klasa, kana bajrola tehnika drabaripaski ko sikljovne, manglape te dolpe paćiv po odova haljovena mi o teksti savo drabaren thaj haćarena mi olen.
Ulavdi paćiv manglape te dikholpe pedo vakheribe romano avazjengo: aspiratja, diftongja, dujavazja...

Analiziribe tekstesko

Kotar trito klasa, manglape te analizirinenpe literalno tekstja sikljoviba e drabaripasko thaj mothaviba odova so drabarisalo.
Čhavore manglape te mothaven drabarutno teksti, te keren ole dramatizacia, te sikljon pošereste harne prozne thaj poetsko tekstja. Lačhariba literarno keribasko ko sikljovne te bajakarolpe zoralipe gndipasko thaj te anenpe klidutnipe, barvalipe olengo emocionalno lumija, alavari thaj kvalifikuibe mothavibasko.

Elementja kultura Romengi

Pendjaribe elementjenge kulturake, istoriake thaj tradiciake ko Roma, ano te luni klase majangle realizuinlape pendjariba thaj pašariba kotor tradicionalno lilavnipe thaj istoria prekal adaptirimo paramisja.

Sikljovne sikljona pošero aver-aver gilavne, pučutne, gendutne, themeske gendja, thaj aver te keljen thaj te gilaven.

Barjaripe kvalifikuibe vaš semnibasko vakheribe

Ano trito klasa, pana manglape te sikljoven mothavipe thaj dramatizacia teksteski pedo poangle ulavde role. Manglape te mothavenpe save siton o šeja te kerolpe komparacia, te vakharolpe vaš fragmentja thaj piltja. Kana phanenape laforutne te truminenpe o sikljovnen te čiven disave lafja thaj odolea te pheren gndipe laforutnako so počačikane.

Gramatika

Ano trito klasa, sikljovne pendjarenape e formenca laforutnenge: deklarativne, pučutne thaj direktivne.
Sikljovibe verbjengo (bukjako). Sikljovibe manginutne, leibaske thaj kupatne anavutne. Te dolpe pačiv kaj ani romani čhib anglo anavutni šajte ovol partikula (o); (e) jase (i). Manglape te dikholpe poloke te lolpe ini djanibe kotar čačikano ulavibe lafjengo po agor rndosko. Manglape te dikholpe sar šajipe ini hramibe diktatjengo po angle lafjengo, a palo odova ini sa laforutnengo.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Cilj i zadaci

Cilj nastave romskog jezika je da učenici savladaju osnovne zakonitosti romskog, kao maternjeg jezika, da na njemu komuniciraju, da upoznaju književnost svog naroda, drugih naroda i nacionalnih manjina u Srbiji i Crnoj Gori; da upoznaju svetsku književnost, izgradjuju svest o društveno-istorijskoj i kulturnoj ulozi jezika i književnosti u povezivanju naroda i nacionalnih manjina i njihovih kultura; da se upoznaju sa varijantnim osobenostima romskog jezika i razvijaju jezičke tolerancije prema drugim jezicima.
Nastava romskog jezika, takodje, ima za cilj da osposobi učenike za:

slušanje i razumevanje govora;
usmeno izražavanje;
čitanje i razumevanje teksta;
pismeno izražavanje na osnovu odredjene tematike.

Zadaci nastave romskog jezika jesu da:

- osposobi učenike za kompetentno komuniciranje i izražavanje na romskom jeziku;
- osposobi učenike u početnoj fazi da usvajaju osnovne karakteristike fonološkog sistema jezika, izgovora glasova, ritam i karakterističnu intonaciju.
- da osposobi učenike da usvajaju osnovne zakonitosti romskog jezika;
- da učenici usvajaju grafički sistem i osnovne znakove iz pravopisa u okviru usvojenog gradiva;
- da se učenici vaspitavaju u duhu tolerancije prema varijantama i karakteristikama romskog jezika;

- da se upoznaju sa elementima tradicije, istorije i kulture Roma;
- da razvijaju i neguju pozitivan stav prema jezicima i kulturnoj baštini naroda i nacionalnim manjinama u Srbiji i Crnoj Gori i jačaju svest o potrebi saradnje i zajedničkog života;
- da se osposobe za samostalno čitanje i pisanje;
- da razvijaju potrebu za knjigom i da samostalno razvijaju sposobnost pisanih sastava;
- da se navikavaju da redovno i kritički prate štampu, radio i televiziju, elektronsku poštu i internet.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Operativni zadaci

Učenici uvežbavaju pravilan izgovor reči i rečenični akcenat.
U okviru odredjenih tema učenici treba da sačine tekst od deset do petnaest rečenica primenjujući i dijaloge.
Uvežbavanje pisanja i uočavanje razlika izmedju romskog i srpskog alfabeta. Sve to realizovati na kratkim prigodnim tekstovima koji se nalaze u Čitanci i Pismenici.
Do kraja školske godine, treba da primenjuju pravila jezika i pravopisa.
Slobodni razgovori, samostalno izjašnjavanje o pročitanim literarnim delima i njihovoj funkciji.
Sticanje osnovnih znanja za razumevanje i razlikovanje likova i za razumevanje sadržaja.

TEMATIKA

Porodica: Pozivanje gostiju. Primanje gostiju. U gostima. Porodični izlet. Održavanje higijene i odevanje porodice.
Škola: Obrada zajedni čkih doživljaja, izleta, školske priredbe, sportska takmičenja.
Neposredna okolina: biblioteka, spomenici, sportski objekti i njihova namena. Divlje životinje, domaće životinje, voće, povrće, cveće, izletišta, zaštita prirode...
Brojevi: Osnovni brojevi. Redni brojevi. Arapski i latinski.

KULTURA IZRAŽAVANJA

Usmeno izražavanje

Uvežbavanje pravilnog izgovora.
Na osnovu obradjenih tematskih i književnih materijala dalje razvijati dijaloge.

Učenik treba da samostalno priča o slici, filmskim insertima u vezi sa obradjenom tematikom.
Jednostavno opisivanje bića i predmeta. Vežbe za izmenu i dopunu rečenica. Sakupljanje reči i izraza o zadatoj tematici. Sklapanje reči u rečenici. Sklapanje rečenica od sakupljenih reči.
Razvijanje sposobnosti učenika pomoću jezičkih igara.

Pismeno izražavanje

Procenjivanje, kasnije diktat, vežbe za sklapanje rečenica. Prvo usmeno, zatim pismeno. Osnovni zahtevi razumljive rečenice. Sastavljanje više rečenica o jednom dogadjaju ili osobi.
Sastav pisan na pripovedački način. Zajednički pismeni sastav o jednoj radnji (tema prema godišnjem dobu). Ponavljanje sastava u pisanoj formi na osnovu sećanja.
Osnovni elementi kompozicije: izbor bitnih vežbi, raščlanjivanje sastava.
Razvijanje osnovnog pojma o sastavu: vremenski redosled dogadjaja.

POZNAVANJE JEZIKA I PRAVOPISA

Iskazne, upitne i zapovedne rečenice. Pravilna upotreba pravopisnih znakova.
Glasovi romskog jezika. Pravopis i pravilan izgovor. Dvoglasi u romskom jeziku.

Slaganje i razlaganje reči na slogove. Imenice i njihova podela.
Vlastite imenice, njihovo pisanje, imena i prezimena u porodici, razredu, imena mesta...
Zajedničke imenice, domaće i divlje životinje, voće, povrće...
Jednina i množina zajedničkih imenica.
Formiranje romskih glasova. Izgovor.

Čitanje

Vežbanje čitanja na romskom jeziku. Romsko pismo usvojiti grupnom i pojedinačnom obradom slova. Obratiti pažnju na udvojeni diftong Rr i pet aspirovanih suglasnika. Vežbati na kratkim prigodnim tekstovima (ČITANKA).
Tehnika čitanja treba da bude pristupačna učenicima. Obratiti pažnju na pravilan izgovor karakterističnih glasova romskog jezika.

Pisanje

Usvajanje tehnike pisanja treba započeti pisanjem velikih štampanih, a zatim malih štampanih slova. Njihovo vezivanje u reči i u rečenici.
Usvajanje znakova interpunkcije.
Usvajanje jasnog, pravilnog i tečnog čitanja reči u rečenici brzinom koja je približna brzini prirodnog govora. Čitati i pisati prema didaktičko-metodičkim uputstvima.
Za vežbe čitanja koristiti časopise za decu na romskom jeziku.

LITERATURA

Knjige domaćih i stranih pisaca na romskom jeziku.
Prevedene knjige na romski jezik iz korpusa izabrane srpske književnosti.

Udžbenici

Čitanka
Radna sveska
Pismenica (latinica)
Gramatika I

ORIJENTACIONI RASPORED GODIŠNJEG FONDA ČASOVA (72 časa godišnje)
- Rad na tekstu – 22
- Govorne vežbe – 18
- 3. Jezičke vežbe – 12
- Gramatika – 10
- Istorija romskog jezika i kulture – 8
- Sistematizacija – 2

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Ovaj nastavni plan za negovanje maternjeg romskog jezika pripremljen je za one učenike osnovnih škola, čiji je maternji jezik romski, a pohadjaju odeljenja sa srpskim nastavnim jezikom ili jezikom drugih nacionalnih manjina. Zadaci obrazovanja iz maternjeg jezika su ovde, prirodno identični sa zadacima obrazovanja iz srpskog kao maternjeg jezika u nastavi, uz specifičnosti romskog jezika. Zvanično pismo romskog jezika je latinično.

Cilj progama rada jeste negovanje maternjeg jezika i osposobljavanje učenika da pišu, čitaju i pravilno govore maternji jezik.

Pored toga, cilj je da se učenici upoznaju sa osnovnim pravilima svog maternjeg jezika, da ih nauče i usvoje. Istovremeno treba da obogaćuju svoj rečnik, razvijaju osećaj prema lepom i da se upoznaju sa kulturom i istorijom Roma. Upravo zbog toga, cilj negovanja maternjeg jezika jeste osposobljavanje učenika, kojima je maternji jezik romski, a pohadjaju školu na srpskom jeziku, da svoja znanja, misli i osećanja izražavaju (usmeno i pismeno) na romskom jeziku.

Program rada na negovanju maternjeg jezika u nekim segmentima prati program rada srpskog jezika (gramatika, književnost, teorija).

Č**itanje**

Jedan od osnovnih zadataka negovanja maternjeg jezika jeste razvijanje tečnog i izražajnog čitanja.

U trećem razredu, prilikom razvijanja tehnike čitanja kod učenika, treba obratiti pažnju na to da oni razumeju tekst koji čitaju i da se užive u to.

Posebnu pažnju treba obratiti na izgovor romskih glasova: aspirati, diftonzi, dvoglasi...

Obrada teksta

Od trećeg razreda, obradjivati literarne tekstove uvežbavanjem čitanja i prepričavanjem sadržaja.

Deca treba da prepričavaju pročitanu sadržinu, da je dramatizuju, da nauče napamet kratke prozne i poetske tekstove. Obradom literarnih dela, kod učenika razvijati moć razmišljanja i rasudjivanja, obogaćivati njihov emocionalni svet, rečnik i sposobnost izražavanja.

Elementi kulture Roma

Upoznavanje elemenata kultue, istorije i tradicije Roma, u nižim razredima uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem dela tradicionalne književnosti i istorije kroz prilagodjeno gradivo. Učenici uče napamet razne pesmice, pitalice, brojalice, poslovice, igraju i pevaju.

Razvijanje sposobnosti govornog izražavanja

U trećem razredu i dalje učiti kazivanje i dramatizaciju tekstova na prethodno podeljenim ulogama. Treba opisivati premete, uporedjivati ih, govoriti o fragmentima i slikama. Pri sastavljanju rečenica, podsticati učenike da dodavanjem pojedinih reči upotpune smisao rečenice što tačnije.

Gramatika

U trećem razredu učenici već upoznaju vrste rečenica: iskazne, upitne i zapovedne. Obraditi glagole (radnja). Obraditi vlastite, prisvojne i zajedničke imenice. Ukazati učenicima da u romskom jeziku ispred imenice može stajati partikula (o); (e) ili (i). Treba se truditi da se postepeno usvoji i znanje o pravilnom rastavljanju reči na kraju reda. Treba predvideti pisanje diktata prvo reči, a kasnije i celih rečenica.

РУМУНСКИЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE DE CULTURĂ NA9IONALĂ

ТРЕЋИ РАЗРЕД

CLASA A III-a

9eluri δi sarcini

Belul predării limbii române cu elemente de cultură naEională în clasa a treia este de a dezvolta la elevi capacitatea de receptare a mesajului oral δi scris, capacitatea de exprimare orală δi scrisă, lărgirea propriei experienEe δi dezvoltarea atitudinilor empatice culturale δi interculturale.

Sarcini operative

După încheierea clasei a treia elevul va:

asculta texte scurte de diferite tipuri, adaptate vârstei;
citi româneδte cursiv;
intona corect textul în timpul citirii pe baza semnelor de punctuaEie;
observa cuvinte necunoscute δi va δti să caute explicaEii;
δti să-δi exprime gândurile, ideile, sentimentele δi atitudinile despre ceea ce a citit δi despre diferite teme din mediul înconjurător, folosindu-δi experienEa δi imaginaEia;
folosi corect semnele de punctuaEie;
δti să scrie mesaje scurte, felicitări...;
δti să scrie δi să pronunEe corect grupurile de litere **oa**, **ia**, **ea**, **ie**, **îi;**
δti să identifice substantivul δi categoriile lui gramaticale (gen, număr) δi verbul;
avea un vocabular dezvoltat potrivit vârstei;
cunoaδte tipurile de bază ale exprimării literare (vers, strofă...);
cunoaδte formele de bază ale literaturii (poezie, poveste, basm, ghicitori....)

Limba:

Citirea δi pronunEarea corectă a sunetelor δi grupurilor de sunete. Accentuarea corectă a cuvintelor. IntonaEia corectă a propoziEiei. Scrierea δi pronunE area corectă a cuvintelor care conEin literele ă**, î, â, m** înainte de **b** δi **p,** litera **x,** doi **n** δi a grupurilor de litere **oa, ia, ea, ie, îi**. Respectarea semnelor de punctuaEie. Identificarea substantivului cu categoriile lui gramaticale (gen, număr) δi a verbului, cu menEionarea noEiunilor morfologice. PropoziEia. Subiectul δi predicatul. Folosirea majusculei la începutul propoziEiei δi scrierea cu majusculă a substantivelor proprii. DespărEirea cuvintelor în silabe.

LITERATURA

Lecturi δcolare

CreaEii populare româneδti
Zicători, proverbe, ghicitori
Poezii δi poveδti ocazionale
Toamna - Octavian Goga
Lupul, Eapul δi varza - Anton Pann
În ajunul Paδtelui - Elena Farago
Cea mai scumpă de pe lume - Nichita Stănescu
Tanu - Elena Farago
Iarna pe uliEă - George Coδbuc
Primăvara - Mihail Sadoveanu
.
Telefonul
.
Ciobănilă - V. Voiculescu
.
PunguEa cu doi bani - Ion Creangă
.
Cea mai mare avuEie
.

Început de vară - Ion Bălan

Lecturi

SelecEie de poezii δi poveδti româneδti

Citire:

Exersarea tehnicii cititului. Citirea conδtientă, cursivă δi expresivă a textului cunoscut δi necunoscut.
EvidenEierea corespunzătoare a ritmului, intonaEiei cu respectarea semnelor de punctuaEie, respectarea pauzei. Citirea pe roluri.

Analiza textului:

ÎnEelegerea textului citit. Identificarea personajelor. Citirea conδtientă a întrebărilor δi formularea corectă a răspunsurilor la întrebările puse. Identificarea cuvintelor necunoscute într-un context dat. Remarcarea părEilor principale dintr-un text δi determinarea titlului, subtitlului, aliniatului.
Observarea strofelor δi versului în poezii. Îndrumarea elevilor la folosirea bibliotecii δcolare.
Recunoaδterea povestirilor, basmelor, fabulelor, ghicitorilor δi proverbelor

No;iuni:

Titlul, aliniatul, personajul, dialogul, strofa, versul, autorul textului.

Cultura exprimării:
Exprimarea orală:
Reproducerea conEinutului textelor mai scurte. Comentarea succintă a ilustraEiilor, poveδtilor pe baza unor cuvinte propuse. Povestirea conE inuturilor emisiunilor vizionate, benzilor desenate, filmelor animate, filmelor pentru copii, audio δi video casetelor, CD-urilor. SituaE ii de comunicare (în δcoală, în casă, pe stradă, în magazin, în mijloacele de transport, în centrele turistice…).

Exprimarea în scris:
Copierea propoziEiilor δi textelor mai scurte. Descrierea peisajelor din natură, a oamenilor δi animalelor. Formularea propoziEiilor după întrebări. Scrierea corect ă a cuvintelor. Respectarea normelor ortografice la dictare δi compunere liberă după planul propus. Folosirea corect ă a semnelor de punctuaEie. Scrierea vederilor, felicitărilor. Teme pentru acasă δi analiza lor la ore.

Elemente de cultură na;ională

Folosirea termenilor în limba română referitoare la sărbători. Descrierea obiceiurilor în familie δi în localitatea unde trăiesc legate de Crăciun, Paδti, Anul Nou, aniversarea zilei de naδtere...

Recunoaδterea anumitor obiecte tradiEionale δi a portului popular românesc.
ÎnvăEarea poeziilor ocazionale, colindelor δi a altor poezii tradiEionale din folclorul românesc.
Cunoaδterea elevilor cu datele esenEiale despre formarea poporului român δi a limbii române.

MODUL DE REALIZARE A PROGRAMEI

ConEinutul programului expus se realizează prin folosirea metodelor de combinare corespunzătoare. Prin aceasta, trebuie avut în vedere, că la capitolul acordat gramaticii, situaEia de la care se porneδte în lucrul cu elevul trebuie să fie cunoaδterea limbii ca un sistem, Einând cont că, cuvântul are funcEia sa deplină abia în propoziEie δi din acest motiv trebuie analizat în cadrul propoziEiei, în plus, trebuie puse în evidenEă specificităEile limbii care se învaEă.

În domeniul literaturii δi al cultivării elementelor de cultură naEională este vorba despre iniEierea elevilor în înEelegerea operei literare, ceea ce subînEelege δi înEelegerea δi deosebirea textului poetic, prozei δi a textului dramatic, înEelegerea construcEiei textului precum δi a introducerii, cuprinsului δi încheierii. Elevul trebuie să înEeleagă textul poetic ca o imagine poetică în care sunt exprimate sentimentele. Trebuie avut în vedere permanent că noi pregătim elevii pentru înEelegerea mesajelor transmise, ca baze pentru viitoarea înEelegere a simbolului δi a metaforei, pe care se bazează, de fapt, fiecare text artistic.

Cultura exprimării orale δi în scris are o importanEă deosebită deoarece reprezintă baza oricărei comunicări calitative. Din acest motiv în cursul activităEii trebuie insistat pe îmbogăEirea fondului lexical δi pe lărgirea conE inutului semantic al cuvântului, la fel ca δi folosirea aceluiaδi cuvânt în situaEii diferite δi asimilarea noEiunilor din domeniul culturii naEionale, istoriei δi artei.

П Е С Т О В А Н Е Р У С К О Г О Я З И К А
З Е Л Е М Е Н Т А М И Н А Ц И О Н А Л Н Е Й К У Л Т У Р И

ТРЕЋИ РАЗРЕД

ТРЕЦА КЛАСА

Циль настави пестованя руского язика то здобуванє основней писменосци и комуникації на руским язику (бешеда и писмо). Тиж так, циль и же би школяр здобул основни спознаня о народней и уметнїцкей кнїжовносци написаней на руским язику и даєдних обичайох зоз рускей традициї.

Оперативни задатки

отверанє бешеди односно основней комуникації на руским язику,

читанє и писанє на и зоз руским писмом.

КУЛТУРА УСНОГО И ПИСАНОГО ВИСЛОВЙОВАНЯ

Одвити на питаня **–** поставянє питаньох з опитнима словами и з опитну интонацию**,** даванє одвитох на питаня**;** потвердзуюци и одрекаюци одвити зоз одвитуюцима словами и зоз интонацию**.** Кратша и длугша форма питаньох и одвитох**.**

Менованє людзох, животиньох, рошлїнох, зявеньох.

Приповеданє о дожитим, конкретним, слуханим, видзеним.

Описованє околїска и людзох спрам главних одреднїцох: хто, цо, кеди, дзе, як, прецо. Висловйованє з полним виреченьом, даванє подполного одвиту.

Описованє вонкашнього и нукашнього простору. Описованє людзох, пейзажу, зявеньох у природи.

Диялог и драматизация медзи школярами о познатим и заєднїцки видзеним або дожитим. Правилне поставянє питаньох и даванє одвиту з подполним виреченьом як закончену думку. Даванє одвитох зоз потвердзуюцима або одрекаюцима словами и интонацию. Шор словох у виреченю.

Диялог як реконструкция збуваньох з вихабяньом словох опису, директна и индиректна бешеда и заменьованє єдней и другей.

Драматизация текста по вибору як и реконструкция збуваньох, анеґдотох.

Преприповедованє кратших приповедкох, баснох, сказкох, особних дожицох, познатих подїйох.

Интонация – опитне, розповедне и викричне виреченє у бешеди.

Розгварка – словнїк каждодньовей конверзациї, фреквентни словнїк словох и фразох, хасноване присловкох, одвити на питаня и загадки.

Заменьованє менеи познатих словох и словох з других язикох зоз словами руского язика каждодньовей бешеди.

Преписованє словох по складох и заменьованє складох, преписованє зоз пременку роду и числа, часу. Преписованє зоз задатком. Пополньованє крижалькох,

ребусох, загадкох; розкладанє словох на склади и конструованє других словох зоз датих складох.

Преписованє кратших виреченьох, записованє писньох и кратких цитатох котри ше школярови пача.

Диктат – єдноставнєйши файти, до пейц слова у вирече ню и до пейц вирече ня у диктату.

Писанє велькей букви на початку вирече ня, при писаню менох. Писанє запяти при начишльованю, викричнїка и знака питаня у одвитующих виреченьох; писанє числох зоз словами, писанє буквох я,є,ї,ю и мегкого знака у словох з каждодньовей бешеди котри ше часто хасную.

Писанє кратшого состава, свойого словнїка словох и виразох, ришованє крижалькох и ребусох.

Слуханє бешеди наставнїка, других школярох, знїмкох РТВ емисийох. Слуханє з розуменьом, з одгадованьом смисла и значе ня. Вибор тематики охабени наставнїкови котри прилагодзує цали корпус бешеди евидентним можлївосцом поєдинєчного школяра, а сам вибор руша ше у границох од блїзшого и познатого ґу менєй познатому и дальшому. Хасную ше єдноставни вислови о себе, блїзких и познатих особох, предметох за обще хасновань, вирази общей комуникациї з другима особами, єдноставни питаня и одвити на нїх, менованє особох, предметох, зявеньох у природи и медзи людзми.

Читанє кратких виреченьох у складзе зоз досцигнутим знаньом школяра. На концу трецей класи школяр треба же би знал читац и писац по руски на елементарним уровню.

Читанє по улогох и заменьованє

улогох. Читанє наглас и у себе.

РОБОТА НА КНЇЖОВНИМ ТЕКСТУ

Розликованє басни, сказки, приповедки, присловки, загадки, писнї.

Читанє – кратши руски народни приповедки, басни и сказки, писнї. Обачованє – цека дїї, главней и других подобох; композициї (початок або увод, заплєт, розришенє); опису простору и людзох; порученє присловки , повязованє поуки басни з реалним животом, обачованє фантастичного у сказки и пренєшеного у басни, чувства у писнї.

Пренєшене значенє словох.

Народни писнї котри ше шпиваю.

Дзецински популарни писнї з музичних фестивалох. Провадзенє

дзецинского часопису, писанє литерарних роботох.

Заєднїцке патренє и розгварка о найменєй єдней театралней представи на руским язику. Замерковйованє елементох драмских творох на прикладу патреней представи.

ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС

Розликованє словох котри знача менованє дачого, дїю, стан або збуванє, прикмету дачого або количество. Научиц назви пременлївих файтох словох.

Розликованє и менованє трох дїєсловних часох, трох лїцох и трох родох.

Правилне писанє двозначних вокалских буквох и писанє буквох я,є,ї,ю,ь,й у розличних позицийох. Правилне писанє мегкого знака и словох зоз дз и дж. Писанє неґациї вєдно и окреме.

Писанє числох, датумох, з числами и словами.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЕ ПРОГРАМА

Спрам своєй форми програм подзелєни на класи як часц структури основней школи. Медзитим, возростни уровень нє знак и уровня комуникативней оспособеносци школяра на руским язику, та з того виходзи же ше зоз каждим школяром роби поєдинєчно у складзе зоз його язичну компетенцию. Основни циль у тим же би школяр у трецей класи почал бешедовац по руски кед дотля нє бешедовал. У даєдних случайох то буду лєм одвити на питаня, а з даєдним мож розвиц розгварку.

Укупни процес ученя и вежбаня на возросту трецей класи унапрямени на подруче култури висловйованя праве прето же основни циль то здобуванє комуникативней компетенциї, тє. бешеди по руски. У тим смислу треба хасновац велї комбинациї усних вежбох по моделох комуникациї, а то значи модел напр. менованя єствох и предметох, модел обрацаня з питаньом, одвита на питанє, модел висловйованя прикметох предмета итд. док ше нє розвиє самостойне висловйованє. Кажди модел ше увежбує зоз школяром тельо кельо то потребне на исти способ як цо ше то роби при ученю странского язика. Зоз хаснованьом рижних способох лексичних вежбох мож увежбовац модели питаньох и одвитох и на таки способ розвивац комуникативну компетенцию школяра.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИКСА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY

ТРЕЋИ РАЗРЕД

III. ROČNÍK

CIEĽ

V treťom ročníku žiaci si osvojujú základné pravidlá slovenského pravopisu a získavajú zručnosť a návyk podľa osvojených pravidiel pravopisne správne písať. Získavajú zručnosť správne a plynule čítať.Aj ďalej obohacujú svoju slovnú zásobu a pestujú kultúru vyjadrovania.

ČIASTKOVÉ ÚLOHY

Oboznamovanie žiakov o pravidlách slovenského spisovného jazyka kôli efektívnejšej ústnej a písomnej komunikácii v materinskom jazyku.
Uschopňovať žiakov pre ústne vyjadrovanie na témy z každodenného života. Obohacovanie aktívnej slovnej zásoby žiakov novými slovami a frázami. Žiaci majú svoje myšlienky vyjadrovať súvisle prostredníctvom správne zostavených viet.
V rámci spracovaných tém žiaci majú zostaviť text z 10 až 15 viet používajúc pritom aj dialóg.

KULTÚRA ÚSTNEHO A PÍSOMNÉHO VYJADROVANIA

Rozprávanie – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali.Tvorenie skupiny slov pre učenú tému. Tvorenie viet zo zoskupených slov.
Reprodukcia – obsahu pozeraných filmov, dramatizácií a kratších scénok, športových súťaží, hudobných a iných programov, cudzích zážitkov, o tom čo prečítali.
Opis – exteriéru a enteriéru, ľudí, zvierat, prírodných javov.
Dialóg – rozprávanie o udalosti prostredníctvom vynechania slov opisu; priama a nepriama reč. Dávať dôraz na interpunkciu (bodka, čiarka, výkričník, otáznik)
Dramatizácia – textu podľa výberu alebo ako reprodukcia udalosti; čítanie podľa úloh a striedanie úloh.
Rozhovor – témy z každodenného života, slovník obvyklej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby, frazeológia. Frekventné vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania, vznachádzavosť, dôvtip.Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.
Slovník – neznámych a menej známych slov a výrazov, obmena cudzích slov slovami materinského jazyka, kalk, vysvet ľovanie významu slov v kontexte. Rozličnosť významu slov vyplývajúceho z kontextu; synonymá, homonymá, antonymá. Obohacovanie slovnej

zásoby žiakov prostredníctvom didaktických hier z jazyka. Písanie vlastného slovníka menej známych slov a výrazov.
Čítanie – prispôsobovanie tónu opísanej situácii v texte (čítanie hlasné a tiché, rýchle a pomalé). Prispôsobenie tónu poslucháčovi.
Odpisovanie – kratších viet, písanie charakteristických slov a výrazov, odpisovanie podľa úlohy (obmena rodu, čísla, času, slabík).
Diktát.

PRÁCA S TEXTOM

Rozlišovanie – rozprávky, bájky, básne, príslovia, hádanky.
Čítanie – kratších slovenských ľudových rozprávok, bájok, piesní. Nacvičovanie plynulého čítania rýchlosťou, ktorá je približná prírodnému hovoru s porozumením textu. Pri spracovaní básní nacvičovanie umeleckého prednesu. Vypozorovať priebeh udalosti, hlavných a vedľajších postáv; začiatok, zauzlenie a rozuzlenie; opis okolia a ľudí; posolstvo prísloví; mať na zreteli nielen ponaučenie bájok ale aj možných udalostí zo života. Všímať si prvky fantastické v rozprávkach a prenesené v bájkach.
Viacvýznamové slová.
Populárne detské a ľudové piesne.
Sledovať detské časopisy. Písanie kratších literárnych prác.
Spoločné pozeranie a rozhovor aspoň o jednom divadelnom predstavení pre deti v materinskom jazyku.

GRAMATIKA A PRAVOPIS

Zvykať žiakov správne používať pády podstatných mien a iných ohybných slov s osobitným dôrazom na pravopis. Pomenovanie základných ohybných slov: podstatné mená, prídavné mená, zámená, číslovky, slovesá.
Stupňovanie prídavných mien a prísloviek.
Veta – základné rozdelenie. Písanie vlastných podstatných mien. Podstatné mená a slovesá vo vete – ich funkcia.
Slabika a rozdelenie slov na slabiky.
Výslovnosť – nacvičovanie výslovnosti jednotlivých hlások a slov.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

Výber krátkych a veselých textov z ľudovej slovesnosti: vyčítanky, rečňovanky, hádanky, príslovia, detské ľudové hry a piesne, bájky.

Ľudové piesne – výber.
Vyčítanky – výber.
Ľudmila Podjavorinská: Do školy
Miloš Macourek: Žirafa
Daniel Hevier: Cisár a pisár
Krista Bendová: O dobrej rodinke
Snehový Hektor
Koza na predaj

Marta Benčaťová: Koľko má mačka mačiatok

Julian Tuwim: Okuliare
Libuša Friedová: O polnočnom nákladnom aute
Milan Rúfus: Modlitba na dobrú noc
Gizella Henajová: Rozprávka o traktore
Nikolaj Nosov: Chlapci vymýšľavci
František Hrubín: Koľko je na svete sĺnk

Reprodukcia spracovaných textov systematicky podľa sledu udalostí. Obmena zakončenia rozprávky.
Podľa učiteľovho názoru žiaci sa môžu naučiť vybranú báseň naspamäť a nacvičovať umelecký prednes.

PRVKY NÁRODNEJ KULTÚRY A TRADÍCIE

-Zoznamovanie detí so základmi dejín slovenskej menšiny vo Vojvodine a Srbsku (dosťahovanie, kultúrne, vzdelanostné, cirkevné a hospodárske snahy, vrcholné kultúrne výsledky, relevantné organizačné formy a inštitúcie…) .
- Sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny vo Vojvodine, Srbsku, ale i na celej Dolnej zemi (folklór, remeslá, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje, demonológia…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať.
-Sprostredkovať deťom poznatky o slovenskej komunite vo Vojvodine a Srbsku (osady, inštitúcie a organizácie, osobnosti, mená, priezviská, pôvod…), ale i stykoch s inými etnickými skupinami a kultúrami, o prínosoch Slovákov tunajšiemu prostrediu (v školstve, kultúre,umení, architektúre…).
-Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky, pekne čítať, písať a získať zručnosť v jazykovej správnosti . Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať.
Keď ide o kultúru vyjadrovania, zostavovatelia učebných osnov z predmetu Slovenský jazyk s prvkami národnej kultúry sa rozhodli učivo podať v podobe oblastí a tém, teda rámcovo a elasticky, čím sa vlastne učiteľkám necháva priestor na kreatívny prístup, dotváranie a konkretizáciu učiva v súlade s priamou situáciou v prostredí, v skupine a so záujmami, potrebami a možnosťami každého jednotlivého dieťaťa.

УКРАЈИНСКИЈЕЗИКСА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН І ПРОГРАМА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЗБЕРІГАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

МЕТА Засвоєння оснвних знань з області літератури, граматики і правопису.

Плекання культури і традиції українського народу.

Метою факультативного навчання учнів української мови є опанування сучасною розмовною мовою і писмом до рівня, який їм дасть змогу вживати цю мову в розмові і на письмі. Також, ознайомлення їх з творам української культури. Навчання мови хоплює лігвістично – культурний погляд , а опрацювання літературних творів підпорядковано ознайомленню дітей з працями українських митців.

ЗАВДАННЯ

культура писмового і усного мовлення (розповідь, переказ, діалог...)
правильна вимова звуків, форм, видів та інтонації речень і висловлювання.
Опрацювання литературного тексту.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Мовне висловлювання. Граматика і правопис.
Вимова, читання і писання:
набуття досвіду в читанні і на письмі;
опанування правильною вимовою и, г, дз, і всіх мягких приголосних.
Правильна вимова ненаголошених и і е, правильне вживання йотованих Я, я, Ю, ю, Є, є, Ї, ї, Й, й, та риголосного Щ, щ, на початку слова, після голосного і апострофу і писля приголосних. Вживання апострофу і м якого знаку.
Іменник: Називний і знахідний відмінок іменників якіозначають істоти і неістоти. Прикметник: Вживання прикметників з іменниками.
Займенник: Питальні займенинки які, чий, чия, чиє, скільки з іменниками. Показні займеннки цей, ця, це, ці.
Числівник: Числівники до двадцять (назівнйj відмінок). Порядкові числівники до десять.
Дієслова: Теперішній і минулий час найбільш вживаних дієслів. Тип речення:
Стверджувальні речення

професія, народність и т.д.;
розповідь про дійову особу (множина дієслова);
росповідь про місце події;
опис предмету (в однині і множині).

Заперечення.
Розмовні одиниці.
Література
Уточнення різниці між байкою, загадкою, прислів ям, приказкою, ліричними і епськими віршами.
Читання і аналіз літературного тексту.
Знайомлення з видатними українськими письменниками (Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, М. Коцюубинский, Б. Олійник ...).
Роль пейзажу в літературному творі.
Читання фольклорних текстів з особливим звертанням уваги на дійові особи – епітети і порівняння.

Елементи національної культури

Народні і обрядові пісні в основі збереження національной культури. Знайомлення з традиційними лірчними і епськими народними піснями.
Сивання і слухання дитячих народних пісень та ігри.
Знайомлення з народними піснями і звичаями предків.
Роль і значення обрядових пісень (колядки, щедрівки, маївки, гаївки ьтд).
Знайомлення з українськими народними іграми та народними костюмами.
Звичаї і традиції: Українська народна вишиванка. Українська писанка. Різб ярство і т д.
Підготовка вечорів на українській мові присв ячених важливим історичним і культурним подіям. (Миколая, Різдво, Новий Рік, Шевченківські вечори, кінець шкільного року і т.д.).
Короткий огляд історичних умов переселення Українців на наші простори.
Найбільші осередки української діаспори в Сербії.

Заходи виконання програми

Плекання української мови повинно здіснюватись методами які відповідають природі мови, меті і завданням цієї програми.
Праця повинна розвиватись інтерактивно у співпраці з сім єю, союзами і товариствами українців.
Разом з учнями потрібно організувати дослідження збереженої культурної спадщини українців, збирання мовних варіантів української опщини і тому подібне.
Потрібно інтензивно розвивати співпрацю з навчальними закладами в Україні. Це перш за все відноситься на організування літніх шкіл в Україні. По можливості організувати школи з присутністю українських дітей. Встановити безпосередні контакти і перебування дітей в сім ях на Україні.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TREĆI RAZRED

CILJ nastave hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture je da učenici ovladaju hrvatskim standardnim jezikom u okviru predviVenih sadržaja, te da upoznaju elemente hrvatske kulture.

Operativni zadaci:

upoznavanje i njegovanje kulturne baštine Hrvata;
postupno i sistematsko upoznavanje hrvatskog standardnog jezika u usmenoj i pismenoj uporabi;
primjena jezika u različitim komunikacijskim situacijama;
razvijanje pravilnog usmenog i pismenog izražavanja;
bogaćenje rječnika, jezičnog i stilskog izraza.

HRVATSKI JEZIK

GRAMATIKA

imenice, glagoli, pridjevi;
glagolska vremena – prezent, perfekt, futur;

PRAVOPIS, PRAVOGOVOR

skupovi ije/je u češće upotrebljavanim riječima;
vlastite imenice – pisanje;
pisanje čestitke.

KNJIŽEVNOST

Zvonimir Balog, Olovka;
Ivana Brlić Mažuranić, Badnja večer u sirote Kate;
Tin Kolumbić, Božićna noć;
Stjepan Jakševac, Školjka;
Mato Lovrak, Vlak u snijegu;
Grigor Vitez, Kakve je boje potok;
Sunčana Škrinjarić, Maslačkova priča o zimskom kaputu;
Narodna književnost, Priče, bajke, basne, zagonetke

JEZIČNO IZRAŽAVANJE

pripovijedanje i pisanje dogaVaja – Pisma s mora;

leksičke vježbe;
pričanje prema slici;
skupovi ije/je – lijepi cvjetovi, tratinčice bijele;
razlikovanje monologa i dijaloga;

postavljanje pitanja i odgovora na pitanja;
opširno i sažeto prepričavanje;
razgovor o gledanom filmu;
izražajno čitanje i recitiranje.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Glazba

Spavaj mali Božiću;
Kolo igra tamburica svira;
Podvikuje bunjevačka vila;
Češljaj me majkica – hrvatsko zagorje;
Mi smo djeca vesela – igra.

Filmska glazba

Vlak u snijegu;
Čudnovate zgode šegrta Hlapića;
Tko pjeva zlo ne misli.

Animirani filmovi

Profesor Baltazar;
Čudesna šuma.

Predmeti od slame: Upoznavanje;

Povijest: Dolazak Hrvata, Zrinski i Frankopani - kroz priče (legende);

Zemljopis: Prirodno zemljopisna obilježja zavičaja i hrvatske (more, planine, ravnica);

Običaji o blagdanima: Sv. Nikola, Materice, Oci, Božić, Poklade, Uskrs

Žetveni običaji: „Dužijanca”

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Značajne su metode koje podrazumijevaju igru – metajezične igre, zamjene mjesta, glasovne igre. Veoma je važno da metode koje će biti primijenjene angažiraju učenika i da budu bazirane na aktivnostima učenika.

БОШЊАЧКИ ЈЕЗИК
СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BOSANSKI JEZIK
SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TREĆI RAZRED

Cilj i zadaci

U toku trećeg razreda učenik treba :

da unapredjuje sve oblike čitanja;
da se osposobljava da pročitani tekst razumije i da zna da ga interpretira;
da razvija opštu kulturu učenika;
da razvija sposobnost stvaralačkog mišljenja;
da razvija sposobnost uočavanja i doživljavanja ritma i da razvija pjesnički sluh;
da se osposobljava za kritičko mišljenje;
da se osposobljava za govornu interpretaciju književnog umjetničkog teksta: *kazivanje i recitovanje*;
da se osposobljava za dramsko izražavanje teksta, čitanje po ulogama i uživljavanje u vrijednosti književnog lika;
da se osposobljava da istražuje tekst, da se sam snalazi u njemu, da ga prepričava;
da proširuje saznajne sposobnosti;
da se osposobljava za shvatanje i razumijevanje cjeline umjetničkog teksta, misli, stavova, osjećanja i izgradjivanje vlastitih stavova prema tekstu;

SADRŽAJI PROGRAMA

Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture kao izborni predmet obuhvata sljedeća nastavna područja:

JEZIK KNJIŽEVNOST
KULTURA IZRAŽAVANJA
ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

JEZIK

Gramatika

Proučavanje gramatike u kontekstu književnog teksta ili razgovornog jezika na nivou:

- prepoznavanja i definisanja jezičkih pojava;
- funkcionalnog usvajanja jezičkih pojava;
- postavljanja korelacija gramatičke gradje sa obradom teksta i kulturom izražavanja;
- njegovanja stvaralačkog odnosa prema rečenici kao osnovnoj komunikativnoj kategoriji i razlikovanja vrsta rečenica po sadržaju i značenju;
- osposobljavanja učenika da se koriste standardnim književnim bosanskim jezikom.

Pravopis

Usvajanje pravopisnih pravila i njihova primjena: upotreba velikog slova na početku rečenice, u pisanju vlastitih imena, ulica, trgova, ustanova, preduzeća, udruženja, geografskih pojmova, praznika i dr. Pisanje negacije ***ne*** i rečce ***li***. Pisanje skraćenica, dijeljenje riječi na slogove i prenošenje u novi red; uočavanje mjesta i funkcije upitnika i uzvičnika u rečenici. Uočavanje skupova ***ije*** i ***je.*** Pisanje brojeva riječima.

KNJIŽEVNOST

Razlikovanje osnovnih vrsta književnog izražavanja (stih i proza, pjesma i priča).
Upoznavanje sa jednostavnim književnim formama (bajka, basna, šaljiva priča, priča o životinjama, vic ili dosjetka, poslovica, zagonetka, brzalica i razbrajalica). Upoznavanje sa dramom (na nivou prepoznavanja).
Upoznavanje sa osnovnim književno-teorijskim pojmovima i stilskim sredstvima.

Lektira

Ahmet Hromadžić: *Patuljak vam priča*
Ahmet Hromadžić: *Golubovo krilo*
Šaljiva narodna priča*: Svijetu se ne može ugoditi*

Skender Kulenović: *Cesta* Alija Isaković: *Priča o Pink panteru*
Šukrija Pandžo: *Draga laž*
Hamza Humo: *Veče silazi u kotlinu*
Ešref Berbić: *Kako je otišlo ljeto*
Narodna bajka: Čudotvorni *prsten*
Narodna pripovjetka: *Nisam baš iz Sarajeva*
Rizo Džafić: *Proljeće*
Alija Dubočanin: *Šarko*
Mehmed-beg Ljubušak Kapetanović: *Narodno blago (izbor)*

Ela Peroci: *Maca papučarka*
Ferenc Feher: *Bački pejzaž*
Ibrahim Hadžić: *Poezija (izbor)*
Ismet Bekrić: *Tri sunca* Šukrija
Pandžo: *Prisluškivanje*
Enisa Osmančević-Čurić: *U proljeće otključajte oko*
Džemaludin Latić: *Trešnja*
Elifa Kriještorac: *Dimije*
Vejsel Hamza: *Majka*
Fahreta Bajšin: *Sva djeca svijeta*
Mirsad Bećirbašić: *Kako ja želim, kako ja hoću*
Refik Ličina: *Trag*
Enver Muratović Enisin: *Zavičaj*
Ismet Marković: *Reci*
Advan Hozić: *Kućni špijun*
Alija Musić: *Trešnja na drugoj obali*
Jusuf Žiga: *Moj otac je tvrdjava*
Fikreta Kulenović Salihović: *Gnijezdo*
Enes Kišević: *Kako se može štedeti mama*
Sead Redžepagić: *Dedin nišan*
Lirske narodne pjesme: *(izbor)*
Vesna Parun: *Mačak Džingiskan*

KULTURA IZRAŽAVANJA

Govor

Razvijanje kulture usmenog izražavanja uz bogaćenje rječnika učenika na primjerima umjetničkog teksta.
Razvijanje jezičkog mišljenja i jezičke svijesti.
Izgradjivanje pravilnog, jasnog, jednostavnog i preciznog jezičkog izražavanja.
Njegovanje maternjeg jezika.

Čitanje

Tečno čitanje latinice. Uočavanje naslova, podnaslova, imena autora i odlomaka.
Čitanje i razumijevanje nelinearnih elemenata teksta (ilustracije, legende, tablice).
Pravilno intoniranje znaka interpunkcije pri čitanju.

Uočavanje nepoznatih riječi i pronalaženje objašnjenja.

Pisanje

Uvodjenje učenika u tehniku pismenog izražavanja i sastavljanja tekstova.

Pravilna upotreba interpunkcijskih znakova.

Pisanje kratkih tekstova različitih formi i namjena: prepričavanje sadržine teksta prema postavljenim pitanjima, prepričavanje kolektivnih doživljaja prema postavljenim pitanjima, pisanje kratkih tekstova na osnovu datih riječi ili slika; pisanje kratkog teksta o pojavama i stvarima iz neposrednog okruženja, zasnovanih na iskustvu ili mašti.

Slušanje

Izgradjivanje kulture slušanja u komunikaciji.

Komunikacijski postupci

Pričanje doživljaja, opisivanje.

Učenik treba da umije da saopšti i obrazloži svoj stav o nekom pitanju pridržavajući se konverzacijskih pravila.

Učenik treba da umije da napiše pismo, poruku, spisak, obavještenje, razglednicu, pozivnicu i na posljetku, da umije da obavi telefonski razgovor.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

Razvijanje potrebe za njegovanjem nacionalnih osobenosti.

Upoznavanje sa običajima, praznicima i značajnim dogaVajima i ličnostima iz istorije Bošnjaka i komparacija sa sličnim običajima kod drugih naroda, radi razvijanja tolerancije i pravilnog poimanja multikulturalnosti.

Narodna književnost: bajke, priče, brzalice, zagonetke, pjesme, legende, predanja.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Jezik(gramatika i pravopis)

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Nastavnici se usmjeravaju da tumačenje gramatičkih kategorija zasnivaju na njihovoj funkciji koju su učenici u prethodnom razredu uočili i njime ovladali u jezičkoj praksi.

Postupnost i selektivnost u programu gramatike najbolje se uočavaju na sadržajima sintakse i morfologije od prvog do osmog razreda.

Isti principi su dosljedno sprovedeni i u ostalim oblastima jezika. Treba izbjegavati formalističke zahtjeve i tzv. gramatizovanja.

Njegovanje stvaralačkog odnosa prema rečenici kao osnovnoj komunikativnoj kategoriji.

Pravopis se savladjuje putem sistematičkih vježbanja, raznovrsno i u različitim oblicima pismeniih vježbi. Nastavnik uvijek mora imati na umu presudnu ulogu vježbanja tj. da nastavno gradivo nije usvojeno dok se dobro ne uvježba.

Metodika nastave jezika upućuje da u nastavi maternjeg jezika treba što prije prevazići nivoe prepoznavanja i reprodukcije, a strpljivo i uporno njegovati više oblike znanja i umijenja - primjenjivost stvaralaštva u nastojanjima da se u nastavnoj praksi udovolji takvim zahtjevima.

U svakoj pogodnoj prilici znanje iz gramatike staviti u funkciju tumačenja teksta, čime se ono uzdiže od prepoznavanja i reprodukcije na nivo umijenja u praktične primjene.

Obrada nastavnih jedinica podrazumijeva primjenu sljedećih metodičkih radnji:

korišćenje pogodnog polaznog teksta na kome se uvidja i objašnjava odgovarajuća jezička pojava;
korišćenje iskaza govornih situacija;
njegovanje otkrivalačke i podsticajne tipologije pitanja (otkrij, dokaži, objasni, obrazloži, uporedi, pronadji, sjeti se itd);
induktivno saznavanje jezičkih pojava od primjera ka pravilu;
ilustracija i grafičko predstavljanje jezičkih pojava i njihovih odnosa i definisanja jezičkog pojma;
primjena naučenog gradiva u novim okolnostima; utvrdjivanje, obnavljanje i primjena stečenih znanja i umijenja;

Književnost

Učenička književna kultura kao i njegova opšta kultura temelje se na ukupnom obrazovanju, pa procesom nastave književnosti treba postići slijedeće:

osposobljavanje učenika da prepoznaju odredjene književnoteorijske i funkcionalne pojmove i otkrivaju njihovo značenje;

unapredjivanje čitanja i svih oblika čitanja kao i osposobljavanje učenika za samostalno čitanje i samostalni rad na tekstu;

razvijanje interesovanja i motivacije za umjetnički tekst;

osposobljavanje učenika za govornu interpretaciju književnog teksta: kazivanje i recitovanje;

osposobljavanje učenika za dramatizaciju teksta: čitanje po ulogama i uživljavanje u vrijednosti književnog lika;

uočavanje pojedinosti i elementarnih slika ekspresivnih mjesta i korišćenje jezičko-stilskih sredstava;

otkrivanje uzročno-posljedičnih veza u složenoj strukturi umjetničkog teksta;

osposobljavanje učenika da istražuju tekst da se sami snalaze u njemu, da ga prepričavaju (ako je prozni tekst u pitanju);

uočavanje dogadjaja, situacija, scena, konflikata i razvijanja sposobnosti za izražavanje vlastitih stavova;

uočavanja radnje, redosljeda izlaganja, uočavanje logičkih cjelina i njihovo jezičko naslovljavanje;

osposobljavanje za uočavanje ideja ili poruka;

uvodjenje učenika u vrednovanje književnog umjetnničkog teksta;

- širenje saznajnih vidika učenika;

Kultura izražavanja

Navikavanje na standardni književni jezik u govoru, čitanju i pisanju, osposobljavanje za slobodno prepričavanje, pričanje i opisivanje. TakoVe je neophodna primjena pravopisnih pravila i bogaćenje učeničkog rječnika.

Prepričavanje raznovrsnih sadržaja predstavlja najjednostavniji način učeničkog jezičkog ispoljavanja u nastavnim okolnostima.

Pričanje u odnosu na prepričavanje jeste složeniji oblik jezičkog izražavanja učenika, jer je prepričavanje reprodukovanje pročitanog, a pričanje predstavlja poseban vid stvaralaštva koji se oslanja na ono što je učenik doživio ili proizveo u svojoj stvaralačkoj mašti.

Opisivanje jeste najsloženiji oblik jezičkog izražavanja na nivou najmlaVih razreda. Ono je manje ili više zastupljeno u svakodnevnom govoru.

Dok je za prepričavanje potreban odreVeni sadržaj, za pričanje je potreban odrdjeni podsticaj - neko dogaVanje, doživljaj, dotle za opisivanje nisu neophodne neke posebne okolnosti, već se ono upotrebljava kad god se do Ve u dodir sa pojavama koje u svakodnevnom jezičkom komuniciranju mogu skrenuti pažnju na sebe.

Usmena i pismena vježbanja, kako im i sam naziv kaže, zamišljena su kao dopuna osnovnim oblicima jezičkog izražavanja, počev od jednostavnog preko složenijeg, do najsloženijeg. Svaka od programiranih vježbi planira se i ostvaruje u onom nastavnom kontekstu u kome se javlja potreba za funkcionalnim usvajanjem date jezičke pojave ili utvrVivanja, obnavljanja ili sistematizovanja znanja i primjene tih znanja u konkretnoj jezičkoj situaciji.

Jezička kultura u najvećoj mjeri doprinosi jedinstvu cjelovitosti nastave bosanskog jezika i čini da se ona realizuje u funkcionalnom povezivanju naizgled različitih programskih sadržaja:

- razvijanje kulture usmenog i pismenog jezičkog izražavanja;
- bogaćenje i izgradjivanje nivoa usmenog i pismenog jezičkog izražavanja;
- razvijanje jezičkih mišljenja i jezičke svijesti;
- izgradjivanje pravilnosti, jasnosti, jednostavnosti, i preciznosti jezičkog izražavanja;
- stvaranje atmosfere i uslova za razvijanje govorne individualnosti i izražajne samostalnosti učenika;
- podsticanje učenika na literarno stvaralaštvo;
- uvodjenje učenika u tehniku pismenog sastavljanja teksta;
- sistematsko praćenje, provjeravanje i utvrdjivanje gradiva koje je važno za unapredjivanje kulture izražavanja.

Elementi nacionalne kulture

U oblasti nacionalne kulture na nivou ovog uzrasta pažljivim odabiranjem priča i predanja treba učenike upoznavati sa običajima, praznicima, značajnim datumima i ličnostima iz bošnjačake istorije kako bi se kod njih razvijao pozitivan stav prema osobenostima sopstvene nacionalne pripadnosti.

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

ТРЕЋИ РАЗРЕД

TREĆI RAZRED

Cilj i zadaci

Nigovanje govornog i pisanog bunjevačkog jezika, priko potribnog za razumivanje i tumačenje osnovni obilužja maternjeg jezika;
Upoznavanje književnosti svog, a i drugi naroda i nacionalni manjina;
Upoznavanje svitske književnosti;
IzgraVivanje svisti o društveno-povisnoj i kulturnoj ulozi jezika;
Upoznavanje tekovina bunjevačke kulture, običaja i tradicije.

Operativne zadaće

Nigovati tehniku izražajnog čitanja;
Dalje bogaćenje ričnika bunjevačkog jezika novim ričima i izrazima;
Usvajanje pojma glavni dilova ričenice;
UvoVenje u tumačenje književnog dila (radnja, likovi, poruke, osićanja, dogaVaji);
Ovladati pismenim i usmenim izražavanjem (pripričavanje, pričanje, opisivanje).

BUNJEVAČKI JEZIK (10 sati)

Svatanje značaja i vridnosti maternjeg jezika;
Ričenica - pripoznavanje po sastavu, značenju i obliku;
Imenice - vlastite i zajedničke;
Glagoli - radnja, stanje i zbivanje;
Nigovanje uspišne primene već usvojeni pravopisni pravila;
Upotriba velikog slova.

KNJIŽEVNOST (25 sati)

Čitanje

Nigovanje i uvežbavanje pravilnog i izražajnog čitanja obraVenog i nepoznatog teksta;

Uvežbavanje razumivanja pročitanog teksta;
PrilagoVavanje intonacije glasa situaciji koja se opisuje (jačina, visina glasa, pauza);
Recitovanje napamet naučeni kraći poetski i prozni tekstova;
Navikavanje učenika na pravilno disanje i poštovanje pravilnog držanja tila pri čitanju.

Rad na tekstu

Zapažanje i definisanje elemenata književnog teksta (radnja, likovi, poruka, osićanja u lirskoj poeziji);
Uočavanje uzročno-posledični veza u proznom tekstu;
UvoVenje u nigovanje navike kod učenika da svoje stavove obrazlažu na osnovu pojedinosti iz teksta.

JEZIČKO IZRAŽAVANJE (25 sati)

Usmeno izražavanje

Pripričavanje sadržaja pročitanog teksta - detaljno i sažeto, na osnovu zajedničkog plana;
Pripričavanje u dilovima i cilini;
Pričanje prema slici na osnovu zajedničkog plana;
Pričanje po zadatim ričima i nastavljanje priče na osnovu datog početka;
Opisivanje ljudi i prirode;
Scensko prikazivanje dramskog teksta.

Pismeno izražavanje

Pripisivanje teksta sa srpskog jezika na bunjevački jezik i obratno;
Uvežbavanje čitkog i urednog pisanja;

- Pismeni odgovori na postavljena pitanja;

Pripričavanje, pričanje, opis - pismeni sastav.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE (12 sati)

Pripoznavanje identiteta bunjevačkog naroda priko jezika, vire, tradicije i njegovo očuvanje kroz vikove;

Upoznavanje povisti bunjevačkog naroda, vire, tradicije i kulture kroz rad na odgovarajućim proznim i poetskim tekstovima, muzičkim i likovnim dilima.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Program sadrži ciljeve, vaspitno-obrazovne zadatke, operativne zadaće, jezičku materiju, govorne i pismene vežbe, čitanje i rad na književnim tekstovima i nigovanje nacijonalne kulture. Svi ovi elementi programa su meVusobno povezani i tako i triba uraditi.

Zadaće nastave maternjeg jezika sadrže opšte zaktive koji se odnose na kvalitet znanja, posebne zaktive za razvijanje i sticanje jezičkih umenja i vaspitne zadaće. Svi dilovi ovog programa su u skladu sa zadaćama nastave i triba da doprinesu njiovom izvršenju.

Operativnim zadaćama formulisani su zaktivi u pogledu obima programske graVe koju učenici triba da savladaju u trećem razredu osnovne škule.

U okviru jezičke materije izdvojena je ona jezička materija koja pokriva veći dio govornog jezika. Veoma je važno da se nova graVa uvik naslanja na preVašnju.

Pravopis sadrži one pravopisne norme koje su veoma važne za kvaliteno i uspešno učenje maternjeg jezika.

U nastavi maternjeg jezika težište rada prinosi se na učenika. On aktivno učestvuje u radu i svojim zalaganjem i radom triba da razvija i bogati jezička umenja svog maternjeg jezika.

Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni proces, odabira sadržinu rada, nastavne metode, oblike i sridstva rada, broj vežbi, koordinira radom učenika radi što uspešnijeg ostvarivanja postavljeni zadaća. Nastava mora biti postavljena tako da se svakom učeniku omoguće verbalne aktivnosti radi bogaćenja aktivnog ričnika maternjeg jezika.

U realizaciji svi zadaća nastavnik triba da motiviše učenike koristeći raznovrsna nastavna sredstva. Potribno i je podsticati da se i sami angažuju u prikupljanju nastavnih sridstava vezanih za temu koja se obraVuje.

Nastavu maternjeg jezika triba povezat prvenstveno sa stečenim iskustvom iz svakodnevnog života, sa nastavom poznavanja prirode i društva, povišću, zemljopisom,

sa likovnom i muzičkom kulturom, običajima, kulturom, virom i tradicijom svog naroda. Korelacija svi ovi pridmeta i oblasti priko je potribna jer omogućava ostvarivanje veoma uspešni rezultata rada.

Pored priporučene literature, nastavnik sam bira literaturu kojom će, pre svega,
da ispuni ciljeve i zadaće pridviVene ovim programom.

Literatura

M. Peić, G. Bačlija: „Rečnik bačkih Bunjevaca” - Novi Sad, Subotica, 1990. godine
M. Peić: „Mladom naraštaju”; Bunjevačka matica - Subotica, 2001. godine
M. Peić: „Poetska slagalica”; Obnoviteljska bunjevačka matica
Subotica, 1997. godine
T. Kopunović: „Široke grudi bačke ravnice”; Bunjevačka matica - 2001. godine
I. Pančić: „Natpivavanja”; Osvit - Subotica, 1972. godine
M. Krmpotić: „Bunjo dida moga”; Senjsko književno ognjište - Senj, 1993. godine
„Prirodopis, prirodoslovlje i slovnica za bunjevačku i šokačku dicu”; Gara - Subotica, 1880. godine
L. Malagurski: „Pisme i igre u narodnim običajima bačkih Bunjevaca”
Subotica, 1997. godine
Ezop: „Basne”
Braća Grim: „Bajke”
„Narodne bajke, šaljive priče i pesme”
Andersen: „Bajke”

„Ispeci pa reci”, Izbor narodnih pitalica, zagonetki, poslovica i anegdota; ZUNS - Beograd, 1994. godine
„Bajke iz celog sveta”; Mlado pokolenje - Beograd, 1965. godine
„Hiljadu zvezdica”, Izbor iz proznog i poetskog stvaralaštva za decu; Zavod za izdavanje udžbenika - Novi Sad, 1984. godine
Mr M. Stevanović: „Metodički priručnik za nastavu srpskohrvatskog jezika i književnosti u osnovnoj školi”; Dečije novine - Gornji Milanovac, 1982. godine
Prof dr V. Cvetanović: „Samostalni stvaralački rad u nastavi srpskog jezika” - Beograd, 1996. godine
I. Ivić, A. Pešikan, S. Antić: „Aktivno učenje 2” - Beograd, 2001. godine.

ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су уз обавезне и препоручене садржаје сваког обавезног и изборног наставног предмета, у одељку Начин остваривања програма .

НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

Начин прилагођавања програма за музичко и балетско образовање и васпитање

Музичке и балетске школе доносе своје школске програме у складу са Наставним планом и програмом, а специфичности се исказују посебним наставним плановима и програмима за ову делатност.

Начин прилагођавања програма за образовање одраслих

Прилагођавање програма за образовање одраслих врши се у погледу организације, трајања, циљева, задатака и оцењивања, сагласно потребама и могућностима одраслих у складу са законом.

Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање ученика са сметњама у развоју

Школски програми доносе се на основу Наставног плана и програма за трећи разред основне школе, а специфичности се исказују посебним програмима у зависности од врсте и степена ометености.

Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање ученика са посебним способностима

Прилагођавање програма за ученике са посебним способностима врши се:

индивидуализацијом наставних активности и прилагођавањем наставних метода и техника;

избором одговарајућих наставних средстава;

формирањем мањих група у оквиру одељења за интензивнији наставни рад са овим ученицима, а у складу са потребама;

процењивањем напредовања и успеха стандардима напредних постигнућа;

понудом одговарајућих изборних предмета;

понудом факултативних наставних предмета и слободних активности у факултативном делу школског програма;

укључивањем стручних сарадника у припрему индивидуализованих наставних активности за ове ученика, као и за процењивање и праћење њихове ефикасности и успешности.

Начин прилагођавања програма за образовање и васпитање на језику националне мањине

Прилагођавање програма за образовање и васпитање на језику националне мањине врши се тако што:

матерњи језик националне мањине има статус обавезног наставног предмета;

настава српског језика, као нематерњег језика, изводи се као настава обавезног предмета;

фонд часова за наставу обавезних предмета српски језик или српски језик као нематерњи језик и матерњег језика одређује се наставним планом;

настава матерњег језика прилагођава се потребама, интересима и могућностима школе, ученика, родитеља и локалне средине, у складу са законом и наставним планом и програмом;

- за припаднике националних мањина програм наставе прилагођава се у погледу садржаја који се односе на историју, уметност и културу националне мањине.

ОПШТИ И ПОСЕБНИ СТАНДАРДИ ЗНАЊА

Стандарди образовања одређују ниво развијености очекиваних знања, способности и вештина на општем и посебном нивоу.

Очекивана знања, способности , вештине идентификују се у резултатима педагошког процеса, чија су полазишта одређена циљевима и задацима образовања и васпитања.

Посебни стандарди одређују ниво развијености знања, способности и вештина које ученик остварује на крају сваког разреда, нивоа образовања и васпитања у оквиру сваког наставног предмета. Посебни стандарди су дати у програмима за поједине наставне предмете.

Стандарди знања су референтна основа за прикупљање поузданих и ваљаних података о степену остварености очекиваних постигнућа и, посредно, циљева и задатака васпитања и образовања.

На основу резултата националних испитивања и очекиваног, односно пожељног нивоа постигнућа – националних стандарда, формулише се републички план развоја квалитета образовања. Овим планом одређују се реалистичка очекивања у оквиру дефинисаних постигнућа за поједине наставне области и наставне предмете за одређени временски период – за целу земљу, на националном нивоу.

Стандарди остварености задатака, односно постигнућа прописаних на школском нивоу, одређује се такође на основу:

резултата школских испитивања и

очекиваног и пожељног нивоа постигнућа – школског стандарда.

На основу резултата испитивања и очекиваног и пожељног нивоа постигнућа формулише се школски план развоја квалитета образовања, којим се одређује степен остварености постигнућа који се очекује у одређеном временском периоду.

Стандарди остварености задатака, односно постигнућа, одређују се тако да буду у одређеној мери изнад нивоа који се у датом тренутку може утврдити на основу испитивања ученика, како би се на тај начин утицало на развој квалитета образовања. На основу испитивања постигнутог, стандарди се мењају и померају на више.

ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВНИХ ПРОГРАМА

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

Школски програм садржи обавезни, изборни и факултативни део.

Обавезни део школског програма садржи наставне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике одређеног нивоа и врсте образовања.

Изборни део школског програма обухвата изборне наставне предмете и садржаје програма по нивоима и врстама образовања од којих ученик обавезно бира један наставни предмет према својим склоностима. Један од обавезних изборних предмета јесте верска настава или грађанско васпитање.

Ученик се обавезно опредељује за верску наставу или грађанско васпитање, и изабрани наставни предмет задржава до краја започетог циклуса основног образовања.

Школа је дужна да у трећем разреду ученицима понуди, поред обавезних изборних наставних предмета, верске наставе и грађанског васпитања, још три изборна предмета, од којих ученик бира један.

Факултативни део школског програма задовољава интересе ученика у складу са могућностима школе као и садржаје и облике слободних активности (хор, оркестар, екскурзије, секције, културне и друге активности...).

Ученик разредне наставе има до 20 часова недељно, односно 23 часа ако образовање стиче на језику националне мањине.

Наведени број часова може се увећати до 5 часова осталим активностима (часови изборних наставних предмета, слободне активности).

ПРЕПОРУКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Здравствено васпитање је процес који се плански и континуирано одвија. Наставник разредне наставе реализује предложене теме из области здравственог васпитања сходно узрасном и образовном нивоу ученика и интегрисаним тематским планирањем кроз обавезне и изборне предмете. Научна истраживања су показала да 52% свих могућих утицаја на здравље се односе на свакодневно понашање појединца. Велики број патолошких стања

могао би се избећи правилним односом према здрављу и животу. Здрав начин живота се учи у породици, школи и широј друштвеној заједници, те школа треба код ученика да покрене: позитивне емоције, формирање правилних ставова, спроводи позитивну акцију за здравље, угради знања у облику навика у карактер ученика и трасира пут ка вештинама здравог живљења.

За здрав развој личности ученицима је неопходно помоћи да сигурност траже у сопственој моћи поимања света, интелектуално, емоционално и естетски. Здраво понашање је непосредно повезано са здрављем и представља сваку активност предузету у циљу очувања, унапређивања и одржавања здравља. Супротно овом, «ризично понашање» је дефинисано као специфичан облик понашања који повећава осетљивост за специфичне поремећаје здравља. Саме информације нису довољне да ученици прихвате здраво понашање. То је само почетна фаза, односно азбука васпитног процеса која се мора допунити савременим здравствено-васпитним стратегијама, са добро планираним и контролисаним интервенцијама које утичу на постепено добровољно прихватање понашања које води здрављу.

Приликом доношења школског програма, школа на нивоу актива и наставничког већа, а у складу са потребама локалне заједнице, усаглашава, планира и реализује тематска подручја која се реализују из области здравственог васпитања.

На часу одељењског старешине неопходно је обрадити наставне садржаје који нису нашли своје место у програмским садржајима обавезних, изборних предмета и осталих организационих форми рада на нивоу школе. Стручни активи

наставника планирају програмске садржаје који се реализују у настави.
Рад на реализацији програма одвија се у оквиру:

- редовне наставе, тј. интеграције здравствено-васпитних садржаја у програме других предмета,
- ваннаставних активности – спортских секција клубова здравља, акција за унапређивање школског простора, као и простора око школе, акција посвећених здравој исхрани и свим осталим активностима планираних календаром здравља,
- ваншколских активности на уређивању зелених површина, сарадње са заједницом, на организовању културних активности и других садржаја за креативно и рекреативно коришћење слободног времена.
-

За одређене теме неопходно је ангажовати здравствене раднике који се баве том проблематиком (болести зависности, ХИВ-инфекције, злостављање и занемаривање деце, исхрана, орална хигијена, родитеље, друштвено-хуманитарне, спортске, рекреативне, културне и друге организације и удружења).

Предложени програмски садржаји представљају полазну основу за континуиран рад и реализацију задатих циљева. Унутрашњу структуру планираних садржаја флексибилно прилагодити постављеним циљевима образовања и условима рада у школи. Ефикасним и подстицајним методама рада са ученицима доћи до начина који омогућава усвајање генеративних, трансферних и функционалних основних знања и вештина, која представљају основу за усвајање појмова и знања у наредним фазама школовања.

Ниво обраде наставних садржаја, у зависности од могућности и интересовања ученика, учитељ може организовати тако да се сваки ученик упозна са основним појмовима о здрављу и поступно уводи у здрав начин живљења. Применом принципа поступности - од лакшег ка тежем, у другом и трећем разреду се проширују знања, како по обиму, тако и по сложености садржаја. Подстицањем мисаоне активности и применом метода анализе и синтезе постиже се логичан начин размишљања и виши сазнајни ниво. У реализацији програма пратити развојни пут ученика водећи рачуна о индивидуалним карактеристикама сваког понаособ, као и о социјалном миљеу у ком ученик живи.

Подршка учитеља, као и целог одељења, током рада битан је предуслов успешне реализације програма. Потребно је применити низ методичких радњи током сваког часа

обраде садржаја. Поред теоријских информација и њихове практичне примене, истих у циљу сагледавања целовитости материје, потребно је дијалошком методом што више подстицајно активирати ученике у раду користећи при том животно искуство, односно ситуације у којима су се они некада нашли.

За успешну реализацију појединих наставних јединица потребно је ангажовати родитеље јер су они неопходан партнер наставницима и истовремено извор идеја активности и добре воље, вођени искреном жељом за стварање што хуманијих и здравијих услова за школовање своје деце. Облици сарадње са родитељима могу бити различити: преко деце, индивидуално, родитељски састанци, трибине, непосредно учешће родитеља у реализацији наставних тема.

Деци је неопходно приближити чињеницу да је здравље појединца, не само лично, већ и опште добро. Оно се у великој мери учи те свако може значајно утицати на квалитет свога здравља ако прихвати здраве стилове живота**.** Деца морају добити благовремену и квалитетну информацију коју ће умети да усвоје и угради у свакодневно понашање. Постоје бројне могућности како се свака тема може приближити ученицима. То сигурно не треба да буде једноставно изношење чињеница, већ разноврсне активности које свестрано укључују ученике кроз

радионице, едукативне игре, имитације... Неопходно је остварити интерактивно и динамично учење у одељењу како би ученици са лакоћом прихватили и усвојили знања, а да при томе немају утисак напорног рада. Створити динамичку и променљиву средину за учење, са осмишљено организованим материјалом који одговара развојном нивоу и индивидуалним интересовањима ученика.

Грађење толерантне комуникације кључно је да би се сви ученици осећали пријатно, да би активно и отворено учествовали у заједничком раду.

Изузетно је важно да учитељ води и усмерава рад. Неопходно је да сви ученици говоре један по један, а остали слушају . Слушање других може проширити или променити нечије ставове, помоћи да се размене идеје, разјасне ставови, вредности и понашање.

Наставник разредне наставе подстиче дискусију питањима имајући у виду индивидуалне карактеристике ученика. Истицање важности сагледавања проблема из различитих углова омогућава и развијање критичког мишљења, једне од основних животних вештина. На крају дискусије, изводи се закључак у ком је пожељно изнети позитивне коментаре које су ученици користили током часа.

Наставне активности потребно је усмерити на животну праксу и тиме знања и умења ставити у функцију применљивости. У раду са ученицима неопходно је подстицати радозналост, самосталност и стваралачке идеје, са уважавањем развојних и индивидуалних карактеристика.

За успешну реализацију програма изузетно је значајна подршка у виду обуке наставника са приручником као пратећом литературом и основним ослонцем у реализацији програма здравственог васпитања. Ученици као извор информација користе постојеће уџбенике и расположиву литературу из осталих наставних предмета на нивоу узраста, као и остале изворе информација (штампане, аудиовизуелне, електронске...).

Општи циљ здравственог васпитања јесте да ученици овладају основним знањима, вештинама, ставовима и вредностима из области здравственог васпитања, кроз учење засновано на искуставу.

Учење садржаја здравственог васпитања подразумева превођење онога што знамо о здрављу у жељени начин понашања, уз препознавање правих животних вредности и подстицање оптималног развоја личности.

Остали циљеви и задаци здравственог васпитања су:

- стицање знања, формирање ставова и понашања ученика у вези са здрављем и здравим начином живота и развојем хуманизације међу људима,
- унапређивање хигијенских и радних услова у школи и елиминисање утицаја који штетно делују на здравље,
- остваривање активног односа и узајамне сарадње школе, породице и заједнице на развоју, заштити и унапређивању здравља,
- подстицање родитеља на активности за унапређење здравља деце,
- развијање мотивације ученика у односу на здравље и здраве стилове живота,
- подстицање ваннаставних активности осмишљеним акцијама за унапређивање здравља на нивоу локалне заједнице,
- стицање нових сазнања о рађању, репродукцији и полним разликама,
- мотивисање ученика за акционо деловање у правцу развоја понашања које чува здравље,

- пораст нивоа свести о ризичном понашању као «узрочнику» низа здравствених проблема**.**

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I тема: Пубертет

Значење развоја, сазревања личности у односу на физички раст са освртом на богатство различитости.

Квалитативне промене у току биолошког сазревања . Психоемотивни чиниоци – развојне карактеристике у пубертету. Улога родитеља у стварању атмосфере одрастања и функционисања. Ментална хигијена и односи са особама из непосредне околине.

II тема: Сексуално васпитање – циљеви сексуалног васпитања. Примарне и секундарне сексуалне карактеристике. Сазнање о полности – сексуални идентитет. Односи међу половима. Како сам дошао на свет. Традиција и здравље. Изграђивање хуманих односа међу половима.

III тема: Хигијена и здравље – хигијена је здравље. «Мој здравствени профил». Одређивање сопственог понашања у области здравља и стила живота. Шта за тебе значи бити здрав? Лична хигијена, хигијена простора и околине. Путеви преношења болести – капљичне инфекције, болести прљавих руку, храна, инсекти. Болести које настају због лошег одржавања хигијене.

IV тема: Исхрана – Знање и ставови у вези са исхраном. Твоје навике у исхрани. Болести неправилне исхране – гојазност и мршавост, анорексија. Узимање хране у школи и око школе. Недеља здраве исхране.

V тема: Болести зависности – Од радозналости до зависности. Основни појмови о дрогама. Фактори ризика за настанак болести зависности. Понашања у ситуацији изложености ризику. Последице злоупотребе дрога: здравствене, правне, социјалне и финансијске. Превенција злоупотребе. Буди одлучан и сигуран у себе. Шта је ХИВ-инфекција? Деца, ХИВ и права. Све што знам о штетности никотина и алкохола.

VI тема: Повреде и стања у којима је могуће указати прву помоћ. Стрес у функцији заштите менталног здравља. Управљање љутњом. Живот без страха и панике. Стрес и психолошка прва помоћ. Моја душевна задовољства.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ *(*ХОР И ОРКЕСТАР*)*

Хор

Учешћем у хору млада личност се социјализира и сагледава вредности заједничког учествовања у постизању одређеног уметничког израза. Хор је најмасовнији вид колективног музицирања у основној школи и од његовог рада

зависи и углед школе. Једино се код хора тражи јединствен (певани) одговор од свих ученика.

Хорско певање може бити:

одељењско хорско певање,
разредно хорско певање,
хорско певање млађих разреда.

Певање у одељењском хору има образовни и васпитни циљ. Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности, учвршћивање интонације. Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу, развијање естетских осећања, упознавање нових речи, односа у природи и међу људима и сл.

Разредни хор обухвата сва одељења истог узраста у школи.

Хор ученика млађих разреда обухвата узраст ученика од I до IV разреда, са недељним фондом од 3 часа.

Часови хора улазе у фонд часова непосредног рада са ученицима.

На репертоару хора млађих ученика треба да се нађу једногласне и двогласне композиције у извођењу a capella или уз инструменталну пратњу. Репертоар хора обухвата дела домаћих и страних композитора.

У току школске године потребно је са хором урадити осам до десет композиција и наступати на смотрама, такмичењима и другим музичким манифестацијама.

Оркестар

Оркестар који најбоље одговара могућностима и интересовању ученика основне школе јесте Орфов инструментариј. Како се на овим инструментима лако савладава техника свирања и свира од првог разреда, велика је могућност да се одаберу најбоље увежбани ученици за овај састав.

На почетку рада свирање на Орфовим инструментима своди се на праћење ритма певане песме, бројалице или музичке игре. Свирање на мелодијским инструментима уводи се касније када се ученици привикну на заједничко свирање.

школи се може формирати оркестар састављен и од неке друге комбинације инструмената (нпр. хармонике, мандолине, тамбуре, блок флауте).

Часови оркестра (3 часа седмично) улазе у фонд часова непосредног рада са ученицима.

току школске године потребно је са оркестром урадити најмање пет композиција и наступати на смотрама, такмичењима и другим музичким манифестацијама.